

ПО СЛЕДИТЕ на ЛЕВСКИ и БРЦК
Нови османски документи

ЗА БУКВИТЕ
ОПИСМЕНЕХЪ

Книгата се издава по проект „Информационен портал за архивно-документално наследство на Българското възраждане“ (2018–2021), финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към Министерство на образованието и науката по Договор № КП-06-Н-25/2 от 13.12.2018 г.

Научни редактори:
проф. Пламен Митев
д-р Милена Тодоракова
доц. Християн Атанасов

На корицата: Снимка на Васил Левски и султански указ за одобрение на смъртната му присъда, съхранявани в Османския архив в Истанбул, Турция

© Орлин Събев, Дора Чаушева, Виктор Комбов, Ашкън Коюнджу, съставители, 2020
© Орлин Събев, превод от османотурски език, 2020
© Ашкън Коюнджу, транслитерация на документите, 2020
© Христо Христов, дизайн на корицата, 2020
© Академично издателство „За буквите – О писменехъ“, 2020
Университет по библиотекознание и информационни технологии

ISBN 978-619-185-420-2 (pdf)
2020

**ПО СЛЕДИТЕ
на ЛЕВСКИ и БРЦК**

Нови османски документи

Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
София, 2020

The book is an outcome of research project “Information Portal for Archival-Documentary Heritage of the Bulgarian Revival” (2018–2021), financed by National Science Fund of the Bulgarian Ministry of Education and Science, Contract № КП-06-Н 25/2,13.12.2018.

Scientific editors:

Prof. Plamen Mitev

Dr. Milena Todorakova

Assoc. Prof. Hristiyan Atanasov

On front cover: Picture of Vasil Levski and the edict confirming his death sentence, preserved in the Ottoman archive in Istanbul

© Orlin Sabev, Dora Chausheva, Viktor Kombov, Aşkın Koyuncu, editors, 2020

© Orlin Sabev, translation from Ottoman Turkish, 2020

© Aşkın Koyuncu, transliteration of documents, 2020

© Hristo Hristov, book cover design, 2020

© Academic Publisher “Za bukвите – O pismeneh”, 2020

University of Library Studies and Information Technologies

ISBN 978-619-185-420-2 (pdf)
2020

**CHASING
LEVSKI and the
REVOLUTIONARIES**
New Ottoman Documents

Academic Publisher "Za bukвите – O pismeneh"
Sofia, 2020

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	13
ПЛАМЕН МИТЕВ	
ИСТОРИОГРАФИЯТА И ДОКУМЕНТАЛНОТО НАСЛЕДСТВО ЗА ВАСИЛ ЛЕВСКИ И БРЦК В ТУРЦИЯ	15
ДЖЕНГИЗ ЙОЛДЖУ	
ПОРТАТА ПО СЛЕДИТЕ НА ЛЕВСКИ И БРЦК: ОТКЪДЕ И КАКВИ СА НОВИТЕ ОСМАНСКИ ДОКУМЕНТИ?	32
ОРЛИН СЪБЕВ	
ДОКУМЕНТИ (ПРЕВОД: ОРЛИН СЪБЕВ)	70
I. ПРЕПИСКА ВЪВ ВРЪЗКА С МЕРКИТЕ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ДЕЙНОСТТА НА БЪЛГАРСКИТЕ КОМИТЕТИ ВЪВ ВЛАШКО И МОЛДОВА.....	70
1. Телеграма от правителството на Обединените княжества Влашко и Молдова до техния представител в Цариград за ограничаване дейността на комитетските дейци.....	70
2. Изложение от великия везир Махмуд Недим паша до султан Абдулазиз с приложен превод на телеграма от правителството на Влашко и Молдова за ограничаване дейността на комитетските дейци и съответен султански указ.....	71
II. ПРЕПИСКА ВЪВ ВРЪЗКА С МЕРКИТЕ ЗА ОБЕЗСИЛВАНЕ ДЕЙНОСТТА НА КОМИТЕТИТЕ.....	72
3. Доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша до великия везир Мидхат паша за дейността на БРЦК и Васил Левски, за провежданите разследвания и разпити във връзка с извършените от комитетски членове убийства и за засилване на пограничния контрол, вкл. назначаване на тайни агенти.....	72
4. Заповед от великия везир Мидхат паша до управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша за ограничаване дейността на комитетите във вилаета.....	77
5. Изложение от великия везир Мидхат паша до Данъчното ведомство и Главнокомандващия османската армия за повишаване бдителността на митническите служители в Дунавския вилает и запълване щата на бреговата охрана.....	79
III. ПРЕПИСКА И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ЗА ПОВИШЕНИЕ НА СОФИЙСКИЯ ОКРЪЖЕН УПРАВИТЕЛ МАЗХАР ПАША.....	81
6. Колективно изложение (махзар) от служебни лица в Орханлие до управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди	

<i>паша за заслугите на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша за разкриване и залавяне на участниците в обира на хазната и на други комитетски дейци .....</i>	<i>81</i>
<i>7. Доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша във връзка с колективното изложение от служебни лица в Орхание и за повишение на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша.....</i>	<i>82</i>
<i>8. Доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша за проведеното следствие и разкриването на революционните комитети в Орхание, Тетевен и с. Голям извор, предстоящото издаване на присъди и искане за по-нататъшни указания .....</i>	<i>84</i>
<i>9. Изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за повишение на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша в ранг „бейлербей на Румелия“ и съответен султански указ.....</i>	<i>86</i>
<i>10. Писмо от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша за издадения султански указ за повишение на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша в ранг „бейлербей на Румелия“ .....</i>	<i>88</i>
IV. ПРЕПИСКИ И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СПЕЦИАЛ- НАТА КОМИСИЯ, ИЗПРАТЕНА ЗА СЪДЕБНИЯ ПРОЦЕС В СОФИЯ	88
<i>11. Изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за разкритите революционни комитети в Орхание, Тетевен и с. Голям извор и необходимостта от специална комисия за провеждане на съдебния процес в София и съответен султански указ.....</i>	<i>88</i>
<i>12. Заповед от Великото везирство до Министерството на финансите за незабавно отпускане на заплати и средства за пътни разходи за специалната комисия за съдебния процес в София .....</i>	<i>91</i>
<i>13. Изложение от Великото везирство до Главнокомандващия османската армия във връзка с назначението на генерал Али Саиб паша за председател на специалната комисия за съдебния процес в София .....</i>	<i>92</i>
<i>14. Изложение от Великото везирство до Дунавския вилает и Щаба на Втора армия във връзка с изпращането на специална комисия в София и за осигуряване на военно подкрепление.....</i>	<i>93</i>

15. Инструкция, описваща основните задължения на назначената специална комисия за провеждането на съдебния процес в София.....	95
16. Изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за утвърждаване на инструкцията за основните задължения на назначената специална комисия за съдебния процес в София и съответен султански указ.....	97
V. ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ВЪВ ВРЪЗКА С РАЗСЛЕДВАНЕТО ДЕЙНОСТТА НА РЕВОЛЮЦИОННАТА ОРГАНИЗАЦИЯ	99
17. Телеграма от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша за проучване достоверността на слухове за убийства на български чорбаджии в Търново и за изпратено от населението в Русе изложение до руския император	99
VI. ПРЕПИСКА ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СМЪРТНАТА ПРИСЪДА НА ДИМИТЪР ОБЩИ.....	100
18. Телеграма от председателя на специалната комисия Али Саиб паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша за издадената смъртна присъда на Димитър Общи.....	100
19. Изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за одобрение на смъртната присъда на Димитър Общи и съответен султански указ.....	101
VII. ПРЕПИСКА ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СМЪРТНАТА ПРИСЪДА НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ.....	103
20. Телеграма от председателя на специалната комисия Али Саиб паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша за издадената смъртна присъда на Васил Левски	103
21. Изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за одобрение на смъртната присъда на Васил Левски и съответен султански указ	103
VIII. ПРЕПИСКА И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ЗА НАГРАЖДАВАНЕ И ПОВИШЕНИЕ НА ЛИЦАТА, ИЗЯВИЛИ СЕ В РАЗКРИВАНЕТО И ЗАЛАВЯНЕТО НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ И ДРУГИТЕ КОМИТЕТСКИ ДЕЙЦИ.....	105
22. Доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша за приключването на работата на специалната комисия за съдебния процес в София	105
23. Доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша за награждаване и повишение на лицата, изявили се в залавянето	

<i>на Васил Левски и другите комитетски дейци и в съдебния процес срещу тях</i>	106
<i>24. Списък на предложените за награждаване и повишение лица, изявили се в залавянето на Васил Левски и другите комитетски дейци и в съдебния процес срещу тях</i>	107
<i>25. Изложение от великия везир Есад Ахмед паша до султан Абдулазиз за награждаване и повишение на лицата, изявили се в залавянето на Васил Левски и другите комитетски дейци и съответен султански указ</i>	109
<i>26. Писма от Великото везирство до Главното мюфтийство, Министерството на финансите, Дирекцията на полицията и Дунавския вилает за указа за награждаване и повишение на лицата, изявили се в залавянето на Васил Левски и другите комитетски дейци и в съдебния процес срещу тях</i>	111
IX. ПРЕПИСКА ВЪВ ВРЪЗКА СЪС ЗАКОНОСЪОБРАЗНОСТТА НА СЪБИРАНЕТО НА СРЕДСТВА ОТ НАСЕЛЕНИЕТО ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА ЖЕНСКИ ЗАТВОР И АРЕСТА НА КОМИТЕТСКИ ДЕЙЦИ В СЛИВЕН	113
<i>27. Доклад от екзарх Антим I до Министерството на външните работи с искане за изясняване на обстоятелствата, свързани със събирането на средства от населението за изграждане на женски затвор и с ареста на двама комитетски дейци в Сливен</i>	113
<i>28. Телеграма от Великото везирство до Одринския вилает с искане за изясняване на обстоятелствата, свързани със събирането на средства от населението за изграждане на женски затвор и с ареста на двама комитетски дейци в Сливен</i>	114
X. ПРЕПИСКА И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ИЗРАЗХОДЕНИТЕ СРЕДСТВА ЗА РАЗКРИВАНЕ НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ НА АРАБАКОНАШКИЯ ОБИР И ДРУГИ КОМИТЕТСКИ ДЕЙЦИ	116
<i>29. Доклад от министъра на финансите Ахмед Хамди паша до великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди паша по повод писмото от софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша за възстановяване на сумата, изразходвана за разкриване на участниците в обира на хазната в прохода Арабаконак и на другите комитетски дейци</i>	116
<i>30. Доклад от софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша до министъра на финансите Ахмед Хамди паша с искане за възстановяване на сумата, изразходвана за разкриване на участниците в обира на хазната в прохода Арабаконак и на другите комитетски дейци</i>	117

31. Изложение от великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за възстановяване на сумата, изразходвана от софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша за разкриване на участниците в Арабаконашкия обир и на другите комитетски дейци и съответен султански указ.....	118
32. Заповед от великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди паша до министъра на финансите Ахмед Хамди паша за изпълнение на указа за възстановяване на средствата, изразходвани от софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша за издирване и залавяне на участниците в Арабаконашкия обир и на другите комитетски дейци	120
XI. ДОКУМЕНТИ ОТНОСНО МЕРКИ ЗА ВЪЗПРЕПЯТСТВАНЕ НА НЕЛЕГАЛНИЯ ВНОС НА ОРЪЖИЕ ОТ КОМИТЕТСКИ ДЕЙЦИ.....	121
33. Телеграми от Великото везирство до Дунавския и Одринския вилает с указания за вземане на необходимите мерки и повишаване бдителността във връзка с евентуални опити от страна на комитетски дейци за вкарване на оръжие чрез доставките на стока за панаури.....	121
XII. ПРЕПИСКА ЗА НАГРАЖДАВАНЕ НА СОФИЙСКИЯ ОКРЪЖЕН УПРАВИТЕЛ МАЗХАР ПАША С ОРДЕН „МЕДЖИДИЕ“	122
34. Доклад от управителя на Дунавския вилает Абдуррахман Нуреддин паша до великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди паша за награждаване на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша с орден „Меджидие“, втора степен	122
35. Изложение от великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за награждаване на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша с орден „Меджидие“, втора степен, и съответен султански указ	123
XIII. ПРЕПИСКА ЗА ОТПУСКАНЕ НА ИЗДРЪЖКА ЗА ЗАТОЧЕНИТЕ В ДИАРБЕКИР КОМИТЕТСКИ ДЕЙЦИ	125
36. Изложение от великия везир Хюсеин Авни паша до султан Абдулазиз за отпускане на издръжка за заточените в Диарбекир комитетски дейци и съответен султански указ.....	125
ДОКУМЕНТИ (ТРАНСЛИТЕРАЦИЯ: АШКЪН КОЮНДЖУ).....	126
ДОКУМЕНТИ (ФАКСИМИЛЕТА)	169
БИБЛИОГРАФИЯ	211
ПОКАЗАЛЕЦ НА ЛИЧНИТЕ ИМЕНА	219
ПОКАЗАЛЕЦ НА СЕЛИЩАТА	225
РЕЗЮМЕ НА АНГЛИЙСКИ (SUMMARY).....	226
ЗА АВТОРИТЕ.....	227

ПРЕДГОВОР

Нападението над турската поща при Арабаконак и последвалите действия на властите за разкриване на извършителите на това дръзко въоръжено начинание, замислено, подготвено и осъществено от комитетските дейци в Тетевен и Орхание, са сред най-проучваните събития от историята на създадената от Васил Левски революционна организация. През изминалия почти век и половина от онзи 22 септември/4 октомври на 1872 г. е натрупана значителна по обем научна и популярна книжнина, в която автори от различни поколения се опитват да изяснят отделните факти, свързани с Арабаконашката акция.

Най-ранните реакции и интерпретации на случилото се през драматичната есен на 1872 г. откриваме по страниците на българската преса от 1873–1874 г. и още тогава на четящата родна аудитория се представят първите противоречиви хипотези и персонални обвинения, с които се обясняват понесените от освободителното дело тежки загуби. Желанието да се разбулят всички тайни около нанесения в края на 1872 г. от Високата порта удар по комитетските структури нараства след Освобождението, още повече, че този интерес се подхранва и от оформящия се тъкмо по това време романтичен разказ за живота и митарствата на Левски и на неговите най-близки последователи. Мемоарната поборническа литература бързо набъбва, появяват се и първите по-сериозни научни публикации. Започва целенасоченото издирване и обнародване на автентичните документални свидетелства за т. нар. „комитетско десетилетие“, като особено ценни за изследователите на политическото ни Възраждане са откритите и включени в научно обращение османски документи. Всички тези усилия допринасят по безспорен начин за разширяване и обогатяване на познанията за събитията от 1872–1873 г., но критичният анализ на постигнатото показва, че през целия отминал вече ХХ век та чак до днес предизвикателствата пред българските историци не намаляват.

Обосновано ли беше провеждането на Арабаконашката акция и какво беше в действителност отношението на Левски към нея? Как следователите на Мазхар паша успяха само за два месеца да разплетат изградената от Дякона и Димитър Общи комитетска мрежа в Софийско, Плевенско и Ловешко? Имаше ли предателства и кой кого издаде? Как беше заловен Васил Левски и защо арестите на разкритите комитетски дейци бяха преустановени още през ноември 1872 г.? Законосъобразни ли бяха подготвените от специалната комисия на Али Саиб паша присъди? Намесват ли се чуждите дипломати в хода на разследването? Това са само част от въпросите, чийто категоричен отговор няма да намерим дори в трудовете на най-авторитетните биографи на

Апостола като Димитър Страшимиров, Иван Унджиев, Александър Бурмов, Николай Генчев, Крумка Шарова, Цветана Павловска, Дойно Дойнов, Иван Стоянов, Огняна Маждракова, Пламен Павлов. Нещо повече. Неспособността на професионалната ни гилдия да предложи консенсусна и правдива картина на случилото се през есента на 1872 г. предполагава поддържането на дълголетни и непродуктивни спорове по отделни факти, свързани със залавянето и присъдата на Дякона, и отклонява в продължение на повече от едно столетие вниманието на специалистите от търсенето на възможности за попълване на недостатъчната информация с новооткрити документални източници, включително и с такива от турските архиви.

През последните една-две години Виктор Комбов, Дора Чаушева, проф. Орлин Събев, доц. Стефан Андреев, проф. Иван Добрев и турските колеги Дженгиз Йолджу и доц. Ашкън Коюнджу показаха, че подобни очаквания не са илюзорни, а напълно реалистични. Непознати досега документи от Османския архив в Истанбул бяха вече публикувани в началото на годината, а с настоящия сборник достъпни за изследователите и за любознателната читателска аудитория стават и други новооткрити в същия архив материали. Убеден съм, че историческата колегия ще оцени по достойнство резултатите от издирвателските усилия на посочените специалисти, но още по-важно е направеното от тях да послужи и като допълнителен подтик за последващи проучвания на огромното документално наследство на Османската империя, съхранявано в днешните турски архиви.

Търсачите на сензации ще останат вероятно разочаровани от скучноватия и витиеват административен език на включените в сборника разпореждания, доклади, писма и телеграми. В тях няма да намерим имената на предателите, нито пък основания за отхвърляне на вече установените в досегашните изследвания факти. Прочее, може би точно това даде повод на някои по-скептично настроени историци и на недоучени и самозвани специалисти веднага след публикуването на първите документи да коментират шумно в социалните мрежи и в жадните за скандали медии, че новооткритите архивни материали преповтарят отдавна известни подробности и че тяхното публично представяне е само една пиар акция. В студията си към настоящия сборник проф. Орлин Събев предлага подробна и аналитична информация за преведените от него документи и всеки запознат с комитетското дело читател би могъл сам да получи добра представа за тяхната стойност. Затова към казаното от него ще добавя само, че новите документи разкриват детайли, които обогатяват известното по въпроса, но в същото време те очертават нови предизвикателства пред изследователите и дано бъдещите дирения в нашите и в чуждите архиви улеснят тяхното решаване!

Проф. д-р Пламен Митев

ИСТОРИОГРАФИЯТА И ДОКУМЕНТАЛНОТО НАСЛЕДСТВО ЗА ВАСИЛ ЛЕВСКИ И БРЦК В ТУРЦИЯ

ДЖЕНГИЗ ЙОЛДЖУ

Броят на изследванията по т. нар. „български въпрос“ (Bulgar Meselesi), както обикновено се нарича дейността на БРЦК, е сравнително ограничен. Могат да се посочат редица причини за това. Тук ще се спра на тях, като подредбата им не отразява тяхната важност и преимущество. Целта ми е по-скоро да представя моето гледище по въпроса и да го поставя на дискусия. Първата причина, която може да се посочи, е, че обективният исторически анализ изисква проблемът да не бъде разглеждан едностранчиво, въз основа само на документи и извори, представящи едната гледна точка, а чрез ползване и на първични източници и вторична литература, които са свързани с „другата“ страна. Възможността за работа с първоизточници, които отразяват и двете гледни точки, безспорно би било предимство за историците, които работят по тази проблематика, но това, което възпира мнозина още в началото на осъществяването на изследователските им намерения, е езиковата бариера. Поради нея мнозина се задоволяват да използват единствено домашни извори, тоест онези първоизточници, написани на езика, който самите изследователи владеят. Тук нямам предвид историческата гилдия изобщо, а специалистите, които пряко се занимават с политическите аспекти на отношенията между Османската държава и българските „бунтовници“ и „революционери“. Искам специално да подчертая, че не визирам и конкретни историци или школи, тъй като тази едностранчивост, преднамерено или не, се наблюдава повече или по-малко не само сред историците било в Турция, било в България, но дори и сред колегиата в университетите в Европа и САЩ.

Друга причина за наблюдаваните дефицити в историографията е, че в резултат на кръвопролитните сблъсъци по време на въстанията, на Руско-турската война през 1877–1878 г. и Балканската война през 1912 г. темата е политически и обществено деликатна. Така и в двете страни се наслояват афектите от преживяното страдание и неудовлетвореността от половинчато постигнатите възжеления, конкретните обстоятелства отстъпват на обобщенията и концептуализациите, а това затруднява работата на професионалните историци. Едно от последствията от това сложно и преплетено минало е и т. нар. „голяма екскурзия“ от лятото на 1989 г., част от която бях и самият аз. Убеден съм, че в учебната литература и в двете страни, и особено в България,

трагичните събития и водещите исторически фигури от XIX и XX век занаяд ще бъдат представяни и оценявани по-обективно и адекватно. За да могат научните изследвания да бъдат коректни, от съществена важност е да бъде уточнена и използвана терминология, която по смисъл и съдържание да е обективирана и общоприета. Професионалните историци биха могли да разработват своите конкретни проучвания едва след като ясно е дефинирана концептуалната рамка на проблема.

След този увод бих искал да представя най-общо изследванията в Турция, отнасящи се до взаимоотношенията между Османската държава и българите, когато са били под нейно управление. Тук съзнателно подчертавам „под нейно управление“, защото ще се спра на изследванията, свързани с периода до 1878 г., когато се основава Княжество България, което впоследствие придобива и пълна независимост. Годината 1878 е повратен момент и от друга гледна точка. Както самата Руско-турска война от 1877–1878 г., така и предизвиканите от нея и в процеса на изграждане на национална държава „принудителни“ или „доброволни“ изселвания, които водят до неразрешени имуществени проблеми, правните и социални аспекти на статута на мюсюлманската и турската общност в българските предели формират нова отделна тема за историческо проучване. Друго субективно обстоятелство за поставената от мен горна хронологична граница на настоящия преглед е, че разработвайки докторска дисертация на тема „Османската държава и българският въпрос (1870–1878)“, съм много по-добре и по-задълбочено запознат с изворите и историографията, отнасящи се именно за този период.

Изследванията в Турция за българите под османска власт могат да бъдат групирани в пет тематични раздела. Първият от тях бих могъл да нарека условно „литература за българските въстания“. Тук ще посоча онези заглавия, които имат по-пряко отношение и към проблематиката на настоящия документален сборник. Първото изследване, на което искам да обърна внимание, както от хронологична, така и от гледна точка на нейния приносен характер, е докторската дисертация на известния османист Халил Иналджък „Танзиматът и българският въпрос“, защитена през 1942 г. В нея Иналджък, представяйки османските аграрни отношения и социално-икономическото положение на българите под османска власт във времена, в които Европа е обхваната от революционна вълна, се спира по-подробно на Нишкото въстание от 1841 г., както и на въстанията във Видинско през 1849–1850 г. Основен извор на това изследване, което и до днес запазва своя оригинален и приносен характер, е колекция от султански укази (*ираде*), издадени във връзка с тези събития. Всъщност дисертацията на Иналджък ясно демонстрира важността на османските архиви за

проучване на „българския въпрос“. Тя е отпечатана на следващата 1943 г.¹ и преиздадена още два пъти – през 1992² и 2018 г.³

Издадената през 1992 г. книга на М. Хюдаи Шентюрк „Българският въпрос в Османската държава (1850–1875)“⁴ разглежда в хронологичен порядък условията, в които се развива българското национално движение в рамките на четвърт век, опитите за въстания в резултат на поземлените неуредици в българските земи, както и българското революционно движение, формирането и дейността на първите чети. Проучването на Шентюрк страда от видимия недостатък, че повечето важни събития от края на 60-те години на XIX век нататък са просто преразказани и представени повърхностно. Освен това разчитането на някои български селищни названия е несигурно и погрешно. Друга важна особеност е, че Шентюрк е използвал само определени извори поради ограничения достъп и неприключилата все още към началото на 90-те години на XX век каталогизация на документите в Османския архив в Истанбул. Затова в изследването си той е имал възможност да използва документи само от фондовете „Йълдъз“ (Yıldız) и „Султански укази“ (İradeleler). Във втората част на това изложение ще се спра по-подробно върху архивните колекции и документи в Турция, които имат пряко отношение към българското революционно движение.

Друго изследване, на което бих искал да обърна внимание, е докторската дисертация на Джавит Акън, подготвена под научното ръководство на проф. д-р Юджел Йозкая и защитена през 1994 г. в Анкарския университет. В дисертацията, озаглавена „Българските въстания в Османската империя (1866–1896)“, Акън не пояснява критериите, по които подбира коментираните от него събития в рамките на този тридесетгодишен период, а само накратко отбелязва следното:

„В изследването на българските въстания в периода 1866–1896 г. се опитахме да проучим и културните и обществени фактори, станали причина за въстанически действия. Същевременно разглеждаме както по-ранните, така и по-късните въстанически действия в тяхната причинно-следствена взаимовръзка и цялостност.“⁵

---

¹ *İnalçık, H. Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi, 1943.

² *İnalçık, H. Tanzimat ve Bulgar Meselesi: Doktora Tezinin 50. Yılı: 1942–1992*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1992.

³ *İnalçık, H. Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, İstanbul: Kronik Kitap, 2018.

⁴ *Şentürk, M. H. Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850–1875)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992.

⁵ *Akın, C. Osmanlı İmparatorluğu'nda Bulgar İsyanları (1866–1896)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994, p. ix (непубликувана докторска дисертация).

Подобно на книгата на Хюдаи Шентюрк, изследването на Акън също е ограничено от възможностите, които Османският архив е предоставял през 90-те години на XX век. Основните документи, които той е използвал, произхождат от достъпните по онова време сбирка „Привилегировани области“ (Eyalet-i Mümtaze) във фонда „Канцелария за регистрация на документите във Великото везирство“ (Bâb-ı Âlî Evrak Odası) и фондове „Йълдъз“ (Yıldız) и „Султански укази“ (İradeler). Прави впечатление, че Акън не разглежда по-детайлно и не дискутира важни въпроси като комитетската мрежа в българските земи, опитите за въстания, както и основаването на Българската екзархия. В дисертацията се наблюдава и друг характерен за турската историография недостатък, а именно едностранчивият подход, който, както отбелязах по-горе, се дължи на обстоятелството, че малцина турски изследователи владеят български език и не са запознати с българските изследвания по проблематиката. Все пак използваните от автора османски извори съдържат ценна информация за изследователите не само в Турция, но и в България и другаде по света. Положително качество на дисертацията на Акън е, че наред с архивни документи е използвал и наративи от периода, с което привлича вниманието на изследователите към нов тип извори, които биха могли да се използват⁶. Става дума за спомените на Мидхат паша, който като управител на Дунавския вилает в периода 1864–1868 г. е пряк свидетел на много прояви на „българския въпрос“. Спомените му са издадени посмъртно от неговия син Али Хайдар Мидхат след Младотурската революция през 1908 г.⁷ Акън използва и съчиненията на Ахмед Хамди⁸ и Махмуд Джебелялдин паша⁹, както и спомените на Али Фуад Тюркгелди¹⁰ и великия везир Саид паша¹¹.

---

⁶ *Akın, C. Osmanlı İmparatorluğu'nda Bulgar İsyanları...*, ix–x.

⁷ *Ali Haydar Midhat* (ed.), *Midhat Paşa: Hayat-ı Siyasiyesi, Hidemâti, Menfâ Hayatı: Birinci Kitâb: Tabsıra-i İbret*, İstanbul: Hilâl Matbaası, 1325/1908. Вж. също транслитерираното издание: *Midhat Paşa, Midhat Paşa'nın Hatıraları: Hayatım İbret Olsun* [Tabsıra-i İbret], ed. O. S. Kocahanoğlu, İstanbul: Temel Yayınları, 1997.

⁸ *A.[hmed] H.[amdî]*, *Bulgar Tarihi*, Trabzon: Serasi Matbaası, 1326/1909.

⁹ *Mahmud Celaleddin Paşa, Mir'ât-ı Hakikat: Tarih-i Mahmud Celaleddin Paşa*, vol. 1–3, Dersaadet: Matbaa-i Osmaniye, 1326–1327/1909–1910. Вж. също транслитерираното издание: *Mahmud Celaleddin Paşa, Mir'ât-ı Hakikat: Tarihî Hakikatların Aynası*, ed. İ. Miroğlu, İstanbul: Berekat Yayınevi, 1983.

¹⁰ *Ali Fuad Türkgeldi, Mesail-i Mühimme-i Siyâsiye*, vol. 1–3, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1960–1966.

¹¹ Дисертация за спомените на Кючук Мехмед Саид паша е защитена от Зекерия Куршун под научното ръководство на проф. д-р Джевдет Кючук, вж. *Kurşun, Z. Küçük Mehmed Said Paşa (Siyasî Hayatı, İcraatı ve Fikirleri) 1838–1914*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991 (непубликувана докторска дисертация).

Друго изследване по въпроса е докторската дисертация на Митхат Айдын „Балканите в османско-английските отношения (въстанията в Босна и Херцеговина и в България, 1875–1876)“, защитена през 2002 г. под научното ръководство на проф. д-р Явуз Ерджан¹². В дисертацията са проследени както въстанията на Балканите, така и тяхното влияние върху османската външна политика. Съобразно темата Айдын използва дипломатически извори, между които и документи от архива на британското Външно министерство. В дисертацията не само са проучени причините и мотивите за въстанието в Босна и Херцеговина и за Априлското въстание, но и е проследено как тези въстания усложняват Източния въпрос и влошават дипломатическите отношения между Османската империя и Великобритания и дори се отразяват на вътрешнополитическата ситуация в Англия, където въстанията стават предмет на остри дебати между либерали и консерватори.

Друга докторска дисертация по темата беше защитена съвсем наскоро, през 2019 г., под научното ръководство на д-р Сабри Джан Саннав. Неин автор е Ерхан Ватансевер, а заглавието ѝ е „Появата на българската национална идея и българската независимост (1841–1908)“¹³. От гледна точка на използваните извори и архивни документи това изследване заема специално място в турската историография по „българския въпрос“. То обхваща по-голям хронологичен период, от Нишкото въстание през 1841 г. до обявяването на независимостта на България на 22 септември 1908 г., като отделните глави сами по себе си могат да се разглеждат като самостоятелни изследвания. По-важното обаче е, че дисертацията демонстрира вече много по-големите възможности за достъп до архивите и за научни командировки, благодарение на благоприятните междудържавни отношения след 1989 г.

Втората група изследвания е свързана с темата „формиране на българския национален идеал и българският църковен въпрос“, а третата група се отнасят за изселванията от българските земи първо към османските предели и после към републиканска Турция. Тук е необходимо да бъде отбелязан уводът към една книга, която е посветена на изселванията. От гледна точка както на съдържанието, така и на методологията обаче уводът ѝ има силно влияние върху изследванията по „българския въпрос“ през последния половин век. Става дума за обемистия увод към

---

¹² *Aydın, M. Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde Balkanların Yeri (Bosna-Hersek ve Bulgaristan'daki Ayaklanmalar, 1875-1876)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002 (непубликувана докторска дисертация). Дисертацията е публикувана през 2005 г., вж. *Aydın, M. Balkanlarda İsyân: Osmanlı-İngiliz Rekabeti Bosna-Hersek ve Balkanlardaki Ayaklanmalar (1875-1876)*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005.

¹³ *Vatansever, E. Bulgar Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Bulgaristan'ın Bağımsızlığı (1841-1908)*, Edirne: Trakya Üniversitesi, 2019 (непубликувана докторска дисертация).

втория том на книгата на Билял Н. Шимшир „Турските преселения от Румелия“, издаден през 1970 г.¹⁴ Този увод се превръща в основополагащ, както като терминология и хронология, така и като анализ и интерпретация на събитията. Самият Шимшир е родом от гр. Омуртаг (Османпазар), Търговищка област, изселник в Турция, където развива кариера на дипломат, а изследванията му заемат важно място в историографията, посветена на късноосманския период. Освен извори, по-специално дипломатически документи, написани на английски и френски език, той използва и български извори. Това обстоятелство откроява неговите трудове и ги прави особено приносни. Доколкото познавам литературата, именно в този труд на Шимшир за първи път в турската историография се споменава името на Васил Левски. Затова въпросният пасаж, макар и дълъг, заслужава да бъде цитиран дословно:

„(...) възобновяването на четническото движение изглежда вече опасно. При това то не постига особени резултати. Откроява се категоричната нужда от промяна в тактиката. Налага се да бъде изоставена и да бъде прекратена практиката да се подготвят чети за вдигане на въстание.

От 1868 г. нататък започва изграждането на тайна революционна организация във вътрешността. Ако Раковски е вдъхновител и организатор на четническото движение, то идеята и практическата реализация на тактиката за създаване на вътрешна тайна революционна организация принадлежи на Васил Левски. Всъщност приписваните от българските историци на Левски идеи са продукт на панславистките кръгове. Теорията за тайна революционна организация е рожба на руските панславистки комитети. Тази теория, която Васил Левски се заема да приложи на практика сред българите, се отнася накратко за следното: българският народ не може да бъде вдигнат на бунт чрез изпращане на чети отвън; наложителна е работа във вътрешността на страната; за целта трябва да се създаде вътрешна тайна революционна организация, включващи комитети по окръзи; тези окръжни комитети ще бъдат подчинени на централен комитет – БРЦК в Букурещ; окръжните комитети ще имат ръководител, заместник,

---

¹⁴ *Şimşir, B.* (ed.), *Rumeli'den Türk Göçleri Belgeler Cilt II: Bir Geçiş Yılı 1879*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1970.

касиер и многобройни членове; местните комитети трябва да се подчиняват безпрекословно на централния комитет в Букурещ; кореспонденцията между БРЦК и окръжните комитети ще се осъществява посредством тайни куриери; тайната организация ще има и своя тайна полиция; нейните членове ще се избират директно от централния комитет и няма да се знаят от окръжните комитети; в тайната организация ще има строга дисциплина, а предателите и тези, които злоупотребяват с финансите ѝ и отварят тайните писма и прочие, ще бъдат наказвани със смърт; спазвайки тези принципи, местни комитети ще бъдат основавани в големи и малки градове, а също и в села, които ще бъдат подчинени на окръжните комитети. Подчинените на БРЦК в Букурещ окръжни комитети ще подготвят населението за бунт. Въстанието ще започне в удобен за това момент ненадейно и едновременно във всички окръзи по заповед от центъра...“¹⁵

Шимшир използва най-важните и най-често цитирани първични и вторични източници в българската историография по темата и така ги прави достъпни за турската читателска аудитория¹⁶. Цитирайки публикуван в България документален сборник, Шимшир обръща внимание на връзките между руските панслависти и българските революционни комитети:

„Левски уведомява, че когато създава тайната революционна организация, той подsigурява оръжие и средства от Русия. Снабдяването с оръжие от Русия и подготовката на въстание се извършва под наблюдението и контрола на руския посланик в Цариград Игнатиев и руския вицеконсул в Пловдив Геров. На 22 юни 1871 г. Геров съ-

---

¹⁵ *Şimşir, B.* (ed.), *Rumeli'den Türk Göçleri...*, LXXIII-LXXV.

¹⁶ Шимшир цитира следните български издания: *Заимов, С.* Васил Левски – Дяконът, София: Хр. Олчев, 1895; *Стоянов, З.* Васил Левски – Дяконът: черти из живота му, София, 1943; *Страшимиров, Д.* Васил Левски: живот, дела, извори, т. 1. Извори, София: Нар. к-т Васил Левски, 1929; Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд: документи из турските архиви, ред. А. Бурмов, прев. Б. Недков, В. Шанов, П. Миятев, София: Държавна библиотека „Васил Коларов“ [НБКМ], 1952; *Унджиев, И.* Васил Левски: биография, София: Министерство на информацията и изкуствата, 1947.

общава, че от Одеса във Влашко е пренесено оръжие, с което да бъдат въоръжени българските чети.¹⁷

Настоятелно поддържаната от Билял Шимшир теза, че българските революционни комитети са действали като продължение на базираната в Русия панславистка организация налага отпечатък върху турската историография до ден днешен¹⁸. В заслужаващата адмирации дисертация на тема „Функционалната роля на Църквата в процеса на постигане на българска независимост“, защитена през 2011 г. под научното ръководство на проф. д-р Мехмет Шекер¹⁹, Арзу Ташджан разглежда политическата обстановка и събитията през периода, следвайки концепцията на Шимшир. Всъщност, в собственото си изследване Ташджан директно възприема възгледа на Шимшир:

„На Васил Левски е възложена задачата да осъществи изготвения от руските панслависти план за създаване на тайна революционна организация във вътрешността на България. Българските историци приписват четническата идеология на Г. Раковски, а определят Васил Левски като „теоретик и практик“ на основаването на тайната революционна структура. Но всъщност Левски е само изпълнител, натоварен със задачата да осъществи панславистките планове.“²⁰

Подобна връзка се прави и в една магистърска теза от Исмаил Йълдъз, защитена през 2008 г. под научното ръководство на доц. д-р Селма Йел²¹. Могат да бъдат предложени няколко обяснения за това директно заимстване на тезата на Билял Шимшир в другите изследвания. Първото е, че по презумпция се приема, че Шимшир е използвал всички архивни документи по темата и периода и е стигнал до определени изводи. При липса на нова интерпретация на тези извори, се възприема наготово и неговата теза. Погледнато от този ъгъл, мо-

---

¹⁷ *Şimşir, B.* (ed.), *Rumeli'den Türk Göçleri...*, p. LXXVII. Шимшир цитира следното издание: Документи за българската история. Архив на Найден Геров, част 2 (1871–1876), София: БАН, 1932, с. 70 (док. 76).

¹⁸ За изследване, в което българското революционно движение се интерпретира като проява на поддържания от Русия панславизъм, вж. *Aydın, M.* *Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına*, İstanbul: Kitabevi, 1996, 80–124.

¹⁹ *Taşcan, A.* *Bulgaristan'ın Bağımsızlık Süreci'nde Kilisenin Fonksiyonel Rolü*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011 (непубликувана докторска дисертация).

²⁰ *Taşcan, A.* *Bulgaristan'ın Bağımsızlık Süreci'nde Kilisenin Fonksiyonel Rolü...*, 241–242.

²¹ *Yıldız, İ.* *Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Bulgaristan'daki Bağımsızlık Faaliyetleri (1878–1908)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, 48–49 (непубликувана магистърска теза).

же да се допусне, че трудът му е изчерпателен и надежден. Тук обаче трябва да се държи сметка за времето, в което Шимшир е писал труда си. Към днешна дата хиляди архивни документи все още не са обработени и каталогизирани, така че трудно може да се твърди, че Шимшир е видял и анализирал всичко. Друго обяснение е, че изследователите след него предпочитат да вървят по отъпканата от Шимшир пътека и да поддържат и повтарят неговата теза безкритично. Трябва да се държи сметка обаче и за това, че като дипломат на държава, членка на НАТО, в интерпретацията му лесно може да се долови атмосферата и на Студената война в онзи период.

Четвърта група изследвания в турската историография по темата съставляват монографии на социално-икономическа и културна тематика, които са свързани с определени български области или градове. Към тази група могат да се причислят и издания, включващи мемоари и пътеписна литература (вкл. и преводна), както и справочници и документални издания (свързани например с акънджийската организация и с преселенията от Анадола в българските земи), в които се уточняват създадените от преселниците селища и турските им названия, които впоследствие са преименувани с български.

В количествено отношение преобладават изследванията (било магистърски тези и докторски дисертации, било монографични трудове), посветени на периода след 1878 г., когато България възстановява своята държавност, и на теми, свързани с отношенията между България и Османската империя, впоследствие между България и Република Турция. След направения кратък обзор на турската научна литература, посветена на българското революционно движение, на комитетите и на „българския въпрос“ до Берлинския конгрес, и преди да пристъпя към обзора на документалното наследство за Васил Левски и БРЦК в турските архиви, бих искал да цитирам едно съчинение. Впрочем, използваните в турската историография източници понякога са пълни с изненади. В някои издания, чиято тематика е много по-обхватна, могат да се срещнат имената на български комитетски дейци. Едно от тези издания е подготвен от Ахмет Хезарфен документален сборник²². В раздела, озаглавен „Наблюдения на чужди пътешественици: хайдутството в Делиормана“, е цитиран следният текст, в който се обясняват „причините“, поради които някои българи ставали хайдутти, и се посочват имена:

„След оттеглянето на русите през 1830 г. се появили много разбойници. Между тях имало и българи. Те не

---

²² *Hezarfen, A. Rumeli ve Anadolu Âyan ve Eşkıyası – 2: Osmanlı Arşiv Belgeleri, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2004.*

можели да търпят несправедливостите, обидите и тиранията на турците и затова хващали гората. (...) Турците ги наричали „хайдути“. Това са Чавдар, Чакър, Румяна войвода, Капитан Петко, Стефан Караджа, Хаджи Димитър, Васил Левски.“²³

„Занятието ми е да облекчавам положението на българите“²⁴: обзор на архивните документи за Васил Левски и БРЦК

Разчитането на написаните с арабско писмо османотурски документи в повечето случаи създава затруднения поради липсата на строги правописни правила. Това се отнася особено за имена и думи с чужд произход. Тук ще се спра по-подробно на архивните документи, които се отнасят за Васил Левски и БРЦК и с които съм имал възможност да работя.

В противовес на наслоената с времето субективна оценка и представа, целта на работата с оригинални архивни документи е да покаже как са се възприемали събитията, личностите и техните действия по собственото им време. Разбира се, в достъпните документи също може да има недостатъци: тези, които са регистрирали събитията и лицата, може да са допускали грешки. Но важният аспект за един професионален историк е чрез първичния източник да чуе „гласа на времето“ и да усети „духа на епохата“. И не само това – от изворите може да се научи какви мерки, вкл. и военни, са били предприемани за осигуряване на обществения ред, за кореспонденцията между различните институции в извънредни времена, в нашия случай – при опити за въстания и революционно движение. Благодарение на това е възможно да се видят действията и поведението на висшите османски военни и граждански ръководители, на централната османска власт, техния манталитет и използваните от тях изрази в изпълненото с драматизъм навечерие на 1876 г., която се превръща в *annus horribilis*²⁵ за османците. Общият прочит на документите по темата показва, че османските институции са предпочитали да използват неутралния израз „български комитаджии“ (*Bulgar komitacları*)²⁶. За БРЦК се използват главно изрази като „революционен комитет“ (*fesad*

---

²³ *Hezarfen, A. Rumeli ve Anadolu Âyan ve Eşkıyası...*, p. 210.

²⁴ НБКМ, отд. „Ориенталски сбирки“, ОАК 268/68, док. 71; Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд..., с. 186 (док. 71).

²⁵ *Annus horribilis* – латински израз, означаващ „ужасна година“ (бел. прев.).

²⁶ ВОА, А.МКТ.МНМ, 447/89.

komitesi)²⁷, „членове на революционния комитет“ (fesad komitesi azaları/mensupları)²⁸, „революционери“ (muzır ve fesatçı kişiler)²⁹, „бунтовници, заловени по време на българския случай“ (Bulgar hadisesi esnasında yakalanan eşkiya)³⁰. Подобни изрази са използвани в документите, произхождащи от различни бюрократични органи на Османската държава и съхранявани в архивите както на различни ведомства в Република Турция, така и в други държави.

Предвид съдържанието на настоящия документален сборник смятам, че би било особено полезно да направя кратък обзор на архивнитебирки, в които се съхраняват документи, релевантни на темата. Османският архив в Истанбул е основната институция, в която се съхраняват документи, отнасящи се както изобщо за османската история, така и в частност за „българския въпрос“³¹. С процеса на обработване и каталогизиране на архивните единици все повече фондове стават достъпни за изследователите, а с това се множат и наличните документи, свързани с българското революционно движение. През 90-те години на XX век изследователите можеха да се възползват единствено от фондовете „Султански укази“ (İradeler) и „Йълдъз“ (Yıldız), докато в днешно време са достъпни редица колекции, обособени както на тематичен, така и на ведомствен принцип (тоест колекции от документи, представляващи преписки на определени ведомствени канцеларии – т. нар. система DES). Архивната единица, на която попаднах по време на работата ми по докторската дисертация и която съдържа портретна фотография на Васил Левски, екземпляр от устава и програмата на БРЦК (с отбелязани място и година на издаване Женева и 1870 г.), разписки за дарени парични суми и други документи, също представлява част от ведомствен архив – фонд „Велико везирство“, колекция „Канцелария за общи вилаетски дела“ (Sadaret fonu Mektubî Umum Vilayat kataloğu)³². Въпросната снимка публикувах заедно с показанията на Васил Левски пред съда в София, организиран по повод Арабаконашкия обир, които пък се съхраняват в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Мето-

---

²⁷ НБКМ, отд. „Ориенталскибирки“, ОАК 268/68, док. 71; Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд..., с. 186 (док. 71).

²⁸ ВOA, А.МКТ.МНМ, 443/36.

²⁹ ВOA, НР.ТН, 25/2.

³⁰ ВOA, НР.ТН, 20/56.

³¹ Понастоящем Османският архив (VOA) в Истанбул е част от структурата на Дирекцията на държавните архиви при Президентството на Република Турция (Т.С. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı).

³² ВOA, А.МКТ.УМ, 1241/11.

дий“ в София³³. Превод и аналитичен коментар на документите от същата архивна единица бяха публикувани неотдавна и в България³⁴. Показанията на Левски и неговите сподвижници по време на проведените разпити са издадени в превод и факсимиле няколко пъти в България и представляват важен извор, който дава възможност да се научи повече за организацията от първа ръка. Българските издания на тези показания са особено полезни за турските изследователи и в още едно отношение – правилното разчитане и идентифициране на имената на комитетските дейци³⁵.

Условията за работа в архивите

Бих искал по примера на посочената по-горе архивна единица да обърна внимание на някои важни особености, свързани с ведомствените архивни колекции. Както е известно, всеки архив има своя специфика и условия на работа. Когато един изследовател издирва документи в Османския архив в Истанбул, той първо търси необходимите му архивни единици в дигиталния каталог чрез ключови думи. Когато установи в кои фондове се съдържат повече документи, които го интересуват, той се насочва към по-щателно преглеждане на самите фондове, най-вече обръщайки внимание на периода, който изследва. Ведомствените колекции са каталогизирани по такъв начин, че често ключовата дума не помага да се открият в системата всички потенциално полезни за конкретното изследване архивни единици. Описите са с датировка на документите, но не всички съдържат анотации на съдържанието им. Затова ефективното издирване на документи налага не само добро познаване на цялостното устройство на архива, но и известен личен опит, благодарение на който търсенето да даде максимални резултати. Тъй като през 70-те години на XIX век не съществува османско Минис-

---

³³ Yolcu, C. “Bulgar Fesad Komitesi Reisi” Vasil Levski'nin Eylemleri ve Mahkemedede Verdiği İfade Üzerine Bir Değerlendirme. – *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, № 27, 2015, 15–63.

³⁴ Чаушева, Д., В. Комбов, Нови документи за следствието срещу участниците в Арабаконашкия обир и издирването на Васил Левски. – *Известия на държавните архиви*, № 115–116, 2018, 146–187; *Същите*, Неизвестен досега портрет на Апостола в Османския архив в Истанбул. – *История*, № 27/1, 2019, 8–13; Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски и участниците в Арабаконашкия обир, съст. Д. Чаушева, В. Комбов, прев. С. Андреев, И. Добрев, О. Събев, Национален музей „Васил Левски“, изд. „Златен змей“, 2020.

³⁵ Вж. *Възвъзова-Каратеодорова, К., З. Нонева, В. Тилева, Н. Генчев* (съст.), *Васил Левски – Документално наследство*, София: изд. „Наука и изкуство“, 1973; *Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд...; Левски пред съда на Портата: процесът в София 1872–1873 г. в османотурски, дипломатически документи и домашни извори*, съст. и ред. Д. Дойнов, О. Маждракова-Чавдарова, София: Общобългарски комитет „Васил Левски“, 2007.

терство на вътрешните работи (Dahiliye Nezareti)³⁶, именно споменатият по-горе фонд „Велико везирство“, колекция „Канцелария за общи вилаетски дела“ (Sadaret fonu Mektubî Umum Vilayat katabı, А.МКТ.УМ.) включва всякаква кореспонденция и многобройни документи, свързани с вътрешната сигурност. Затова изследователят трябва да се въоръжи с голямо търпение, за да издири необходимите му архивни единици, без гаранция, че наистина ще ги открие.

Някои от документите, чиито преводи са включени в настоящия сборник, са от колекцията „Канцелария за важни дела“ към фонд „Велико везирство“. В нея има редица документи, свързани с Васил Левски и БРЦК. В случая изследователят е улеснен и от това, че дигиталният каталог на тази колекция включва анотации.

Друга важна особеност на Османския архив е, че някои документи, които изследователите допускат, че би трябвало да са налични, всъщност не могат да бъдат открити в процеса на търсене в каталога. Причините за това са няколко. Първо, възможно е тези документи действително да се намират в архива, но обработката и включването им в каталога да не са приключили. Второ, състоянието на документите да е лошо (например да са прогнили) и съответно да не могат да се ползват от изследователите. Трето, търсените документи, противно на тематиката им, да са включени в описа на друга колекция, за която трудно някой би предположил, че съдържа именно тези архивни единици.

Както се разбира от документа, свързан със смъртната присъда на Левски³⁷, доста архивни единици, отнасящи се до преследването и залавянето на комитетските дейци, се съдържат във фонд „Султански укази“ (İradeler). Някои укази, свързани с Априлското въстание, са архивирани още по времето на султан Абдулхамид II (1876–1909) в библиотеката към неговия дворец „Йълдъз“. Днес тази сбирка е обособена като отделен едноименен фонд „Йълдъз“ в Османския архив.

Друг важен фонд, в който се съдържат ценни документи по темата, е „Канцеларията за регистрация на документите във Великото ве-

---

³⁶ След смъртта на великия везир Мехмед Емин Али паша на 7 септември 1871 г. султан Абдулазиз (1861–1876) връчва везирския печат на Махмуд Недим паша. С назначаването му за велик везир Министерството на вътрешните работи преминава под шапката на Великото везирство, а дотогавашният вътрешен министър Мехмед Саид ефенди става секретар на великия везир. Заради въстанията в Босна и Херцеговина и в България, както и заради финансовите проблеми, които държавата изпитва, вътрешните дела остават в прерогативите на Великото везирство до 5 февруари 1877 г., когато Министерството на вътрешните работи е възстановено като самостоятелно ведомство, оглавявано от Ахмед Джевдет паша. По-подробно вж. *Erdoğdu, A. T. Dahiliye Nezareti Teşkilat Tarihi (1836–1922)*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, 20–21 (непубликувана докторска дисертация).

³⁷ ВOA, İ.MTZ (04), 5/123, lef 2.

зирство“ (Bâb-ı Âlî Evrak Odası, BEO), и по-специално колекцията „Регистри по вписванията“ (Ayniyat Defterleri, BEOAYN.d...). Тук няма отделни документи, а регистри, в които са вписани преписи на входящи и изходящи документи, предмет и резултат на процесуални действия във Великото везирство. Полезни за изследователя са също колекциите „Политически дела“ (Hariciye Siyasî, HR.SYS)³⁸, „Посолство в Лондон“ (HR.SFR.3...), „Посолство в Париж“ (HR.SFR.4...) и „Преводачески отдел“ (Tercüme Odası, HR.TO) във фонд „Външно министерство“ (Hariciye). Техните каталози включват анотации и на документи, свързани с Левски и БРЦК.

Освен в Османския архив в Истанбул доста документи, свързани с военния аспект на „българския въпрос“ и Априлското въстание, се намират и в архива на Центъра за военна история и стратегически изследвания (ATASE) към Генералния щаб на Турските въоръжени сили³⁹. Този архив, в който съм имал възможност да работя, се намира в Анкара. Желаетелите да работят в него трябва да подадат писмена молба и да проведат изследването си на място. В архива се съхраняват главно документи, свързани с войните, в които Османската държава е участвала през XIX и началото на XX век, и затова тук фондовете са организирани според съответните войни, а именно: Кримска, Руско-турска, Балканска и Първа световна война.

Документи, отнасящи се за социално-политическата ситуация в българските земи през 70-те години на XIX век, както и конкретно за местата, където избухват въстания, се съхраняват в Националния архив (The National Archives) на Англия в Лондон, по-специално в колекциите на Външното министерство (Foreign Office, FO). Документите са главно дипломатически доклади и донесения от британския посланик по това време в Цариград сър Хенри Елиът, както и от консулите в Одрин и Солун.

Във връзка с темата особено важен е и османският архив в отдел „Ориенталски сбирки“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София. В него се съхраняват редица документи за Васил Левски и БРЦК. Анотации на тези документи са включени в описа, изготвен от Мария Михайлова-Мръвкарлова⁴⁰, но поради езиковата бариера

---

³⁸ Един документ от фонд „Външно министерство – Политически дела“ е преведен на български език със съответния коментар, вж. *Стрезова, А.* Дипломатически извор за ранната история на БРЦК и Левски, съхраняван в Истанбулския османски архив. – *Исторически преглед*, № 3–4, 2017, 57–68.

³⁹ Според някои сведения архивът на ATASE предстои да бъде прехвърлен към Дирекцията на държавните архиви.

⁴⁰ *Михайлова-Мръвкарлова, М.* Опис на турски документи за съпротивата и национално-революционните борби на българския народ през XIX век, София: НБКМ, 1984.

ра оригиналното съдържание на огромната част от тях все още не е използвано и анализирано от българските изследователи.

Бих искал да подчертая една обща особеност както на османските документи, така и дипломатическите документи в архива на британското Външно министерство. В съвременното българско общество, в политическия, обществен и културен живот на България фигурата на Васил Левски е изключително популярна. Тя придобива силно национално значение в края на XIX и особено през XX век. Според изворите от XIX век обаче, с изключение на вътрешната комитетска документация, в очите на османската власт и на британските дипломати в повечето случаи Левски е просто редови член на революционната организация. В османските документи името му се споменава единствено когато определена информация, действие или решение го засяга лично и конкретно. Когато става дума общо за дейността на БРЦК и комитетите, обикновено той не е споменаван.

След представения по-горе обзор на изследванията и на първичните източници, отнасящи се за „българския въпрос“, БРЦК и Васил Левски, е подходящо да се спра и на някои известия в тогавашната османска преса. В това отношение се откроява в. „Басирет“, който публикува подробни репортажи за събитията в българските земи, за задачите на революционното движение и за взетите от тях решения. Например вестникът публикува превод на решенията, взети на съборанието в Оборище в навечерието на Априлското въстание. Първият брой на вестника излиза на 23 януари 1870 г., а е закрит от османските власти на 20 май 1878 г., след като издателят му Али ефенди участва в неуспешния опит за сваляне на султан Абдулхамид II и връщането на Мурад V (1876) отново на престола⁴¹. През същия период сведения за Априлското въстание дава и в. „Сабах“, списван от Шемседдин Сами от 9 март 1876 г. нататък⁴². Вестникът следи отблизо въстанието, военните действия за неговото потушаване и дейността на комисиите, изпратени да разследват ситуацията на място.

Точно тук бих искал да се спра и на един по-сериозен проблем, свързан с разчитането и идентифицирането на личните имена и на селищните названия, които се срещат в османските документи, поспециално в тези, които се отнасят за „българския въпрос“. Когато записват имената на българите и на селищата, османските писари не следват правописа на оригиналния език, а се осланят на своя слух.

---

⁴¹ *Basîretçi Ali Efendi*, İstanbul Mektupları, ed. N. Sağlam, İstanbul: Kitabevi, 2001, xvi–xviii.

⁴² *Ferhatoğlu, F.* Sabah Gazetesinin (1876–1877) İnceleme Açıklamalı İndeks ve Seçilen Metinlerin Latin Harflerine Aktarımı, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012 (непубликувана магистърска теза).

Например българската форма на името Димитър често се изписва в гръцкия му вариант като Димитри. По същия начин, както се вижда и в публикуваните в настоящия сборник преводи на документи, името на Иванчо Хаджипенчович, който е член на специалната комисия, изпратена за съдебния процес в София срещу Левски и неговите сподвижници, е изписано като Йованчо⁴³. Може би най-озадачаващ е начинът на изписване на името на един от водачите в Априлското въстание Георги Бенковски. Както в османските архивни документи, така и в османската преса той е изписван като Никюфски. Името на Васил Левски също се среща в различни варианти. То е изписвано като Лефски, Левски, Лефиски. Прозвището Дякон се изписва като Дяко. Бих искал да обърна внимание и на друг проблем, чието решение все още предстои. Става дума за възрастта на Левски, посочена в описанието му върху гърба на снимката, по която е бил издирван от османските власти, както и в неговите показания в съдебния процес. Макар в историографията да е наложено мнението, че Левски е роден през 1837 г., възрастта, посочена на гърба на снимката, която е част от архивна единица, датираща от 1872 г.⁴⁴, и в показанията му пред съда през януари 1873 г.⁴⁵ – 25-27 години, подсказва, че официално приетата му рождена година вероятно не е коректна. Допълнителна справка в описа на населението на Карлово от тези години би дала отговор на този въпрос.

В заключение на това изложение, в което представих накратко състоянието на турската историография и изследователските възможности в турските и някои други архиви във връзка с „българския въпрос“, бих искал да подчертая няколко неща.

Макар и настоящият сборник да е опит да бъдат представени в цялост новоиздирените османски архивни документи за Васил Левски и БРЦК, не бива да се забравя, че те са продукт на една канцеларска система, чиято организация е много различна от съвременните стандарти в модерните държавни институции и бюрократични системи.

---

⁴³ ВOA, А.МКТ.МНМ, 443/23.

⁴⁴ ВOA, А.МКТ.УМ, 1241/11 (Karlova kasabalı olub el-ân kasaba-i mezbûrede validesi bulunan Lefski Vasil Diyakon'un resmidir.[.] Merkumun bıyığının altında ve üst çenesinde olan bir diş dışarı doğru olduğundan dudağı kalkıkça ve sarı bıyıklı orta boylu ve mâî gözlü yirmi beş ve yirmi altı yaşında olduğu), вж. *Yolcu*, С. "Bulgar Fesad Komitesi Reisi" Vasil Levski'nin Eylemleri..., р. 17.

⁴⁵ НБКМ, отд. „Ориенталскибирки“, ОАК 268/68, док. 71. „[и] съм на двадесет и шест-двадесет и седем години“, вж. *Yolcu*, С. "Bulgar Fesad Komitesi Reisi" Vasil Levski'nin Eylemleri..., р. 29; Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд..., с. 186 (док. 71).

Особено е важна подредбата на документите в сборници, какъвто е и настоящият. Не бива да се приема за абсолютна истина и преводът, защото той дава представа за съдържанието на документите, но не може напълно адекватно да отрази спецификата на административния османотурски език и неговата терминология. Затова преводът може да породи известно затруднение, особено у неспециалисти, в разбирането и осмислянето на документите. В този смисъл, следващият текст, подготвен от преводача на документите, би бил особено полезен за читателите и специалистите.

Превод: Орлин Събев

ПОРТАТА ПО СЛЕДИТЕ НА ЛЕВСКИ И БРЦК: ОТКЪДЕ И КАКВИ СА НОВИТЕ ОСМАНСКИ ДОКУМЕНТИ?

ОРЛИН СЪБЕВ

Османските извори заемат съществено място в историографията, посветена на петте столетия султанско управление в българските земи. Това обуславя както изследователския, така и обществения интерес към ценната информация в тях. В отговор на тази потребност вече няколко поколения български османисти публикуват корпуси от преводи и анотации на такива извори¹, голяма част от тях архивни османски документи². Особено важна е документацията, отнасяща се до националноосвободителното движение³, по-специално Васил Левски и съдебния процес срещу него и сподвижниците му. Тя служи за осно-

---

¹ Изданията с български преводи и анотации на османски исторически извори (документи и наративи) са изключително много. Освен поредицата *Турски извори за българската история*, от която досега са излезли осем тома (1964–2001), тук бих искал да открия някои по-нови издания: *Калицин, М.* Корона на историите на Ходжа Садедин, част 1, Велико Търново: изд. „Абагар“, 2000; *Мехмед Нешири*. Огледало на света: история на Османския двор, съст. и прев. М. Калицин, София: изд. „Изток-Запад“, 2016; *Иванова, З., Х. Атанасов*. Османотурски документи във фонда на Българската екзархия (ф. 264К, оп. 11). – *Известия на държавните архиви*, № 113–114, 2018, 210–341; *Андреев, С., М. Калицин, К. Мутафова*. Православни структури на Балканите през XVII–XVIII век, съгласно документи от Истанбулския османски архив, Велико Търново: изд. „Абагар“, 2019; *Кипровска, М., Г. Бойков*. Колекцията от османски документи от архива на Зографския манастир: предварителни бележи върху нейното състояние, съдържание, значимост и перспективи за работа. – В: *Зографски сборник. Зографският архив и библиотека. Изследвания и перспективи*, съст. Д. Пеев, М. Димитрова, Е. Дикова, Г. Банев, Л. Ненова, София: Зографски манастир, Света Гора, 2019, 318–349. По-подробно за принципите и критериите за издаване на османски документи в анотиран вид и в превод вж. *Иванова, С.* Комплектуване, формиране и разкриване на сбирките на Ориенталския отдел на НБКМ (към Пътеводител на Ориенталския отдел на НБКМ). – *Известия на държавните архиви*, № 79, 2000, 42–46.

² Архивен документ е излязъл от употреба материален обект с информация, фиксирана върху какъвто и да е носител, в случая хартия.

³ Вж. *Михайлова-Мръварова, М.* Опис на турски документи за съпротивата и национално-революционните борби на българския народ през XIX век, София: НБКМ, 1984; *Кендерова, С., М. Добрева*. Документи за историята на Илинденско-Преображенското въстание, съхранявани в Истанбулския османски архив на Генералната дирекция на държавните архиви на Република Турция. – *Известия на държавните архиви*, № 85–86, 2003, 276–385.

ва на задълбочени научни изследвания⁴. Най-ранните преводи на такива документи са направени и частично публикувани в началните десетилетия на ХХ век от Диаманди Ихчиев, Васил Шанов, Владимир Тодоров-Хиндалов и Панчо Дорев. Те превеждат архивни материали, които се съхраняват както в Ориенталския отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ)⁵, така и в Османския архив в Истанбул⁶, издирени от Вл. Хиндалов и П. Дорев по време на служебните им командировки⁷.

През този първи етап са открити ценни документи за Левски и Вътрешната революционна организация (ВРО), между които и преписи на протоколите от следствието и съдебния процес, съхранявани в НБКМ⁸. Преведени са от Вл. Хиндалов и публикувани през 1946 г.⁹ Скоро след това, през 1952 г., те са преиздадени (с прецизирани преводи и допълнения) под редакцията на проф. Александър Бурмов и в превод от Борис Недков, Васил Шанов и Петър Миятев¹⁰.

След като документалният сборник от 1952 г. търпи няколко фототипни издания¹¹, през 2007 г. под редакцията на проф. Дойно Дойнов и проф. Огняна Маждракова-Чавдарова излиза от печат общ корпус с

---

⁴ Например вж. *Гайдаров, Н.* Процесът срещу Васил Левски и революционната организация: правно-историческо изследване, София: изд. „Наука и изкуство“, 1987; *Шарова, К.* БРЦК и процесът след Арабаконашкото нападение 1872–1873 г., София: изд. „Гутенберг“, 2007; *Митев, П.* Опит за групов портрет на сподвижниците на Васил Левски: историографски проблеми. – В: Българско Възраждане – идеи, личности, събития. *Годишник* на Общобългарски комитет и Фондация „Васил Левски“, № 9, 2007, 19–26; *Златарева, М.* Юридически поглед към Процеса на Васил Дякон Левски, София: изд. „Сиела“, 2020.

⁵ Понастоящем отделът се нарича „Ориенталски сбирки“.

⁶ Понастоящем Османският архив (ВОА) в Истанбул е част от структурата на Дирекцията на държавните архиви при Президентството на Република Турция (Т.С. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı).

⁷ По-подробно вж. *Тодоракова, М.* Издирването и публикуването на османотурските документи по следствието и процеса срещу Васил Левски. – В: Националната революция, делото на Васил Левски и Освобождението на България, Велико Търново: изд. „Витал“, 1998, 222–234; *Същата*, Османотурските документи по следствието и процеса срещу Васил Левски. – В: Левски пред съда на Портата: процесът в София 1872–1873 г. в османотурски, дипломатически документи и домашни извори, съст. и ред. Д. Дойнов, О. Маждракова-Чавдарова, София: Общобългарски комитет „Васил Левски“, 2007, 29–39.

⁸ По-подробно вж. *Иванова, С.* Комплектуване, формиране и разкриване..., с. 9 (бел. 19), 12–14 (бел. 39); *Тодоракова, М.* Османотурските документи по следствието и процеса срещу Васил Левски..., 34–36.

⁹ Следственото дело на Васил Левски и неговите сподвижници, съст. С. Илчев, прев. В. Хиндалов, София: НВУ „Васил Левски“, 1946.

¹⁰ Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд: документи из турските архиви, ред. А. Бурмов, прев. Б. Недков, В. Шанов, П. Миятев, София: Държавна библиотека „Васил Коларов“ [НБКМ], 1952.

¹¹ През 1972, 1987 и 2012 г.

всички публикувани по-рано османски документи, дипломатически доклади и домашни извори, отнасящи се до разследването на обира на хазната в прохода Арабаконак и съдебния процес срещу неговите извършители, срещу Васил Левски и други комитетски дейци¹².

В продължение на близо 70 години, след 50-те години на ХХ век допреди две години, с малки изключения¹³, не са публикувани други преводи на османски документи по темата. Причината е, че от една страна в нашите архиви не са намирани нови документи¹⁴, а от друга, в периода на Студената война достъпът на български изследователи до турските архиви е силно органичен. Освен това, заради обичайно бавния и дълъг процес на обработване на архивните единици¹⁵ в Османския архив в Истанбул, едва в последните години се откри възможност за работа с някои колекции, в които има неизползвани досега документи. За отбелязване е, че през тези десетилетия липсват публикации по темата и от турски колеги.

Настъпилият по обективни причини застой е прекъснат в края на 2018 и началото на 2019 г., когато по едно и също време се появяват три публикации на неизвестни до този момент документи от Османския архив в Истанбул, отнасящи се за Левски, БРЦК и съдебния процес. Автори на две от тях са Дора Чаушева и Виктор Комбов¹⁶, а третата е на турския колега Дженгиз Йолджу¹⁷. Публикациите на Д. Чаушева и В. Комбов са обединени в общо издание през 2020 г.¹⁸ и включват

---

¹² Вж. Левски пред съда на Портата: процесът в София 1872–1873 г. в османотурски, дипломатически документи и домашни извори, съст. и ред. Д. Дойнов, О. Маждракова-Чавдарова, София: Общобългарски комитет „Васил Левски“, 2007.

¹³ Хаджиолова, К. Присъда на турския съд срещу един от сподвижниците на Васил Левски. – *Исторически преглед*, № 4, 1965, 92–94; Михайлова-Мръвкарлова, М. Поп Кръстьо и шифрованата телеграма до Търново. – *Векове*, № 3, 1973, 70–75; Стрезова, А. Дипломатически извор за ранната история на БРЦК и Левски, съхраняван в Истанбулския османски архив. – *Исторически преглед*, № 3–4, 2017, 57–68.

¹⁴ С изключение на протокола с присъдата на Анастас Попхинов, вж. Хаджиолова, К. Присъда на турския съд...

¹⁵ Физически обособена група документи, вписани в инвентарен опис на архивен фонд със самостоятелен номер.

¹⁶ Чаушева, Д., В. Комбов. Нови документи за следствието срещу участниците в Арабаконашкия обир и издирването на Васил Левски. – *Известия на държавните архиви*, № 115–116, 2018, 146–187; *Същите*, Неизвестен досега портрет на Апостола в Османския архив в Истанбул. – *История*, № 27/1, 2019, 8–13.

¹⁷ Yolcu, C. “Bulgar Fesad Komitesi Reisi” Vasil Levski'nin Eylemleri ve Mahkemedede Verdiği İfade Üzerine Bir Değerlendirme. – *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, № 27, 2015, 15–63 (неговата публикация е дадена за печат през 2015 г., но по обективни причини излиза в началото на 2019 г.).

¹⁸ Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски и участниците в Арабаконашкия обир, съст. Д. Чаушева, В. Комбов, прев. С. Андреев, И. Добрев, О. Събев, Национален музей „Васил Левски“, изд. „Златен змей“, 2020.

преводи на документи от една архивна единица¹⁹. Нейно дигитално копие е донесено от В. Комбов. Тя включва общо 16 документа. Единнадесет от тях са на османотурски език, като девет са разчетени от доц. Стефан Андреев и преведени от проф. Иван Добрев. Другите документи са конфискувани комитетски книжа и неизвестен досега вариант на портретна снимка на Васил Левски, по която е издирван от османските власти. На гърба на снимката има кратък османотурски текст с описание на физически особености, възраст и месторождение. Във въпросните публикации Д. Чаушева и В. Комбов обнародват за първи път в България тази снимка, както и мой превод на текста върху нейния гръб. Дж. Йолджу също прилага факсимиле на снимката с транслитерация на латиница на текста²⁰. Той прилага в транслитериран вариант и протоколите от разпитите на Левски, съхранявани в НБКМ, както и телеграмата от председателя на специалната съдебно-следствена комисия в София Али Саиб паша, изложението от великия везир и султанския указ, отнасящи за смъртната присъда на Левски²¹, които се съхраняват в Османския архив в Истанбул.

От същия архив Виктор Комбов получава дигитални копия на още няколко архивни единици. Същевременно турският колега доц. Ашкън Коюнджу²² предостави дигитални копия и на други документи от Истанбулския архив. Настоящият сборник включва мой превод именно на тези копия, осигурени от В. Комбов и А. Коюнджу. Документите са общо 36 и са включени в 19 архивни единици от фондовете и колекциите: „Велико везирство – Канцелария за важни дела“²³, „Султански укази – България“²⁴, „Султански укази – Министерски съвет“²⁵ и „Султански укази – Вътрешни дела“²⁶. Самото наименование на колекциите е достатъчно показателно за важното значение на тези документи, а по-специално колекцията „Султански укази – България“ е достъпна за изследователите едва отскоро и не присъстваше в издадените досега указатели на архива²⁷. Благодарение на осигурения вече достъп до тази колекция бе възможно да идентифицирам и сигнатурите на няколко важни османски документа като например сул-

---

¹⁹ BOA, A.MKT.UM, 1241/11.

²⁰ Yolcu, C. "Bulgar Fesad Komitesi Reisi" Vasil Levski..., p. 17.

²¹ Yolcu, C. "Bulgar Fesad Komitesi Reisi" Vasil Levski..., 21–22 (бел. 34).

²² Преподавател в Университета „Onsekiz Mart“, гр. Чанаккале, Турция.

²³ BOA, Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi – A.MKT.MHM.

²⁴ BOA, İrade Eyalet-i Mümtaze Bulgaristan – İ.MTZ.(04).

²⁵ BOA, İrade Meclis-i Mahsus – İ.MMS.

²⁶ BOA, İrade Dahiliye – İ.DH.

²⁷ Вж. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2010.

танските укази за потвърждаване на смъртните присъди на Васил Левски и Димитър Общи, чиито текстове са преведени на български език още от първото поколение български преводачи на османски извори след Освобождението, но без да бъдат посочени техните сигнатури и архивните колекции, към които принадлежат.

Дипломатико-палеографски коментар и принципи на издаване

Включените в сборника архивни единици представляват преписки в рамките на служебната кореспонденция между различните йерархични нива на провинциалната и централната османска власт. Затова включват административни документи, които са изписани с характерния за османската канцеларска практика през XIX век бързописен вариант на шрифта *рика* (*rik'a kirmasi*)²⁸ и чиято типология е необходимо да бъде изяснена за по-адекватно осмисляне на тяхното съдържание.

Документите представляват следните няколко типа²⁹:

1. Доклади (донесения) до великия везир (*арз/arz*) от управителите на Дунавския вилает (док. 3, 7, 8, 22, 23, 34) и от министъра на финансите (док. 29), от окръжния управител на София до министъра на финансите (док. 30), от екзарх Антим I до министъра на външните работи (док. 27).

2. Заповеди (*бююрулду/buyuruldu*; *емирнаме/emirname*) от великия везир до управителите на Дунавския и на Одринския вилает, както и до други по-нисши служебни лица (док. 4, 12, 32);

3. Изложения (*тезкупе/tezkire*) от великия везир до други институции (док. 5, 13, 14) или до султана (*арз-тезкупе/arz tezkiresi*) с предложение за потвърждаване със султански указ на решения по определени казуси (док. 2, 9, 11, 16, 19, 21, 25, 31, 35, 36);

4. Султански укази (*упаде/irade*) за влизане в сила на решения, предложени от великия везир (док. 2, 9, 11, 16, 19, 21, 25, 31, 35, 36);

5. Писма с уведомителен (*шукка/şukka*) и друг характер от великия везир до управителя на Дунавския вилает и до други служебни лица относно издадени султански укази (док. 10, 13, 14, 26).

6. Телеграми (*телграфнаме/telgrafname*) с различно съдържание (док. 1, 6, 11, 18, 20, 28, 33).

---

²⁸ За този писмен шрифт вж. Недков, Б. Османотурска дипломатика и палеография, т. 1, София: изд. „Наука и изкуство“, 1966, 104–105; Serin, M. Rik'a. – In: İslâm Ansiklopedisi, vol. 35, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2008, p. 108.

²⁹ За типовете османски документи по-подробно вж. Велков, А. Видове османотурски документи: принос към османотурската дипломатика, София: НБКМ, 1986; Kütükoğlu, M. Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik), İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı, 1994.

7. Колективно изложение (*махзар/махзар*) от местната управа в Орхание (Ботевград) до управителя на Дунавския вилает (док. 6);

8. Инструкция (*талиматнаме/талиматнаме*), връчена на специалната комисия, изпратена в София (док. 15);

9. Списък (*пусула/пусула*) на лица, предложени за награждаване и повишение (док. 24).

Понякога в един и същ архивен документ са вписани няколко административни акта, например писма, заповеди и телеграми от великия везир до няколко адресата, тъй като са свързани с общ казус (док. 5, 14, 26, 33). Същото се отнася и за включените в сборника султански укази. Трябва да се подчертае, че в османски контекст под „указ“ (*ираде/ираде*) следва да се разбира султанско „волеизявление“ по даден въпрос (речниковото значение на арабската дума „ираде“ е „воля“) и не бива да се бърка със султанския *ферман*, както често се случва³⁰. Подобно обръкване се наблюдава и в най-новото изследване за съдебния процес, в което по повод споровете в историографията дали има легитимен султански акт, който потвърждава смъртната присъда на Васил Левски, пише, че „с факсимиле на императорския ферман, така нареченото височайше ираде българските власти не разполагат.“³¹ В периода, от който датират включените тук документи (1872–1874), има два основни типа *ираде*: 1) султанско волеизявление, изразено под формата на *резолуция* (тоест „решение“, „разрешение“, „одобрение“, каквото е речниковото значение на латинската дума *resolution*) към доклад изложение (*арз-тезкупе/арз тезкиреси*) от великия везир до султана; 2) волеизявление, изразено под формата на самостоятелен документ по инициатива на самия султан, а не в отговор на доклад от великия везир³². Десетте султански указа в настоящия сборник не представляват самостоятелни документи, а са от типа *резолуция*. В повечето случаи тя съдържа султанското решение, одобрение или указание по даден казус (док. 9, 11, 16, 19, 21, 25, 31, 35, 36), а в други потвърждава, че изложението от великия везир и придружаващите го документи са взети за сведение (док. 2). Резолуцията се вписва обикновено на следващия ден, но не лично от султана, а от главния секретар на дворецовата канцелария върху същия лист под текста на изложението от великия везир. На практика това означава,

---

³⁰ Например подобно обръкване е налице със султанското *ираде* от 1868 г., разрешаващо строежа на Робърт колеж в Цариград, и султанския ферман от 1869 г. за изпълнение на въпросното *ираде*, вж. *Събев, О.* Робърт колеж и българите, София: изд. „Изток-Запад“, 2015, 118–123, 310–314.

³¹ *Златарева, М.* Юридически поглед към Процеса..., с. 110.

³² Вж. *Kütükoğlu, M.* Osmanlı Belgelerinin Dili..., 183–187; *İrâde*. – In: *The Encyclopaedia of Islam: New Edition*, vol. 3, Leiden: E. J. Brill, 1986, p. 1250.

че в един и същи документ се съдържат два текста или два административни акта (в повечето случаи с две последователни дати): 1) изложение от великия везир с предложение за решение и 2) резолюция, одобряваща това решение от най-високо място (султана). Понякога към изложенията се прилагат съпътстващи документи, свързани с разглеждания въпрос, като например доклади, писма и телеграми (док. 2, 9, 19, 21, 31, 36), инструкция (док. 16) и списъци (док. 25), чието съдържание трябва да бъде прието за сведение и евентуално одобрено. Тези съпътстващи документи са част от съответната преписка по казуса и са включени в обща архивна единица.

При превод и публикация на османски архивни документи е възприета практиката всички текстове (вписвания), нанесени по лицевата страна и гърба, да бъдат представяни като елементи (основен текст и допълнителни вписвания) от един документ, тъй като са свързани с различни процесуални етапи в рамките на една и съща административна процедура³³. В настоящия сборник са включени документи от архивни единици, които са преведени доста отдавна, но са публикувани както те самите, така и елементите в тях (основен текст и допълнителни вписвания) като отделни текстове и на различни места, без да е посочена сигнатура. Така се създава погрешното впечатление, че става дума за независими един от друг документи, докато всъщност те са елемент от една и съща описана по-горе административна процедура за издаване на султански указ. Сега, при наличието на дигитални копия на оригиналните архивни документи, беше възможно да се установи към кои точно архивни единици (със съответната сигнатура) принадлежат, както и елемент от кои конкретни документи представляват. За да бъде възстановена взаимовръзката между тях според оригиналите и за да се коригират някои фактологични и други неточности в предишните преводи, в настоящия сборник са включени нови преводи. Става дума за следните документи:

1. Док. 11 съдържа доклад изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша (1872–1873) до султан Абдулазиз (1861–1876) с предложение за утвърждаване състава на специалната комисия, предвидена да замине в София, за да проведе съдебния процес срещу участниците в обира на хазната в прохода Арабаконак и другите комитетски дейци³⁴. Под изложението е вписана резолюцията, съ-

---

³³ Например вж. *Андреев, С., М. Калицин, К. Мутафова*. Православни структури на Балканите през XVII–XVIII век...

³⁴ По-подробно за юридическия статут на специалната комисия вж. *Златарева, М.* Юридически поглед към Процеса..., 64–80.

държаща издадения в тази връзка султански указ³⁵. Предишният превод е дело на Владимир Тодоров-Хиндалов и е включен в подготовения от Димитър Т. Страшимиров документален сборник³⁶. Публикуван е обаче превод само на изложението от великия везир до султана, но не и на резолюцията с указа. Освен това изложението неправилно е озаглавено като „Инструкция от Министерството на вътрешните работи до великия везир“. Текстът е сравнително коректно преведен с изключение на две фактологични грешки. Едната е по-съществена и е свързана с посочените в изложението селища, където османските власти установяват наличие на революционни комитети. Те са преведени като „Орханийската касаба и селата Къкриня (Къкрекъ) и Извор“. Всъщност, в документа се говори за „град Орхание и селата Тетевен и Извор“. Последната комбинация от селища се среща и в други документи, свързани с разследването на обира и назначаването на комисията (док. 6, 8, 11, 14, 15). Следователно в оригинала на въпросното изложение не става дума за с. Къкриня (където Васил Левски е заловен), а за Тетевен. Впрочем, без да познават оригинала, нелогичното упоменаване на Къкриня в превода на Вл. Хиндалов отдавна притеснява българските изследователи. Неслучайно в последното преиздание на превода през 2007 г. в бележка под линия се отбелязва, че „изненадващо е упоменаването на Къкриня“³⁷. Другата фактологична неточност е свързана с датировката на изложението. Според превода на Хиндалов датата е 29 нисан 1289 г. по мюсюлманското летоброене (*егира/хиджра*) или 25 април 1873 г., но още Димитър Т. Страшимиров се усъмнява в нейната достоверност заради очевидното разминаване с безспорно установената хронология на събитията. Както се уточнява в последното преиздание от 2007 г., през 1990 г. е направена консултация с изтъкнатия български османист доц. Аспарух Велков, който предлага като по-вероятен вариант за датировка 29 *рамазан* 1289 г., отговаряща на 18 ноември 1872 г. според Юлианския календар³⁸. Всъщност объркването в датировката, която Хиндалов допуска, се дължи на това, че в оригинала месецът е изписан само с последната буква „н“ (*нун*). Това е често срещана практика за кратко изписване на месеците в османските документи и в случая действително, както правилно е предположил А. Велков, без да е виждал оригинала, под „н“ (*нун*) се има предвид месец *рамазан*. Следователно коректната да-

---

³⁵ ВOA, I.MTZ.(04), 5/118, док. 1.

³⁶ *Страшимиров, Д.* Васил Левски: живот, дела, извори, т. 1. Извори, София: Нар. к-т Васил Левски, 1929, 565–568.

³⁷ Вж. Левски пред съда на Портата..., 284–285 (док. 84, бел. 4).

³⁸ Вж. Левски пред съда на Портата..., 284–285 (док. 84, бел. 1).

тировка на документа е 29 *рамазан* 1289 г., отговаряща на 18 ноември 1872 г. (стар стил) или 30 ноември 1872 г. (нов стил). Както споменах, Хиндалов не е дал превод на резолюцията със султанския указ, която датира от следващия ден, 30 *рамазан* 1289 г. или 19 ноември/1 декември 1872 г., и затова тук представям превод и на тази част.

2. Док. 18 – телеграма от председателя на изпратената в София специална комисия Али Саиб паша до великия везир, и док. 19 – доклад изложение от великия везир и резолюция със съответен султански указ, са включени в една и съща архивна единица³⁹, тъй като са част от процедурата за утвърждаване на смъртната присъда на Димитър Общи. С телеграмата Али Саиб паша уведомява великия везир за издадената присъда, а великият везир от своя страна я прилага към изложението си до султана с искане за указ, одобряващ нейното изпълнение. Той е издаден чрез резолюцията, вписана под изложението. Предишните преводи на тези документи също са дело на Вл. Хиндалов и са публикувани от Димитър Т. Страшимиров⁴⁰, както и преиздадени впоследствие, но като три отделни документа – телеграма от Али Саиб паша, „писмо“ от великия везир до султана и „писмо“ от първия секретар на султана до великия везир⁴¹. В превода на телеграмата нейната датировка е грешно предадена. Според превода на Вл. Хиндалов тя датира от „13 Теввалъ 1288 г. от Егира“ или „14 декември 1872 г.“ Всъщност в оригинала телеграмата носи дата 13 декември 1288 г. (по *руми*), тоест 13 декември 1872 г. (стар стил) или 25 декември 1872 г. (нов стил). В превода на изложението („писмото“) от великия везир до султана има известни неточности, с които някои съществени детайли от оригиналния текст се губят. На тях ще се спра по-нататък. Други неточности в преводите на Хиндалов няма, но публикуването им като отделни документи, особено на султанския указ, в който името на Димитър Общи не се посочва, внася известно объркване и налага в литературата да се прави предположение, че указът се отнася именно за него⁴².

3. Подобен е случаят с док. 20 – телеграма от Али Саиб паша, и док. 21 – доклад изложение от великия везир и резолюция със съответния султански указ. Те също са включени в една и съща архивна единица⁴³, тъй като са част от процедурата за утвърждаване на смъртната присъда на Васил Левски. Предишните преводи са дело на други двама преводачи – телеграмата и „писмото“ от секретаря на султана до великия

---

³⁹ ВOA, I.MTZ.(04), 5/121, док.1, 2.

⁴⁰ *Страшимиров, Д. Васил Левски...*, 587–589 (док. 493, 494, 495).

⁴¹ Левски пред съда на Портата..., с. 285 (док. 85), 288–289 (док. 87, 88).

⁴² Левски пред съда на Портата..., с. 289 (док. 88, бел. 1).

⁴³ ВOA, I.MTZ.(04), 5/123, док. 1, 2.

везир са преведени от Панчо Дорев⁴⁴, а изложението („доклад“, „писмо“, „тезкере“) от великия везир има два превода – от Панчо Дорев⁴⁵ и Васил Шанов⁴⁶. Наличието на два различни превода на един и същи текст води до това, че при последното им преиздание през 2007 г. в рамките на общ документален сборник те са публикувани като преводи на два различни документа, като в единия уж се споменава другият⁴⁷. Всъщност става дума за два различни превода на един и същи текст, като е възможно двамата преводачи да са ползвали различни архиви. Панчо Дорев несъмнено е ползвал оригиналите на тези документи, които успява да намери по време на издирвателската си работа в Османския архив в Истанбул. В писмо от 4 август 1929 г. той съобщава, че е намерил в архива „телеграмите по залавянето на Левски и ирадето за неговото обесване“⁴⁸. От своя страна В. Шанов посочва, че неговият превод е по „препис на писмото“, но, както се отбелязва и в изданието от 2007 г., прилагайки „факсимиле от преписа“, той „не посочва по какъв начин, къде и кой е открил оригинала и е направил този препис“⁴⁹. В това „факсимиле“ на текста (всъщност не става дума за факсимиле на оригиналния османски документ, а на арабографичния текст, изписан на ръка вероятно от самия Шанов) най-отгоре действително на арабица е изписана думата „препис“ (*suret/suret*). Това навежда на мисълта, че Шанов може да е намерил друг османски документ, който е препис на същия текст, но незнайно къде. Ако се съди по това, че докато е привлечен на работа в Ориенталския отдел на НБКМ през 1936 г., В. Шанов намира сред съхраняваните в НБКМ османски архиви документи, които също са преписи на документи, свързани с разследването на обира на хазната⁵⁰, може да се допусне, че също там той е попаднал и на преписа на изложението от великия везир до султана за потвърждаване на смъртната присъда на Левски. Но ако някои преписи впоследствие са

---

⁴⁴ Дорев, П. Документи из турските държавни архиви, част 2 (1863–1909), София: БАН, 1942, 26–27 (док. 36); Левски пред съда на Портата..., с. 278 (док. 81), 290 (док. 90).

⁴⁵ Дорев, П. Документи из турските държавни архиви..., част 2, с. 26 (док. 36).

⁴⁶ Шанов, В. Процедура по обесването на Левски. – „Зора“, год. XX, № 5893, 9 февруари 1939 г.; Васил Левски и неговите сподвижници..., с. 256.

⁴⁷ Левски пред съда на Портата..., с. 278 (док. 82), 290 (док. 89, бел. 3).

⁴⁸ Вж. Петрова, С. Писмата на Панчо Дорев до Георги Соколов – извор за търговско-стопанското и културно развитие на България в началото на XIX век. – *Известия на държавните архиви*, № 61, 1991, с. 124 (изразявам благодарност към Д. Чаушева за информацията относно тази публикация).

⁴⁹ Вж. Левски пред съда на Портата..., с. 34 (бел. 14).

⁵⁰ Вж. Шанов, В. Нов важен документ около предаването на Васил Левски. – *Известия на Историческо дружество в София*, № 14–15, 1937, 216–228; Левски пред съда на Портата..., с. 52 (док. 55).

идентифицирани като архивни единици⁵¹, то местонахождението на преписа на въпросното изложение засега е неизвестно. От друга страна, ако това допускане не е вярно, може да се предположи, че В. Шанов е ползвал друг източник (вероятно препис на намерения от П. Дорев в Истанбулския архив документ). По подобие на случая с Димитър Общи, предишните преводи на трите текста, свързани с процедурата за утвърждаване на смъртната присъда на Левски, също са публикувани поотделно. По-специално, своеволното отделяне на свързаната с изложението на великия везир резолюция със султанския указ, която не споменава поименно Левски и е представена като „писмо“ от султанския секретар, поражда съмнения в българската историография дали изобщо е бил издаден височайш султански акт за одобрение на екзекуцията⁵². Затова в предходните издания по отношение на това „писмо“ също се налага да се допусне предположението (което в крайна сметка е правилно), че именно това е указът за одобрение на смъртната присъда⁵³.

Представянето на съдържанието на османски документи в нов превод не е нещо необичайно и е обективно обусловено. Като цяло преводът на тези документи е особено специфичен, трудоемък и отговорен процес. Специфичен, защото става дума първо за коректно разчитане на ръкописно арабографично писмо, и второ, за превод на османотурски текстове, в които наред с турската/тюркската има и богата заета лексика от арабски и персийски произход (част от нея е неизбежно свързана с отдавнашни исторически реалии), както и интегрирани в турския/тюркския синтаксис арабски и персийски граматични конструкции. Доста често, макар и оригиналният текст да е побран на един лист, в превод той е дълъг няколко стандартни страници и обикновено представлява едно изречение от началото до края с множество подчинени изречения. При това турският/тюркският синтактичен строеж е коренно противоположен на българския, а в стилистично отношение става дума за служебна кореспонденция с всички характерни особености на административния стил. Тази особеност на османските документи обичайно създава затруднения на специалистите османисти както в разчитането на документите и осмислянето на тяхното съдържание, така и при адекватното им представяне в превод на български език. Освен т. нар. *безеквивалентна* лексика, в семантично отношение голяма част от останалата лексика често се отличава с разнообразие и нюансираност. Предвид всички тези специфики на езика и обективни трудности в превода на османските

---

⁵¹ Вж. Михайлова-Мръвкарлова, М. Поп Кръстьо и шифрованата телеграма до Търново...; Левски пред съда на Портата..., 52–54 (док. 55а).

⁵² Вж. Златарева, М. Юридически поглед към Процеса..., 110–111.

⁵³ Вж. Левски пред съда на Портата..., с. 290 (док. 90, бел. 1).

документи, не бива да ни учудва, че понякога техният български превод не е достатъчно коректен. От друга страна, преводът им трябва да е в максимална степен адекватен и надежден (доколкото е възможно), тъй като голяма част от историците, а и широката общественост разчитат именно на преводите на тези документи, за да се запознаят със съдържанието им, както и да ги интерпретират и анализират. Първото поколение български преводачи на османски документи, макар и да владеят добре османотурски език, главно защото са учили в османски учебни заведения⁵⁴, нямат филологическо образование и част от техните преводи не са достатъчно прецизни. Това се отнася особено за Д. Ихчиев, чиито преводи понякога подвеждат и насочват изследователите в погрешна посока на анализ и интерпретация⁵⁵. В този смисъл, може би е добре, че неговите преводи на телеграмите на софийския окръжен управител Мазхар паша след извършването на обира на хазната в прохода Арабаконак остават непубликувани⁵⁶. Всъщност, именно заради съмнения в прецизността на направените преводи, както тези телеграми, така и публикуваните през 1946 г. в превод на Вл. Хиндалов съдебни протоколи, за които стана дума, са издадени в нов превод през 1952 г.⁵⁷ Поради същите причини, въпреки вече обнародвания превод на В. Шанов⁵⁸, Мария Михайлова-Мръвкарлова публикува нов превод на шифрованата телеграма от Мазхар паша, в която поп Кръстьо (поп Христо) е представен като „доносник“⁵⁹.

Предвид описаните по-горе недостатъци в по-старите преводи, включените в настоящия сборник османски документи са представени в пълнен превод (*in extenso*), като са запазени автентичното съдържание от едно или няколко вписвания в самите документи, както и оригиналната подредба на документите в архивните единици, без редакторска намеса и своеволно обособяване, отделяне и преподреждане. Трябва да се изтъкне, че така или иначе един превод никога не може да претендира за пълна прецизност и абсолютно адекватно предаване на съдържанието на оригиналния текст. Ето защо наред с

---

⁵⁴ Например Васил Шанов завършва османска гимназия (*идадие*) в Битоля (1897 г.), Панчо Дорев се дипломира от Юридическия факултет в Цариград (1903 г.), Гълъб Гълъбов учи в Султанския лицей „Галатасарай“ в Цариград (1904–1913).

⁵⁵ Вж. *Събев, О.* Ферман на султан Мустафа III за еснафите и ахиите: преводи и интерпретации. – *Годишник на Историческия факултет на Великотърновския университет* „Св. св. Кирил и Методий“, № 2 (XXXIV), 2018 (Изследвания в чест на 60-годишнината на професор доктор по история Красимира Мутафова), 217–239.

⁵⁶ *Тодоракова, М.* Османотурските документи по следствието и процеса срещу Васил Левски..., с. 29.

⁵⁷ Васил Левски и неговите сподвижници...

⁵⁸ *Шанов, В.* Нов важен документ около предаването на Васил Левски...

⁵⁹ *Михайлова-Мръвкарлова, М.* Поп Кръстьо и шифрованата телеграма до Търново...

превода на новоиздирените османски документи, в настоящия сборник са включени техни факсимилета и транслитерация на текста им на съвременна турска латиница. Това ще позволи при неясноти или съмнения в прецизността на настоящите преводи текстът на документите да бъде сверен с техния оригинален език.

Особен случай при повечето от включените в сборника документи е тяхната датировка. Повечето са датирани само според мюсюлманския календар (*хиджри/hicri*), а в някои паралелно с мюсюлманската датировка е дадена и дата по т. нар. календар *руми (rumi)*, базиран на използвания от християните Юлиански календар (стар стил)⁶⁰. Трябва да се отбележи обаче, че при автоматичното преизчисление⁶¹ на някои дати по мюсюлманския календар (док. 3, 22, 23) получената християнска дата се разминава с един ден спрямо паралелно посочените дати по Юлианския календар. При допълнителна справка с хронологичните таблици по мюсюлманския, Юлианския и Григорианския (нов стил) календар, публикувани в годишниците на Дунавския вилает за годините, от които датират документите⁶², се установява, че в повечето случаи паралелно посочените дати по мюсюлманския и Юлианския календар съответстват на таблиците в годишниците, а не на датите, получени при автоматично преизчисление. Подобно разминаване се наблюдава дори и при документи (док. 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35), в които е посочена само мюсюлманска дата. В някои случаи (док. 34) посочената дата по Юлианския календар не съвпада нито с автоматичното преизчисление, нито с хронологичните таблици (разминаването пак е с един ден). Когато има такова разминаване в датировките, в превода на документите са посочени всички варианти според ползваните източници.

Възможни са няколко обяснения за това разминаване. От една страна, тъй като мюсюлманският календар е лунен, всеки месец в него трае от новолуние до новолуние, за разлика от християнския календар, който е слънчев. От друга страна, за мюсюлманите денят свършва и съответно следващият ден започва със залеза на слънцето,

---

⁶⁰ При османците този календар е въведен през втората половина на XVII век само за финансови цели: за отчетоводяване на приходи и разходи в рамките на финансовата година, която е започвала от 1 март. В епохата на Танзимата, от 1840 г. нататък се използва паралелно с мюсюлманския календар в цялата администрация.

⁶¹ За целта е използвана системата за преизчисляване на датите, достъпна на интернет-страницата на Турското историческо дружество (Türk Tarih Kurumu), вж. <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/> (1 май 2020 г.).

⁶² Salname-i Tuna, def'a 5, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1289, 3–14; Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, 3–14; Salname-i Tuna, def'a 7, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1291, 3–14.

докато за християните смяната на дните е в полунощ⁶³. Различното измерване на времето в рамките на денонощието става и по различни способи – при мюсюлманите има специални служители при джамиите, т. нар. *мувакит* (те понякога разполагат със специална сграда – *мувакитхане*), които определят часовете за мюсюлманските молитви според хода на слънцето, докато в много селища християнското време се е отчитало по часовниковите кули, чиито механизми в повечето случаи са били настроени спрямо астрономическото време⁶⁴. Следователно, в зависимост от точния час на протичането му, дадено събитие, което се е случило в определен ден по мюсюлманския календар, може да бъде отнесено към две различни последователни дати по християнския календар. Например както при автоматичното преизчисление, така и според таблиците в годишниците посочената в док. 22 и 23 мюсюлманска дата 12 *зилхидже* 1289 г. отговаря на християнската 29 януари (стар стил) или 10 февруари 1873 г. (нов стил)⁶⁵. В документа паралелно с мюсюлманската е посочена и християнска дата по стар стил, но не 29, а 28 януари 1288 (по *руми*), тоест 28 януари 1873 г. (или 9 февруари 1873 г. по нов стил). Разминаването с един ден може да се дължи на обстоятелството, че 12 *зилхидже* започва в часа на залеза на слънцето, докато християнската дата по стар стил 28 януари продължава до полунощ и после се променя на 29 януари. В хронологичните таблици освен дните по трите календара са посочени и точните времена на петте мюсюлмански молитви, по които може да получим приблизителна представа за часа на залеза на слънцето. За предходния ден 11 *зилхидже* 1289 г. е отбелязано, че четвъртата молитва на здрачаване (след залез слънце и преди мрак) е в 1 ч. и 36 мин. по „турско“ време, тоест около 19 ч. Следователно тогава започва и денят 12 *зилхидже* 1289 г. по мюсюлманския календар, но в промеждутъка между залез слънце и полунощ, тоест между 19 и 24 ч., все още е 28 януари 1873 г. по Юлианския календар и след полунощ става 29 януари 1873 г. Така наглед погрешно отбелязаната в документа дата по стар стил вероятно не е плод на невнимание от страна на неговия съставител, а се дължи на специфичния час, в който е изготвен конкретният документ.

---

⁶³ По-подробно вж. Михайлова-Мръвкарлова, М. За времето „по турски“. – *Известия на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“*, № 22 (28), 1994, 224–229.

⁶⁴ По-подробно вж. Миков, Л. Часовниковите кули по българските земи (защо тези архитектурни паметници не принадлежат на османската архитектура). – В: *Същият*. Османска архитектура и изкуство в България: избрани студии, т. 1, София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2012, 269–272.

⁶⁵ *Salname-i Tuna, def'a 5...*, p. 14.

Предвид тези особености в датирането, тъй като самите съставители са посочили в някои документи и християнската дата по стар стил, съобразявайки се с това в коя част на денонощието е написан текстът, в тези случаи именно посочената от тях дата по Юлианския календар разглеждаме за меродавна, а не преизчислената или посочената в хронологичните таблици. По отношение на документите, в които е отбелязана само мюсюлманска дата, а при автоматичното преизчисление и справка в таблиците в годишниците също се получава разлика от един ден, приемаме за меродавна датировката в годишниците, тъй като те са от съответния период и са били използвани от съставителите на документите, за да ги датират и по двата календара. С оглед на това, че за датировката на издадените по-рано преводи на османски документи, както и на дипломатическите и домашните извори е използван Юлианският календар, включените в настоящия сборник преводи са представени както с оригиналните дати на документите по мюсюлманския календар, така и с техните съответствия по Юлианския (стар стил) и действащия в момента Григориански календар (нов стил). Този подход би помогнал за по-точното „разполагане“ на новопреведените текстове в хронологията на събитията, за които става дума в публикуваните по-рано османски документи и други извори.

Повечето документи в сборника са подредени в хронологичен ред. Същевременно е запазена оригиналната им последователност в преписките, респ. архивните единици. В някои случаи преписки и отделни документи са обединени под една тематика, без хронологичният принцип да е спазен напълно.

Историко-лингвистичен анализ

От съдържателна гледна точка включените в настоящия сборник нови османски документи тепърва ще бъдат предмет на задълбочен анализ и коментар от страна на българските историци, специалисти по темата. Затова намерението ми тук е да представя само най-общи първоначални впечатления както от гледна точка на новата и неизвестна досега фактология, която представят, така и от гледна точка на използваната лексика и нейната семантика. По хронология и съдържание документите за Левски и сподвижниците му в публикуваната по-рано през 2020 г. архивна единица от Османския архив в Истанбул⁶⁶ се вписват в представената тук поредица документи и затова в коментара си разглеждам и тях.

---

⁶⁶ Вж. Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски...

Включените в настоящия сборник документи датират от януари 1872 до март 1874 г. и обхващат важен период от историята на българския народ, свързан с дейността на Васил Левски и основаните от него революционни комитети. Те представляват част от служебната кореспонденция, водена между различните нива на османската администрация на централно и провинциално ниво и тъй като в тях са отразени конкретни реалии, свързани с тогавашната териториално-административна система в Османската империя, тук е подходящо тя да бъде представена накратко.

През октомври 1864 г. е предприета реформа, с която териториите на север от Стара планина и районите на София и Ниш са включени в нова единица, т. нар. Дунавски вилает. Той представлява област с пилотен характер и служи за образец на създадените по-късно други области като например споменаваните във включените в този сборник документи Багдадски (1864 г.) и Одрински вилает (1867 г.). Начело на областта (*вилает/vilayet*) стои управител (*валия/vali*), който е подчинен на великия везир (*sadrizam; vezir-i azam*), чието седалище е известно като Високата порта (*Bab-ı 'Ali*) и който е пряко подчинен на султана. По-малките териториално-административни единици в областта със съответните управители в низходящ ред са следните: окръг (*лива/liva* или *санджак/sancak*), начело на който стои окръжен управител (*мютесариф/мутасаръф/mutasarrif*); околия (*каза/kaza*) с околийски началник (*каймакам/kaimmakam*); община (*нахия/nahiye*) с директор (*мюдюр/müdür*); град (*касаба/kasaba*) и село (*карие/karye*) с махленски и селски кметове (*мухтар/muhtar*), както и старейшини (*коджабашия/kocabaşı*)⁶⁷.

Предвид територията, на която протичат събитията, повечето от документите в сборника засягат както Дунавския вилает (док. 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 22, 23, 25, 26, 27, 29, 30, 33, 34, 35) като цяло, така в частност два окръга във вилаета: Софийски окръг с околията Орхание, днес Ботевград (док. 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 34, 34, 35) и Търновски окръг с Ловешка околия (док. 3, 4, 7, 18, 20, 21, 23, 24, 25, 26). Няколко документа са свързани с Одринския вилает и влизания в състава му Сливенски окръг (док. 27, 28, 34), а два с правителството на обединените през 1859 г. васални на османския султан княжества Влашко и Молдова (док. 1, 2).

---

⁶⁷ По-подробно за новото териториално-административно деление, въведено с тази реформа, вж. Драганова, С. Селското население на Дунавски вилает, София: изд. „Авангард Прима“, 2005, 25–26; Тафрова, М. Танзиматът, вилаетската реформа и българите: администрацията на Дунавския вилает (1864–1876), София: изд. „Гутенберг“, 2010, с. 82; Атанасов, Х. Развитие на земеделското кредитиране в Дунавския вилает: „общополезните“ каси през 60-те и 70-те години на XIX век, София: изд. „Фабер“, 2017, 46–51.

Когато се коментира и анализира съдържателната страна на документите, трябва да се държи сметка за това, че те са продукт на османската провинциална и централна администрация и неизбежно отразяват властовата гледна точка. Освен това, напълно логично, документите, произлизащи от по-нисшите инстанции, съдържат много по-подробна и богата информация, тъй като представляват донесения до по-висши инстанции с цел запознаването им с актуалната ситуация на място. Колкото по-висша е институцията, от която произлизат документите, толкова повече техният текст придобива по-лаконичен характер. В този смисъл, ако някои донесения от софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша (1872–1876) и от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша (1872–1873) до великия везир са изключително пространни и подробни (док. 3, 7)⁶⁸, то резолюциите, включващи султанските укази (*ирате*), са толкова лаконични, че дори не споменават поименно лицата, за които се отнасят.

От езикова гледна точка в повечето документи спрямо дейците на революционната организация на централно (БРЦК в Букурещ) и местно ниво (ВРО) е използвана лексика с оценъчна семантика, и то в очаквано негативен аспект. Организацията, нейните идеи и действия са определяни като „революционни“ и „бунтовнически“ (*hey'et-i mefsetet; dolab-i mefsetet; gürûh-ı fesede; fesâd komitesi; ihtilâl komitesi; efkâr-ı fâside*), „зловредни“ и „подривни“ (*teşebbüsât-ı muzırıra; efkâr-ı muzırıra; âsâr-ı muzırıra*). В някои случаи се използват и квалификации с подчертано пейоративна конотация. В няколко документа тези дейци и привлечените към съзаклятието лица са определени като „наивници“ (*sâdedilân*) и „глупци“ (*sebûk-mağzân*). Интересно е, че подобни подчертано принизяващи квалификации, изразяващи по-скоро презрение, се съдържат единствено в три изложения от великия везир до султана с искане за издаване на укази (док. 2, 8, 11). Затова употребата на подобни квалификации има по-скоро мотивационна функция и цели да убеди султана да потвърди съответните решения. В други документи като например изготвената пак от Великото везирство инструкция, описваща функциите на изпратената в София специална комисия за провеждане на съдебния процес (док. 15), също се използва подобна лексика, но този път тя е лишена от силно пейоративна конотация. В инструкцията, изготвена в началото на декември 1872 г., се предвижда онези „най-често глупави и невежи лица“ (*bu makûleler ekseriyâ sebûk-mağz ve sâdedil bir takım câhil eşhâs*), които са били подлъгани да се включат в съзаклятието, без да подстрекават лично към бунт, „да бъдат превъзпитани и поучени“ (*te'dîb ve terbiye*). Пре-

---

⁶⁸ Също вж. Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., 20–26 (док. 6, 7).

поръчва се също онези, които са участвали в съзаклятието „само поради наивност и глупост“ (mücerred belâ-yı humk ve belâhetle dâhil-i cem‘iyet olmuş olan âhâd-ı nâs), да бъдат изключени от разследване и съд. Това указание в голяма степен отразява фактическото положение на нещата, описано в доклада от софийския окръжен управител Мазхар паша до великия везир от 8/20 ноември 1872 г., според който лицата, за които се знае, че са членували в революционните комитети, но не са „привлечени“ за разпит, са „или глупави, или побъркани, или пък заваяни“ (celb idilmeyen kesân ise ahmak ve bir takım şaşkın ve sersem)⁶⁹. Използваната в случая лексика изразява по-скоро снизходително отношение и отразява убеждението на властите, че извън кръга на ръководителите и главните дейци на революционната организация повечето от останалите членове и симпатизанти на съзаклятието са били просто подлъгани поради наивност и невежество.

Тъй като документите представляват част от официалната кореспонденция между отделните нива в йерархичната субординация на османската администрация, специфичният административен стил, на който са съставени, обяснява наличието на идентична информация в много от тях. Всеки последващ документ повтаря много или малко написаното в предходния, тъй като то служи като мотивационна и доказателствена аргументация в полза на вземане и одобрение на едно или друго решение. В този смисъл, от тези документи не може да се научат много повече подробности за самата дейност и за членовете на революционната организация, отколкото вече се знаят в историографията. От тях обаче може да се разберат и осмислят много попълноценно и всестранно отношението и действията на османската власт. В тях се съдържат важни детайли за това кога точно съзаклятниците попадат в нейното полезрение, и за стратегията ѝ за залавянето и изправянето им пред съда.

Документите са свързани с няколко основни аспекта на темата за Васил Левски, БРЦК, ВРО и действията на османските власти спрямо тях, а именно: 1) документи, съдържащи информация относно усилията на Портата да разкрие революционната организация и да установи и залови нейните дейци; 2) документи, свързани с изпращането от Цариград в София на специална комисия, която да проведе съдебния процес срещу участниците в обира на хазната в прохода Арабаконак и заловените впоследствие други комитетски дейци, вкл. и Левски; 3) документи, с които се одобрява изпълнението на смъртните присъди на Димитър Общи и Васил Левски; 4) документи, отнасящи се до награждаването и повишението на османски служебни лица за заслугите им в издирване-

---

⁶⁹ Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., с. 22, 42.

то, залавянето и разпитите на комитетските дейци и в провеждането на съдебния процес срещу тях; 5) документи, свързани с възстановяването на средствата, изразходвани за разкриването и залавянето на комитетските дейци; 6) документи относно заточените в Диарбекир дейци.

Сред новите документи най-много са тези, които съдържат информация относно дейността на революционната организация и усилията на Портата да установи и залови нейните дейци. Те покриват широк хронологичен отрязък от време – от януари 1872 до август 1873 г. (док. 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 11, 27, 28, 33). Най-ранната преписка (док. 1, 2) е от края на януари 1872 г. и съдържа телеграма от правителството на Обединеното княжество Влашко и Молдова, изложение от великия везир и резолюция от главния секретар на султана. Те свидетелстват, че към този момент османските власти вече са разполагали с разузнавателни сведения (*istihbâr olundğından*) за това, че на територията на Княжеството е сформиран революционен комитет и са предупредили неговото правителство за нелегалната дейност на комитетските дейци⁷⁰. В отговор Княжеството уверява с телеграма Портата, че е предприело съответните мерки, за да ограничи дейността им.

Особено интересен е док. 3 – доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша (1872–1873) до великия везир Мидхат паша (юли–октомври 1872) от 16/28 септември 1872 г. Още в процеса на превод на този текст проф. Пламен Митев подчерта изключителното му значение, защото документът по категоричен начин показва, че към този момент османските власти вече са разполагали с много подробна (очевидно разузнавателна и агентурна информация) за дейността на революционната организация във вътрешността на страната, по-точно на територията на Дунавския вилает, за учредяването по инициатива на Васил Левски на Вътрешен централен революционен комитет в Ловеч и на свързаните с него комитети в Севлиево, Плевен, Търново, Габрово, Орхание (дн. Ботевград), Троян, Тетевен, Гложене, Етрополе и Видраре. В доклада са посочени с голяма точност и имената на комитетски дейци. Това може би е най-ранният османски документ, в който името на Левски не само се споменава, но се посочва и неговата водеща организационна роля в съзаклятието. От друга страна, информацията, с която османските власти разполагат за него на този етап, все още е оскъдна и не съвсем прецизна, защото в документа се твърди, че е

---

⁷⁰ Османската разузнавателна система е организирана при султан Абдулмеджид (1839–1861) по френски модел с цел превенция на бунтове и въстания в балканските провинции на империята, по-подробно вж. *Bagheri, S. Devlet Aklın'ın Bir Yansıması Olarak Osmanlı Gizli Polis Teşkilatı. – Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, № XVI/1–2, 2012, 87–106.

„българин, родом от Пловдив“. Изразът обаче може да бъде тълкуван в по-широк смисъл и в случая да става дума не за град Пловдив конкретно, а за Пловдивски окръг (*санджак*), в чиято територия се е намирал родният град на Левски – Карлово. В описанието върху гърба на намерената по-късно от османските власти негова снимка, на която ще се спра подробно по-нататък в изложението, вече конкретно и достоверно е посочено, че е „от град Карлово“. В док. 3 са описани и убийствата, които комитетски дейци извършват през лятото на 1872 г. в процеса на привличане на съмишленици и събиране на парични средства за закупуване на оръжие⁷¹ – убийството в Орхание на наместника на ловешкия митрополит Иларион – дякон Паисий⁷²; на събирача на данъци Васил Козлев в Лясковец; на слугата (калфа) на ловешкия чорбаджия Денчо Халача⁷³; както и още едно неизвестно досега убийство в Елена и също неизвестен опит за убийство или покушение срещу „Йованчо, наместник на ловешкия митрополит“. От доклада се разбира, че конкретните извършители на тези престъпления все още не са разкрити, а управителят на Дунавския вилает изразява сериозно безпокойство от понататъшно разширяване на революционната организация и разпространение на дейността ѝ. Затова той предлага да бъде засилен граничният контрол по Дунава, вкл. и чрез подсилване на бреговата охрана, като дори вече е предприел някои мерки. Една от тях е назначаването специално в Ловеч на секретен служител (*hafıye me'mûru*) под прикритието на „горски служител“ или лесничей, знаещ български език. Тъй като името на агента, Зия ефенди, е мюсюлманско, въпрос на спекулация е дали той не произхожда от т. нар. „ловчански помаци“ или „тетевенски помаци“⁷⁴. С изключение на това лице, поп Христо (или поп Кръстьо), определен в един османски документ като „доносник“ или „информатор“ (*muhbir*), и Стефан⁷⁵ засега няма конкретни данни за лицата, ангажирани като тайни агенти. Заслужава внимание фактът, че изплащането на месечното възнаграждение на Зия ефенди в размер на

---

⁷¹ Подробен списък на оръжието, иззето от участниците в обира на хазната, е изготвен на 25 ноември/7 декември 1872 г., вж. Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., 26–29 (док. 8).

⁷² Убийството е извършено от Димитър Общи.

⁷³ Убийството е приписано на Васил Левски, но в съдебния процес самият той не признава, че го е извършил, вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., 202–204; Левски пред съда на Портата..., 228–229.

⁷⁴ Според османски документ от 30 март/11 април 1876 г. няколко ловчански помаци са били наети за тайни агенти, които преоблечени като българи да събират информация в Търново в навечерието на Априлското въстание, вж. *Gör, E. II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı İstihbarat Ağı* (1876–1909), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018 (непубликувана докторска дисертация), р. 53 (бел. 102).

⁷⁵ Вж. Левски пред съда на Портата..., с. 47 (док. 34), 52–54 (док. 55, 55а).

700 гроша е от фонд „здравни разходи“ (sihiye muhassesâtı). Според документи от декември 1872 г. заплащането на използваните срещу организацията тайни агенти също е под това наименование, като по-рано то е повишено на 1000, а в началото на декември на 3000 гроша, с тенденция средствата да се увеличат, „ако се окажат недостатъчни“⁷⁶. По принцип средствата по перото „здравни разходи“ са предназначени за прилагане на санитарно-хигиенни и противоепидемиологични мерки във връзка с опазването на общественото здраве. В по-ранни документи се посочват други пера, по които се изплащат заплатите на тайните агенти⁷⁷. За ефективността на османското разузнаване свидетелства и фактът, че към доклада от Ахмед Хамди паша са приложени преводи на османотурски език на програмата и устава на БРЦК, както и на две комитетски печатни циркулярни писма⁷⁸. Казано накратко, през втората половина на септември 1872 г. управлението на Дунавския вилает разполага като на длан с доста подробна информация за дейността, структурата и ръководния състав на изградената през 1870–1872 г. Вътрешна революционна организация, както и за водещата роля на Васил Левски в нея. Това обстоятелство би следвало да коригира досегашното гледище в българската историография, че османските власти са разкрили комитетската структура и са разбрали, че Левски е „глава на бунтовниците“, едва през втората половина на ноември/първата половина на декември 1872 г. със залавянето и разпитите на участниците в обира при Арабаконак.

---

⁷⁶ Вж. Левски пред съда на Портата..., с. 127; Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., с. 25.

⁷⁷ Според разписка (*сенед*) от 8/20 април 1863 г. сумата от 10 хил. гроша за тайните агенти, наети да издирят местата с „разбойници“ (*ешкия*) в Силистренска област (*еялет*) и „бунтовниците българи“ в региона на Търново, е изплатена от събрания подоходен данък (*верги/вергия*) за м. февруари с. г., вж. НБКМ, Отдел „Ориенталски сбирки“, ф. 112, а. е. 1771, срвн. Михайлова-Мръвкарова, М. Опис на турски документи..., с. 49 (док. 84). Доклад от околийския началник на Видин до управителя на Дунавския вилает от 20 януари/1 февруари 1865 г. се отнася за неизплатената заплата за м. август 1864 г. на тайните агенти във Видин. Те били подбирани от „търговци и други подходящи лица“. Едни изпълнявали задълженията си в Сърбия, Влашко и другаде, а за онези „на служба в България“ още през 1860 г. е била определена месечна заплата от 600 гроша, която се е изплащала от околийската каса (*сандък*), вж. НБКМ, Отдел „Ориенталски сбирки“, ОАК 35/4, срвн. Михайлова-Мръвкарова, М. Опис на турски документи..., с. 50 (док. 93, тук неправилно е посочено 1864 г.). Също вж. Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat, İstanbul: Т.С. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017, 267–269, 276–277.

⁷⁸ Сред документите в архивната единица, чийто превод бе публикуван по-рано през 2020 г., има по един печатен екземпляр на устава с програмата на БРЦК (ВОА, А.МКТ.УМ, 1241/11, док. 2) и на циркулярното писмо от 14 юни 1872 г. (ВОА, А.МКТ.УМ, 1241/11, док. 10), вж. Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., с. 50 (док. 12), 53 (док. 14).

Отговорът (док. 4) на тогавашния велик везир Мидхат паша, който в периода 1864–1868 г. е първият управител на Дунавския вилает⁷⁹, е от 25 септември/7 октомври 1872 г. В него се подчертава сериозността на ситуацията и необходимостта от разкриване на извършителите на споменатите убийства. Нареща се да бъде повишена бдителността по граничните пунктове, но искането за подсилване на бреговата охрана не е удовлетворено веднага поради това, че „зимният сезон приближава“. На 28 септември/10 октомври 1872 г. Мидхат паша напомня на данъчните власти за задълженията им по осъществяване на строг контрол по граничните и митнически пунктове и уведомява главнокомандващия на армията, че ще бъдат обсъдени евентуални мерки за подсилване на бреговата охрана (док. 5)⁸⁰.

Док. 1–4 могат да бъдат разглеждани и в контекста на историографската дискусия дали изявеният български деец първо в родния му град Русе, а после в Цариград Иванчо Хаджипенчович е информирал Високата порта за създаването и дейността на БРЦК. В края на август 1871 г. той приема Васил Левски в дома си на о. Халки, където няколко дни революционерът и по-изявени цариградски българи обсъждат, понякога доста разпалено, формите на борбата за национална независимост. Някои историци изказват предположение, че Хаджипенчович, който по това време е член на престижния османски Държавен съвет, е информирал Портата за срещата си с Левски и е разкрил пред нея основаната в Букурещ тайна революционна организация. Други изследователи подчертават обаче, че няма податки, според които османските власти, които и без това са имали развита разузнавателна и агентурна мрежа сред емигрантските среди⁸¹, са разбрали за Апостола и БРЦК точно от Хаджипенчович, и разглеждат предположението за предателската му роля като пресилено и недоказано⁸².

Така или иначе, докато тромавата османска администрация задейства ресурсите си за ефективното разкриване и пресичане дейността на революционната организация, друго събитие предизвиква

---

⁷⁹ По-подробно вж. *Бакърджиева, Т.* На крачка пред времето: държавникът реформатор Мидхат паша (1822–1884), Русе: изд. „Авангард принт“, 2009.

⁸⁰ В бюджета на Дунавския вилает за финансовата март 1870 – февруари 1871 г. има специални пера за „заплати и разходи за мустахфъзите и пазачите по заставите на Дунава“, в размер 91 хил. гроша, и за „разходи за направата на опорни пунктове и наблюдателници към заставите по крайбрежието“, в размер 30 хил. гроша, вж. *Драганова, С.* Селското население на Дунавски вилает..., с. 27.

⁸¹ Османските власти са поддържали агентурна мрежа както в българските земи, така и в Сърбия и Влашко, вж. *Михайлова-Мръвкарлова, М.* Опис на турски документи..., с. 50 (док. 93).

⁸² По-подробно вж. *Марков, И.* Хаджи Иван(чо) хаджи Пенчович: мит и ралност, София: изд. „Логис“, 2013, 124–130 и цитираната там литература.

по-активната намеса на местните и централните власти, а именно организираният на 22 септември/4 октомври 1872 г. прословут обир в прохода Арабаконак (дн. Ботевградски проход) на пощата с паричните постъпления в хазната на Орхание. Както се разбира, към датата на отговора на великия везир от 25 септември/7 октомври 1872 г. той все още не е информиран за обира.

Колективно изложение (*махзар*) от няколко служебни лица, между които и българи, в околийското управление на Орхание, изготвено на 29 октомври/10 ноември 1872 г. и изпратено с телеграма до управителя на Дунавския вилает на 31 октомври/12 ноември (док. 6), разкрива повече подробности за проведеното разследване на обира. В изложението се изтъкват заслугите на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша в издирването и залавянето на обирджиите. Посочва се, че пашата два пъти е идвал от София в Орхание⁸³, лично е обхождал селата и планините в околията, като вторият път издирването е продължило десет дни, през които той нито веднъж не се е прибрал, но в крайна сметка е успял да залови обирджиите в Тетевенския балкан и да открие заграбената сума. Отбелязва се, че пашата, „без да изтезва никого“ (*hiç bir ferde rencide itmeyerek*), ги е подложил на разпит и те са направили пълни самопризнания⁸⁴, а после ги е отвел в София⁸⁵. В изложението се изразява публична благодарност за свършеното от Мазхар паша. По повод телеграмата, на следващия ден, 1/13 ноември, областният управител Ахмед Хамди паша изпраща друг доклад (док. 7) до новозастъпилия през октомври 1872 г. на поста велик везир Мютерджим Мехмед Рушди паша (1872–1873). В него той припомня за разгледания по-горе доклад от 16/28 септември 1872 г. (док. 3), както и за друго свое донесение от 29 октомври/10 ноември 1872 г., което засега не е намерено в архивите и в което е информирал за обира на хазната, за предприетите мерки и за заслугите на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша в издирването, залавянето и разпита на участниците в обира. В новия доклад областният уп-

---

⁸³ Известно е, че Мазхар паша отива в Орхание три дни след обира, на 25 септември/7 октомври 1872 г., но тогава обирджиите не са заловени. В съобщението за обира във вилаетския официоз „Дунав“ от 8/20 октомври 1872 г. се изразява надежда, че „според взетите мерки, вероятно е да се изловят разбойниците и да се намерят парите“ („Дунав“, год. VIII, № 717, 8/20 октомври 1872 г., с. 1433). Второто отиване на пашата в Орхание е след това, а първите разпити на заловените са на 19/31 октомври 1872 г.

⁸⁴ Разпитите са проведени в периода 19/31 октомври – 27 октомври/8 ноември 1872 г., вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., 19–92; Левски пред съда на Портата..., 56–125.

⁸⁵ Срещу задържаните лица в София е проведен процес от местна съдебна комисия, която на 1/13 ноември 1872 г. издава присъди, вж. Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., 16–17 (док. 3).

равител предлага Мазхар паша да бъде награден за положените усилия. Със следващ доклад от 7/19 ноември 1872 г. (док. 8) управителят на Дунавския вилает дава сведения за проведеното в София от учредената на място съдебна комисия разследване на обира, като се подчертава, че са разкрити три комитета – в Орхание, Тетевен и с. Голям извор и че ръководителите на организацията са „старейшини (*коджабашии*), чорбаджии и учители (*даскали*)“⁸⁶. Изтъква се, че общото число на привлечените към съзаклатието вероятно стига 400-500 души и се предлага на първо време да бъдат изправени пред съд само арестуваните към момента „малко над двадесет души от гореспоменатите главатари, които стоят най-високо в йерархията“, като именно те получат най-тежки наказания, а разследването на останалите да бъде оставено за по-късен етап. По този начин се очертава стратегията на османските власти спрямо извършителите на обира и комитетските дейци, която ще бъде възприета в последвалото следствие и в организирания в София съдебен процес (док. 11, 14, 15). На следващия ден, 8/20 ноември 1872 г., Мазхар паша информира по-подробно великия везир за проведеното разследване и разпити, като посочва и имената на задържаните лица⁸⁷.

С доклад от управителя на Дунавския вилает до великия везир, датиран 25 ноември/7 декември 1872 г., се дават нови подробности за разследването, като се подчертава водещата роля на Васил Левски в съзаклатието и се съобщава, че негова снимка е открита и размножена, за да бъде разпознат и заловен по нея⁸⁸. В хода на разследването се проверяват различни сведения, някои от които доста преувеличени, както се разбира от една телеграма с дата 26 ноември/8 декември 1872 г. от великия везир до управителя на Дунавския вилает (док. 17). С нея се нарежда да бъде проверена достоверността на „слуховете“, че през предходните пет-шест месеца „само в Търново са били убити и екзекутирани повече от четиридесет български чорбаджии“ и че „в Русе е било съставено колективно изложение (*махзар*) със сто хиляди подписа, което е било представено на [вниманието на] руския император“. Има и четири документа, които датират от времето след приключването на съдебния процес, но свидетелстват за продължаващата революционна дейност. Единият документ е доклад от екзарх Антим I (1872–1877),

---

⁸⁶ Това потвърждава отдавна направеното наблюдение в историографията, че голяма част от участниците в революционната организация произлизат от по-заможната част на българското население, главно занаятчийско-търговската прослойка, чорбаджии, селски кметове (*мухтари*), учители и свещеници, вж. *Генчев, Н.* Българско възрождение, София: изд. „Отечествен фронт“, 1981, с. 283.

⁸⁷ Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., 20–23 (док. 6).

⁸⁸ Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., 23–26 (док. 7).

написан на 1/13 февруари 1873 г. и адресиран до османския министър на външните работи, който отговаря за чуждите вероизповедания в империята. В него екзархът говори за задържането на двама българи в Сливен (тогава в рамките на Одринския вилает), братята поп Васил и Йордан, по подозрение за връзки с революционната организация, разкрита в района на Хаджьоглу Пазарджик (дн. Добрич). Според слуховете революционният комитет „определил [свещеника] за духовен представител“ и в това си качество поп Васил настройвал българите в Сливен срещу построяването на женски затвор в града (док. 27)⁸⁹. Седмица по-късно Великото везирство изпраща телеграма до Одринския вилает с указание случаят да бъде проучен (док. 28). Другите два документа са също телеграми от 17/29 август 1873 г., изпратени от Великото везирство съответно до Дунавския и Одринския вилает (док. 33), с указания за повишаване на бдителността в навечерието и по време на предстоящите през септември панаири, за да се попречи на комитетските дейци да вкарат оръжие, скрито в стоката, внасяна от Австро-Унгария, Сърбия, Влашко и Молдова.

Следващата група документи в сборника са свързани с изпращането от Цариград в София на специална комисия, която да проведе съдебния процес срещу заловените извършители на обира и другите разкрити комитетски дейци, вкл. и Васил Левски (док. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 22). Най-ранният документ, доклад изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз, е от 18/30 ноември 1872 г. С него се предлага султанът да утвърди добре известния от публикуваните преди документи състав на комисията, включващ генерал Али Саиб паша, бившия помощник-управител на Багдадския вилает Шакир бей и Иванчо Хаджипенчович⁹⁰ (посочен като член на Съвета за съдебни решения⁹¹), и разходите, свързани с тяхното пребиваване в София (док. 11). Текстът на изложението е доста дълъг и това е продиктувано от необходимостта да се изтъкнат пред султана мотивите за назначаването и изпращането на такава специална

---

⁸⁹ Името на поп Васил не се среща сред установените в историографията членове на революционния комитет, който Левски основава в Сливен в края на 1868 г. По-подробно вж. Кузманов, П. Васил Левски, българските общини и революционната организация в Мизия и Тракия. – *Известия на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“*, № 22 (28), 1994, 107–108.

⁹⁰ По-подробно за участието му в комисията вж. Марков, И. Хаджи Иван(чо) хаджи Пенчович..., 131–170.

⁹¹ Съветът за съдебни решения (Divân-ı Ahkâm-ı Adliye) е създаден заедно с Държавния съвет (Şûrâ-yı Devlet) през 1868 г. в резултат на разделянето на съществуващия дотогава Върховен съвет за съдебни решения (Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye) на посочените две нови институции.

комисия, а именно, че сформиранията местна съдебно-следствена комисия в София се оказва в двойката роля и на обвинител (местната власт е задържала комитетските дейци), и на съдебна инстанция. Затова, с оглед да се спазят принципите на съдопроизводството и да се гарантира справедлив процес, който да не предизвиква обществено недоволство, е решено от Цариград да бъде изпратена специална комисия, която да включи в състава си и по-изявени местни мюсюлмани и немюсюлмани. Предвижда се, по преценка на комисията, и допълнително военно подкрепление, но само при нужда. Останалите документи са свързани с утвърждаването на състава, разходите и задачите на комисията. Сред тях особено значение има текстът на инструкцията, която определя нейните функции и правомощия (док. 15). Прави впечатление, че османските власти вече са твърдо решени да наложат цялата строгост на закона спрямо ръководителите на революционната организация и онези комитетски дейци, които са се занимавали активно с агитация и подривна дейност. За тях комисията е инструктирана да определи степента им на виновност, като на лицата с по-тежки престъпления се наложат смъртни наказания и строг тъмничен затвор, на тези с по-леки провинения – изселване за определено време. За „подлъганите“ от агитацията „глупави и невежи лица“ се предвижда „да бъдат превъзпитани и поучени“. Инструкцията е предложена от великия везир за одобрение от султана на 27 ноември/9 декември 1872 г., а на следващия ден е издаден и съответният указ (док. 16). Както се разбира от изложението на великия везир, комисията е трябвало да замине „в рамките на следващите един-два дни“ за София, като мине първо през Русе, за да обсъди подробностите с управителя на Дунавския вилает и с главнокомандващия на Втората армия. Следователно комисията ще да е пристигнала в София и започнала изпълнението на поставената ѝ задача скоро след средата на декември (по нов стил)⁹², като протоколите на проведените от нея съдебно-следствените разпити датират от периода 10/22 декември 1872–14/26 януари 1873 г.⁹³ Последният от тази група документи е донесение от 28 януари/9 февруари 1873 г. от управителя на Дунавския вилает до великия везир, с което се докладва, че същия ден комисията е приключила успешно поставената ѝ задача (док. 22).

---

⁹² На 2/14 декември 1872 г. комисията все още не е пристигнала, вж. Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., 31–33 (док. 11).

⁹³ Вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., 94–261; Левски пред съда на Портата..., 128–283 (датата по Юлианския календар на първия разпит е неправилно изчислена като 9 декември 1288/1872 г., а датата по мюсюлманския календар – 21 *шевал* 1289 г., отговаря на 10 декември 1872 г. по Юлианския календар).

Макар и най-малко на брой, документите, свързани с издадените смъртни присъди на Димитър Общи и Васил Левски, включени в настоящия сборник, са особено важни (док. 18, 19, 20, 21). Те имат и по-ранни преводи, но както посочих по-горе, те не се придържат към оформлението на оригиналните документи. При някои от тези преводи има и известни съдържателни неточности, поради което тук предлагам мой превод. По-специално внимание заслужават обаче някои пасажи в изложенията на великия везир до султана с искане за одобрение на смъртните присъди на двамата революционери.

На 13/25 декември 1872 г. председателят на специалната комисия Али Саиб паша уведомява с телеграма великия везир, че изпраща по пощата съдебния протокол с издадената смъртна присъда на Димитър Общи (док. 18)⁹⁴. След пет дни, на 18/30 декември 1872 г., в доклад изложение великият везир представя присъдата за одобрение от султана (док. 19). В превода от Владимир Тодоров-Хиндалов на изложението се казва, че „делото, заедно с обвинителния акт и присъдата, са препратени в криминалното отделение на Министерството на правосъдието, гдето както си е реда, ще бъдат прегледани. Предвид обаче на обстоятелството, че въпросната организация е образувана с цел да се вдигне революция в Румелия (Румили) и че тя е пристъпила към изпълнение на своите замисли, едно спешно изпълнение на издаденото спрямо главните смутители наказание, не ще съмнение, ще послужи в сегашния момент и положение на нещата, за добър пример на всички членове на гореспоменатата революционна организация. Комисията моли телеграфически да се приведе в изпълнение наказанието на Дяковалъ Димитър, понеже сам се е признал за автор на приписаните му злодеяния“⁹⁵. Всъщност в оригиналния текст се заявява доста по-категорично, че поради важността на ситуацията и потребността от неотложно изпълнение на издадената от специалната комисия в София смъртна присъда е добре обичайната процедура, изискваща одобрение от висшите съдебни органи, да бъде спестена! В мой превод въпросният абзац от текста (док. 19) звучи по следния начин: „Макар и според установената правна процедура, такава присъда да подлежи на изпълнение [едва] след като Отделението за наказателни дела към Съвета за съдебни решения е проучило и одобрило получените книжа, протоколи и донесения от шериатските и гражданските органи, предвид [обстоятелството], че тази революционна

---

⁹⁴ Съдебният протокол е датиран 14 декември 1872 г. по Юлианския календар или 26 декември 1872 г. (нов стил), вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., 232–236 (док. 75); Левски пред съда на Портата..., 256–260 (док. 75).

⁹⁵ Вж. Левски пред съда на Портата..., с. 289 (док. 87).

организация е създадена, за да подпали бунт и въстание в пределите на Румелия, като дори е започнала да осъществява на дело тези си намерения, предвид положението в момента е изключително важно и наложително, без да се губи време, главните ѝ дейци да получат законни присъди, които да послужат за назидание и урок на други подобни [революционери]. Ето защо, предвид докладваното към този момент, че споменатото лице и без това е направило [пълни] самопризнания за [извършените от него] престъпления, на Вашето внимание се представя въпросната телеграма с молба да се одобри изпълнението на съдебното решение.“⁹⁶ Нюансът в превода, свързан с игнорирането на правната процедура с цел по-бързо налагане на присъда, за да послужи за назидание, разкрива прилаганата от османските власти стратегия за наказание на революционните дейци. Всъщност, от формална гледна точка, османският наказателен кодекс е спазен, но не са изпълнени всички процесуални етапи от процедурата за одобрение на смъртната присъда поради желанието на османските власти да въздадат възмездие час по-скоро. За тази прибързаност свидетелства и обстоятелството, че султанският указ, одобряващ смъртната присъда на Димитър Общи, е издаден още същия ден (док. 19), докато обичайната практика, както посочих по-горе, е указите да се издават на следващия ден.

Изглежда по същия начин е процедирано и с одобрението на смъртната присъда на Васил Левски. На 14/26 януари 1873 г. председателят на специалната комисия Али Саиб паша уведомява с телеграма великия везир, че изпраща по пощата съдебния протокол със смъртната присъда на Левски (док. 20)⁹⁷. След една седмица в изложение от великия везир от 21 януари/2 февруари 1873 г. до султана (док. 21) се съобщава, че министерският съвет е взел решение за целесъобразността на издадената смъртна присъда, без да се споменава, че преди това е одобрена от висшите съдебни инстанции. На следващия ден, 22 януари/3 февруари 1873 г., султанът издава указа, одоб-

---

⁹⁶ В оригиналния документ изписаният текст е следният: zaman geçmeksizin merkûmun icrâ-yı siyâset ve mücâzâtı istizân olundığına ve i'dâm cezâsının evrâk ve mezâbit ve i'lâmât-ı nizâmiyye ve şer'iyyesi bi'l-vürûd Divân-ı Ahkâm-ı 'Adliye Muhâkemât-ı Cezâ'iyye Dâiresi'nce vukû' bulacak tedkîk ve hüküm üzerine icrâsı usûl-i mer'iyyeden ise de işbu hey'et-i fesâdiyye Rumili havâlisinde iş'âl-i nâire-i mefâsid ve ihtilâl için teşekkül idüb o yoldaki niyetlerini fi'ilen dahi meydana koymuş olmalarıyla içlerinden asıl sâ'î-i bi'l-fesâd olanların bilâ-ifâte-i vakit pençe-i cezâ-yı kânûniyyeye çarpılmaları hâlen ve mevki'an pek mühim ve muktezî ve emsâline irâe ideceği 'ibret-i mü'essire mülâsesiyle de rütbe-i ehemmiyete müntehî bulunduğundan ve revîş-i inhâya göre şahs-ı merkûm zâten dahi mukurr-ı cinâyât olduğundan ber-mûceb-i iş'âr icrâ-yı mücâzâtı tezekkür kılınarak...

⁹⁷ Съдебният протокол е от същата дата, вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., 256–261 (док. 83); Левски пред съда на Портата..., 279–283 (док. 83).

ряващ нейното изпълнение (док. 21). Панчо Дорев, който между другото е завършил право в Цариград през 1903 г.⁹⁸, в цитираното погоре писмо от 4 август 1929 г., в което споделя, че е намерил в турските архиви „телеграмите по залавянето на Левски и ирадето за неговото обесване“, коментира, че обесването „става незаконно, само въз основа на телеграмата на съда, без да прегледат съдебните книжа“⁹⁹.

Всъщност, въпреки изтъкнатите в тези документи мотиви за незабавно издаване на султанските укази и изпълнение на смъртните присъди, както Димитър Общи, така и Васил Левски са обесени две седмици след издаването на указите – съответно най-рано на 9/21 януари 1873¹⁰⁰ и на 6/18 февруари 1873 г.¹⁰¹ Като мотив за наглед забавеното изпълнение на присъдата на Димитър Общи в историографията се изтъква необходимостта от провеждане на очна ставка с току-що заловения Левски. Но между датата на указа за присъдата на Димитър Общи (18/30 декември 1872 г.) и датата, на която Левски е заловен (27 декември 1872/8 януари 1873 г.) има цели девет дни. Като се има предвид, че присъдата на Левски също не е изпълнена незабавно, а също след около 15 дни, забавянето вероятно се дължи на други, до голяма степен обективни причини, ако изобщо може да се говори за забавяне. В случая изглежда става дума по-скоро за рутинна процедура и установен период на изчакване, през който се получава известие от великия везир за издадения султански указ с указание да бъде приведен в действие, подготвя се самата екзекуция и пр. От вписванията на гърба на документите със султанските укази, одобряващи въпросните смъртни присъди, се разбира, че заповедта за екзекуцията на Димитър Общи е написана пет дни по-късно, на 23 декември/4 януари 1873 г., а тази за Васил Левски три дни по-късно, на 25 януари/6 февруари 1873 г. Телеграмата обаче, с която управлението на Дунавския вилает е уведомено за заповедта относно Левски, е изпратена след една седмица – на 1/13 февруари 1873 г. Самата екзекуция е извършена след пет дни – на 6/18 февруари 1873 г., вторник, изглежда заради обичая екзекуциите да се извършват в пазарния ден на София, вторник, за да присъства повече народ¹⁰². Според разнопосочни сведения Димитър Общи също е обесен вторник, на 9/21 януари, или пък на 10/22 януари 1873 г., сряда¹⁰³. Следователно забавянето може да се дъл-

---

⁹⁸ Вж. *Събев, О.* Просветени на Изток с лъчите на Запада: българската ученическа колония в Цариград (XIX–XX век), София: изд. „Авангард Прима“, 2019, с. 545.

⁹⁹ Вж. *Петрова, С.* Писмата на Панчо Дорев до Георги Соколов..., с. 124.

¹⁰⁰ В изворите се посочват различни дати: 9, 10, 14, 15 януари 1873 г. (стар стил), вж. Левски пред съда на Портата..., 330–331 (док. 25), 375–378 (док. 19, 21), 431 (док. 63).

¹⁰¹ Левски пред съда на Портата..., с. 431 (док. 63).

¹⁰² Левски пред съда на Портата..., с. 332 (док. 27), 485.

¹⁰³ Левски пред съда на Портата..., с. 332 (док. 27), 383 (док. 28).

жи както на тромавата османска бюрокрация, така и на насрочването на публичната екзекуция за обичайния за това ден от седмицата. Освен това може да се дължи и на умишлено изчакване от властите за евентуална негативна реакция от страна на населението или на чуждестранните дипломатически представители спрямо издадените смъртни присъди. За съжаление, на този етап историческата наука не разполага с османски документи, които да разкриват самата подготовка и изпълнение на смъртните присъди. В архивите все още не са открити например доклади от местните органи до по-висши инстанции, съдържащи подробности за екзекуциите.

С известна условност към тази група документи може да се причислят и доклад изложение с дата 17/29 март 1874 г. от великия везир до султана с искане да бъде отпусната за заточените в Диарбекир комитетски дейци парична помощ, чиято годишна сума възлиза на 27 700 гроша, и съответният султански указ, одобряващ тази сума (док. 36). В документа не е посочен точен брой на заточениците. Известно е, че освен двете издадени и изпълнени смъртни присъди на Димитър Общи и Васил Левски, други 60 души, осъдени на различни срокове заточение и затвор, са изпратени в Анадола¹⁰⁴. Димо Т. Керанов изброява имената на всичките 60 души, като твърди, че са „заточени в Диарбекир“¹⁰⁵. Всъщност те изтърпяват наказанията си на различни места (Диарбекир, Анкара, Кютахия, Акия и др.) при по-тежки или по-поносими условия, като в писмо до Иван Драсов от 25 юни/7 юли 1873 г. Данаил Попов твърди, че онези, „които са в Диарбекир, са много по-добре от всички други“¹⁰⁶. Установено е, че тридесетина души са били на заточение в Диарбекир¹⁰⁷. Когато посочената обща годишна сума от 27 700 гроша се раздели на 30 души и 12 месеца, се оказва, че месечната им издръжка е възлизала на ок. 77 гроша (или ок. 2,5 гроша на ден), която е осигурявала минимална прехрана¹⁰⁸.

---

¹⁰⁴ „Дунав“, год. VIII, № 749, 11/23 февруари 1873 г., с. 1497; Левски пред съда на Портата..., с. 342 (док. 35), 344 (док. 36), 383 (док. 28), 385 (док. 31), 484 (док. 74). В откритите преписи на протоколите от съдебния процес в София са посочени 26 имена на комитетски дейци, осъдени на заточение и затвор (10 души от Орхание, 8 души от Видраре и 8 души от Голям извор), вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., 237–255 (док. 77, 79, 80).

¹⁰⁵ Вж. Левски пред съда на Портата..., с. 413 (док. 59).

¹⁰⁶ Вж. Левски пред съда на Портата..., с. 394 (док. 44).

¹⁰⁷ Вж. Левски пред съда на Портата..., 488–512.

¹⁰⁸ Срвн. цените на основните хранителни продукти, посочени във в. „Дунав“, год. XII, № 1104, 12/24 септември 1876 г., с. 2206; № 1117, 31 октомври/12 ноември 1876 г., с. 2234; също вж. *Атанасов, Х.* Опит за финансов прочит на Цариградски вестник (1848–1862). – *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*, № 2, 2017, 72–91 (изразявам благодарност към Хр. Атанасов за информацията относно тези публикации).

Също с финансови въпроси са свързани няколко документа, които се отнасят до възстановяването на сумата, която софийският окръжен управител Мазхар паша е изразходвал за разкриване и задържане на участниците в обира в прохода Арабаконак (док. 29, 30, 31, 32). Въпросът е повдигнат лично от него с неофициално писмо от 10/22 юни 1873 г., изпратено до Ахмед Хамди паша, който по това време вече е финансов министър (1873–1874). В писмото си окръжният управител подчертава, че е изразходвал над 40 хиляди гроша, за да изпълни успешно заповедите и нарежданията „за залавянето и задържането на участниците в неотдавнашния обир на изпратената от околията Орхание до София хазна, [а също така и] за предотвратяване революционната дейност на членовете на комитета, който беше разкрит покрай обира, за тайните агенти и информаторите, които бяха наети на работа във Влашко, в Сърбия, по крайбрежието и във вътрешността на [Дунавския вилает], както и за онези, които положили наистина похвално старание в това дело“. От тази значителна сума към момента е била възстановена много малка част – 4500 гроша, и затова пашата изразява надежда, че значително по-големият остатък от над 36 хиляди гроша ще му бъде възстановен и няма да му тежи като личен дълг (док. 30). Сумата от над 40 хиляди гроша действително е доста голяма, като се има предвид и краткият срок от около месец¹⁰⁹, през който тя е изразходвана, и в съпоставка с годишните разходи на Дунавския вилает¹¹⁰. Затова напълно разбираема е загрижеността на Мазхар паша по този все още висящ месеци наред след приключването на съдебния процес въпрос. Всъщност преди да заеме поста на финансов министър, като управител на Дунавския вилает (1872–1873) точно в периода на разкриване на революционната организация и съдебния процес срещу нейните членове, Ахмед Хамди паша е бил напълно наясно с проблема и затова с негово съдействие той е придвижен първо до великия везир (док. 29), после до султана и разрешен със съответния указ (док. 31) и последваща заповед от великия везир до Хамди паша за изпълнение на указа (док. 32).

Голяма група документи се отнасят за награждаването и повишението на служебни лица за заслугите им в разкриването и залавянето на комитетските дейци (док. 7, 9, 10, 23, 24, 25, 26, 34, 35). Още на 1/13 ноември 1872 г. с гореспоменатия доклад до великия везир управителят на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша предлага Мазхар паша да бъде награден за заслугите му за разкриване и задържане на участниците в обира в прохода

---

¹⁰⁹ От обира на хазната на 22 септември/4 октомври 1872 г. докъм 19/31 октомври 1872 г., когато започват първите разпити на заловените лица.

¹¹⁰ Вж. Драганова, С. Селското население на Дунавски вилает..., 27–31.

Арабаконак (док. 7). На 14/26 ноември великият везир предлага на султана Мазхар паша да бъде издигнат от ранг „бейлербей“ в ранг „бейлербей на Румелия“, на другия ден е издаден и съответният султански указ (док. 9), а впоследствие, на 28 ноември/10 декември 1872 г., Хамди паша е уведомен от великия везир за това повишение (док. 10)¹¹¹. Другите по-нисши служебни лица със заслуги в залавянето и разследването на комитетските дейци са наградени след края на съдебния процес. Когато работата на изпратената от Цариград в София специална комисия, както посочих по-горе (док. 22), приключва на 28 януари/9 февруари 1873 г., на същия ден управителят на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша изпраща доклад до великия везир с предложение за награждаването на тези лица, съобразявайки се с по-ранно разпореждане въпросът да бъде разгледан след приключване на дейността на комисията (док. 23). Действително въпросът е бил повдигнат по-рано, с доклад от 27 ноември/9 декември 1872 г.¹¹² по повод предложен от Мазхар паша още на 1/13 ноември 1872 г. списък на служебни лица, които да бъдат удостоени с ордени и звания¹¹³. Затова с докладната записка от 28 януари/9 февруари 1873 г. Хамди паша предлага и актуализиран списък (док. 24). Въпросът с награждаването е придвижен от великия везир на 11/23 февруари 1873 г., на следващия ден е издаден султански указ (док. 25), а на 17 февруари/1 март 1873 г. великият везир уведомява за указа и присъдените звания и повишения ръководствата на институциите, в които работят наградените служебни лица (док. 26). Други два документа от декември 1873 г. се отнасят за награждаването на Мазхар паша с по-висока степен орден „Меджидие“ (док. 34, 35).

Новата снимка на Левски

Сред новите османски документи най-широк обществен отзвук и в голяма степен безсмислен дебат предизвика неизвестен досега фотографски портрет на Васил Левски. Макар и новооткритата портретна снимка на Левски да е просто различен по форма вариант (правоъгълен и в по-общ план) на друга вече известна негова фотография (в овална форма), в потвърждение на нейното значение като снимката, по която именно османските власти са го издирвали или по-скоро са целели да го разпознаят при проверка и евентуално залавяне на съмнителни лица, е и породилата се в електронните и онлайн медии дис-

---

¹¹¹ Според доклад от австро-унгарския генерален консул в Русе Оскар Монтлонг от 27 ноември/9 декември 1872 г., информация за повишението на Мазхар паша в „румелийски бейлербей“ е публикувана във в. „Дунав“, № 730, 26 ноември/8 декември 1872 г., вж. Левски пред съда на Портата..., с. 299 (док. 5).

¹¹² Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., 29–30 (док. 9, 10).

¹¹³ Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., 18–19 (док. 4, 5).

кусия кой е нейният пръв откривател¹¹⁴. Тъй като има различни спекулации по тази наглед заплетена история, смятам, че ще е добре да направя уточнения.

През август 2018 г. бях помолен от Дора Чаушева, директор на Национален музей „Васил Левски“ – Карлово, да преведа едно недобро дигитално копие на кратък текст на османотурски език, с което един от сътрудниците на музея, Виктор Комбов, се беше сдобил по частен път от Турция. Превода направих през септември с. г. Оказа се, че текстът е въпросното описание на Левски върху гърба на снимката, съхранявана в Османския архив в Истанбул. По това време в музея все още нямаха дигитално копие на самото изображение. Ентузиазизирано от наличието на тази неизвестна дотогава в публичното пространство и в научните издания фотография с надпис на нейния гръб, през октомври 2018 г. ръководството на музея командирова В. Комбов в Истанбул, където той получава от Османския архив дигитално копие не само на тази снимка, но и копия на всички документи в архивната единица, от която тя произхожда. Освен тях той успява да намери и няколко други архивни единици с неизвестни до този момент документи, които също се отнасят за дейността на БРЦК и за съдебния процес срещу Левски и неговите сподвижници. На 6–7 декември 2018 г. Дора Чаушева и Виктор Комбов запознават българската общественост с новооткритата снимка и с моя превод на текста върху нейния гръб.

След като събитие то заслужено получи широка медийна разгласа, колегата Маргарита Добрева си припомни, че снимката и османотурският текст на гърба ѝ (с транслитерация на турска латиница) вече са били публикувани на 10 юни 2016 г. от турския колега Дженгиз Йолджу в неговия профил във фейсбук. Публикацията му обаче е със статут „видима само от приятели“ (от които 18 души са реагирани с „харесване“, сред тях и М. Добрева) и няма опция за споделяне с други потребители в социалната мрежа. Ето защо снимката не може да се види от всички, а само от ограничен кръг лица („фейсбук приятели“ на Йолджу), и не придобива широка публичност нито в мрежата, нито извън нея – дори сред колегията. Самият Йолджу попада на снимката през 2015 г. и я подготвя и предава за печат в турско научно списание като част от цитираната по-горе статия¹¹⁵. По обективни причини обаче статията излиза в брой на списанието за 2015 г., но реално през януари 2019 г. И тъй като публикацията на Йолджу във фейсбук не е видима извън кръга на хората със статут на негови приятели в соци-

---

¹¹⁴ Например вж. *Савов, Г.* Кой откри снимката на Васил Левски в турските архиви? – <https://fakel.bg/кой-откри-снимката-на-васил-левски-в-ту/> (21 април 2020 г.).

¹¹⁵ *Yolcu, C.* “Bulgar Fesad Komitesi Reisi” Vasil Levski...

алната мрежа и не е популяризирана от тях сред по-широка аудитория, а научната му публикация става факт едва в началото на 2019 г., към момента на представянето в България на същата снимка на Левски в началото на декември 2018 г. както научната колегия в България и в чужбина, вкл. Турция, така и широката общественост научават за нея именно от Д. Чаушева и В. Комбов. Така че действително, следвайки хронологията на събитията, Дженгиз Йолджу е първият, който намира в архива тази снимка, но пък научната колегия и обществото научават за нея благодарение на усилията на директора и на сътрудниците на Националния музей „Васил Левски“. Затова проф. Пламен Митев съвсем основателно отбелязва, че „свършеното от Виктор Комбов и Дора Чаушева за установяване, дигитализиране и публикуване на непознатите досега архивни материали от Истанбул заслужава признание и трябва да бъде оценено като безспорен принос за родната историопис“¹¹⁶. Впрочем онези, които поставят под съмнение този принос, можеха спокойно да уведомят обществеността за публикацията на Дж. Йолджу във фейсбук от юни 2016 г. В крайна сметка, до декември 2018 г. са имали повече от две години, за да сторят това родолюбиво дело. Защо не са го направили? Просто защото, поради описаните по-горе обстоятелства, те също са били в неведение за снимката! А дори и снимката да не беше намерена от сътрудниците на музея в Карлово и статията на Йолджу, макар и излязла със закъснение в началото на 2019 г., да беше първата публикация на тази фотография, допускам, че с изключение на българските османисти, които следят турската научна периодика, тя щеше да остане, поне за известно време, незабелязана не само от широката общественост, но и от научната колегия в България. Това поне вече се е случвало с други извори, които макар и коментирани в чуждестранната и дори преведена на български език научна литература, са оставали дълго време незабелязани от българските историци и едва по-широкото им разгласяване в научно-популярната литература ги *вади* на бял свят¹¹⁷. Ето защо, вместо да се подбуждат нездравни дискусии относно действителния първооткривател на въпросната снимка, е далеч по-коректно да се отдаде необходимата благодарност както на Дженгиз Йолджу, така и на Национален музей „Васил Левски“ за усилията им в издирването на нови архивни материали за Левски и неговите сподвижници.

---

¹¹⁶ Митев, П. Уводни думи. – В: Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., с. 3.

¹¹⁷ Например вж. Събев, О. Съдбата на „турските“ кости от Плевен: „анекдоти“, „факти“ и „интерпретации“. – *Историческо бъдеще*, № 1–2, 2016, 65–103.

Много по-продуктивно би било да се анализира самият текст на надписа върху гърба на тази фотография, който гласи:

*Снимка на дякона Васил Левски от град Карлово.
Понастоящем майка му се намира в същия град.
Тъй като един зъб на горната му челюст
под мустака стърчи навън,
устната му е леко повдигната.
С риж мустак е, среден на ръст, със светлосини очи,
на двадесет и пет–двадесет и шест години¹¹⁸.*

Снимката и текстът пораждаят няколко въпроса, а именно: кога е написан текстът и доколко той е коректен, а оттук евентуално и кога е намерена снимката или пък фотографското стъкло, от което тя е размножена. Описанието на външния облик на Левски е почти идентично с описанието, което дава по време на разследването комитетският деец Иван Фурнаджиев при разпита му на 26 октомври/7 ноември 1872 г.¹¹⁹ От друга страна, в цитираното по-горе писмо на Панчо Дорев се пояснява, че в Истанбулския архив е намерил телеграма, получена от София след нападението и ограбването на хазната, според която „фотографията на Левски е изпратена на всички караули и се очаква с положителност и неговото залавяне!“¹²⁰ Не е известно обаче Дорев да е публикувал превод на тази телеграма. Сред получените през 2018 г. дигитални копия на османски документи има доклад от управителя на Дунавския вилает до великия везир от 25 ноември/7 декември 1872 г., в който се споменава, че намерената и конфискувана снимка на Левски е размножена и изпратена на паспортните служби, разположени по Дунавското крайбрежие, за да бъде разпознат по нея¹²¹. Тъй като самата снимка на Левски е част от същата архивна единица, в която е и въпросният доклад¹²², основателно се допуска, че именно по тази фотография, на гърба на която има и негово описание,

---

¹¹⁸ ВОА, А.МКТ.УМ, 1241/11, док. 1 (в транслитерация оригиналният текст е изписан по следния начин: Karlova kasabali olub el-ân kasaba-i mezbûrede validesi bulunan Lefski Vasil Diyakon'un resmidir.[.] Merkumun bıyığının altında ve üst çenesinde olan bir diş dışarı doğru olduğundan dudağı kalkıkça ve sarı bıyıklı orta boylu ve mâî gözülü yirmi beş ve yirmi altı yaşında olduğu).

¹¹⁹ Вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., с. 79; Левски пред съда на Портата..., с. 113; Чаушева, Д., В. Комбов. Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., с. 10.

¹²⁰ Вж. Петрова, С. Писмата на Панчо Дорев до Георги Соколов..., с. 124.

¹²¹ Вж. Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., с. 24.

¹²² ВОА, А.МКТ.УМ, 1241/11, док. 1.

е издирван Левски¹²³. Засега този доклад е най-ранният османски документ, в който се говори за намирането на снимката. В публикуваните по-рано преводи на документи, датиращи няколко дни по-късно, също става дума за фотографията. Тя се споменава в писмо от Великото везирство до Дунавския вилает от 1/13 декември 1872 г., в което се казва, че е заловена и изпратена до „всички паспортни чиновници с настойчиви заповеди да не бъде допуснат да мине отсреща и да бъде заловен“¹²⁴. За същата снимка се говори и в два доклада от 29 ноември/11 декември и 4/16 декември 1872 г. от руския вицеконсул в Пловдив Найден Геров до руския посланик в Цариград Николай П. Игнатьев¹²⁵. В този смисъл, снимката на Левски е намерена от османските власти вероятно в края на ноември 1872 г., като засега обстоятелствата по нейното откриване остават неизяснени.

За разлика от показанията на Иван Фурнаджиев, текстът върху гърба на снимката на Левски съдържа и информация за родното му място – Карлово, както и за възрастта му – „двадесет и пет–двадесет и шест години“. Интересно е, че според протокола от първия разпит, проведен от специалната комисия в София на 5/17 януари 1873 г., самият Левски заявява, че е на „двадесет и шест–двадесет и седем години“¹²⁶. Според някои изследователи той „по неизвестни причини не съобщава точно възрастта си“¹²⁷. Причината за този коментар е, че официално възприетата рождена дата на Апостола е 6/18 юли 1837 г., което означава, че към края на 1872 и началото на 1873 г. би следвало да е навършил 35 г. Посочената от него самия на 5/17 януари 1873 г. приблизителна възраст обаче е много близка до тази в надписа върху гърба на заловената и размножена снимка. Този текст може да е съставен по описанието, направено от Иван Фурнаджиев, от други сподвижници на Левски или пък от информатори. Също така е възможно да са извлечени данни от османските регистри на населението по селища (*нюфус дефтер/nüfus defteri*), в които са описани мъжете с тяхната възраст, професия, ръст и външни белези¹²⁸, а във въпросния

---

¹²³ Чаушева, Д., В. Комбов. Неизвестен досега портрет на Апостола...; *Същите*, Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., 9–10.

¹²⁴ Вж. Дорев, П. Документи из турските държавни архиви, част 2, 20–21 (док. 30); Васил Левски и неговите сподвижници..., с. 93 (док. 66); Левски пред съда на Портата..., 126–127 (док. 66).

¹²⁵ Вж. Левски пред съда на Портата..., 300–301 (док. 6), 310–312 (док. 12).

¹²⁶ Вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., с. 186 (док. 71); Левски пред съда на Портата..., с. 214 (док. 71).

¹²⁷ Вж. Левски пред съда на Портата..., с. 235 (бел. 2).

¹²⁸ Например вж. Бакърджиева, Т. Българската общност в Русе през 60-те години на XIX век: историко-демографско изследване, София: ДИОС, 1996.

текст са посочени именно селището (Карлово), занятието (дякон), ръстът, външните белези и възрастта. Ако в надписа на снимката и в показанията на Левски тази възраст е достоверно предадена, тогава би следвало да се е родил не през 1837, а през 1846–1847 г. Тук могат да се допуснат няколко вероятности, а именно: 1) ако официално възприетата рождена дата на Левски, която не е документирана, а предполагаема (определена от „роднински съвет“), е коректна, тогава е възможно Левски да е заблуждавал нарочно за възрастта си не само разпитващите го османски органи, но и лицата от своето обкръжение; 2) ако обаче официално възприетата рождена дата не е коректна, тогава е възможно посочената на гърба на снимката и от самия Левски възраст да е достоверна; 3) възможно е също така нито официално възприетата рождена дата, нито посочената в двата документа възраст да са верни. Въз основа на други данни и извори, в историографията отдавна е изразено съмнение, че годината 1837 е коректна, и се предлагат други по-късни и по-вероятни рождени години като началото на 40-те години на XIX век (за горна граница се определя 1843 г.)¹²⁹. Във всеки случай текстът върху гърба на новооткритата фотография би могъл да служи като важен извор в бъдещите изследвания за изясняване на рождената година и биографията на Васил Левски¹³⁰.

В заключение може да се каже, че както снимката и текстът върху нейния гръб, така и другите новооткрити османски документи, включени в настоящия сборник, запълват съществени празнини в досегашната историография, но пораждат и нови въпроси, на които тепърва ще се търси отговор. Предмет на бъдещи усилия е и издирването на други запазени документи в османските архиви, тъй като все още липсват важни детайли от историческата мозайка – например документи, разкриващи как и в резултат на какви и чии действия е заловен Левски, къде точно е погребан след обесването и пр. С голямо съжаление трябва да отбележа, че за разлика от систематичните усилия на държавните институции през първите десетилетия на XX век за издирване на документи в Османския архив в Истанбул, вкл. и чрез командироване на специалисти, в днешно време липсва сериозна и адекватна държавна политика за подкрепа на такава издирваческа и проучвателска дейност. Наред с ценната им народополезна дейност в други направления, Общобългарският комитет „Васил Левски“, който по устав (чл. 6, ал. 2)

---

¹²⁹ Например вж. *Сукарев, В.* Въпросът за датата и годината на раждане на Васил Левски: историографски или митографски подход. – В: *Годишник: Митове и истории в България.* Национална научна конференция, посветена на 125-годишнината на Съединението на България, Пловдив: Регионален исторически музей – Пловдив, 2010, 41–51.

¹³⁰ Особено полезно в това отношение би било, ако в османските архиви се намерят запазени регистри на населението на Карлово от този период.

„подпомага и насърчава исторически изследвания“¹³¹, Фондация „Васил Левски“, сред чиито цели е също да подпомага научната дейност¹³², ДА „Архиви“, НБКМ, БАН и университетите не полагат достатъчно усилия в тази насока. Издирването, преводът и публикацията в последните две години на нови документи, вкл. и тези в настоящия сборник, са плод на лични изследователски усилия, инициативност на отделни директори и уредници в музеи, колегиална взаимопомощ, частично проектно и частно финансиране, а не на последователна, организационно и финансово подкрепена от официални институции дейност.

Накрая бих искал да изразя моята дълбока признателност към колегите, благодарение на които беше възможно новите османски документи да бъдат издирени, разчетени, преведени, коментирани и публикувани, а именно: проф. Пламен Митев, Дора Чаушева, Дженгиз Йолджу, Виктор Комбов, доц. Ашкън Коюнджу, доц. Мария Калицин, доц. Стефан Андреев, Теодора Бакърджиева, проф. Любомир Миков, доц. Християн Атанасов, д-р Милена Тодорова, доц. Ангел Николов, д-р Ивета Рашева.

---

¹³¹ Вж. <http://vasil-levski.bg/за-комитета/rules/> (6 май 2020 г.).

¹³² За отбелязване е, че сред учредителите на Фондация „Васил Левски“ са Министерство на културата, Министерство на отбраната, БАН и престижни неправителствени организации, вж. <https://levskifoundation.wordpress.com/about/history/> (6 май 2020 г.).

ДОКУМЕНТИ

ПРЕВОД

I. ПРЕПИСКА ВЪВ ВРЪЗКА С МЕРКИТЕ ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ ДЕЙНОСТТА НА БЪЛГАРСКИТЕ КОМИТЕТИ ВЪВ ВЛАШКО И МОЛДОВА

1

Телеграма от правителството на Обединените княжества¹ Влашко и Молдова до техния представител в Цариград за ограничаване дейността на комитетските дейци

[Букурещ, преди 11/23 януари 1872 г.]²

Тип на документа: *телграфнаме/telegrafname*

Сигнатура: BOA, I.MTZ.(04), 5/111, док. 1.

Превод на телеграмата, изпратена от правителството на двете обединени княжества³ до техния представител (*канукетхюда*) при възвишената [османска] държава:

До управителите на префектури⁴ беше изпратено категорично и строго предупреждение във връзка с евентуални революционни прояви на българските комитети. Можете да докладвате на Високата порта и пак да ѝ дадете необходимите гаранции по този въпрос. При нужда ще бъдат приложени изключителни мерки спрямо онези, които искат неоснователно да нарушат обществения ред. Поемайки този ангажимент, настоящото правителство е твърдо решено да не проявява никакво търпение по отношение на всички онези [лица], чиито действия поставят под въпрос нашата лоялност към височайшата султанска власт и влошават [отношенията ни].

---

¹ Влашко и Молдова са обединени през 1859 г. под скиптъра на княз Александър Йоан Куза (1859–1866), но остават васални на Османската империя до подписването на Берлинския договор (1/13 юли 1878 г.). За да демонстрира зависимия статут на двете Дунавски княжества, Високата порта отказва да признае името „Румъния“ и затова в официалната османска документация се използва изразът „Обединените княжества Влашко и Молдова“ или само „Обединените княжества“.

² Телеграмата не е датирана. Предложената датировка е според най-ранната датировка на останалите документи в съдържащата се в архивната единица преписка, вж. док. 2.

³ По това време Румъния се управлява от консервативния кабинет на Ласкър Катарджиу (27 февруари/11 март 1871 – 18/30 март 1876).

⁴ В оригиналния текст на документа използваният израз е: *nâhiye müdirlerine*.

**Изложение от великия везир Махмуд Недим паша⁵ до султан
Абдулазиз⁶ с приложен превод на телеграма от правителството на
Влашко и Молдова за ограничаване дейността
на комитетските дейци и съответен султански указ**

[Цариград], 11/23 януари 1872 г.

Тип на документа: *арз-тезкире/arz tezkiresi* и *ираде/irade*

Сигнатура: BOA, İ.MTZ.(04), 5/111, док. 2.

Високоуважаеми честити господарю,

Бяха получени разузнавателни сведения, че някои наивници и глупци от българския народ са основали революционни комитети с намерението да предизвикат смут и вълнение във вътрешността на страната, като за място на централния им комитет са избрали [обединените княжества] Влашко и Молдова. Макар и [към настоящия момент] навсякъде в управляваните от султана предели да царят пълна сигурност и спокойствие, наложително е подобни революционни организации да бъдат обезвредени, и затова чрез техния представител (*капукетхюда*) тук [правителството на] двете княжества беше предупредено, че ако подобни лица се събират там и демонстрират неподчинение към [османското] правителство, височайшето благоразположение на султана ще се промени. В тази връзка в седалището на представителя е получена телеграма, в която [правителството на] двете обединени княжества заявява по категоричен начин своята решителност да приложи строги мерки спрямо [лицата], които искат да нарушат обществения ред, и да не проявява никаква търпимост към всички [онези], които чрез дейността си поставят под въпрос лоялността [на княжествата] към височайшата султанска власт. Дават се повторни гаранции в това отношение и се изтъква, че управителите на префектури са били предупредени по категоричен начин [да проявяват бдителност] към [такива] революционни движения. Представям приложения превод на телеграмата на вниманието на Негово величество султана, който да се запознае с нея, а настоящото раболепно изложение (*тезкире*) се написа в уверение на това, че достоверността на представените гаранции е проверена и потвърдена също и от други източници.

12 *зилкаде* [1]288 г.⁷

---

⁵ Махмуд Недим паша е велик везир в периода 26 август/7 септември 1871 – 19/31 юли 1872 г.

⁶ Абдулазиз или Абдул Азис е 32-ят османски султан, управлявал в периода 13/25 юни 1861 – 18/30 май 1876 г.

⁷ 11/23 януари 1872 г., вторник.

[Допълнително вписване под основния текст – *ираде*]:

Донесението на бедния раб е следното:

Настоящото достолепно изложение (*тезкире*) от великия везир и приложеният превод на телеграмата бяха разгледани по височайше султанско разпореждане. [Книжата] се връщат в канцеларията на великия везир, който е овластен да издаде [последваща] заповед по този въпрос.

13 *зилкаде* [1]288 г.⁸

(гръб)

[Изпратено] на Министерството на външните работи на 16 *зилкаде* [12]88 г.⁹

II. ПРЕПИСКА ВЪВ ВРЪЗКА С МЕРКИТЕ ЗА ОБЕЗСИЛВАНЕ ДЕЙНОСТТА НА КОМИТЕТИТЕ

3

**Доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша¹⁰
до великия везир Мидхат паша¹¹ за дейността на БРЦК и Васил
Левски, за провежданите разследвания и разпити във връзка
с извършените от комитетски членове убийства
и за засилване на пограничния контрол, вкл. назначаване
на тайни агенти**

Русе, 16/28 септември 1872 г.

Тип на документа: *арз/арз*

Сигнатура: ВОА, А.МКТ.МНМ, 442/41, док. 3.

л. 1

Донесението на нищожния раб до височайшата канцелария на великия везир е следното:

Според направеното от моя милост разследване понастоящем Българският [централен революционен] комитет в Букурещ е започнал да подсилва редиците си и е предприел нови стъпки за осъществяване на революционните си намерения. Преди два и половина-три месеца комитетът е призовал и привлякъл някои съмишленици в околиите Ловеч,

---

⁸ 12/24 януари 1872 г., сряда.

⁹ 15/27 януари 1872 г., събота.

¹⁰ Ахмед Хамди паша е управител на Дунавския вилает в периода 2/14 юни 1872 – 25 март/6 април 1873 г.

¹¹ Ахмед Мидхат Шефик паша е велик везир в периода 19/31 юли 1872 – 7/19 октомври 1872 г.

Севлиево, Плевен, Търново, Габрово и Орхание¹², както и в градовете и селата Троян, Тетевен, Гложене, Етрополе и Видраре. Те получили общо указание да не зачитат обществения ред отсам [Дунава]. Във връзка с изпълнението на това разпореждане Ловеч е бил определен за център, а лице на име Васил Левски, който е българин, родом от Пловдив¹³, но от известно време насам се намира във Влашко, е било изпратено и с негово съдействие е бил съставен комитет, в който влизат [следните лица] от Ловеч: поп Лукан¹⁴ и поп Христо¹⁵, членът на [местната] управа Христанки¹⁶, Димо Петри¹⁷, Цонко Златаря¹⁸, друг Лукан Цачо¹⁹, Христо Цони²⁰, Добри Механджията²¹, Никола²², Мирко²³, синовете на поп Лукан²⁴ и други. За [осъществяването на] това начинание за главатари (*чорбаджи*) са били определени в Плевен попският син Анастас²⁵, в Орхание – Стоян Брънчо Ханджията²⁶, в Габрово – Христо Иван от Ловеч²⁷, в Троян – Цочо Спас²⁸ и Йованчо Казанджията²⁹, в Тетевен – Марин Пуйо³⁰, в Гложене – Васил Йонко³¹, в Етрополе – даскал Тодор Пейо³², и във Видраре – Пато³³. [Комитетските дейци] възнамеряват също да прекарат [на територията] на вилаета пушки винтовки, амуниции и други боеприпаси. Гореспомечатните лица искат да привлекат към съзаклатието заможни българи, като [за целта] са отпечатали в пълна тайна позиви и писма и са заплашвали с убийство несъгласните и предателите. Разбра се също, че е било ре-

---

¹² Дн. Ботевград.

¹³ В оригиналния текст на документа използваният израз е: fi'l-asl Filibe Bulgarlarından olub. Тъй като няма изрично уточнение, може да става дума както за самия град Пловдив, така и за Пловдивски окръг (*санджак*), който включва и родния град на Левски – Карлово.

¹⁴ Поп Лукан Лилов.

¹⁵ Поп Кръстьо Никифоров.

¹⁶ Христо Йовков Пушкаров.

¹⁷ Димо Петров Драсов.

¹⁸ Стоян Куюмджията.

¹⁹ Лукан Цачев (Аджемоглу).

²⁰ Христо Цонев (Латинеца).

²¹ Известно е, че е бил кръчмар в Ловеч.

²² Никола Сирков (Халача).

²³ Миро Павлов.

²⁴ Марин, Илия и Христо Поплуканови.

²⁵ Анастас Попхинов.

²⁶ Стоян Брънчев.

²⁷ Христо Иванов (Големия).

²⁸ Цочо Спасов Маринов (Шипковенски).

²⁹ Иван Стойков Казанджиев (Казанджията).

³⁰ Не е идентифициран, може да става дума за Марин Павлов от Тетевен.

³¹ Васил Йонков (Гложенеца).

³² Тодор Стоянов Пеев.

³³ Пано (Патю) чорбаджи (Павел Поппетров).

шено споменатите пушки и амуниции да бъдат поетапно пренесени във вътрешността [на вилаета] през [територията на] Никополската, Свищовската и Оряховската околии. [Освен това] са били убити и екзекутирани преди месец един [мъж] в община Елена в Търновски окръг³⁴, след това в град Орхание дяконът³⁵, [който е наместник] на ловешкия митрополит (*деспот*)³⁶, а преди двадесет дни друг [мъж], докато спи в къщата си в селото Равитче³⁷, също в района на Търново³⁸. Влезли са и в къщата на Динчо Памукчията³⁹, който е от заможните жители на град Ловеч, за да го убият, но не го намерили и убили калфата му⁴⁰. Изпратили писмо и до Йованчо⁴¹, наместник на ловешкия митрополит (*деспот*)⁴², но понеже не дал поисканите пари, извършили покушение и срещу него⁴³. Във връзка с описаните престъпления се проведе незабавно разследване и [няколко] заподозрени лица бяха заловени и задържани. При предприетите разпити и съдебни производства по места не беше категорично установено кои са точно лицата, които са инициирали, подпомогнали и поощрили [извършването на] тези [престъпления], но се установи, че имат общо със зловредните намерения на споменатия революционен комитет. Макар и да е очевидно, че управителят на [Дунавския] вилает, закрилян от Негово величество султана, никога няма да допусне порочните идеи на тези лица да получат широка обществена подкрепа, важно е да се направи, каквото трябва, и да се предприемат спешни мерки по този въпрос, тъй като опасните и забранени неща, които [комитетските дейци] са обявили в позивите си, ще доведат до изключително големи безредици и насилия, които ще засегнат мирните и по-изтъкнати люде, които не са съгласни с тях и не ги подкрепят, но за да опазят живота си, ще бъдат прину-

---

³⁴ Това убийство не е известно в историографията.

³⁵ Дякон Паисий, екзекутиран от Димитър Общи на 21 юли/2 август 1872 г.

³⁶ Иларион Ловчански.

³⁷ Неуточно, възможно е да става дума за неправилно изписване на турската версия на името на [Горна] Оряховица – Раховитче.

³⁸ Най-вероятно информацията се отнася до Васил Козлев – лясковски чорбаджия и събирач на децата от района на Лясковец, Добридял и Козаревец, който е убит на 16/28 юли 1872 г. в дома му, докато спял.

³⁹ Денчо Дейнов Халача (Памукчията).

⁴⁰ По-късно в съдебния процес убийството на „калфата“ или слугата Стойчо Гиргинов е приписано на Васил Левски, но той не признава, че го е извършил, вж. Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд: документи из турските архиви, ред. А. Бурмов, прев. Б. Недков, В. Шанов, П. Миятев, София: Държавна библиотека „Васил Коларов“ [НБКМ], 1952, 202–204; Левски пред съда на Портата: процесът в София 1872–1873 г. в османотурски, дипломатически документи и домашни извори, съст. и ред. Д. Дойнов, О. Маждракова-Чавдарова, София: Общобългарски комитет „Васил Левски“, 2007, 228–229.

⁴¹ Вероятно Иван Чолака (Иванчо Владикин, Владиков).

⁴² Иларион Ловчански.

⁴³ Това покушение не е известно в историографията.

дени да влязат в съглашение със съзаклятниците и да им съдействат, а по този начин революционният комитет ще разшири [влиянието си] и ще подсили подривната си дейност. Ето защо, щом пристигна от столицата, търновският окръжен управител, почитаемият Али бей, получи необходимите устни указания. Ловешкият околийски началник Джами ефенди⁴⁴ е разследвал и е събрал доста сведения по този въпрос. Там има и належаща нужда от секретен служител⁴⁵, който да владее езика⁴⁶. Затова се взе решение към [споменатия] околийски началник да бъде назначен и изпратен като горски служител Зия ефенди, който преди е заемал длъжността инспектор и се смята за подходящ. Заплатата му в размер на 700 гроша месечно ще се изплаща от излишъка от средствата, които се изразходват [само] по специално разпореждане за подобни възнаграждения и харчове под наименованието „здравни разходи“⁴⁷. След като беше установено, че [комитетските дейци] ще прекарат отсам [Дунава] оръжие и амуниции през [територията на] Свищовската, Никополската и Оряховската околии,

л. 2

Русенското митническо управление беше надлежно предупредено да подлага на щателна проверка сандъците с товари, които се пренасят от отсрещния бряг, и да не допуска контрабанда на предмети, като [за целта] се увеличи броят на митническите служители и на конната охрана. По този въпрос беше дадено специално нареждане от Данъчното ведомство до споменатото [митническо управление]. Освен това по инициатива на областното управление, което полага действителни и сериозни грижи за този вилает, осуетяването на доставката на боеприпаси през Дунава се осъществява от организираната по-рано брегова охрана. Тъй като обаче от известно време нейният щат не се попълва, от назначените [първоначално] в нея четиристотин служители броят им спадна значително. Заради направените съкращения на разходи за поддръжка на [стражевите] кули, в които се намират, както и за наемане на бойци от резерва за пазачи, организираната с толкова усилия брегова охрана бе почти ликвидирана. За съжаление [тези] кули останаха без охранители и започнаха да се рушат, а бреговата охрана е важна не само щото митниците да събират повече приходи, но още повече за [сигурността на] областта. Няма нужда великият везир да бива убеждаван в това, защото и описаното по-горе разследване потвърждава още веднъж колко важна е бреговата охрана. В тази връзка моля да се издаде заповед до съответ-

---

⁴⁴ Мустафа Джами ефенди.

⁴⁵ В оригиналния текст на документа използваният израз е: hafiye me'mûru.

⁴⁶ Има се предвид български език.

⁴⁷ В оригиналния текст на документа използваният израз е: sihhiye muhassesâti.

ните места за предприемане на необходимите мерки, като се назначат бойци от резерва в бреговата охрана съгласно предишната практика, както и за разпореждане, с което да се разреши от бюджета, с който разполагам, да бъдат отпуснати необходимите средства за заплати на бойците от резерва и на пазачите, които ще бъдат назначени като брегова охрана по опразнените кули. Наред с тези мерки особено е важно да се осигури защита на лоялното население и да се предотврати [евентуално] насилие, като бъдат обезвредени размирните и подривни действия на споменатия революционен комитет. Ето защо, ако разпитваните в момента във връзка с описаните убийства [задържани] дадат показания за някое от лицата, чиито имена са изброени по-горе, че е свързано с революционния комитет, то това лице ще бъде незабавно задържано и подложено на разпит. Но в случай, че от [разпитваните в момента лица] не могат да се вземат такива показания и те бъдат освободени, въпреки че са известни злодеянията на гореспоменатите лица, тогава, предвид, че в никакъв случай не бива да се допуска да продължи извършването на престъпления като гореописаните, след като действията и начинанията на гореспоменатите лица бъдат следени тайно още известно време и когато се разбере с точност кои са ръководителите им, домовете им ще бъдат обискирани без предупреждение, а те самите задържани, като намерените при обиска зловредни документи ще бъдат проучени. Ако се установи, че именно това са [лицата], заподозрени за погубване живота на убитите лица, то те ще бъдат подложени на разпит. Наред с това приложено представям на вниманието на Негово височество великия везир преписи на преводите на един печатен екземпляр на устава⁴⁸, издаден тайно от гореспоменатите лица, както и на две писма⁴⁹, [едното] до [местните] комитети⁵⁰ и [другото] с молба за парична помощ⁵¹. Височайша

---

⁴⁸ Всъщност освен на устава, превод е направен и на програмата на БРЦК. Те са част от същата архивна единица: ВОА, А.МКТ.МНМ, 442/41, док. 1.

⁴⁹ Преводи на двете писма се съдържат в същата архивна единица: ВОА, А.МКТ.МНМ, 442/41, док. 2.

⁵⁰ След края на Общото събрание в Букурещ (29 април/11 май – 4/16 май 1872 г.), от името на БРЦК е изготвено „Окръжно писмо“ от 14 юни 1872 г. (стар стил), в което се дава информация за решенията на събранието. „Окръжното“ е отпечатано в печатницата на в. „Свобода“ и е изпратено до всички частни комитети. Публ. във: Васил Левски – Документално наследство, съст. К. Възвъзова-Каратеодорова, З. Нонева, В. Тилева, Н. Генчев, София: изд. „Наука и изкуство“, 1973, с. 106 (док. 155).

⁵¹ Писмо призив от 10 март 1871 г. (стар стил). Изготвено е от Васил Левски и преди да бъде отпечатано, е редактирано от Любен Каравелов. Предназначено е за богати българи, които се призовават да подпомогнат парично дейността на комитетската организация. В превода на турски език писмото е озаглавено „За триста османски лири“ (ВОА, А.МКТ.МНМ, 442/41, док. 2, л. 1), но в българския оригинал няма подобно заглавие. Публ. във: Васил Левски – Документално наследство..., 31–32 (док. 19).

заповед от Ваша страна относно мерки за успешното преодоляване на допуснатите пропуски ще даде възможност на областното управление да пристъпи бързо към тяхното изпълнение. Затова прося за Вашата височайша милост и незабавно да дадете указания до мен, бедния раб, тъй като Вие сте този, който е овластен да заповядва.

24 *реджеб* [1]289⁵² и 16 септември [1]288 г.⁵³

От Русе, раб: [печат] Ес-сейид Ахмед Хамди

4

Заповед от великия везир Мидхат паша до управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша за ограничаване дейността на комитетите във вилаета

[Цариград], 25 септември/7 октомври 1872 г.

Тип на документа: *емирнаме/etirname*

Сигнатура: ВОА, А.МКТ.МНМ, 442/41, док. 4.

Секретно!

Височайша заповед до [управителя на] Дунавския вилает:

Бях уведомен за изрядно написаното донесение от [управителя на Дунавския вилает], датирано от 24 *реджеб* [12]89 г.⁵⁴, в което се описва подривната дейност отсам [Дунава] на Българския [централен революционен] комитет в Букурещ и се докладва подробно за взетите мерки по този въпрос. Приложени са и преписи на преводи на една печатна инструкция⁵⁵ и две писма с призив за парична помощ, издадени от съзаклятниците. Неотдавна революционно настроени [лица] са основали във Влашко организация, която нарекли Български таен комитет. Целта им е да внесат смут във вътрешните дела на България и да разбунтуват населението ѝ. Известни с конкретни престъпления и отпреди това, те прибягват до всякакви зловредни действия и престъпления срещу хора, за да разпространяват бунтовнически идеи в земите отсам [Дунава]. Тамошните [власти] проявяват постоянно внимание и повишена бдителност към подривната им дейност, като предприемат предохранителни мерки според времето и ситуацията и полагат старание за опазване на обществения ред. Въпреки че от известно време насам, благодарение на мъдрото и

---

⁵² 15/27 септември 1872 г., петък.

⁵³ 16/28 септември 1872 г., събота.

⁵⁴ 15/27 септември 1872 г., петък.

⁵⁵ Става дума за програмата и устава на БРЦК, чиито преводи на османотурски език са приложени към доклада от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша от 16/28 септември 1872 г., вж. док. 3.

успешно управление на честития ни султан, дейността на комитетските дейци е позатихнала и че на този етап приближаващата зима може да им попречи да приведат в действие революционните си помисли, а доказателство за това са и отдавнашните дати на издадените от тях гореспоменати документи⁵⁶, все пак [печатните] им издания са красноречиво доказателство, че целта им е да размътят мозъците на хората и да предизвикат смут в управлението. Въпреки това тези издания не бива да предизвикват ни най-малко притеснение, тъй като са взети навременни и подходящи предохранителни мерки, които да попречат на [съзаклятниците] да прекарат оръжие отсам [Дунава], а пък лицата, за които се говори, че участват в революционната организация, се следят внимателно. В това отношение служебните задължения трябва да се изпълняват при пълна бдителност и с подчертано внимание.

Основният въпрос, на който трябва да се обърне внимание, е, че тези [комитетски дейци] са извършили според дефинициите на закона убийства в Ловеч и по други места и [затова] е необходимо при всяко положение убийствата им да бъдат разкрити, като се проучат всички техни действия и местата, където са се намирали. Дори и тези убийства да не са пряко свързани с революционната дейност на комитетата, последващи престъпления от този характер и липсата на наказание за онези, които са се осмелили да ги извършат, ще навреди на обществения ред. По-лошото е, че наред с [подобни] престъпления, които би извършил, комитетът несъмнено би разширил зловредното си влияние. Затова е необходимо да се положи усърдие и обърне внимание на възстановяването и опазването на сигурността в областта, като при всяко положение се разкрият споменатите убийци.

Що се отнася до попълването на щата на бреговата охрана с бойци от резерва, с главнокомандващия на османската армия да бъдат обсъдени причините за забавеното рекрутиране на тази войска единица и за изпълнението на заповедта за попълването [на нейния щат]. На Данъчното ведомство да се даде указание да нареди на митническите служители в областта да охраняват добре бреговете и да изпълняват всички наредби и инструкции по този въпрос, издадени от областното управление. Както беше споменато по-горе, тъй като зимният сезон

---

⁵⁶ Програмата и уставът на БРЦК са изработени и утвърдени от Общото събрание на БРЦК, проведено в Букурещ от 29 април/11 май до 4/16 май 1872 г. Османските власти са разполагали с печатен екземпляр на устава с програмата, на чиято корица подвеждащо е посочена 1870 г. (вж. Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски и участниците в Арабаконашкия обир, съст. Д. Чаушева, В. Комбов, прев. С. Андреев, И. Добрев, О. Събев, Национален музей „Васил Левски“, изд. „Златен змей“, 2020, с. 50, док. 12). Двете окръжни писма са от 10 март 1871 и 14 юни 1872 г. (стар стил).

наближава, очевидно не се налага рекрутиране на запасни бойци и затова, макар да са предвидени средства за тяхното наемане на служба, включването им в охраната не е оправдано. Въпреки това, в случай, че се сметне за особено необходимо в настоящия момент да има такива [бойци] в някои полицейски участъци, очевидно ще се наложи да се издаде нареждане, като се вземе предвид и височайше мнение по този въпрос, за техния набор и за броя им и се предвиди отпускането на [съответните] заплати. Този отговор се написа с указание да се положи старание в прилагането на необходимите мерки.

(гръб)

Написано и вписано на 4 *шабан* [12]89 г.⁵⁷

5

Изложение от великия везир Мидхат паша до Данъчното ведомство и Главнокомандващия османската армия за повишаване бдителността на митническите служители в Дунавския вилает и запълване щата на бреговата охрана

[Цариград], 28 септември/10 октомври 1872 г.

Тип на документа: *тезкюре/tezkire*

Сигнатура: BOA, A.MKT.MHM, 442/41, док. 5.

Секретно!

До служителите в Данъчното ведомство:

Беше установено и докладвано, че напоследък някои зловредни лица, с цел нарушаване на обществения ред, ще прекарат през Свищов, Никопол и Оряхово от влашкия бряг във вътрешността на вилаета оръжие, амуниции и други боеприпаси. В тази връзка беше пояснено, че местните власти възнамеряват да засилят своята бдителност и внимание по отношение на прекарваните от отсрещната страна⁵⁸ сандъци с товари и [евентуална] контрабанда, като се увеличи броят на митническите служители и на конната охрана. По този въпрос [управлението на] Дунавския вилает беше уведомено и инструктирано със специално писмо, че трябва да даде на Митническото управление [в Русе] необходимите указания. Тъй като вносът на подобни оръжия и боеприпаси на територията на империята е поначало забранен и незаконен и съответно трябва да се проявява изключителна бдителност, тамошните митнически служители са длъжни да изпълняват в

---

⁵⁷ 25 септември/7 октомври 1872 г., понеделник.

⁵⁸ Има се предвид Влашко.

пълна степен заповедите за пресичане на подобни напълно незаконни деяния. За да не се допуска прекарването и доставката на споменатите оръжия и боеприпаси, бреговете трябва да се охраняват добре. Напомня ви се, с оглед изпълнението на нарежданията и инструкциите в тази връзка от страна на споменатото областно управление, незабавно и в пълна секретност да давате всякакви специални наставления и строги предупреждения до митническите служители в областта.

Секретно!

До Главнокомандващия на Османската армия:

Съставът на организираниите в Дунавския вилает по-рано войскови единици за брегова охрана е намалял изключително много. Била изоставена почти цялата охранителна система, тъй като било разрешено да участват в реорганизацията на армията не само тези бойци от резерва и пазачите, които били по [стражевите] кули, но и онези, които били наети за брегова охрана. Ето защо от страна на споменатото областно управление се получи специално уведомление относно необходимостта да се запълни щатът на бреговата охрана. В тази връзка ще се вземе решение за съевременно обсъждане на това, което трябва да се направи с цел щатът ѝ да се запълни в достатъчна степен, за да се подсигури такава охрана и да се осигурят необходимите за целта средства от хазната.

(гръб)

Написано като „важно“ на 7 *шабан* [12]89 г.⁵⁹

---

⁵⁹ 28 септември/10 октомври 1872 г., четвъртък.

III. ПРЕПИСКА И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ЗА ПОВИШЕНИЕ НА СОФИЙСКИЯ ОКРЪЖЕН УПРАВИТЕЛ МАЗХАР ПАША

6

**Колективно изложение (*махзар*) от служебни лица
в Орхание до управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша
за заслугите на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар
паша⁶⁰ за разкриване и залавяне на участниците в обира
на хазната и на други комитетски дейци**

Орхание, 29 октомври/10 ноември 1872 г.

Тип на документа: *телграфнаме/telegrafname* и *махзар/mahzar*

Сигнатура: BOA, I.MTZ.(04), 5/117, док. 1.

До [управителя на] Дунавския вилает:

Във връзка с разкриването [на извършителите] на [осъществения] наскоро обир на хазната и залавянето на разбойниците, окръжният управител на София, почитаемият Мазхар паша, два пъти дойде от София в Орхание, като лично обиколи и обходи цялата околия и всички села, както и планините. Той положи в нечувана и невиджана степен всякакви усилия, като втория път, без да се прибере нито веднъж в продължение на десет дни, сам успя да залови в Тетевенския балкан всички обирджии и да открие заграбените държавни средства. След това, водейки ги пред себе си, отведе крадците заедно с парите в Орхание и без да изтезава никого, лично ги подложи на публичен разпит. [След като] разкри [съществуването на] три комитета в Тетевен, Орхание и Извор⁶¹ и намери документи с революционно съдържание, той задържа и арестува комитетските дейци, като накара всички публично да признаят вината си, както и това, че някои революционно настроени лица сред нас са съдействали на комитета при нападението на хазната. Чрез описаните усилия и специалното старание на гореспоменатия [Мазхар паша] беше възпрепятствано едно голямо съзаклятие и беше разкрита революционна организация, съществувала [тайно] сред нас. Тъй като [Мазхар паша] действително се прояви с безпримерната си и всеотдайна служба в името на държавата и народа, каквато не е била виждана досега и която никога няма да бъде забравена, всички мъже, жени и деца му изразиха поотделно благодарността си. Всички ние изразяваме единодушно нашата искрена и неподправена благодарност към [Мазхар паша] заедно изтри това срамно

---

⁶⁰ Ахмед Мазхар паша е окръжен управител на Софийския санджак в периода юли 1872 – юли 1876 г.

⁶¹ С. Голям извор, Тетевенско.

петно от нас, че осигури мир и спокойствие за цялото ни население и че отведе със себе си в София тези обирджии и революционери. Заповедта принадлежи на теб, който си овластен да заповядва.

29 октомври [12]88 г.⁶²

Околийски началник на Орхание Ахмед, заместник-съдия Али Неджиб, финансов началник Мехмед Саид, писар Махмуд, член [на градския съвет] Юнус, член [на градския съвет] Нако, чиновник Мите, чиновник Дочо, чиновник Мехмед Салих, член [на градския съвет] Мехмед, член [на градския съвет] Стоян, член [на градския съвет] Мехмед Али⁶³.

7

Доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша⁶⁴ във връзка с колективното изложение от служебни лица в Орхание и за повишение на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша

Русе, 1/13 ноември 1872 г.

Тип на документа: *арз/арз*

Сигнатура: BOA, I.MTZ.(04), 5/117, док. 2.

До височайшата канцелария на великия везир:

Донесението на бедния раб е следното:

На 24 *реджеб* [12]89 г.⁶⁵ аз, бедният раб, докладвах и съобщих с подробно донесение⁶⁶ до височайшата канцелария на великия везир, че от известно време насам Българският [централен революционер] комитет е засилил подривната си дейност и е привлякъл към съзаклятието старейшини на българите в околияте Ловеч, Севлиево, Плевен, Търново, Габрово и Орхание, както и в градовете и селата Троян, Тетевен, Гложене, Етрополе и Видраре. Чрез тяхното съдействие и чрез издадени в [пълна] секретност печатни позиви и книжа [комитетът искал] да привлече към съзаклятието дейни и уважавани хора, [а негови дейци] се осмелили да убият и екзекутират под един или друг предлог онези, които не им се

---

⁶² 29 октомври/10 ноември 1872 г., неделя. Телеграмата е получена на 31 октомври/12 ноември 1872 г., вторник.

⁶³ Повечето от посочените служебни лица участват в първоначалната съдебно-следствена комисия, оглавена от Мазхар паша, вж. *Златарева, М.* Юридически поглед към Процеса на Васил Дякон Левски, София: изд. „Сиела“, 2020, с. 58; срвн. Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски..., с. 17.

⁶⁴ Мютерджим Мехмед Рушди паша е велик везир (за трети път) в периода 7/19 октомври 1872 – 3/15 февруари 1873 г.

⁶⁵ 15/27 септември 1872 г., петък.

⁶⁶ Доклад от 16/28 септември 1872 г., вж. док. 3.

подчиняват и не им помагат. По този начин те се опитват да разпалят огъня на революцията и [затова в същото донесение] бяха очертани необходимите за прилагане мерки [срещу тях]. Като част от злодеянията на този комитет, наскоро в Орханийския проход⁶⁷ бяха заграбени 125 хиляди гроша държавни пари. Със забележителните усилия и изключително старание на почитаемия окръжен управител на София Мазхар паша обирджиите, четиринадесет души разбойници, бяха този път заловени и задържани. При проведения разпит те признаха, че [обирът] е организиран от комитета и че в това съзаклятие и в комитета участват много мъже от околните Орхание, Етрополе, Тетевен и Ловеч. За този случай аз, бедният раб, уведомих на 9 *рамазан* [12]89 г.⁶⁸ с друго донесение⁶⁹ и проведеното разследване получи височайше одобрение. Както се разбира от съдържанието на другите телеграми, изпратени от споменатия [Мазхар] паша, този път той е успял да разкрие съзаклятието и да задържи към двадесет комитетски дейци, както и зловредни книжа. Нещо повече, чрез самопризнанията им той е установил, че в деня, в който споменатата хазна със 125 хиляди гроша е била натоварена и изпратена от Орхание, ковчезникът (*сандък емини*) на Орхание Марин⁷⁰, който също е член на комитета, е уведомил ръководителя на комитета Димитър Сърбина⁷¹, както и че убиецът на дякона⁷², [който е наместник] на ловешкия митрополит (*деспот*)⁷³, езекутиран в Орхание преди няколко месеца, е един от участниците в обира, Димитър⁷⁴. След това [заловените] обирджии бяха отведени в София, а зловредните им секретни книжа също бяха конфискувани поетапно. До околийския началник на Ловеч беше писмено [наредено] веднага да задържи и да разпита още четирима души, за които беше установено, че са членове на комитета в Ловеч, а домовете им да бъдат обискирани без предупреждение и да бъдат конфискувани споменатите зловредни книжа. Бяха дадени и още належачи наставления за други неща, които беше необходимо да се свършат. По този начин, с подкрепата на Негово величество милостивия султан и на Негово височество добродетелния велик везир, биде възпрепятствано понататъшно разрастване на революционната организация и се пресече възможността тя да изпълни лошите си помисли, като използва споменатите държавни пари и продължи да извършва злодеяния от рода на

---

⁶⁷ Арабаконашки проход (дн. Ботевградски проход).

⁶⁸ 29 октомври/10 ноември 1872 г., неделя.

⁶⁹ Това донесение засега не е открито в архивите.

⁷⁰ Марин Николов.

⁷¹ Димитър Общи.

⁷² Дякон Паисий.

⁷³ Иларион Ловчански.

⁷⁴ Димитър Общи.

тайни екзекуции на онези, които отказват да участват в съзаклятието. Пресичането на дейността и унищожаването на революционната организация чрез разкриването на нейните ръководители се дължи именно на споменатия [Мазхар] паша, който заслужава благодарност и похвала и за когото с богобоязливи и смирени думи отвсякъде се изричат и повтарят молитви за дълголетие и височайше султанско милосърдие. Във връзка с проявените от пашата добра служба и похвално старание, прилагам на вниманието на Негово височество великия везир и една телеграма, получена от околията Орхание. В резултат на лично положените от него изключителни усилия за залавянето на обирджиите на хазната, споменатият [Мазхар] паша успя да разкрие революционната организация и нейните зловредни книжа. Това несъмнено ще получи висока оценка и похвала от страна на великия везир. Тъй като вярвам, че няма да има сила, която да възпре великия везир да разреши [Мазхар паша] да бъде награден още веднъж с височайшето благоволение на честития султан, представям [на Вашето внимание] молбата ми Негово височество великият везир да позволи споменатият [Мазхар паша] да бъде повишен в израз на висока оценка, както и на височайша добродетел и награда от страна на Негово величество султана. Впрочем, заповедта принадлежи несъмнено на теб, който си овластен да заповядва.

12 рамазан [12]89 и 1 ноември [12]88 г.⁷⁵

От Русе, раб: [печат] Ес-сейид Ахмед Хамди

8

Доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша за проведеното следствие и разкриването на революционните комитети в Орхание, Тетевен и с. Голям извор, предстоящото издаване на присъди и искане за по-нататъшни указания

Русе, 7/19 ноември 1872 г.

Тип на документа: *apз/arz*

Сигнатура: BOA, I.MTZ.(04), 5/117, док. 3.

Извънреден [номер]: 438

До височайшата канцелария на великия везир:

Донесението на бедния раб е следното:

Според последно получените от София сведения, досега специалната комисия е разкрила три комитета. В тях членуват много хора, а

---

⁷⁵ 1/13 ноември 1872 г., сряда.

главатарите им, тоест онези, които са инициатори и организатори на това движение против държавата, са старейшини (*коджабашии*), чорбаджии и учители (*даскали*) в град Орхание и селата Тетевен и Извор. [Именно] те са поощрили и подлѣгали селяните да се включат в съзаклятието. Тѣй като се разбра, че [установеният] брой на членовете би надхвърлил четири-петстотин души, ако се пристѣпи към залавянето на всички, повечето несъмнено ще признаят, че са участвали в това дело или че са знаели за него. Тогава ще се наложи [всички] да бъдат наказани, а понастоящем не е възможно и подходящо да бъдат определени тежки наказания за толкова [много] лица. [От една страна], налагането на леки наказания за тези им злодеяния може да подсили влиянието [на революционната организация] и да активизира подривната ѝ дейност, но [от друга страна] е изключително важно да се положат ефикасни усилия, щото лицата, участващи в подобно съзаклятие, да получат тежки наказания за назидание на други подобни. Ето защо е необходимо да се предприемат мерки, които да обхванат и двете страни на този въпрос. Затова бяха арестувани малко над двадесет души от гореспоменатите главатари, които стоят най-високо в йерархията на съзаклятието. Ще бъдат изготвени писмени и подписани протоколи на разпитите и на самопризнанията им, че са нападнали хазната от името на комитета, както и че останалите престѣпления също са извършени от тях. Въз основа на тези протоколи ще се настоява за издаване на смъртни присѣди за тези, чиито престѣпления са най-тежки, а на другите да се наложат следващите възможно най-строги наказания. Тѣй като е невъзможно да се проведе належащо разследване и тайно проучване един по един на онези, за които е казано, че се намират по селата, и за които се твърди, че са подлѣгани от тези [главатари], и за да се избегнат неоснователни клевети за лица, които не са участвали [в съзаклятието], задържането им ще се отложи за по-нататък, а [сега], за обществено назидание, ще се положат ефикасни усилия за налагане на бързи и тежки наказания по гореописания начин на главатарите на съзаклятието, които признаят престѣпленията си. Отделно, ще продължи разследването за изясняване на [цялата] ситуация. Тези, за които се установи, че [също] са главатари на съзаклятието, впоследствие ще бъдат задържани по един и по двама, ще бъдат подложени на разпит и ще им бъдат издадени законосъобразни присѣди според степента на [доказаните им] престѣпления, а не по слухове. Това са мерките, които бяха предприети, за да се възпрат злодеянията им. Въпреки това, веднага ще бъде изпълнено каквото и да бъде указано по този въпрос от страна на Негово височество великия везир, и затова отправям молба за спешно издаване на заповед. Впро-

чем, заповедта принадлежи несъмнено на теб, който си овластен да заповядва.

18 *рамазан* [12]89 г. и 7 ноември [12]88 г.⁷⁶

От Русе, раб: [печат] Ес-сейид Ахмед Хамди

(гръб)

[Изпратено] на Държавния съвет на 25 *рамазан* [12]89 г.⁷⁷

9

Изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за повишение на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша в ранг „бейлербей на Румелия“ и съответен султански указ

[Цариград], 14/26 ноември 1872 г.

Тип на документа: *арз-тезкире/arz tezkiresi* и *ираде/irade*

Сигнатура: BOA, İ.MTZ.(04), 5/117, док. 5.

Високоуважаеми честити господарю,

На заседание на Министерския съвет⁷⁸ бяха прочетени донесенията, изпратени от почитаемия паша, управителят на Дунавския вилает, заедно с [една] приложена телеграма⁷⁹. В тези донесения се докладва по какъв начин са били заловени онези лица от населението на някои селища, намиращи се в Дунавския вилает, които са били привлечени към съзаклятието на основания в Букурещ революционен комитет, и как са конфискувани секретни книжа със зловредно съдържание и други неща. [В тази връзка] се излага и необходимостта окръжният управител на София, почитаемият Мазхар паша, да бъде награден за добрата си служба и похвално старание, проявени по този въпрос. Чрез закрилата на всесилния ни господар, нашият честит султан, който е покровител на всички поданици и на цялата територия [на държавата], бунтът и размириците бяха успешно предотвратени и бе въдворен ред и сигурност. Така с помощта на владетеля беше постигнато спасение [от това зло]. Предвид, че е [повече от] очевидно, че подобни съзаклятия и революционни идеи [вече] нямат никакво влияние, необходимо и полезно е за държавата и правителството това зловредно съзаклятие от подобни глупци и бунтовници да бъде уни-

---

⁷⁶ 7/19 ноември 1872 г., вторник.

⁷⁷ 14/26 ноември 1872 г., вторник.

⁷⁸ В оригиналния текст на този и други документи използваният израз е: Encümen-i Hass-ı Vükelâ или Encümen-i Mahsûs-ı Vükelâ.

⁷⁹ Вж. док. 6, 7, 8.

щожено. Затова се изискаха и предприеха успешни мерки и действия в изпълнение на заповедта да бъдат заловени и задържани гореспоменатите лица и да се сложи край на революционната им дейност. В отговор споменатият вилаетски управител докладва за похвалното изпълнение на заповедта и изпрати протоколите от всички разпити на арестуваните лица, като в това отношение споменатият Мазхар паша действително се отличи със своето старание и всеотдайност. Тъй като съвсем заслужено му се полага височайше благоволение, предлагам на Вашето внимание той, бидейки благословен от нашия владетел, да бъде повишен от притежавания [в момента] от него ранг „бейлербей“ (*мирмиран*) в ранг „бейлербей на Румелия“. По този начин ще бъдат поощрени както самият той, така и други като него, щото да проявяват още повече старание [в службата] и желание за напредък [в кариерата]. Господарю, настоящото раболепно изложение (*тезкире*), към което са приложени и гореспоменатите донесения и телеграмата, се написа в уверение на това, че ще се изпълнят каквито и да са заповедта и указанието от Ваше величество по този въпрос.

25 рамазан [1]289 г.⁸⁰

[Допълнително вписване под основния текст – *ираде*]:

Донесението на бедния раб е следното:

Настоящото изложение (*тезкире*) от великия везир и приложените донесения и телеграма бяха прегледани по височайше султанско разпореждане. От страна на владетеля беше изразено пълно съгласие с тази молба и беше издаден съответният султански указ (*ираде*), с който споменатият Мазхар паша да бъде повишен от притежавания [в момента] от него ранг „бейлербей“ (*мирмиран*) в ранг „бейлербей на Румелия“, като за това бъде уведомен с нарочно писмо и гореспоменатият вилаетски управител, а въпросните донесения и телеграма се връщат в канцеларията на великия везир, който е овластен да издаде [последваща] заповед по този въпрос.

26 рамазан [1]289 г.⁸¹

(гръб)

[Изпратено] на Министерския съвет [и на] Министерството на вътрешните работи на 29 рамазан [12]89 г.⁸²

---

⁸⁰ 14/26 ноември 1872 г., вторник.

⁸¹ 15/27 ноември 1872 г., сряда.

⁸² 18/30 ноември 1872 г., събота.

10

Писмо от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша за издадения султански указ за повишение на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша в ранг „бейлербей на Румелия“

[Цариград], 28 ноември/10 декември 1872 г.

Тип на документа: *шука/şukka*

Сигнатура: ВОА, А.МКТ.МНМ, 443/38, док. 1.

Номер на документа: 107

Важно!

До [управителя на] Дунавския вилает:

[Настоящото] писмо (*шука*) е относно това, че е издаден височайш указ (*ираде*) от честития султан в потвърждение на молбата окръжният управител на София, почитаемият Мазхар паша, да бъде награден, като от сегашния му ранг бъде повишен в ранг „бейлербей на Румелия“ заради добрата му служба и положените усилия в изпълнение на заповедта да бъде обезвреден революционният комитет, описан подробно в съдържанието на други документи.

(гръб)

Вписано като „Румелия“ (*Румили*) на 9 шевал [12]89 г.⁸³

IV. ПРЕПИСКИ И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СПЕЦИАЛНАТА КОМИСИЯ, ИЗПРАТЕНА ЗА СЪДЕБНИЯ ПРОЦЕС В СОФИЯ

11

Изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за разкритите революционни комитети в Орхание, Тетевен и с. Голям извор и необходимостта от специална комисия за провеждане на съдебния процес в София и съответен султански указ

[Цариград], 18/30 ноември 1872 г.

Тип на документа: *арз-тезкире/arz tezkiresi* и *ираде/irade*

Сигнатура: ВОА, І.МТЗ.(04), 5/118, док. 1.

Високоуважаеми честити господарю,

Преди време в канцеларията на великия везир постъпи донесение от почитаемия управител на Дунавския вилает, в което се докладва по

---

⁸³ 28 ноември/10 декември 1872 г., вторник.

какъв начин са заловени онези лица от населението в някои селища, намиращи се във вилаета, които са били привлечени към съзаклятието на основаната в Букурещ революционна организация, както и как е проведено разследването и издирването на останалите. После споменатият вилаетски управител изпрати нарочно писмо⁸⁴, с което поиска указания и представи информация по този въпрос с пояснението, че главатарите на революционното движение, тоест онези, които са организатори и пропагандатори на това движение, насочено срещу възвишената [османска] държава, произлизат от съсловието на старейшините (*коджабашии*), чорбаджиите и учителите (*даскали*) в град Орхание и селата Тетевен и Извор, и че [като цяло] в това дело участват още над четирипетстотин души. В тази връзка, на 28-ми този месец, в петък вечерта⁸⁵, с одобрението на височайшата канцелария на Главното мюфтийство, въпросът беше подробно и всестранно разгледан и обсъден на заседание на Министерския съвет. Според докладването по случая, основните дейци на основаната по тези места революционна организация и подстрекателите на бунтове, които са над двадесет души, са заловени и обезвредени, като не им е дадена възможност да осъществят целите си. По този начин е сложен край на зловредното им начинание. Макар и да е очевидно, че рано или късно, благодарение на успешното управление на Негово величество блажения и всемогъщия султан, подобни глупци ще си получат заслуженото, трябва да държим сметка за сериозността на положението и да бъдем подготвени за противодействие, защото макар и от доста време насам някои враждебно настроени лица да се опитват да бунтват България, и по различни начини, харчейки пари и усилия, да подлъгват [разни] наивници към всяване на хаос и безредие, нито местната управа, нито лоялното към властта население желаят там да има такива действия и безпокойство. Както показва и доказва богатият опит [от миналото], ако си затворим очите за тези неща, революционерите ще засилят дейността си. Ето защо султанското правителство трябва да демонстрира своята бдителност и [силната си] власт, [както] и да заяви, че няма да толерира такива бунтовници. За тази цел е необходимо да се наложат както на заловените лица, така и на членовете [на организацията] законосъобразни присъди според степента на престъпленията и провиненията им. В тази връзка в София е сформирана нарочна комисия, която да проведе разпита на тези лица. Поради обстоятелството обаче, че [именно] местната управа в София ги е заловила и задържала, то в съдебния процес тази управа би се оказала в [двойката] роля както на обвинител, така и на съдебна инстанция. Проведено по този начин, разследването на случая няма да може да е [достатъчно] убедително сред обществото и

---

⁸⁴ Доклад от 7/19 ноември 1872 г., вторник, вж. док. 8.

⁸⁵ 28 *рамазан* 1289 или 17/29 ноември 1872 г., петък.

затова се налага оттук да бъде изпратена [на място в София] специална комисия, съставена от военни и цивилни лица. Тя ще е натоварена със задачата да разследва случая от всички гледни точки, да проведе, спазвайки закона, разпитите на извършилите престъпления и на тези, които подбуждат населението към бунт, както и да определи и наложи подходящи присъди, като не остави никакви основания на която и да е страна да твърди, че процесът не е справедлив. За членове на тази комисия се определят [следните] почитаеми [лица, а именно:] изтъкнатият генерал Али Саиб паша⁸⁶, Йованчо ефенди⁸⁷, член на Отделението за наказателни дела към Съвета за съдебни решения⁸⁸, и пенсионираният от поста помощник-управител на Багдадския вилает Шакир бей⁸⁹, които се отличават със своята праволинейност и компетентност и са запознати с положението там. Споменатият Саиб паша ще бъде председател на комисията, а Йованчо ефенди и Шакир бей съответно нейни членове, като ще им се връчи нарочна инструкция, която им позволява на място, ако се налага, да подберат и включат в комисията също и местни лица, мюсюлмани и немюсюлмани. На тримата по равно ще се отпуснат по петнадесет хиляди гроша за пътни разходи, като на споменатия Саиб паша, понеже е председател на тази комисия и ще има допълнителни разходи, ще се дадат [още] пет хиляди гроша, а на споменатия Шакир бей – временна заплата [в размер на] десет хиляди гроша, тъй като [в момента] не е на платена служба. Те трябва да заминат за София час по-скоро. [Същевременно], макар и да е очевидно, че [при изпълнение] на работата им няма да има нужда от военно подкрепление, главнокомандващият на Втора имперска армия, уважаемият и почитаем Абди паша⁹⁰, ще бъде натоварен със задачата, ако бъде поискано при нужда, да изпрати временно военно подкрепление, тъй като в подобни ситуации наличието на войска е изключително полезно. Въпреки изложеното и одобреното [по-горе], настоящото раболепно изложение (*тезкире*) се написа, господарю, в уверение на това, че ще се изпълнят каквито и да са заповедта и указанието от Ваше величество по този въпрос⁹¹.

29 рамазан [1]289 г.⁹²

---

⁸⁶ Гюрджю Али Саиб паша, преди това назначение е министър на полицията (октомври – ноември 1872).

⁸⁷ Иванчо Хаджипенчович, член на Държавния съвет и Съвета за съдебни решения (1868–1878) в Цариград.

⁸⁸ В оригиналния текст на този и други документи използваният израз е: Divân-ı Ahkâm-ı ‘Adliye Muhâkemât Dâiresi.

⁸⁹ Шакир бей е помощник-управител на Багдадския вилает в периода 1869–1872.

⁹⁰ Черкез Абди паша е главнокомандващ на Втора армия в периода април 1872 – август 1873 г.

⁹¹ Срвн. с превода на Владимир Тодоров-Хиндалов, публикуван последно в: Левски пред съда на Портата, 284–285 (док. 84).

⁹² 18/30 ноември 1872 г., събота.

[Допълнително вписване под основния текст – *ираде*]:

Донесението на бедния раб е следното:

Настоящото изложение (*тезкире*) от великия везир беше прегледано по височайше султанско разпореждане. В израз на пълно съгласие с изложеното и одобреното [по-горе], бе издаден съответният султански указ (*ираде*) за следното: гореспоменатите, като им бъдат отпуснати заплати и средства за пътни разходи в посочения размер, да бъдат назначени за председател и членове на въпросната комисия и да заминат на посоченото място, а на споменатия почитаем паша да се нареди да изпрати временно военно подкрепление, ако бъде поискано при нужда. [Великият везир] е овластен да издаде [последваща] заповед по този въпрос.

Последен ден (30) на *рамазан* [1]289 г.⁹³

12

Заповед от Великото везирство до Министерството на финансите за незабавно отпускане на заплати и средства за пътни разходи за специалната комисия за съдебния процес в София

[Цариград], 26 ноември/8 декември 1872 г.

Тип на документа: *буюрулду/буурулду*

Сигнатура: ВОА, А.МКТ.МНМ, 443/23, док. 1.

Номер на документа: 23

Дата на беловата: 7 *шевал* [12]89 г.⁹⁴

Важно!

До Министерството на финансите:

Във връзка с височайше нареждане, Министерският съвет обсъди и одобри назначението и разходите, свързани със специалната им служба в София на следните лица: за председател на комисията е определен изтъкнатият генерал Али Саиб паша, а за членове Йованчо⁹⁵, член на Отделението за наказателни дела към Съвета за съдебни решения, и Шакир бей, освободен от длъжността помощник-управител на Багдадския вилает. За допълнителни разходи на споменатия Саиб паша се отпускат пет хиляди гроша, а на споменатия Шакир бей – временно възнаграждение в размер на десет хиляди гроша, тъй като

---

⁹³ 19 ноември/1 декември 1872 г., неделя.

⁹⁴ 26 ноември/8 декември 1872 г., неделя.

⁹⁵ Иванчо Хаджипенчович.

няма [друга] щатна заплата. Споменатите лица да заминат веднага, като за пътни разходи да им се дадат по 15 хиляди гроша. След [отправена] молба е издаден височайш султански указ (*ираде*) в потвърждение [на това решение]. Заповядвам хазната да приведе незабавно в действие надлежното му изпълнение!

(гръб)

Вписано като „заповед“ (*бююрулду*) на 7 шевал [12]89 г.⁹⁶

13

Изложение от Великото везирство до Главнокомандващия османската армия във връзка с назначението на генерал Али Саиб паша за председател на специалната комисия за съдебния процес в София

[Цариград], 26 ноември/8 декември 1872 г.

Тип на документа: *тезкире/tezkire*

Сигнатура: BOA, A.MKT.MHM, 443/23, док. 2.

Номер на документа: 23

Дата на беловата: 7 шевал [12]89 г.⁹⁷

Важно!

До Главнокомандващия на Османската армия:

Във връзка с височайше нареждане, Министерският съвет взе решение за председател на комисията, определена да замине в София със специална задача, да бъде назначен изтъкнатият генерал Али Саиб паша, като за допълнителни разходи на споменатия се отпуснат пет хиляди гроша временно възнаграждение, както и 15 хиляди гроша за покриване на пътни разходи. Реши се [също], че ако бъдат поискани войници при нужда, щабът на Втора армия трябва да изпрати, колкото е необходимо. След [отправена] молба е издаден височайш султански указ (*ираде*) в потвърждение [на това решение]. Във връзка с неговото надлежно изпълнение, твое е задължението да уведомиш щаба на споменатата армия и да издадеш нарочна заповед за изпълнението на необходимото от страна на Генералния щаб.

(гръб)

Вписано като „изложение“ (*тезкире*) на 8 шевал [12]89 г.⁹⁸

---

⁹⁶ 26 ноември/8 декември 1872 г., неделя.

⁹⁷ 26 ноември/8 декември 1872 г., неделя.

⁹⁸ 27 ноември/9 декември 1872 г., понеделник.

**Изложение от Великото везирство до Дунавския вилает
и Щаба на Втора армия във връзка с изпращането
на специална комисия в София и за осигуряване
на военно подкрепление**

[Цариград], 26 ноември/8 декември 1872 г.

Тип на документа: *тезкюре/tezkire* и *шука/şukka*

Сигнатура: ВОА, А.МКТ.МНМ, 443/36, док. 1.

л. 1

Номер на документа: 24

Дата на беловата: 7 шевал [12]89 г.⁹⁹

Важно!

До Дунавския вилает и Щаба на Втора имперска армия:

В Министерския съвет беше прочетено и обсъдено пристигналото от [Дунавския вилает] писмо с някои пояснения и въпроси във връзка с лицата от град Орхание и селата Тетевен и Извор, които са членове на Българския [революционен] комитет и които наброяват над четирипетстотин души. Действителните им организатори и ръководители, които са [лица] от съсловието на старейшините (*коджабашии*), чорбаджиите и учителите (*даскали*) в споменатите села, са повече от двадесет души и са задържани. Същевременно, въпреки указанието от централната власт, че поради големия брой на споменатите лица, е по-подходящо и по-добре да бъдат заловени всички заедно, да бъдат разпитани и да им бъдат издадени заслужени присъди, в писмото се предлага, предвид, че наказанието им не бива да се забавя поради [извънредните] обстоятелства, да бъдат разпитани и наказани с подходящи присъди според степента на вината им [първо] тези малко над двадесет задържани души, които са действителните подбудители на предприетото зловредно деяние и революционно движение, а останалите да не бъдат залавяни веднага и закуп, а да бъдат хванати и задържани един по един според [постъпилите] сведения и да получат заслуженото [наказание]. Беше обсъдено как трябва да се постъпи в случая. [Министрите] оцениха високо приетите и приведени в действие от централното управление на вилаета и от местните власти мерки, с които да се разследват, открият, заловят и обезвредят [революционните дейци], като не се остави никаква възможност това злонамерено съзаклятие да постигне целите си. Но щом като участието на всички гореспоменати лица в революционна и бунтовническа организация е

---

⁹⁹ 26 ноември/8 декември 1872 г., неделя.

безспорно, ако бъдат наказани [първо само] някои от тях, а разследването и наказанието на повечето бъде отложено, те ще се разбягат и тогава семето на бунта, което сега са поселили там, ще се разпространи и разхвърли [и по други места]. Това е немислимо и недопустимо.

(гръб)

Вписано като „Румелия“ (*Румили*) на 8 шевал [12]89 г.¹⁰⁰

л. 2

Демонстрирайки своята власт и проявявайки бдителност към такива [лица], с оглед на необходимостта да бъдат издадени присъди било на заловените, било на лицата, които са [комитетски] членове според степената на вината и характера на престъпленията им, правителството реши да сформира специална комисия, [която да заседава] в София, за да бъдат разпитани тези лица. Тъй като местната управа в София е съдействала за залавянето и задържането им, на нея се пада [двойката] роля както да повдигне обвинения срещу тях, така и да издаде присъди. За да може разследването и делото да имат обществена тежест и признание обаче, е необходимо съдебният състав да се разшири, извършителите на престъпления и подстрекателите на народа да бъдат разпитани от органите и да получат подходящи присъди, които да бъдат изпълнени. И за да не се дава възможност на която и да е страна да твърди, че дадените и изпълнени присъди са незаслужени, оттук се изпраща специална комисия, в която ще влязат и избрани измежду местните лица, както мюсюлмани, така и немюсюлмани. На комисията беше дадена и нарочна инструкция. За председател на тази комисия беше определен изтъкнатият генерал Али Саиб паша, а за членове Йованчо¹⁰¹, член на Отделението за наказателни дела към Съвета за съдебни решения, и Шакир бей, освободен от длъжността помощник-управител на Багдадския вилает. Наредено им бе да заминат [в София], като за допълнителни разходи на споменатия Саиб паша се отпуснаха пет хиляди гроша, а на Шакир бей – временно възнаграждение в размер на десет хиляди гроша. Макар и на пръв поглед да не е наложителна военна сила, при такива ситуации е много полезно видимото присъствие на войска и затова, ако бъдат поискани войници при нужда, се взе решение щабът на Втора имперска армия да бъде уведомен по въпроса за изпращането на необходимия допълнителен брой войници. След [отправена] молба бе издаден височайш султански указ (*ираде*) в потвърждение [на това решение]. В изпълнение на необходимото споменатата комисия беше изпратена [в София] с издадената [за целта] належаща инструкция 7). Във връзка с това бяха издадени и

---

¹⁰⁰ 27 ноември/9 декември 1872 г., понеделник.

¹⁰¹ Иванчо Хаджипенчович.

[съответните заповеди] до споменатия щаб [на Втора армия], до Генералния щаб и до Финансовото ведомство. По телеграфа беше изпратено съобщение със следното нареждане: когато споменатата комисия пристигне, обстойно да се разгледа положението, да се направи необходимото, като на [членовете на комисията] се предостави достатъчно информация, а дотук да се докладва и съобщава бързо и навременно за резултатите от обсъжданията.

[Допълнително вписване в дясното поле – *шука*]:

До Щаба на войската:

7) С писмо (*шука*) по този въпрос беше дадено указание до [управлението на] вилаета и беше уведомен Генералният щаб, че при нужда, когато се отправи молба за временно изпращане на достатъчни военни сили, да се даде надлежна информация и дотук.

15

Инструкция, описваща основните задължения на назначената специална комисия за провеждането на съдебния процес в София

[Цариград, преди 27 ноември/9 декември 1872 г.]¹⁰²

Тип на документа: *талиматнаме/talimatname*

Сигнатура: BOA, İ.MTZ.(04), 5/119, док. 2.

л. 1

Чернова на инструкция, описваща основните задължения на назначената в София комисия под председателството на почитаемия генерал Али Саиб паша:

От известно време насам сформираният в Букурещ революционен комитет периодично всява смут и безредие в българските земи, като подстрекава обикновеното население към бунт чрез писмени и устни [инструкции], както и с парични средства. Например, неотдавна [комитетът] привлякъл към своето съмнително съзаклятие определени лица от град Орхание, селата Тетевен и Извор, както и други села, намиращи се в Дунавския вилает. Благодарение на мъдрото и успешно управление на честития ни султан обаче техните ръководители и подстрекатели бяха заловени и обезвредени, а създадените от тях революционни структури унищожени. При това в числото на тези бунтовници влизаха не само тези лица; в делото им участваха и други повече от че-

---

¹⁰² Инструкцията не е датирана, но от съдържанието ѝ е видно, че е съставена след изготвянето на писмото до щаба на Втора армия от 26 ноември/8 декември 1872 г. (вж. предходния док. 14) и преди изложението от Рушди паша до султан Абдулазиз от 27 ноември/9 декември 1872 г. (вж. док. 16).

тири-петстотин души. Както беше казано по-горе, тъй като споменатият комитет отдавна бунеше населението и непрестанно създаваше главоболия на властта, беше абсолютно неприемливо тя да се отнесе снизходително към тези лица, нито да подцени революционната им дейност. Затова, напротив, възвишената [османска] държава прояви бдителност към тези лица, заслужаващи да бъдат наказани според закона, и овладя положението. С оглед на необходимостта [тази] революционна организация да бъде неутрализирана и да се осигури мир и спокойствие сред населението, със султански указ (*ираде*) бе съставена и назначена комисия, която да разпита подробно заловените лица и да определи наказанията им. Задълженията на [комисията] са следните:

Както се разбира от предадените преписи на книгата по този въпрос, пристигнали от провинцията, местната управа в София, която е задържала и арестувала [тези лица] и е организираща необходимото разследване [на дейността им], сформирайки комисия за [разпит и съд на] заловените лица, се е озовала в [двойката] роля както на обвинител, така и на съдебна инстанция. [Затова] тя не би могла да доведе до успешен край съдебно-следствения процес и той трябва да се проведе от отделен орган. Макар, че споменатата комисия ще работи в София, заради конкретната нужда и ситуация е предвидено [нейните членове] да заминат първо в Русе, тъй като е важно и необходимо да обсъдят [положението] с главнокомандващия на Втора армия и с управителя на Дунавския вилает. Понеже главнокомандващият е уведомен, че ще пристигнат в Русе, генералът заедно със сподвижниците му ще заминат направо за Русе, където ще се срещнат със споменатите главнокомандващ и вилаетски управител. След като получат от тях [необходимите] сведения, ще заминат за София. Там, съгласно нуждата, те ще включат като членове на комисията още няколко души мюсюлмани и немюсюлмани, които се ползват с уважение и авторитет сред населението, и ще разпитат както арестуваните към настоящия момент [лица], така и други ръководители на бунта и участници в съзаклатието, които ще бъдат [междувременно] разкрити, издирени и задържани. За онези от тях, които са първостепенни и второстепенни дейци и заслужават според закона да бъдат екзекутирани или осъдени на строг тъмничен затвор, трябва да докладват до великия везир за техните деяния и престъпления. Въз основа на това, ще се дадат указания до вилаетския управител и до споменатата комисия как да действат.

л. 2

Що се отнася до онези, които са били подлъгани от агитацията на революционната организация и не са подстрекавали лично към бунт, тъй като това ще да са най-често глупави и невежи лица, дръзнали да отхвърлят статута си на поданици, при положение, че са непрекос-

ловно длъжни да проявяват лоялност към управлението на височайшия султан, трябва да бъдат превъзпитани и поучени. Да бъдат изключени [от разследване и съд] онези лица, които без да ценят живот и имане, са се включили в съзаклятието само поради наивност и глупост и [така] са допринесли за обществено неприемливото засилване и разширяване на [революционното] дело. [Същевременно,] да бъдат проучени, установени и задържани силно подозрителни [лица], които продължават да бунят селищата, в които живеят, и подклаждат безредие. Техните деяния и имена също да ни бъдат докладвани, за да бъдат изселени по други места за определено време.

Освен това, тъй като при такива ситуации демонстративното присъствие на войска е особено полезно, главнокомандващият на Втората армия беше писмено уведомен, че при поискване при нужда трябва да изпрати необходимото подкрепление. Въпреки това, ако на място няма силна и действителна нужда, да не бъде местена и обезпечавана войската [напразно] и да не се причинява [с това] смут сред местното население.

Освен упоменатото от Високата порта в писмена форма и в резюмиран вариант по този въпрос, според нуждата и видяното на място, комисията може по свое усмотрение да предложи и други мерки, които счете за нужни за предприемане, като уведоми за тях, обсъди и ги съгласува с главнокомандващия и с вилаетския управител, както и със софийския окръжен управител. Полагайки усилия и старание за пълното изпълнение на необходимото, комисията редовно да ни докладва и уведомява за своята работа и за случващото се.

16

Изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за утвърждаване на инструкцията за основните задължения на назначената специална комисия за съдебния процес в София и съответен султански указ

[Цариград], 27 ноември/9 декември 1872 г.

Тип на документа: *арз-тезкире/arz tezkiresi и ираде/irade*

Сигнатура: BOA, İ.MTZ.(04), 5/119, док. 3.

Високоуважаеми честити господарю,

В отговор на отправено преди време прошение беше издаден височайш султански указ (*ираде*), който позволява на комисия, ръководена от генерал Али Саиб паша, да замине в София. Нейната задача е да осъществи разследването, разпита и определянето на присъдите на онези лица от населението в някои селища в Дунавския вилает, кои-

то макар и да бяха предприели някои злодеяния по внушение на сформирания в Букурещ революционен комитет, все пак бяха заловени и задържани благодарение на мъдрия и грижовен султан, без да им се даде възможност да осъществят [докрай] намеренията си. Комисията ще тръгне оттук в рамките на следващите един-два дни. В духа на правителствената политика да се проявява бдителност и чувствителност към такива бунтовнически действия и техните подстрекатели, както и да ги поправя и превъзпитава, и с цел правителството да им даде урок, който да послужи за назидание на всички, [комисията] ще разследва и разпита гореспоменатите задържани лица, както и други, за които се установи, че също действително са участвали в съзаклятието и са извършвали опасни дела по родните си места и в селищата, които обитават. Тя ще ни уведоми за техните имена и деяния, както и за степента на вината им. Наред с това, абсолютно недопустимо и не нужно е да се създава напрежение, прекрачвайки рамките на конкретната цел, и да се смуцава населението. Затова необходимите мерки обезателно трябва да се прилагат законосъобразно и в приемлива форма съгласно дадените предписания. Наред с всичко това, като получат на място сведения от почитаемите паши – главнокомандващият на Втора армия и управителят на Дунавския вилает, [членовете на комисията] трябва да изпълнят докрай поставената им задача.

Това са задълженията на комисията, за които се счете, че са необходими. След като написаната съобразно това чернова на инструкцията (*талиматнаме*) беше прочетена в Министерския съвет и съдържанието ѝ беше одобрено, приложено въпросната чернова се представя за височайше султанско одобрение. Настоящото раболепно изложение (*тезкире*) се написа в уверение на това, че ще се изпълнят каквито и да са заповедта и указанието на Ваше величество по съдържанието и формата [на инструкцията].

8 шевал [1]289 г.¹⁰³

[Допълнително вписване под основния текст – *ираде*]:

Донесението на бедния раб е следното:

Настоящото височайше изложение (*тезкире*) от великия везир и въпросната чернова бяха прегледани по височайше султанско разпореждане. Счете се, че съдържанието и формата на черновата са изрядни, и затова, съгласно молбата и в изпълнение на необходимото, от страна на владетеля беше изразено пълно съгласие и бе издаден съответният султански указ (*ираде*), а гореспоменатата чернова се

---

¹⁰³ 27 ноември/9 декември 1872 г., понеделник.

върща в канцеларията на великия везир, който е овластен да издаде [последваща] заповед по този въпрос.

9 шевал [1]289 г.¹⁰⁴

(гръб)

[Изпратено] на Министерския съвет [и на] Министерството на вътрешните работи на 9 шевал [1]289 г.¹⁰⁵

Заповедта е изпълнена по-рано.

V. ДРУГИ ДОКУМЕНТИ ВЪВ ВРЪЗКА С РАЗСЛЕДВАНЕТО ДЕЙНОСТТА НА РЕВОЛЮЦИОННАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

17

Телеграма от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша за проучване достоверността на слухове за убийства на български чорбаджии в Търново и за изпратено от населението в Русе изложение до руския император

[Цариград], 26 ноември/8 декември 1872 г.

Тип на документа: *телграфнаме/telgrafname*

Сигнатура: ВОА, А.МКТ.МНМ, 443/20, док. 1.

Височайша шифрована телеграма до Дунавския вилает:

От някои места достигат слухове, че в рамките на [последните] пет-шест месеца само в Търново са били убити и екзекутирани повече от четиридесет български чорбаджии¹⁰⁶. Всички те били поддръжници на възвишената [османска] държава, а техните убийци не били заловени. Макар и да е очевидно, че тези слухове са преувеличени, не се знае какво е действителното положение. Затова се заповядва щателно да се проучи и установи дали са близки до истината както горните твърдения, така и слухът, че в Русе е било съставено колективно изложение (*махзар*) със сто хиляди подписа, което е било представено на [вниманието на] руския император, а също и да се разберат с подробности причините и целите [на тези действия].

(гръб)

Написано на 7 шевал [12]89 г.¹⁰⁷ и вписано.

---

¹⁰⁴ 28 ноември/10 декември 1872 г., вторник.

¹⁰⁵ 28 ноември/10 декември 1872 г., вторник.

¹⁰⁶ Тази информация е недостоверна и се основава на слухове.

¹⁰⁷ 26 ноември/8 декември 1872 г., неделя.

VI. ПРЕПИСКА ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СМЪРТНАТА ПРИСЪДА НА ДИМИТЪР ОБЩИ

18

Телеграма от председателя на специалната комисия Али Саиб
паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша
за издадената смъртна присъда на Димитър Общи

София, 13/25 декември 1872 г.

Тип на документа: *телграфнаме/telgrafname*

Сигнатура: BOA, I.MTZ.(04), 5/121, док. 1.

Дешифриран текст на телеграмата, изпратена на 13 декември 1288 г.¹⁰⁸ от намиращия се в София Али Саиб паша до височайшата канцелария на честития велик везир:

Димитър [Д]яковалъ¹⁰⁹, когото намиращият се в Белград [революционен] комитет препоръчал на Браилския комитет, а оттам бил изпратен отсам [Дунава], за да участва в дейността на Ловешкия комитет, е обикалял българите от село на село и ги е подканял и подстрекавал да въстанат срещу възвишената [османска] държава. С цел закупуване на оръжие, от привлечените към [каузата на] комитета лица той е събирал пари, които предавал на Ловешкия комитет, [и по този начин] е подбуждал към бунт. [Наред с това,] в изпълнение на получена от комитета заповед, е убил в Орхание умишлено с пушка дякона¹¹⁰, който е наместник на ловешкия митрополит (*деспот*)¹¹¹, и [също така] е оглавил една многолюдна въоръжена тайфа, която е проявила дързостта да нападне и ограби държавната хазна, изпратена от Орхание за София под конвой от трима стражари (*заптиета*). Той направи [пълни] самопризнания [за тези си деяния] и с настоящата поща се изпраща протоколът (*мазбата*), с който днес, съгласно закона, му се налага смъртна присъда. Осмелявам се да помоля за незабавно [издаване на] височайш султански указ (*ираде*) за изпълнение на екзекуцията на споменатия¹¹².

(гръб)

Да се прочете на [заседанието на Министерския] съвет утре, 24 *шевал*
[12]89 г.¹¹³

---

¹⁰⁸ 13/25 декември 1872 г., сряда.

¹⁰⁹ В документа името е изписано като „Яковалъ Димитри“, тоест „Димитър от Якова“ (Дяково).

¹¹⁰ Дякон Паисий.

¹¹¹ Иларион Ловчански.

¹¹² Срвн. с превода на Владимир Тодоров-Хиндалов, публикуван последно в: Левски пред съда на портата..., с. 285 (док. 85).

¹¹³ 13/25 декември 1872 г., сряда.

**Изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша
до султан Абдулазиз за одобрение на смъртната присъда
на Димитър Общи и съответен султански указ**

[Цариград], 18/30 декември 1872 г.

Тип на документа: *арз-тезкире/arz tezkiresi* и *ираде/irade*

Сигнатура: BOA, İ.MTZ.(04), 5/121, док. 2.

Високоуважаеми честити господарю,

На [заседание на] Министерския съвет беше прочетена получената от председателя на комисията в София, почитаемият генерал Али Саиб паша, телеграма по повод задържания Димитър [Д]яковалъ¹¹⁴, който е член на комитета в Белград, основан с цел да подстрекава населението към бунт. Както се разбира от съдържанието ѝ, споменатият Димитър е бил [главен] подбудител и в ръководството на съзаклятието. Той е убил умишлено в Орхание дякона¹¹⁵, който е наместник на ловешкия митрополит (*деспот*)¹¹⁶, и [също така] е проявил дързостта да нападне и ограби с оръжие в ръка държавната хазна, изпратена от Орхание за София. Тъй като е направил доброволни самопризнания [за тези си деяния], е поискано незабавно изпълнение на [издадената] му смъртна присъда. Макар и според установената правна процедура, такава присъда да подлежи на изпълнение [едва] след като Отделението за наказателни дела към Съвета за съдебни решения е проучило и одобрило получените книжа, протоколи и донесения от шериятските и гражданските органи, предвид [обстоятелството], че тази революционна организация е създадена, за да подпали бунт и въстание в пределите на Румелия, като дори е започнала да осъществява на дело тези си намерения, предвид положението в момента е изключително важно и наложително, без да се губи време, главните ѝ дейци да получат законни присъди, които да послужат за назидание и урок на други подобни [революционери]. Ето защо, предвид докладваното към този момент, че споменатото лице и без това е направило [пълни] самопризнания за [извършените от него] престъпления, на Вашето внимание се представя въпросната телеграма с молба да се одобри изпълнението на съдебното решение. Все пак, настоящото раболепно изложение (*тезкире*) се написа в уверение на това, че ще се изпълнят каквито и да са заповедта и указанието от Ваше величество по този въпрос. При това в бъдеще също ще Ви бъдат представяни [подобни] донесения и искания във връзка с обсъжданията, които ще бъдат

---

¹¹⁴ Вж. док. 18.

¹¹⁵ Дякон Паисий.

¹¹⁶ Иларион Ловчански.

провеждани [в Министерския съвет] по повод съдебните решения, отнасящи се до други членове на революционната организация, които комисията, съгласно закона, ще осъди на смърт¹¹⁷.

29 *шевaл* [1]289 г.¹¹⁸

[Допълнително вписване под основния текст – *ираде*]:

Донесението на бедния раб е следното:

Настоящото височайше изложение (*тезкире*) от великия везир и приложената телеграма бяха разгледани по височайше султанско разпореждане. В израз на пълно съгласие с изложеното и поисканото [погоре], беше издадено съответното султанско разпореждане да се изпълни каквото е нужно съгласно съдебното решение по отношение на споменатия [Димитър]. Споменатата телеграма се връща в канцеларията на великия везир, който е овластен да издаде [последваща] заповед по този въпрос¹¹⁹.

Последен ден (29) на *шевaл* [1]289 г.¹²⁰

(гръб)

[Изпратено] на Министерския съвет [и на] Министерството на вътрешните работи на 2 *зилкаде* [12]89 г.¹²¹

Написана е височайша заповед на 5 *зилкаде* [1]289 г.¹²²

Написана е телеграма.

---

¹¹⁷ Срвн. с превода на Владимир Тодоров-Хиндалов, публикуван последно в: Левски пред съда на портата..., 288–289 (док. 87).

¹¹⁸ 18/30 декември 1872 г., понеделник.

¹¹⁹ Срвн. с превода на Владимир Тодоров-Хиндалов, публикуван последно в: Левски пред съда на портата..., с. 289 (док. 88).

¹²⁰ 18/30 декември 1872 г., понеделник.

¹²¹ 20 декември/1 януари 1873 г., сряда.

¹²² 23 декември/4 януари 1873 г., събота.

ВИ. ПРЕПИСКА ВЪВ ВРЪЗКА СЪС СМЪРТНАТА ПРИСЪДА НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ

20

Телеграма от председателя на специалната комисия Али Саиб паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша за издадената смъртна присъда на Васил Левски

София, 14/26 януари 1873 г.

Тип на документа: *телграфнаме/telgrafname*

Сигнатура: BOA, I.MTZ.(04), 5/123, док. 1.

Дешифриран текст на телеграмата¹²³, получена на 14 януари [12]88 г.¹²⁴ от намиращия се в София Али Саиб паша:

Със сигурност се установи и доказа, че заловеният по-късно основател и ръководител на революционната организация Васил Дякон Левски е подстрекавал поданиците на Негово величество султана към бунт срещу възвишената [османска] държава, че е бил председател на организацията и е подбуждал към революционна дейност, че е пропагандирал от нейно име и в нейна подкрепа било устно, било чрез издаване на печатни книжа, [както и] че по време на незаконния му взлом в [чужд] дом в Ловеч, е убил слугата, за да не бъде заловен. Затова съгласно разпоредбите на султанския [наказателен] закон е осъден на екзекуция. По пощата Ви се изпраща протокол (*мазбата*), съдържащ решението да бъде наказан със смъртна присъда. Заповедта и указанието по изпълнението на екзекуцията на споменатия е на Негово височество великия везир.

21

Изложение от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за одобрение на смъртната присъда на Васил Левски и съответен султански указ

[Цариград], 21 януари/2 февруари 1873 г.

Тип на документа: *арз-тезкире/arz tezkiresi* и *ираде/irade*

Сигнатура: BOA, I.MTZ.(04), 5/123, док. 2.

Високоуважаеми честити господарю,

Приложено се представи дешифриран текст на телеграмата¹²⁵, получена от председателя на сформиранията в София следствената комисия, почитаемият генерал Али Саиб паша, с която се съобщава, че по пощата е изпратен протокол (*мазбата*) за залавянето и наказание-

---

¹²³ Срвн. с превода на Панчо Дорев в: Левски пред съда на Портата..., с. 278 (док. 81).

¹²⁴ 14/26 януари 1873 г., неделя.

¹²⁵ Вж. док. 20.

то на Васил Дякон Левски. [За същия] със сигурност е установено и доказано, че е подбуждал с думи и дела [населението] в Ловеч към бунт срещу османското правителство, както и че се е осмелил да извърши и други престъпления. На заседание на Министерския съвет се стигна до решението, че тъй като съгласно изискванията на закона такива революционери трябва да се наказват със смъртна присъда, право на султана е да издаде указ (*ираде*), съдържащ одобрение от най-висша инстанция за смъртната присъда, на която този революционер е осъден. Настоящото раболепно изложение (*тезкире*) се написа, господарю, в уверение на това, че ще се изпълнят каквито и да са заповедта и указанието от Ваше величество по този въпрос¹²⁶.

4 *зилхидже* [1]289 г.¹²⁷

[Допълнително вписване под основния текст – *ираде*]:

Донесението на бедния раб е следното:

Настоящото височайше изложение (*тезкире*) от великия везир и приложеният дешифриран текст на [споменатата] телеграма бяха разгледани по височайше султанско разпореждане. В израз на пълно съгласие с изложеното и поисканото [по-горе], беше направено съответното султанско разпореждане да се издаде необходимата височайша заповед за екзекуцията на споменатия [Васил Дякон Левски]. Дешифрираният текст на споменатата телеграма се връща в канцеларията на великия везир, който е овластен да издаде [последваща] заповед по този въпрос¹²⁸.

5 *зилхидже* [1]289 г.¹²⁹

(гръб)

[Изпратено] на Министерския съвет [и на] Министерството на вътрешните работи на 6 *зилхидже* [12]89 г.¹³⁰

Написана е височайша заповед на 8 *зилхидже* [1]289 г.¹³¹

[Изпратено] на Дивана¹³² на 8 *зилхидже* [1]289 г.¹³³

Написана е телеграма до Дунавския вилает на 15 *зилхидже* [12]89 г.¹³⁴

---

¹²⁶ Срвн. с преводите на Васил Шанов и Панчо Дорев в: Левски пред съда на Портата..., с. 278 (док. 82), 290 (док. 89).

¹²⁷ 21 януари/2 февруари 1873 г., неделя.

¹²⁸ Срвн. с превода на Панчо Дорев в: Левски пред съда на Портата..., с. 290 (док. 90).

¹²⁹ 22 януари/3 февруари 1873 г., понеделник.

¹³⁰ 23 януари/4 февруари 1873 г., вторник.

¹³¹ 25 януари/6 февруари 1873 г., четвъртък.

¹³² Има се предвид Съветът за съдебни решения (Divân-ı Ahkâm-ı 'Adliye).

¹³³ 25 януари/6 февруари 1873 г., четвъртък.

¹³⁴ 1/13 февруари 1873 г., четвъртък.

**VIII. ПРЕПИСКА И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ
ЗА НАГРАЖДАВАНЕ И ПОВИШЕНИЕ НА ЛИЦАТА,
ИЗЯВИЛИ СЕ В РАЗКРИВАНЕТО И ЗАЛAVЯНЕТО
НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ И ДРУГИТЕ КОМИТЕТСКИ ДЕЙЦИ**

22

**Доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша
до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша
за приключването на работата на специалната комисия
за съдебния процес в София**

Русе, 28 януари/9 февруари 1873 г.

Тип на документа: *арз/арз*

Сигнатура: BOA, Ĭ.MMS, 45/1902, док. 1.

Извънреден [номер]: 544

До височайшата канцелария на великия везир:

Донесението на бедния раб е следното:

[След като] беше одобрено [предложението] да се състави комисия, която да разследва сформирания в Софийско революционен комитет и лицата, извършили обира на хазната, за нейни членове бяха назначени изтъкнатият генерал Али Саиб паша, Хаджи Йованчо ефенди¹³⁵, член на Съвета за съдебни решения, и бившият помощник-управител на Багдадския вилает Шакир бей. Връчена им беше [предварително] одобрена инструкция и им се заповяда да дойдат тук. От Високата порта беше получена височайша заповед на Негово височество великия везир, написана на 7 *шевал* [12]89 г.¹³⁶ и с номер 347, съдържаща някои препоръки от правителството по този въпрос¹³⁷. Когато пристигна, споменатата комисия първо обсъди [положението] с почитаемия паша, главнокомандващия на Втора армия, който се намира в Русе, а после замина за София в изпълнение на задълженията ѝ, постановени във височайшата инструкция. Лицата, които са извършили злодеяния и които бяха заловени благодарение на честития и успешен султан и с усилията на Високата порта, бяха разпитани от съда един по един и им бяха проведени очни ставки. Бяха определени и наложени необходимите според наказателния кодекс присъди съобразно тежестта на безспорно установените им престъпления и закононарушения. С това беше изпълнено необходимото в съответствие с поисканите [от наша страна] указания от Великото везирство и по

---

¹³⁵ Иванчо Хаджипенчович.

¹³⁶ 26 ноември/8 декември 1872 г., неделя.

¹³⁷ Въпросната заповед засега не е намерена в архивите.

този начин, благодарение на честития ни султан, делото беше приключено съгласно поставената задача. Споменатата комисия действия изцяло съгласно наставленията в инструкцията на Великото везирство във връзка с изпълнението на тази важна и сложна задача и с похвални усилия приключи успешно своята работа. След като тя пристигна днес в Русе, беше обсъдено, както е наложително, приключването на делото според постъпилата информация. [Също] днес [комисията] се отправя за възвишената [столица]. Тъй като [комисията] без друго лично ще уведоми великия везир за постигнатите резултати¹³⁸, излишно е аз да докладвам подробно. Ако тази работа беше свършена по този [напълно задоволителен] начин, то това изцяло се дължи на постоянните богобоязливи молитви и благословии на Негово величество честития султан, който постига успех във всички начинания. Впрочем, заповедта принадлежи несъмнено на теб, който си овластен да заповядва.

12 *зилхидже* [12]89¹³⁹ и 28 януари [12]88 г.¹⁴⁰

От Русе, раб: [печат] Ес-сейид Ахмед Хамди

23

Доклад от управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша до великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша за награждаване и повишение на лицата, изявили се в залавянето на Васил Левски и другите комитетски дейци и в съдебния процес срещу тях

Русе, 28 януари/9 февруари 1873 г.

Тип на документа: *арз/арз*

Сигнатура: BOA, I.MMS, 45/1902, док. 2.

Извънреден [номер]: 543

До височайшата канцелария на великия везир:

Донесението на бедния раб е следното:

С убедителна и отличителна заповед от височайшето Велико везирство беше разпоредено предложението за награждаване на длъжностните и другите лица със звания и ордени заради засвидетелстваните им добра служба и забележителни старания в Орханийския случай да бъде взето под внимание след приключването на работата на Софийската комисия. След като въпросната комисия изпълни задачата

---

¹³⁸ Според спомените на Христо Стамболски комисията докладва за дейността си в София пред новия велик везир Сакъзлъ Есад Ахмед паша (3/15 февруари – 4/16 април 1873 г.) на 10/22 февруари 1873 г., вж. Левски пред съда на Портата..., с. 477.

¹³⁹ 29 януари/10 февруари 1873 г., понеделник.

¹⁴⁰ 28 януари/9 февруари 1873 г., неделя.

си и днес пристигна [в Русе], тя също потвърди, че гореспоменатите заслужават одобрение, похвала и награда за тяхната служба и умения. Комисията изрази мнение и помоли освен тях с по един орден „Меджидие“, с подходящата степен, да бъдат наградени и петимата души, мюсюлмани и немюсюлмани, които бяха привлечени като членове на комисията, а ловешкият околийски началник Джамие ефенди, който се прояви със своето старание и усилия в изпълнение на заповедта за залавяне и задържане на хванатия по-късно известен революционер Дякон Васил Левски, както и с други похвални дела, да бъде почетен и удостоен с [чиновнически] чин трета степен¹⁴¹. Приложено, на вниманието на Негово височество великия везир се представя този път актуализиран списък с имената както на онези, за които преди многократно беше настоявано да бъдат наградени, така и на новопредложените за награждаване [лица]. След като Негово величество честитият султан, прославен със своите добри дела, милосърдие и щедрост към рабите, които са засвидетелствали предана служба, разгледа и одобри [това предложение, се очаква] нареждане от страна на Негово височество великия везир, за да бъде изпълнено необходимото, а заповедта несъмнено принадлежи на теб, който си овластен да заповядва.

12 *зилхидже* [12]89¹⁴² и 28 януари [12]88 г.¹⁴³

От Русе, раб: [печат] Ес-сейид Ахмед Хамди

24

Списък на предложените за награждаване и повишение лица, изявили се в залавянето на Васил Левски и другите комитетски дейци и в съдебния процес срещу тях

[Русе, преди 28 януари/9 февруари 1873 г.]¹⁴⁴

Тип на документа: *посула/pusula*

Сигнатура: BOA, İ.MMS, 45/1902, док. 3.

Лицата, чиито имена бяха написани в представения по-рано списък:
[титла] „началник на дворецовата стража“ (*капуджубашъ*) [за] околийския началник на Орхание Ахмед ефенди;
същата [титла за] чиновника, отговарящ за събирането на данък добитък в София, Шакир ага;

---

¹⁴¹ Степен в османската административна йерархия.

¹⁴² 29 януари/10 февруари 1873 г., понеделник.

¹⁴³ 28 януари/9 февруари 1873 г., неделя.

¹⁴⁴ Списъкът не е датиран. Предложената датировка е според датировката на док. 23, в който този списък се споменава.

[чин] четвърта степен¹⁴⁵ [за] финансовия началник в Орхание Садедин ефенди¹⁴⁶;

[звание] „преподавател (*мюдерис*) в Бурса“¹⁴⁷ [за] съдията от [Окръжния] апелативен съд в София Садуллах ефенди¹⁴⁸;

[чин] „ходжа“¹⁴⁹ [за] следователя от [Окръжния] апелативен съд в София Хасан ефенди¹⁵⁰;

орден „Меджидие“ пета степен [за] полицейските началници в София Сюлейман ага и Ахмед ага¹⁵¹, полицейския началник в Ловеч Мехмед ага и за полицейския заместник-началник [в София] Меджид Мехмед ага;

Имена на лицата, които този път [са предложени] като подходящи [за награждаване]:

[чин] трета степен [за] околийския началник на Ловеч Джами ефенди;

орден „Меджидие“, каквато степен се определи – четвърта степен, [за] мюфтията на София Мехмед Садък ефенди;

същият [орден] – пета степен, за този и останалите, [за] члена на Софийската комисия Мустафа бей;

същият [орден за] члена на споменатата комисия Салим ефенди;

същият [орден за] члена на споменатата комисия Хафъз ефенди;

същият [орден за] члена на споменатата комисия Хаджи Мано ага¹⁵²;

същият [орден за] члена на споменатата комисия Пешо ага¹⁵³;

същият [орден за] члена на споменатата комисия Мито ага¹⁵⁴.

---

¹⁴⁵ Степен в османската административна йерархия.

¹⁴⁶ Мехмед Садедин, вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., с. 212 (док. 73).

¹⁴⁷ Букв. „преподавател в Бурса“ – звание в системата на османската религиозна прослойка (*улема*).

¹⁴⁸ Хафъз (Хафуз) Садуллах Сърръ, вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., с. 8 (док. 19), 212 (док. 73).

¹⁴⁹ Степен в османската административна йерархия.

¹⁵⁰ Хасан Хюсни, вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., с. 8 (док. 19, разчетен неправилно като Хюсеин ефенди), 212 (док. 73).

¹⁵¹ Ахмед Хайруллах, вж. Васил Левски и неговите сподвижници..., с. 8 (док. 19), 212 (док. 73).

¹⁵² Хаджи Мано Стоянов.

¹⁵³ Пешо Желявски.

¹⁵⁴ Хаджи Митьо Каймакчиев.

**Изложение от великия везир Есад Ахмед паша¹⁵⁵ до султан
Абдулазиз за награждаване и повишение на лицата, изявили се
в залавянето на Васил Левски и другите комитетски дейци
и съответен султански указ**

[Цариград], 11/23 февруари 1873 г.

Тип на документа: *arz-tezkire/arz tezkiresi* и *irade/irade*

Сигнатура: BOA, İ.MMS, 45/1902, док. 4.

Високоуважаеми честити господарю,

След като назначената и изпратена със султански указ (*irade*) комисия, която имаше за задача да разследва революционния комитет, сформиран преди време в Софийско, както и извършителите на обира на хазната, приключи работата си и се завърна, от почитаемия паша, управителя на Дунавския вилает, бяха получени, прочетени и обсъдени [на заседание] на Министерския съвет два списъка за награждаване с подходящи чиновове, титли, звания и ордени на чиновниците и другите [лица], отличили се със старанието и усилията си по този въпрос. Макар и този комитет да е бил сформиран със зловредни намерения срещу държавата и правителството, не му беше позволено да осъществи бунтовнически действия, като беше обезвреден и унищожен, а [членовете му] бяха осъдени за деянията им. Това стана изцяло благодарение на Негово величество нашия господар, честития султан, чиято прозорливост и владетелски дела са преславни и успешни. Тъй като непрестанно отправяме нашите раболепни молитви към Всевишния да го дари с дълголетие и величие, той ще постигне успех и в това дело, изпълнявайки своята служба по най-добрия начин. [С настоящото] изложение се отправя молба за указ (*irade*), с който [султанът] да прояви своето милосърдие и да награди [следните лица], както е посочено в приложените списъци (*пусула*), [а именно]: титла „началник на дворцовата стража“ (*капуджубашъ*) за околийския началник на Орхание Ахмед ефенди и за чиновника, отговарящ за събирането на данък добитък в София, Шакир ага; чин трета степен за околийския началник на Ловеч Джами ефенди и чин четвърта степен за финансовия началник в Орхание Садеддин ефенди, както и чин „ходжа“ за следователя към [Окръжния] апелативен съд в София Хасан ефенди; звание „преподавател (*мюдерис*) в Бурса“ за съдията от същия съд Садуллах ефенди, като този въпрос се отнесе към канцеларията на Главния мюфтия; и по един орден „Меджидие“ четвърта степен за мюфтията на София Мехмед Садък ефенди и съответно пета степен за члено-

---

¹⁵⁵ Сакъзлъ Есад Ахмед паша е велик везир в периода 3/15 февруари – 4/16 април 1873 г.

вете на споменатата комисия Мустафа бей, Салим ефенди, Хафъз ефенди, Хаджи Мано¹⁵⁶, Пешо¹⁵⁷ и Мито¹⁵⁸, както и за полицейските началници в София Сюлейман ага и Ахмед ага, за полицейския началник в Ловеч Мехмед ага и за полицейския помощник-началник [в София] Меджид Мехмед ага.

Господарю, настоящото раболепно изложение (*тезкире*) се написа в уверение на това, че ще се изпълнят каквито и да са заповедта и указанието на Ваше величество по този въпрос.

25 *зилхидже* [1]289 г.¹⁵⁹

[Допълнително вписване под основния текст – *ираде*]:

Донесението на бедния раб е следното:

Настоящото височайше изложение (*тезкире*) от великия везир и приложените списъци бяха прегледани по височайше султанско разпореждане. Счете се, че определените чинове, титли, звания и ордени, за които се моли да бъдат дадени на гореспоменатите [лица], са напълно приемливи, както и че [въпросът] със званието „преподавател (*мюдерис*) в Бурса“ трябва да се отнесе към канцеларията на Главния мюфтия. Затова от страна на владетеля беше изразено пълно съгласие и беше издаден съответният султански указ (*ираде*), а гореспоменатите [списъци] се връщат в канцеларията на великия везир, който е овластен да издаде [последваща] заповед по този въпрос.

26 *зилхидже* [1]289 г.¹⁶⁰

(гръб)

[Изпратено] на Министерския съвет [и на] Министерството на вътрешните работи на 26 *зилхидже* [12]89 г.¹⁶¹

Съобщение за това (*илмухабер*) на 27 *зилхидже* [12]89 г.¹⁶²

---

¹⁵⁶ Хаджи Мано Стоянов.

¹⁵⁷ Пешо Желявски.

¹⁵⁸ Хаджи Митьо Каймакчиев.

¹⁵⁹ 11/23 февруари 1873 г., неделя.

¹⁶⁰ 12/24 февруари 1873 г., понеделник.

¹⁶¹ 12/24 февруари 1873 г., понеделник.

¹⁶² 13/25 февруари 1873 г., вторник.

**Писма от Великото везирство до Главното мюфтийство,
Министерството на финансите, Дирекцията на полицията
и Дунавския вилает за указа за награждаване и повишение
на лицата, изявили се в залавянето на Васил Левски и другите
комитетски дейци и в съдебния процес срещу тях**

[Цариград], 17 февруари/1 март 1873 г.

Тип на документа: *шука/şukka*

Сигнатура: BOA, A.MKT.MHM, 449/12, док. 1.

Номер на документа: 543

Дата на беловата: 2 мухарем [12]90 г.¹⁶³

Важно!

До Главното мюфтийство, Министерството на финансите, Дирекцията на полицията и [управителя на] Дунавския вилает:

След [отправена] молба е издаден височайш султански указ (*ирраде*) относно следното: от чиновниците и другите лица, проявили смелост и старание в разследването на организирания от революционния комитет обир на хазната, осъществен преди време в Софийско, 7) Садуллах ефенди, съдия от [Окръжния] апелативен съд в София, да получи званието „преподавател (*мюдерис*) в Бурса“, като изпълнението на [това решение] се прехвърля на Главното мюфтийство; на софийския мюфтия Мехмед Садък ефенди да бъде връчен орден „Меджидие“ – четвърта степен. В изпълнение на тази заповед Великото везирство уведомява главния мюфтия, че той следва да издаде заповед за привеждане на необходимото в действие.

До Министерството на финансите:

7) По повод отправеното от Дунавския вилает искане Министерският съвет реши да бъдат наградени с орден „Меджидие“ [следните лица]: с четвърта степен софийският мюфтия Мехмед Садък ефенди 6) и съответно с пета степен – членовете на следствената комисия Мустафа бей, Салим ефенди, Хафъз ефенди, Хаджи Мано¹⁶⁴, Пешо¹⁶⁵ и

---

¹⁶³ 17 февруари/1 март, събота (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, р. 3) или 18 февруари/2 март 1873 г., неделя (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-sevirme-kilavuzu/>).

¹⁶⁴ Хаджи Мано Стоянов.

¹⁶⁵ Пешо Желявски.

Мито¹⁶⁶; полицейските началници в София Сюлейман ага и Ахмед ага; полицейският началник в Ловеч Мехмед ага и полицейския помощник-началник пак в София Меджид Мехмед ага 9). След [отправена] молба е издаден височайш султански указ (*ираде*) в потвърждение [на това решение]. Необходимото съобщение (*илмюхабер*) се написа на 27 *зилхидже* [12]89 г.¹⁶⁷, като съответните органи бяха уведомени и се заповяда да бъде направено необходимото.

До полицията:

7) Уведомяваме ви, че след [отправена] молба е издаден височайш султански указ (*ираде*) за награждаване с орден „Меджидие“ пета степен [на следните лица]: полицейските началници в София Сюлейман ага и Ахмед ага; полицейският началник в Ловеч Мехмед ага и полицейският помощник-началник пак в София Меджид Мехмед ага. В изпълнение на заповедта са уведомени съответните органи.

До Дунавския вилает:

7) По въпроса за връчването на титлата „началник на дворцовата стража“ (*капуджубашъ*) на околийския началник на Орхание Ахмед ефенди и на чиновника по [събирането на] данък добитък в София Шакир ага, повишението в [чин] трета степен на ловешкия околийски началник Джами ефенди¹⁶⁸, в [чин] четвърта степен на финансовия началник в Орхание Садеддин ефенди и в [чин] „ходжа“ на Хасан ефенди, следовател от [Окръжния] апелативен съд в София, както и връчването на званието „преподавател (*мюдерис*) в Бурса“ за Садуллах ефенди, съдия от същия съд, а за софийския мюфтия [виж по-горе] 6).

9) след [отправена] молба е издаден височайш султански указ (*ираде*) и е предприето необходимото, като е написано писмо (*шука*), с което се нарежда на място да бъде изпълнено, каквото трябва.

(гръб)

Вписано като „Румелия“ (*Румили*), „заповед“ (*бююрулду*) и „изложение“ (*тезкире*) на 2 *мухарем* [12]90 г.¹⁶⁹

---

¹⁶⁶ Хаджи Митьо Каймакчиев.

¹⁶⁷ 13/25 февруари 1873 г., вторник.

¹⁶⁸ Мустафа Джами ефенди.

¹⁶⁹ 17 февруари/1 март, събота (по *Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 3*) или 18 февруари/2 март 1873 г., неделя (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

IX. ПРЕПИСКА ВЪВ ВРЪЗКА СЪС ЗАКОНОСЪОБРАЗНОСТТА НА СЪБИРАНЕТО НА СРЕДСТВА ОТ НАСЕЛЕНИЕТО ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА ЖЕНСКИ ЗАТВОР И АРЕСТА НА КОМИТЕТСКИ ДЕЙЦИ В СЛИВЕН

27

Доклад от екзарх Антим I до Министерството на външните работи
с искане за изясняване на обстоятелствата, свързани със
събирането на средства от населението за изграждане на женски
затвор и с ареста на двама комитетски дейци в Сливен

[Цариград], 1/13 февруари 1873 г.

Тип на документа: *apз/arz*

Сигнатура: BOA, A.MKT.MHM, 447/89, док. 1.

[Номер]: 58

До височайшето Министерство на външните работи:

Тъй като при разпита на появилите се и заловени в района на селището Хаджиоглу Пазарджик¹⁷⁰ в Дунавския вилает революционни дейци като техни съзаклятници и съучастници са били разкрити и други размирни лица, [един] младши офицер¹⁷¹ от споменатия вилает е бил служебно командирован в Сливенски окръг. В тази връзка в затвора [в Сливен] били хвърлени българският свещеник поп Васил и мъж на име Йордан, който гостувал в неговия дом. Тъй като споменатият поп бил всъщност духовен представител [на революционния комитет] и в това си качество се явявал ятак, а съратникът му бил писар в канцеларията на българската община¹⁷², споменатият писар първо бил заловен и задържан и при проведения разпит е бил попитан за [притежание на] комитетски книжа. Тъй като нищо не признал, къщата му била обисквана от изпратените [за целта] петнадесет полицаи. При обиска обаче не били открити подобни книжа и затова впоследствие той бил освободен под поръчителство. В действителност, гореспоменатият Йордан, гостуващ в дома на поп Васил, е негов брат и от близо двадесет години живее с майка си в с. Гелинджик¹⁷³, [спадащо] към околията [Хаджиоглу] Пазарджик. Понеже този път дошъл в дома му ненадейно, а [поп Васил] приел споменатия си брат като гост, без ни най-малко да се усъмни и да знае нещо, сред мирното население е бил разпространен слух, че революционният

---

¹⁷⁰ Дн. Добрич.

¹⁷¹ В оригиналния текст на документа използваният израз е: *alay emini*.

¹⁷² В оригиналния текст на документа използваният израз е: *millet odasi yazıcısı*. Илия Блъсков отбелязва, че „миллет одасть“ (*millet odasi*) или „народна стая“ е било „общо помещение“, където са се събирали първомайсторите на еснафите и по-видните граждани, за да „решат въпроси, отнасящи се до всичките еснафи или до някое градско общо-полезно дело.“ Вж. Блъсков, И. Материал по историята на нашето възраждане: гр. Шумен, Шумен: Градско общинско управление, 1907, с. 34 (изразявам благодарност към А. Николов за информацията относно тази публикация).

¹⁷³ С. Победа (преди с. Димитър-Ганево), Добричко.

комитет е определил [свещеника] за духовен представител¹⁷⁴ и че в това си качество е настройвал населението срещу събирането на средства за долупоменатия затвор, който Сливенското окръжно управление възнамерява да построи, както и че е бил задържан заради сериозността на ситуацията. Този слух станал повод за охладняването и враждебното отношение на мюсюлманското население [към християните], с които [иначе] от толкова години насам са в прекрасни взаимоотношения. Като се има предвид, че това разделение между двете общности и всяването на страх и противопоставяне сред цялото население заради едно-две зловредни лица, свързани с такива хора, чиито злодеяния са доказани, противоречи на желанието на честития султан, както и че от време оно Църквата отдава специално значение на жените, то ако за средствата в размер от една до пет лири, които споменатото окръжно управление събира от населението, за да бъде построен затвор, предназначен специално за жени, има нарочна султанска заповед и указ (*ураде*), тогава всякакви обструкции [по този въпрос] са излишни. Но ако няма [такава заповед], тогава този път от страна на българската общност е отправена в писмена форма молба, щото от страна на възвишената [османска] държава да бъде назначен специален чиновник, който да изясни [горния] случай и да разкрие кои са членовете на гореспоменатия революционен комитет. Осмелявайки се да доложи и помоля за гореизложеното, заповедта принадлежи на този, който е овластен да заповядва.

15 *зилхидже* [1]289 г. и 1 февруари [1]288 г.¹⁷⁵

[печат]: Антим, екзарх български, [1]289 г.¹⁷⁶

(гръб)

Заповяда се да бъде поискана от вилаета с телеграма официална информация по отношение достоверността на описания случай.

28

Телеграма от Великото везирство до Одринския вилает с искане за изясняване на обстоятелствата, свързани със събирането на средства от населението за изграждане на женски затвор и с ареста на двама комитетски дейци в Сливен

[Цариград], 8/20 февруари 1873 г.

Тип на документа: *телграфнаме/telgrafname*

Сигнатура: ВОА, А.МКТ.МНМ, 447/89, док. 2.

Дата на беловата: 22 *зилхидже* [12]89 г.¹⁷⁷

Височайша телеграма до [управителя на] Одринския вилает:

---

¹⁷⁴ В оригиналния текст на документа използваният израз е: ihtilâl komitesinden rûhânî vekilî nâmî virilerek...

¹⁷⁵ 1/13 февруари 1873 г., четвъртък.

¹⁷⁶ 1872 г.

¹⁷⁷ 8/20 февруари 1873 г., четвъртък.

Според съдържанието на изпратеното от Българската екзархия писмо, което беше прочетено на [заседание на] Министерския съвет, един младши офицер е бил служебно командирован от вилаета в Сливен, за да разследва някои лица, които са били издадени като техни съучастници и сътрудници при разпита на заловените в района на Хаджиоглу Пазарджик революционери. В тази връзка в затвора били хвърлени българският свещеник поп Васил и мъж на име Йордан, който гостувал в неговия дом. Тъй като споменатият свещеник в качеството си на духовен представител на революционния комитет се явявал всъщност ятак, а съратникът му бил писар в канцеларията на българската община, споменатият писар първо бил заловен и задържан и понеже при проведения разпит нищо не признал, къщата му била обискирана. След като обаче не били открити никакви [подозрителни] книжа, той бил освободен под поръчителство. [В писмото още] се подчертава, че от време оно Църквата отдава специално значение на жените, че споменатият [поп] Васил, определен от комитетските дейци за [техен] духовен представител, е подклаждал съществуващото сред населението несъгласие срещу събирането от окръжното управление на средства в размер от една до пет лири, за да бъде построен затвор, предназначен специално за жени, и че е задържан поради сериозността на ситуацията. [Изтъква се], че заради едно-две зловредни лица излишно се всява страх и вражда сред населението и че ако има нарочна султанска заповед и указ (*ираде*) за събиране на споменатите средства, тогава обструкциите [по този въпрос] биха били излишни. Изразено е също желание да бъде назначен и изпратен специален чиновник, който да изясни случая и да разкрие кои членуват в революционния комитет. Тъй като [Министерският] съвет поиска с предишна заповед официална информация от Ваша страна по гореспоменатия случай, се изисква след разследване бързо да уведомите [великия везир] за действителната ситуация.

(гръб)

Вписано на 22 *зилхидже* [12]89 г.¹⁷⁸

---

¹⁷⁸ 8/20 февруари 1873 г., четвъртък.

**Х. ПРЕПИСКА И ДРУГИ ДОКУМЕНТИ
ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ИЗРАЗХОДЕНИТЕ СРЕДСТВА
ЗА РАЗКРИВАНЕТО НА ИЗВЪРШИТЕЛИТЕ
НА АРАБАКОНАШКИЯ ОБИР И ДРУГИ КОМИТЕТСКИ ДЕЙЦИ**

29

**Доклад от министъра на финансите Ахмед Хамди паша
до великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди¹⁷⁹ паша
по повод писмото от софийския окръжен управител Ахмед Мазхар
паша за възстановяване на сумата, изразходвана за разкриване на
участниците в обира на хазната в прохода Арабаконак и на
другите комитетски дейци**

[Цариград], 28 юни/10 юли 1873 г.

Тип на документа: *арз/арз*

Сигнатура: BOA, ĩ.MTZ.(04), 5/124, док. 1.

Номер: 193

Донесението на бедния раб е следното:

Съгласно разрешението, дадено от канцеларията на [Дунавския] вилает, с цел да бъдат заловени дейците на основания там комитет, както и обирджиите на нападатата преди време в [окръг] София поща, бяха похарчени над 40 хиляди гроша. 4500 гроша от тях са взети от местната каса. От окръжния управител на София, почитаемият Мазхар паша, до мен, бедния раб, пристигна по неофициален път писмо във връзка с отпускането и изплащането на другата част, [равняваща се на] над 36 хиляди гроша. Приложено Ви представям писмото, за да се разпорежи неговото разглеждане на най-високо ниво. Както е видно от прочита му, споменатата сума е използвана, за да бъдат заловени и задържани обирджиите на пощата, за да не се даде възможност откраднатата сума пари да бъде похарчена, както и революционната организация да осъществи зловерните си намерения. Тази сума беше отпусната и изразходвана съгласно правомощията, дадени от вилаетската управа, докато аз, бедният раб, бях [на служба] в Дунавския вилает. Съответно тези разходи са направени с одобрение от страна на Великото везирство, както се постъпва с разходите, отпуснани при подобни извънредни случаи, а размерът на сумата съвсем не е превишен, като се има предвид мащабът и важността на този случай. Освен това, добрата работа по случая на споменатия [Мазхар паша] получи висока оценка от страна на Великото везирство, а почитаемият генерал Саиб паша, началник на Имперската

---

¹⁷⁹ Ширванизаде Мехмед Рушди паша е велик везир в периода 4/16 април 1873 – 2/14 февруари 1874 г.

оръжейница (*топхане*)¹⁸⁰, и който беше изпратен по онова време в София във връзка с този случай, също потвърди, че споменатата сума е изразходвана целесъобразно. Ако от страна на височайшата канцелария на Великото везирство се изпрати разпореждане до мен, бедния раб, с указание въпросната сума от 4500 гроша, която като част от споменатите разходи е била взета от [местната] каса, да бъде осчетоводена и възстановена за сметка на [централната] хазна, а останалата част от споменатите по-горе над 36 хиляди гроша да бъдат възстановени и изплатени от излишъка от данъчните постъпления на окръга (*лива*) за минали години, тогава ще бъде изпълнено необходимото от страна на хазната. Впрочем, заповедта принадлежи на теб, който си овластен да заповядва.

15 *джемазиюлевел* [1]290 г.¹⁸¹ и 28 юни [1]289 г.¹⁸²

Раб: Ахмед Хамди

(гръб)

Доклад, представено!

30

Доклад от софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша до министъра на финансите Ахмед Хамди паша с искане за възстановяване на сумата, изразходвана за разкриването на участниците в обира на хазната в прохода Арабаконак и на другите комитетски дейци

София, 10/22 юни 1873 г.

Тип на документа: *арз/арз*

Сигнатура: BOA, İ.MTZ.(04), 5/124, док. 2.

Донесението на бедния раб е следното:

Съгласно получените от мен заповеди и правомощия бяха похарчени над 40 хиляди гроша за залавянето и задържането на участниците в неотдавнашния обир на изпратената от околията Орхание до София хазна, [а също така и] за предотвратяване революционната дейност на членовете на комитета, който беше разкрит покрай обира, за тайните агенти и информаторите, които бяха наети на работа във Влашко, в Сърбия, по крайбрежието и във вътрешността на [Дунавския вилает], както и за онези, които положиха наистина похвално старание в това дело. Засега обаче все още няма заповед за възстановяване на тази сума, като беше

---

¹⁸⁰ Али Саиб паша.

¹⁸¹ 28 юни/10 юли 1873 г., четвъртък (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 7) или 29 юни/11 юли 1873 г., петък (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

¹⁸² 28 юни/10 юли 1873 г., четвъртък.

възможно единствено от [местната] каса да се вземат 4500 гроша, а за останалата част се чака [разпореждане]. Изпитвам гордост пред равнопоставените ми [управители], че направих всичко по силите си, било със средства, било с лично участие, за да издиря извършителите на споменатия обир на хазната и да открия откраднатата сума в пълен размер, без никакви липси, както и да възпрепятствам по-нататъшната революционна дейност на комитета, залавяйки всички негови дейци. Ако не разрешите изразходваната от мен съгласно дадените ми правомощия безотчетна сума от над 36 хиляди гроша да бъде изплатена и се допусне тя да бъде добавена към личните ми дългове, с каквито и без това съм претоварен, ще изпадна в още по-жалко положение. Убеден съм обаче, че както всеизвестното Ви височайше състрадание никога няма да допусне това, така и Негово величество милосърдният и благодетелен владетел няма да приеме това положение, и затова се осмелявам срамежливо да помоля и поискам да бъде издадена заповед, отнасяща се до мен, бедния раб, с която възможно най-бързо да се изпълни необходимото, за да се получи султански указ (*ирате*), с който да се укаже по какъв начин и откъде да се възстанови споменатата похарчена сума. Впрочем, заповедта принадлежи на теб, който си овластен да заповядва.

26 *ребюлахър* [12]90 г.¹⁸³

Раб, окръжният управител на София: [печат] Ес-сейид Ахмед Мазхар
(гръб)
[Изпратено на] Великото везирство.

31

Изложение от великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за възстановяване на сумата, изразходвана от софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша за разкриване на участниците в Арабаконашкия обир и на другите комитетски дейци и съответен султански указ

[Цариград], 17/29 юли 1873 г.

Тип на документа: *арз-тезкире/arz tezkiresi* и *ирате/irate*

Сигнатура: BOA, İ.MTZ.(04), 5/124, док. 3.

Високоуважаеми честити господарю,

За залавянето на извършителите на обира на нападнатата преди време в [окръг] София хазна и за задържането на членовете на основания там комитет местното [окръжно] управление е изразходвало над 40 хиляди гроша. Част от тази сума, 4500 гроша, е била взета от касата

---

¹⁸³ 10/22 юни 1873 г., понеделник (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 6) или 11/23 юни 1873 г., понеделник (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

на София, а за изплащането на останалата част в размер на над 36 хиляди гроша от страна на окръжния управител на София, почитаемият Мазхар паша, е било изпратено писмо [до министъра на финансите]. Във връзка с това почитаемият паша, министърът на финансите, представи изложение, към което беше приложено и [въпросното писмо]. Сумата е била изразходвана за важни и обществено значими нужди като залавянето и задържането на лицата, обрала хазната, за издирването и възстановяването на откраднатите държавни пари, за разследването на лицата, участващи в комитетите, и на местата, където са организирани, както и за обезвреждането на основаната от тях революционна организация. Целесъобразността на разходите е била [надлежно] потвърдена и затова се отправя молба за [следното]: както бе посочено по-горе, сумата от 4500 гроша да се осчетоводи за сметка на [централната] хазна, а останалата част от над 36 хиляди гроша да бъде изплатена от излишъка от данъчните постъпления на окръга (*лива*) за предишни [години]. Господарю, настоящото раболепно изложение (*тезкире*) се написа в уверение на това, че ще се изпълнят каквито и да са заповедта и указанието от Ваше величество по този въпрос.

4 *джемазиулахър* [1]290 г.¹⁸⁴

[Допълнително вписване под основния текст – *ираде*]:

Донесението на бедния раб е следното:

Настоящото височайше изложение (*тезкире*) от великия везир и приложенияте [книжа като] изложение [от финансовия министър] и писмо [от Мазхар паша] бяха прегледани по височайше султанско разпореждане. От страна на владетеля беше изразено пълно съгласие с молбата на великия везир и беше издаден съответният султански указ (*ираде*), с който се одобрява 4500 гроша от споменатата сума да бъдат осчетоводени за сметка на [централната] хазна, а останалите над 36 хиляди гроша да бъдат изплатени по предложения начин. Въпросните донесения и писмо се връщат в канцеларията на великия везир, който е овластен да издаде [последваща] заповед по този въпрос.

5 *джемазиулахър* [1]290 г.¹⁸⁵

(гръб)

[Изпратено] на Министерството на финансите на 5 *джемазиулахър* [1]290 г.¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ 17/29 юли 1873 г., вторник (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 8) или 18/30 юли 1873 г., сряда (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

¹⁸⁵ 18/30 юли 1873 г., сряда (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 8), или 19/31 юли 1873 г., четвъртък (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

¹⁸⁶ 18/30 юли 1873 г., сряда (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 8), или 19/31 юли 1873 г., четвъртък (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

Заповед от великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди паша до министъра на финансите Ахмед Хамди паша за изпълнение на указа за възстановяване на средствата, изразходвани от софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша за издирване и залавяне на участниците в Арабаконашкия обир и на другите комитетски дейци

[Цариград], 20 юли/1 август 1873 г.

Тип на документа: *бююрулду/биуурулду*

Сигнатура: BOA, A.MKT.MHM, 460/36, док. 1.

Номер на документа: 193

Дата на беловата: 7 джемазиулахър [12]90 г.¹⁸⁷

До височайшето Министерство на финансите:

За залавянето на извършителите на обира на нападнатата преди време в [окръг] София хазна и за задържането на членовете на основания там комитет местното [окръжно] управление е изразходвало общо над 40 хиляди гроша. Във връзка с това от Ваша страна бе поискано взетата от касата на София сума¹⁸⁸ от 4500 гроша да бъде одобрена и осчетоводена за сметка на [централната] хазна, а останалите над 36 хиляди гроша да бъдат изплатени от излишъка от данъчните постъпления на окръга (*лива*) за предишни [години]. Въз основа на отправена [от великия везир] молба беше издаден и султански указ (*ираде*) [в потвърждение на това искане]. Нарещдам да се изпълни, каквото е необходимо!

(гръб)

Вписано като „заповед“ (*бююрулду*) на 7 джемазиулахър [12]90 г.¹⁸⁹

---

¹⁸⁷ 20 юли/1 август 1873 г., петък (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 8), или 21 юли/2 август 1873 г., събота (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

¹⁸⁸ Изразът „взетата от касата на София“ (mahsûben Sofya mal sandığından alınmış olan) е дописан в дясното поле на листа.

¹⁸⁹ 20 юли/1 август 1873 г., петък (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 8), или 21 юли/2 август 1873 г., събота (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

XI. ДОКУМЕНТИ ОТНОСНО МЕРКИ ЗА ВЪЗПРЕПЯТСТВАНЕ НА НЕЛЕГАЛНИЯ ВНОС НА ОРЪЖИЕ ОТ КОМИТЕТСКИ ДЕЙЦИ

33

**Телеграми от Великото везирство до Дунавския и Одринския
вилает с указания за вземане на необходимите мерки
и повишаване бдителността във връзка с евентуални опити
от страна на комитетски дейци за вкарване на оръжие
чрез доставките на стока за панаири**

[Цариград], 16/28 август 1873 г.

Тип на документа: *телграфнаме/telgrafname* и *буюрулду/buyuruldu*
Сигнатура: ВОА, А.МКТ.МНМ, 462/52, док. 1.

Дата на беловата: 5 *реджеб* [12]90 г.¹⁹⁰ и 16 август [12]89 г.¹⁹¹

Височайша телеграма до [управителя на] Дунавския вилает, шифрована:

Чува се, че членуващите в комитета революционери се снабдяват по някакъв начин от чужбина с оръжие, което внасят [тук], най-често скрито сред другата стока по време на панаирите. Известно е, че за панаирите в Узунджово и Хасково, за които е взето решение да се открият през септември, ще бъде изпратена и докарана стока главно от Австрия [Австро-Унгария], от двете княжества¹⁹² и откъм Сърбия, и затова, както беше уведомено и [управлението на] Одринския вилает, [се нарежда] да положите усърдие, щото да се проявява необходимото внимание и пълна бдителност както по панаирите, така и на митниците по Дунавското крайбрежие.

Височайша телеграма до [управителя на] Одринския вилает, шифрована:

На [заседание на] Министерския съвет бяха прочетени две писма, датиращи от 5 *джемазиюлахър* [12]90 г.¹⁹³ и от 1 *реджеб* [12]90 г.¹⁹⁴, по

---

¹⁹⁰ 16/28 август 1873 г., четвъртък (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 9), или 17/29 август 1873 г., петък (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-sevirme-kilavuzu/>).

¹⁹¹ 16/28 август 1873 г., четвъртък.

¹⁹² Влашко и Молдова.

¹⁹³ 18/30 юли 1873 г., сряда (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 8), или 19/31 юли 1873 г., четвъртък (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-sevirme-kilavuzu/>).

¹⁹⁴ 12/24 август 1873 г., неделя (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 9), или 13/25 август 1873 г., понеделник (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-sevirme-kilavuzu/>).

които ще получите наставления за необходимите [действия]. [Същевременно] обаче във връзка с указанието да се прояви необходимото внимание, щото комитетските дейци да не могат да доставят оръжие до местата, където се провеждат панаири в Дунавския вилает, [управлението на] споменатия вилает беше предупредено с [нарочна] телеграма. Ведно с това [се нарежда] да продължите да полагате усърдие да се проявява необходимото внимание и по местата [във вашия вилает].

[Допълнително вписване в дясното поле – *буюрулду*]:

Нарежда се документите да бъдат получени от Канцеларията по преписките.

5 *реджеб* [12]90 г.¹⁹⁵

(гръб)

Вписано

ХІІ. ПРЕПИСКА ЗА НАГРАЖДАВАНЕ НА СОФИЙСКИЯ ОКРЪЖЕН УПРАВИТЕЛ МАЗХАР ПАША С ОРДЕН „МЕДЖИДИЕ“

34

Доклад от управителя на Дунавския вилает Абдурахман Нуреддин паша¹⁹⁶ до великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди паша за награждаване на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша с орден „Меджидие“, втора степен

Русе, 24 ноември/6 декември 1873 г.

Тип на документа: *арз/арз*

Сигнатура: BOA, İ.DH, 677/47182, док. 2.

Извънреден [номер]: 313

До височайшата канцелария на великия везир:

Донесението на бедния раб е следното:

Макар и окръжният управител на София почитаемият Мазхар паша, който е от подчинените ми служители, да не се нуждае от пред-

---

¹⁹⁵ 16/28 август 1873 г., четвъртък (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, р. 9), или 17/29 август 1873 г., петък (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-sevirme-kilavuzu/>).

¹⁹⁶ Абдурахман Нуреддин паша е управител на Дунавския вилает в периода април 1873 – април 1874 г.

ставяне и пояснение [кой е], усърдната му работа за спечелване на височайше одобрение, с която надминава подобните нему, заслужава подкрепа и затова споменатият е напълно достоен да получи височайша награда, каквато без отказ се дава на всички заслужаващи. При това, във всеки окръг има по няколко по-нисши чиновници, които са удостоени, и то за много по-малки заслуги, с орден „Меджидие“ четвърта степен, какъвто понастоящем има и той. Ето защо моля за разрешение от страна на Негово височество великия везир да се прояви добрина и без колебание [Мазхар паша] отново да бъде награден с орден „Меджидие“, [този път] втора степен. Впрочем заповедта принадлежи на този, който има право да заповядва.

16 шевал [1]290 г.¹⁹⁷ и 24 ноември [12]89 г.¹⁹⁸

От Русе, раб: [печат] Ес-сейид Абдуррахман

35

Изложение от великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за награждаване на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша с орден „Меджидие“, втора степен, и съответен султански указ

[Цариград], 11/23 декември 1873 г.

Тип на документа: *арз-тезкире/arz tezkiresi* и *ираде/irade*

Сигнатура: BOA, İ.DH, 677/47182, док. 3.

Високоуважаеми честити господарю,

Почитаемият паша, който е управител на Дунавския вилает¹⁹⁹, изпрати специално писмо с предложение за награждаване на окръжния управител на София, почитаемият Мазхар паша, заради добрата му служба там от назначението му досега, както и заради похвалното му усърдие във връзка с прокарваните понастоящем на територията на окръга му железопътни линии. Подобно на отличилите се в службата си почитаеми [лица] – секретарят в Министерството на обществените строежи Кадри бей, съставителят на писма (*мектубчу*) във Великото везирство Зихни ефенди, главният писар в Държавния съвет Изеддин бей и членът на [същия съвет] Одиян ефенди, които заслужават височайша милост и са достойни да получат орден „Меджидие“ втора степен, предлагам от страна на Негово величество султана да

---

¹⁹⁷ 24 ноември/5 декември 1873 г., събота (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 12), или 25 ноември/7 декември 1873 г., неделя (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

¹⁹⁸ 24 ноември/6 декември 1873 г., събота.

¹⁹⁹ Абдуррахман Нуреддин паша.

бъде издаден указ (*ураде*), с който да бъде заповядано на споменатия [Мазхар паша] също да бъде връчен един орден от споменатата степен. Настоящото раболепно изложение (*тезкире*) се написа в уверение на това, че ще се изпълнят каквито и да са заповедта и указанието от Ваше величество по този въпрос.

4 *зилкаде* [1]290 г.²⁰⁰

[Допълнително вписване под основния текст – *ураде*]:

Донесението на бедния раб е следното:

Настоящото височайше изложение (*тезкире*) от великия везир беше разгледано по височайше султанско разпореждане. В израз на пълно съгласие с поисканото от великия везир, беше издадено съответното султанско разпореждане, съгласно което на упоменатите [лица] да се връчи по един орден „Меджидие“ от споменатата степен. Заповедта по този въпрос принадлежи на великия везир, който е овластен да заповядва.

5 *зилкаде* [1]290 г.²⁰¹

(гръб)

[Изпратено] на Протокола.

Съобщение за това (*илмюхабер*) на 7 *зилкаде* [12]90 г.²⁰²

[Изпратено] на Министерството на вътрешните работи на 7 *зилкаде* [12]90 г.²⁰³

Съобщение за това (*илмюхабер*) на 7 *зилкаде* [12]90 г.²⁰⁴

---

²⁰⁰ 11/22 декември 1873 г., вторник (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 13), или 12/24 декември 1873 г., сряда (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

²⁰¹ 12/23 декември 1873 г., сряда (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 13), или 13/25 декември 1873 г., четвъртък (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

²⁰² 14/25 декември 1873 г., петък (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 13), или 15/27 декември 1873 г., събота (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

²⁰³ 14/25 декември 1873 г., петък (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 13), или 15/27 декември 1873 г., събота (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

²⁰⁴ 14/25 декември 1873 г., петък (по Salname-i Tuna, def'a 6, Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290, p. 13), или 15/27 декември 1873 г., събота (по <https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>).

ХІІІ. ПРЕПИСКА ЗА ОТПУСКАНЕ НА ИЗДРЪЖКА ЗА ЗАТОЧЕНИТЕ В ДИАРБЕКІР КОМИТЕТСКИ ДЕЙЦИ

36

Изложение от великия везир Хюсеин Авни паша²⁰⁵ до султан Абдулазиз за отпускане на издръжка за заточените в Диарбекир комитетски дейци и съответен султански указ

[Цариград], 17/29 март 1874 г.

Тип на документа: *арз-тезкире/арз тезкиresi* и *ираде/irade*

Сигнатура: BOA, İ.MTZ.(04), 5/125, док. 1.

Високоуважаеми честити господарю,

Неотдавна в Диарбекир бяха изпратени българите, осъдени на строг тъмничен затвор заради участието им в бунтовническото съзаклятие и революционната организация, основана по-рано, за да буни населението в Румелия, но която беше обезвредена и унищожена благодарение на Негово величество могъщия султан. Във връзка с отпускането на дневна издръжка за тях, приложено се представя доклад (*такрир*) от почитаемия министър на финансите, [според който] годишната сума за издръжката на гореспоменатите, отпусната в израз на достойните за пример височайше милосърдие и добрина, се равнява на 27 700 гроша. Моето раболепно изложение (*тезкире*) се написа в уверение на това, че ще се положат усилия за необходимото изпълнение на указаното в случай, че молбата се уважи и се издаде султански указ (*ираде*).

10 сафер [1]291 г.²⁰⁶

[Допълнително вписване под основния текст – *ираде*]:

Донесението на бедния раб е следното:

Полученото изложение (*тезкире*) на великия везир и споменатото писмо бяха прегледани по височайше султанско разпореждане. В отговор на прошението и в съответствие с необходимостта от изпълнение на молбата, от страна на владетеля беше изразено пълно съгласие и издаден султански указ (*ираде*), а гореспоменатият доклад (*такрир*) се връща в канцеларията на великия везир, който е овластен да издаде [последваща] заповед по този въпрос.

11 сафер [1]291 г.²⁰⁷

(гръб)

[Изпратено] на Министерството на финансите на 13 сафер [1]291 г.²⁰⁸

Превод: Орлин Събев

---

²⁰⁵ Хюсеин Авни паша е велик везир в периода 3/15 февруари 1874 – 14/26 април 1875 г.

²⁰⁶ 17/29 март 1874 г., неделя.

²⁰⁷ 18/30 март 1874 г., понеделник.

²⁰⁸ 20 март/1 април 1874 г., сряда.

ДОКУМЕНТИ

ТРАНСЛИТЕРАЦИЯ

1

BOA, İ.MTZ.(04), 5/111, lef 1.

Emâreteyn-i Müctemia‘teyn hükûmeti cânibinden Dersa‘âdet Kapu Ket-hüdâlığı‘na irsâl kılınan telgrafnâmenin tercümesi.

Bulgar komiteleri tarafından zuhûra gelebilen fesâd meyillerine dâir nâhiye müdirlerine ber-vech-i eşedd tenbihât-ı mü‘ekkide i‘tâ olunmuşdur. Bu husûsda Bâb-ı Âli cânibine te‘minât-ı lâzımeı tekerrüren ‘arz idebilürsınız. Hîn-i hâ-cetde sükûnet-i ‘umûmiyyeyi ihtilâl itmek isteyenlerin hakkında kaviyyü‘l-‘amel tedbîr-i âli icrâ olunacaktır ve Saltanat-ı Seniyye‘ye olan râbitamıza halel getirecek vesâili veyâhud bu neticeye varacak harekâtı her kimden zuhûr ider ise kat‘iyyen tahammül olunmayacağı hükûmet-i hâzıra nezdinde sebât ile karârgîr olmuşdur.

2

BOA, İ.MTZ.(04), 5/111, lef 2.

‘Atûfetlü efendim hazretleri

Bulgar milletinden bir takım sâdedilân ve sebük-mağzân mukaddepleri enderûn-ı memâlikde ihdâs-ı şûriş ve heyecân itmek hayâliyle fesâd komiteleri teşkil iderek Eflak ve Boğdan‘ı cem‘iyetgâh ittihâz eylemiş oldukları istihbâr olduğundan ve eğerçe sâye-i âsâyiş-vâye-i cenâb-ı pâdişahîde her tarafın emniyeti ve Memleketeyn‘in istirâhati berkemâl ise de ol makûle erbâb-ı fesâdın ta‘til-i dolab-ı âmâli lâzımeden bulunduğundan şâyed bunlar oralarda tecemmü‘ idecek ve ol bâbda cânib-i hükûmetden kayıdsızlık gösterilecek olur ise rızâ-yı ma‘âlî-intimâ-yı şehinşâhiye mugâyir olacağı buradaki Kapu Kethüdâsı vâsıtasıyla Memleketeyn Emâreteyni‘ne tefhîm itdirilmiş idi. İşbu temâlüyât-ı fesâdiyye üzerine nâhiye müdirlerine tenbihât-ı mü‘ekkide icrâ olunmuş olduğundan bahisle tekrar-i te‘minâtı ve sükûnet-i ‘umûmiyyeyi ihlâl itmek isteyenler haklarında tedâbir-i şedîde ifâ olunacağı ve Saltanat-ı Seniyye‘ye olan râbita-i tâbi‘iyetlerine halel getirecek vesâil ve harekât her kimden zuhûr ider ise kat‘an tahammül olunmayacağı kendülerince sûret-i sâbitede karârgîr olmuş idüğü ifâdâtını mutazammın Emâreteyn-i Müctemia‘teyn cânibinden Kapu Kethüdâlığı‘na meb‘ûs telgrafnâmenin tercümesi manzûr-ı ma‘âlî-nüşûr-ı cenâb-ı pâdişâhî buyurulmak için leffen ‘arz ve takdîm kılındığı ve te‘minât-ı ma‘rûzanın sıhhate

makrûniyyeti sâ'ir taraflarından dahi tahkîk ve ifâde olunduğı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 12 Zilk'ade sene [1]288¹

(İrâde)

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zim olan işbu tezkire-i sâmiyye-i âsafaneleriyle melfûf telgrafnâme tercümesi manzûr-ı ma'âlî-nüşûr-ı cenâb-ı şehriyârî buyurularak yine savb-ı sâmi-i sadâret-penâhîlerine i'âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 13 Zilk'ade sene [1]288²

Arka yüz:

313

Bulgaristan'a dâir

673

280

Fî 16 Zilk'ade sene [12]88³ Hâriciye

3

BOA, A.MKT.MHM, 442/41, lef 1.

Bulgar Komite-i Merkeziyesi Nizamnâmesidir

Birinci bend: Bulgaristan'ın serbestliğı için evvelâ silahlanmak lâzımdır.

İkinci bend: Bulgar hükûmetinin teşkîli arzu ve beyân eylediğimiz şeylerin tedâbir-i müttehize vechile icrâsına mütevakıfdir ve bu icrâât ölüm ve silah ve ateş ile husûle gelir.

Üçüncü bend: Biz Bulgarlar arzu ideriz ki konşularımız ile ya'ni Karadağlılar ve Sırlular ile güzel geçinmekdir. Zîrâ Ulahlar dahi âlâ mu'âvenet ideyorlar.

Dördüncü bend: En evvel arzu ideriz ki Bulgaristan'da bir hükümdar ta'yin olunsun ve Bulgaristan'da bulunan Ulah ve Sırlara dahi ayruca hükümdar nasb olunsun.

Beşinci bend: Her millet kendü memleket ve husûsâtını idâre itmek lâzım gelir. Bunun için bizim memleketimizi dahi bizim idâre itmekliğimiz lâzım gelir.

Altıncı bend: İşbu talibi olduğumuz ahvâl ve âşiyânını husûlünü vatan arkaşlarımıza havâle ideriz.

Yedinci bend: Behemehâl Bulgaristan'ın serbestisini ve hükümdar ta'yini isteriz. Başka türlü ihmâle bırakmağa gelmez.

¹ 23 Ocak 1872.

² 24 Ocak 1872.

³ 27 Ocak 1872.

Sekinci bend: Ve bizim tedbirlerimize karşı muhâlif giden o Bulgarları dâi'mâ düşman ittihâz ile arkalarını bırakmayacağız.

Dokuzuncu bend: Eğer bizim tarih ve hüküm-ü 'atıkamızı meydana çıkar- mağa Yunanlılar dahi gayret eyleser anlar ile de dâi'mâ dost olacağız.

Onuncu bend: Eğer Devlet-i 'Aliyye dahi bizim şu matlûbumuzun husû- lüne ruhsat virirse anın ile dahi dâi'mâ dost oluruz.

Bulgar Komite-i Merkeziyesi'nin Tedbîrnâmesidir

Birinci Bâb

Birinci madde: Bulgar Komite-i Merkeziyesi dinılan bir hükûmet-i mu- vakkatedir. Bunun sebatile ikmâl-i nekâyısı ihtilâle menûtdur. Ya'ni silah ile ateşdir. Bunun husûlünü de gazeteler ile i'lân ve işâ'a ideriz.

İkinci bend: Bulgar Komite-i Merkeziyesi konşular ile müttefik olub matlûb olan serbestîyi iknâyaya mecbûrdur.

İkinci Bâb

Birinci bend: Milletinin terakkîsini arzu ider vatan muhabbetlisi her kim ise gelsün merkeze yardım itsün.

İkinci bend: Bulgar Komite-i Merkeziyesi herkesin efkâr ve hareket-i etvârını bilir.

Üçüncü bend: Bulgar Komite-i Merkeziyesi mebd'e ve merci' olmak üze- re sâ'ir mahallere dahi birer hükûmet-i merkeziye teşkil olundu.

Dördüncü bend: Komite-i merkeziyenin tedâbirine karşı muhâlefet iden- ler var ise bilsünler ki hafîye me'mûrlarımız vâsıtasıyla işidir ve hakkında icrâ- yı mu'âmele-i mukâbeleye çalışırız.

Beşinci bend: Sâlifü'z-zikr teşkil olunan küçük komite-i merkeziye ile men'ileri olan komite-i merkeziye beyninde sür'at-i cereyân-ı muhâberât em- rinde li-ecli'l-sühûlet hafî postalar tertîb olunmuşdur.

Üçüncü Bâb

Birinci bend: Komitelerin cevârih ve dâhilî ve hâricî ahvâlidir. Evvelâ bir re'isi bir de re'is-i sâni bir sandık emini ve altı nefer müsta'id ve kâr-dân a'zâdan 'ibâretidir.

İkinci bend: Re'is-i evvel merkezden nasb olunacaktır ve re'isi-i evvel de a'zâları kendüsü intihâb idecektir.

Üçüncü bend: 'Umûm komiteler komite-i merkeziyenin ahvâlini teftiş it- mek üzere bir komisyon teşkil idecektir ve işbu komisyonun re'isi yine komite tarafından intihâb olunacaktır.

Dördüncü bend: Merkez hafîye me'mûrları komite-i merkeziyesinden intihâb olunub icabı halinde mikdârı tezyid olunacaktır.

Beşinci bend: Sâ'ir küçük komite-i merkeziyeler dahi hafîye me'mûrlarını kendüleri ta'yin itmeğe me'zûndurlar.

Dördüncü Bâb

Birinci bend: Efkârımıza mutâbık sâhib-i fikir hâricden dahi ‘umûm komite ile muhâbereye me’zûndur.

İkinci bend: Metâlibimizin husûlüne gayret idenlere arzu husûlünde mü-kâfât ve me’mûrîn virilecektir ve kangı a’zâda devamsızlık âsârı müşâhede olunur ise mes’ûl tutılacaktır.

Üçüncü bend: İktizâ-yı hâlde gerek komite-i merkeziye re’isi ve gerek hâric komite merkeziyesi re’isi bir meclis-i ‘umûmi-i fevka’l-âde teşkil idebilecektir.

Dördüncü bend: Her komite re’isi maiyetindeki re’isi sâni a’zâ ve sandık emininini teftişe mecbûrdur.

Beşinci bend: Re’is-i sâniler dahi re’is-i evvele dâi’mâ mu‘âvenet ideceklerdir.

Altıncı bend: Komiteye hâricden virilecek paranın deftere kayd olunarak mukâbiline i’tâ iden kimesneye bir makbuz ‘ilmûhaberi virilecektir.

Yedinci bend: Komite-i merkeziye sandık emini icab iden mahallere para virecektir.

Sekizinci bend: Ve her komite idâresine virilecek para bâlâda gösterildiği vechile deftere kayd olunub ‘ilmûhaberi virildikten sonra merkez-i kebîre gönderilecektir.

Dokuzuncu bend: Her komite dâire-i merkeziyesinin vazîfesi ‘asker ve para bir saat evvel toplamaktır ki matlûb olan ihtilâle bir saat evvel başlayam.

Onuncu bend: Her komite-i merkeziye civârındaki kurânın esâmi ve mikdâr-ı zürrâ‘ ve tüccârını hâvi birer raport virecektir ve köy kaç nüfûsdan ‘ibârettir ve mezâhib ve tarîkleri nedir ve silah alub endahta muktedir kaç kimse vardır ve ne kadar ‘asker toplanabilür ve ne mikdâr silah vardır ve ne cins silahtır ve “Voyvoda” olmak için sâhib-i nüfûs ve nüfûz adam var mıdır ve hasbe’l-icab ne kadar ekin toplanabilür ve ne kadar manda ve inek ve koyun ve at bulunabilür ve ne kadar ahur vardır ve kaç hayvan isti‘âbına kafidir. Bunların da ilâveten iş‘ârı lâzımdır.

Onbirinci bend: Bir komite her neyi yapacak olur ise merkeze mürâca‘at itmesi lâzımdır.

Onikinci bend: Komite me’mûrîn ve a’zâları komite-i merkeziyeye mürâca‘at ile cevap almadıkça me’mûriyetinden infisâl itmeyecektir.

Onüçüncü bend: Her a’zâ komitelerin esrârını saklamağa mecbûrdur.

Ondördüncü bend: Komite-i merkeziye ideceği istikrâzı Bulgar milleti nâmına alacağı gibi sâ’ir küçük merâkiz dahi ideceği istikrâzı nakden merkez-i kebîre gönderecektir.

Beşinci Bâb

Birinci bend: Gerek kumandanlar ve gerek a’zâlar ve hafîye me’mûrları kâffesi merkez komitesi cânibinden nasb ve intihâb ideceklerdir. Küçük komite merâkizi dahi intihâb ve ta’yîn ider ise de merkez-i kebîre mürâca‘at eyleyecektir.

Altıncı Bâb

Birinci bend: Kâffe-i Bulgar Komite-i Merkeziyesi a'zâlarını silahlanma-ğa merkez mecbûr olacaktır.

İkinci bend: Komite-i merkeziyenin a'zâlara ve sâ'ire vireceği silahlar me'mûr-ı mahsûs ma'rifetiyle îsâl kılınacaktır.

Yedinci Bâb

Birinci bend: Bulgar Komite-i Merkeziyesi a'zâlığına intihâbını arzu idenler evvelâ yemin itmek iktizâ ider.

İkinci bend: Her kim komite âzâsı olmak ister ise ashâb-ı müntehibe-i ihtilâliyeden tavsiye getirmediğe kabûl olunmayacaktır.

Üçüncü bend: A'zâlığa intihâb olunacak zât mechûlü'l-ahvâl ise nerelidir ve kimdir ve efkârı nedir ale't-tafsîl suâl idüb öğrenmeğe tavsiyesini virecek ihtilâlcî borçludur.

Dördüncü bend: Komite ilhak veyâhud bir madde-i matlûbe zımnında ittifâk arzusıyla gelecek olan kimsenin ahvâli evvelâ hafiye me'mûrları ma'rifetiyle tahkîk olunub ba'dehû kabûl olunacaktır.

Sekizinci Bâb

Birinci bend: Ashâb-ı cürüm ve cinâyet hakkındaki mu'âmele-i cezâ'iyeye dahi hafiyyen ve mütevâlîyyen icrâ olunacaktır. İktizâ ider ise gündüz öğleden sonra alenen dahi icrâ idilecektir.

İkinci bend: Ashâb-ı cürüm ve cinâyetin mu'âmele-i cezâ'iyyesi hafiye me'mûrları vâsıtasıyla icrâ itdirilecektir.

Üçüncü bend: Zikr olunan icrâatın kâffe-i hükûmet-i merkeziye-i komite-nin re'y ve emriyle ifâ olunacaktır.

Dördüncü bend: Gerek kumandan ve gerek küçük ve büyük merkez komite a'zâlarından bir sırrı fâş itdiği duyulabilirse hemen katli musammemdir.

Beşinci bend: Şâyed hafiye me'mûrlarından dahi dâire-i merkeziyeden aldığı emri icrâda tekâsül ve ihmâl iden olur ise anın dahi cezâ-yı mâ-yelikı katl olunacaktır.

BOA, A.MKT.MHM, 442/41, lef 2.

Numero 243

Üç yüz Osmanlı lirası için

Efendi

Bizim arzumuz Bulgarların kemâl-i âsâyîş ve servet veistirâhatidir ve kayd-ı rıkkıyyetden âzâde hür olmalarındırlar. Eğer siz de vatanınız için tezyîd-i âsâyîş ister iseniz komitelerin kesb-i terakkîsine çalışın ve her dürlü fedakârlığa müsâra'at idin. Bu bâbdaki sa'yinizin mükâfâtını görürsünüz. Şurasını tekrâr iderim ki ifâdât-ı meşrûhamı hayr-ı husûle îsâle çalışub Bulgarânın arzularını icrâ idin. Eğer bu yolda çalışmaz ve tekâsül ihtiyâr ile nesâyihimizi mühimsemez isen komite seni nereye göndereceğini bilir. Bunu eyüce istimâ' eylediniz ki ge-

rek hafiye me'mûrları ve gerek çorbacılar ve gerek Türk müzevirleri kâffeten asılacaklardır. Kanğı Bulgar ki millet ve vatanın uğruna çalışmazsa o Bulgar adam değildir. İşte sûver-i meşrûhadan eyi ve fenâ ma'lûmun oldu. Kanğısını ihtiyâr ider iseniz idin muhayyersiniz. Ancak bizim ile müttehid olacak mısınız yoksa Türk celladlarına mı tâbi' olacaksınız? Serî'an burasını bana haber virin. Eğer bizim ile ittihâd ider isen altun yaldızlı yazı ile tahrîrât yaz, yok eğer Türklerden tarafa olacak isen kara mürekkeble yaz ki tarih kitaplarına koyalım esir olmaklığı mı ihtiyâr idersiniz yoksa serbest ve hür olmaklığı mı istersiniz? İdâre-i merkeziye-i komitenin arzusu şu Türklerin elinden kurtulub adam olmaklığımızdır. Yalnız siz hazır olun ki ne yapacağımızı biz bilürüz. Bize iki şey lâzımdır: Birisi gurus ve birisi adamdır. Adamımız çokdur, ancak paramız yokdur. Fakat Allah'ın izniyle parayı da pek çabuk buluruz zirâ dâire-i merkeziye-i komite paranın nereden toplanacağı düşünmüştür. Siz dahi bu parayı bulmağa gayret idin; biz de size mükâfatını viririz. Kimler ki para virecek olur ise esâmisi idâre-i komite defterine kayd olunacaktır. Hatta şimdiye kadar fevt olan komitelerin dahi esâmisi mukayyedir. Bununla beraber size beyân iderim ki bütün Bulgarân mal ve emlaklarını satub behemehâl bize para yetişdirenler çünkü sonra katbekat kazanacakları mukarrer ve mu'ayyendir. Evlâdlarını dahi terhîn itsinler illa hemen şu vatan serbestiyetini istihsâl itsünler. Eğerçe bu beyân itdiklerimden size ta'accüb gelür hayran olursanız gelin yakın vakitte inşallah bu bizim arzumuzun meydana çıktığını göreceksiniz. Pek ziyâde düşünmeğe gelmez hatta bu mektûbumu dahi kimseye göstermek yaramaz. Yalnız bu işi sen bilüb sır tutmalısın. Her mahallere adamlar saldırub kimlerde para var kimlerde yok öğreniyoruz ve sizde dahi para olduğunu bilürüm. Paradan mâ'adâ nüfûs ve nüfûz ve i'tibârını var olduğunu dahi yakinen bildiğim cihetle bu bâbda kemâl-i fedakârâne sâ'irlerine de icrâ-yı teşvikât ile istihsâl-ı esbâb-ı terakkîye sarf-ı makderet eylemekliğini ihtâr iderim. Eğer param yokdur demek ister isen istikrâz it. Behemehâl bul gönder; parayı gönderdiğiniz hâlde bi'l-mukâbele bir 'âlâmetli kâğıd biz dahi sana göndeririz ki o kâğıdı kime gösterseniz komite hakkında icrâ itdiğiniz fedakârlık ta'ayyün idecektir. Her ne vakit bizim 'asker Türk yakasına geçerse yedinizde işbu kâğıdı gördükleri hâlde hakkınızda elbette büyük ihtirâmât icrâsına mecbûr olacaklardır. Eğer bu mektûbu hükûmet veya başkasına gösterdiğini komite dâire-i merkeziyesi duyar ise seni mutlaka öldüreceğimizi bilmiş ol. Bu işimizin ilerülemesine dâire-i merkeziye komite a'zâları yemin itmişlerdir. Biz Türklerden korkmayız, vâkı'a Türkler birkaç Bulgarı nefy itdiler fakat nefyden de korkmayız. Bir de alnımızda serbestlikle ölüm yazılıdır. Bizim ile birlik olub olmadığını seri'an bana bildir. Bin Bulgar 'askeri dahi cevâbınızı bekliyor.

Fî 10 Mart sene 1871

Mühür: Dâire-i Merkeziye-i Komite

Dâire-i Merkeziye-i Komite

Kâffe-i Bulgar komitelerine tahrîrât-ı 'umûmiyye

A'zâ karındaşlarımız

Bulgaristan'da bulunan komitelerin murahhas vekilleri toplanub meclis teşkil iderek lede'l-müzâkere karar virdikleri ba'zı mevâdda dâir lâyiha ve komitelerine dağıtmak üzere nizamnâmeler yaptılar ve arzu eylediğiniz işleri komite dâire-i merkeziyesi yaptı. Bununla beraber size beyân iderim ki mezkûr lâyihalar komite merkezi a'zâları cânibinden ekseriyet-i ârâ ile kabûl ve tasdik kılındı. Binâberin nizamnâme ve levâyih-i mezkûrenin dâire-i mahdûdesinden hâric ser-i mu harekete sizden kimsenin salâhiyet ve haddi yoktur. Ma'mafih nizamnâme-i mezkûr ahkâmının behemehâl icrâ ve îfâsına kaviyyen ve kat'iyen mecbûrsunuz. [ ] nâm zât komite-i merkeziye dâiresi re'yiyle me'mûriyet-i sabıkasını icrâ itmek üzere tebdîlen ve müceddeden yedine bir tamga virildi. Bu zât sizin yanınıza gelecektir. Şâyed kendüsi gelemez ise bile ba'zı nümâyiş ve 'alâmetle adamını gönderecektir. İdâremiz tarafından gönderildiği cihetle tebliğ ve i'tâ ideceği ta'limât ve nesâyihi kabûl ile hakkında riâyet-i kâmile itmelisiniz. Zîrâ oraya gitmesi Bulgarânın kuvvet-i mâliye ve iktidârını görmek ve idâre-i komite tarafından ba'zı cedid nesâyihi ve ta'limât virmek üzeredir. Siz bu ta'limât ve nizamnâmelerin ahkâmını icrâ iderek hafiye me'mûrları cânibinden dahi size dâi'mâ mu'âvenet ve müsâ'ade gösterilecektir. İşlerimiz ilerü gideyor. Allah'ın izniyle me'mul ideriz ki her Bulgarın heves ve matlûb-ı derûnu inşallah yakında elbette tesviye ve hayr-ı husûle îsâl olunur.

Fî 14 Haziran sene 1872

Bulgaristan'dan

Mühür: Dâire-i Merkeziye-i Komite

BOA, A.MKT.MHM, 442/41, lef 3.

Makâm-ı Celîl-i Sadâret-i 'Uzmâ'ya

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Tahkîkât-ı vâkı'a-i çâkerâneme göre Bükreş'deki Bulgar Komitesi bu aralık yine kesb-i takviyet ile âmâl-i mefsedet-iştimalini icrâya diğer bir tarîk tutub bundan iki buçuk üç ay mukaddem Lofça ve Servi ve Plevne ve Tırnova ve Gabrova ve Orhaniye kazâlarıyla Turyan⁴ ve Teteven ve Goyjan⁵ ve Etrepol ve Vidrar kasaba ve karyelerinden komite tarafdarı olan bazı eşhâsı celb ve da'vetle berü taraf âsâyişinin ihlâlüne dâir müttefikân bir ta'limât yapıldığı ve emr-i icrââtı zımnında Lofça merkez ittihâz olunduğu gibi fi'l-asl Filibe Bulgarlarından olub bir müddetden berü Eflak yakasında bulunan Vasil Lefski nâmında gönderilen bir şahıs ma'rifetiyle Lofça'dan Papas Lukan ve Papas Hristo ve idâre a'zâsından Hristaki ve Dimo Petri ve Kuyumcu Sonko ve diğer Lukan Saço ve Hristo Soni ve Meyhâneci Dobri ve Nikola ve Mirko ve Papas Lukan'ın oğulları ve sâ'ireden mürekkeb bir meclis 'akd olunarak bu iş için Plevne'ye Papas oğlu Anastas ve Orhaniye'ye Hancı Ustoyan Brınço ve Gab-

⁴ Troyan.

⁵ Glojene.

rova'ya Lofçalı Hristo Yovan ve Turyan'a Soço İspas ve Kazgancı Yovanço ve Teteven'e Marin Puyo ve Goyjan'a Vasil Yonko ve Etrepol'a Daskal Todor Peyo ve Vidrar'a Pato çorbacılar me'mûr idildiği ve derûn-i vilâyete İğneli tüfenk ve cebhâne ve sâ'ir edevât-ı nâriyye idhâl idilmek tasavvuru dahi bulunduğđ ve eş-hâs-ı merkûme vâsıtasıyla Bulgarlardan mütemevvil olanlara gâyet hafî ve ehemmiyetli bir sûretle matbû' i'lânnâmeler ve mektûblar neşriyle bunları da dâire-i ittifâklarına alub muvâfakat itmeyenler ile kendülerini ele virenleri itlâf ile tahvif eylemek ve mezkûr esliha ve cebhâneyi Niğbolu ile Zıştovi ve Rahova kazâları aralarından azar azar içerülere nakl itmek üzere karar verdikleri anlaşılmış ve bundan bir mâh mukaddem Tırnova Sancağı'nda Elena nâhiyesinde birinin ve müte'âkıben Orhaniye kasabası derûnunda Lofça despotu diyakosunun ve yirmi gün evvel yine Tırnova civârında Ravitce karyesinde hânesinde uykuda iken diğeri birinin katl ve i'dâm olunması ve Lofça kasabası ahâlisinden ve agniyâdan Pambukçu Dinço'yu telef itmek üzere hânesine girdikleri hâlde kendüsini bulamamaları üzerine kalfasını telef ve Lofça despot vekili Yovanço'ya mektûb irsâliyle istedikleri akçeyi virmemesinden nâşi ana dahi sû-i kâsd olunması vukû'ât-ı meşruhâdan dolayı derhâl tahkîkât ve taharriyâta müsâra'âtla şübhe olunan eşhâs ahz ü girift olunarak mahallerince icrâ-yı istintâk ve muhâkemelerine teşebbüs olunmuş ise de buna sebep-i mücâseretleri ve mu'in ve müşevvikleri kimler oldığı henüz tamamıyla zâhire çıkarılamaması zikrolunan hey'et-i müfsidenin bu yoldaki teşebbüsât-ı muzırralarını tamamıyla te'yid eylemiştir. Sâye-i ma'âli-vâye-i hazret-i pâdişâhîde âsâr-ı bahş-i teveccühât-ı muvaffakiyet-âyât-ı cenâb-ı vekâlet-penâhîleriyle o makûle efkâr-ı fâside ashâbının menvî-i zamîrlerini icrâyâ hiç bir vakitte meydan bulamayacakları derkâr ise de kendülerine mümâşât itmeyen ve tekâlif-i vâkı'alarını kabûl ile mu'âvenet yoluna gitmeyen hayr-hâhân-ı devlet ve mütehayyizân-ı memleketin i'lânnâmelerinde beyân eyledikleri mehâlik ve muhâtarâta uğramaları emsâlini fevka'l-âde vahşet ü dehşete düşürerek muhâfaza-i nefisleri zım-nında zarûrî anlara meyl ve muvâfakatla tekâlif-i vâkı'alarını is'âfa mecbûriyet ve bu hâl hey'et-i müfsidenin tevsî'yle teşebbüsât-ı muzırralarına kuvvet vireceği cihetle bu bâbda tedâbir-i serî'a ve muktezânın ittihâz ve icrâsı ehemm ve elzem görünmesiyle Tırnova Mutasarrıfı 'atûfetlü Ali Beğefendi hazretlerinin Dersa'âdet'den 'avdetinde kendülerine şifâhen vesâyâ-yı lâzime icrâ kılındığı misillü Lofça Kâimmakâmı Cami Efendi'nin bu bâbda hayli tahkîkât ve ma'lûmâtı olduğundan ve orada lisân-âşinâ bir hafîye me'mûrunun vücûduna lüzûm-ı hakîkî göründüğünden sıhhiye muhassesâtı nâmıyla bu misillü ma'âşât ve masârifât için sarfı emr-i mahsûs ile taht-ı me'zûniyetde bulunan mebâliğ bakıyyesinden tesviye olunmak üzere şehri yedi yüz guruş ma'âşla mukaddemâ sınıf-ı teftişiyede bulunub böyle işlere kifâyeti rivâyet olunan Ziya Efendi'nin orman me'mûru nâmıyla kâimmakâm-ı mûmâileyh ma'iyetine ta'yin ve i'zâmı derdest olub berü tarafa geçürecekleri esliha ve cebhânenin Zıştovi ile Niğbolu ve Rahova aralarından imrâr idecekleri tahkîk olunmasıyla oralardaki rûsûmât me'mûrlarıyla süvâri kolcularının tezyîdiyle karışudan geçürülen eşyâ sandıkla-

rına dikkat itdirilmesi ve firar sûretiyle eşyâ kaçırılmamasına fevka'l-âde i'tinâ idilmesi hakkında dahi Rusçuk Rüsûmât Nezâreti'ne tenbihât-ı lâzıme icrâ olunmuş ise de merbûtiyeti cihetle bu bâbda rüsûmât emânet-i behiyyesi tarafından nezâret-i mûmâileyhaya emr-i mahsûs virilmesi ve Tuna sevâhilinin bu misillü idhâlât-ı muzırradan muhâfazası bu vilâyeti cidden ve hakîkaten ihyâ iden te'sisât-ı seniyye-i vekâlet-penâhileri cümlesinden olan kordonlarla husûle getirilmiş iken mukaddemâ teşkîl olunan kordon taburunun bir müddetden berü ikmâl-i noksanı iltizâm olunmamasından dolayı mevcûdu dört yüzden dûn bir derecesine tenezzül idüb anların ikâme olundukları kulelerden mâ'adâ kordonlarda müstahdem 'asâkir-i ihtiyâtiyeye ve gardiyanlara dahi tenkihât ve tasarrufât yolunda kâmilen ruhsat virilerek bunca himmetlerle te'essüs itmiş olan esbâb-ı muhâfaza bütün bütün ma'dûm hükmüne girmiş ve kuleler hâlî kalarak bir taraftan harabe olmağa yüz tutduğu ma'atte'essüf görülmüş olduğundan ve bu kordonların gümrük rüsûmâtınca husûle getireceği menâfi'den fazla memleketçe olan ehemmiyeti nezd-i 'âli âsafânelerine beyândan müstağnî olub bâlâda muharrer tahkîkât dahi bu ehemmiyete bir kat daha kuvvet vermiş idüğünden tedâbir-i müttehize cümlesinden olarak Zıştovi'den Rahova'ya kadar olan kordonlara usûl-i sâbıkı vechle 'asâkir-i ihtiyâtiye ikâmesiyle esbâb-ı tahaffuziyyeye takayyüd ve ihtimâm kılınması hakkında hasbe'l-mecbûriye mahallerine emir virilmiş olmağla bunlara ve hâlî bulunan diğer kulelere ikâmesi lâzım gelan 'asâkir-i ihtiyâtiyeye ve gardiyanlara kâide-i kadîmesi vechle i'tâsî lâzım gelan yevmiyelerin tesviyesi ve kordon taburunun ikmâl-i noksanı hakkında taraf-ı çâkerâneme me'zûniyet ve hazîne-i celîleye dahi ma'lumât i'tâsî istirhâm olunur. İşbu tedâbir-i ihtiyâtiye ile beraber zikr olunan hey'et-i müfsidenin izâle-i şerr ve mazarrâtlarıyla müttehâyizân-ı ahâli-i sâdıkânın def'i vahşet ve istihsâl-i emniyetleri vesâilinin istikmâli ehemmi-i umûr olduğına ve beyân olunan katl maddelerinden dolayı derdest-i istintâk bulunan eşhâsdan bâlâda isimleri ta'dâd olunan eşhâs-ı müfsidenin kangısına ta'alluk ider bir ifâde olunur ise derhâl anın dahi taht-ı tevkîf ve istintâka alınacağı derkâr ise de şâyed bunlardan öyle bir ser-rişte alınmadığı ve eşhâs-ı merkûmenin teşebbüsât-ı vâkı'aları bilindiği hâlde bunların hâliyle bırakılması, ber-minvâl-i muharrer mahâzir-i 'azîmeyi intâc ideceği cihetle asla tecvîz olunamayacağına mebnî eşhâs-ı merkûmenin harekât ve teşebbüsâtı bir derece daha sûret-i hafiyede tahkîk olunduktan ve içlerinden söz başı olanları lâyıkıyla anlaşıldıktan sonra hiç kimseye ser-rişte virilmeksizin def'aten hâneleri basılarak kendülerinin derdestleriyle beraber evrâk-ı muzırraya dâir her ne bulunur ise ahz ve mu'âyene idilmesi ve bunların eşhâs-ı maktûlenin katillerinde medhalleri tahkîk olunduğu şâyî'asıyla taht-ı istintâka alınmaları münâsib gibi tahattur olunmuş ve eşhâs-ı merkûmenin sûret-i hafiyede neşr eyledikleri ta'limâtın ele geçirilen bir nüsha-i matbû'asıyla komiteye ve akçe talebine dâir yazdıkları iki kıt'a mektûbun sûret-i mütercemeleri manzûr-ı dekâik-nüşûr-ı âsafâneleri buyurulmak üzere leffen takdîm kılınmış olmağla mütemmim-i ârâ-yı kâsıra olan tecârib-i sahîha-i seniyyelerine tevfikân müte'allik buyurılacak irâde-i sâ'ibe-i cenâb-ı vekâlet-

penâhîlerinin icrâ-yı ahkâmına müsâra'ât olunmak üzere hemân savb-ı kemterâneme emr ve iş'arı husûsuna müsâ'ade-i celîle-i hıdiv-i efhâmîleri şâyân buyurulmak bâbında ve her hâlde emr ü fermân hazret veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 Receb [1]289 ve fî 16 Eylül [1]288⁶

Bende

Es-Seyyid Ahmed Hamdi

Rusçuk'dan

4

BOA, A.MKT.MHM, 442/41, lef 4.

Tuna Vilâyeti'ne emirnâme-i sâmi

mahremâne

Bükreş'deki Bulgar Komitesi'nin berü taraflarda ne sûretle teşebbüsât-ı fesâdkârânede buldukları ve ol bâbda ittihâz buyurulan tedâbir-i vâlâları tafsilâtına ve eşhâs-ı müfsidenin neşr eyledikleri matbû' ta'limât ile akçe talebi hakkında yazdıkları iki kıt'a mektûb sûret-i mütercemelerinin gönderildiğine dâir fi 24 Receb sene [12]89⁷ tarihiyle müverrehen şeref-vârid olan tahrîrât-ı 'aliyyeleri me-zâyâsı ma'lûm-ı senâverî oldu. Beyâna hâcet olmadığı vechle Bulgaristan'ın âsâ-yiş-i dâhilîsini ihlâl ve ahâlisini izlâl itmek için ba'zı mefsedet-pîşelerin bir müddetden berü Eflak cihetinde tecemmü' ile kendülerine Bulgar Komite-i Hafıyyesi nâmını virdikleri ve efkâr-ı muzırralarını berü taraflara sirâyet itdirmek yolunda her dürlü fesâdât ve ilkââtдан gerü durmadıkları vukû'ât-ı sâbıkalar ile ma'lûm ve müsbet ve bu teşebbüsât-ı muzırraya mukâbil berü taraftan dahi dâimü'l-evkât teyakkuz ve intibâh üzere bulunmuş ve icâb-ı vakt ü hâlde göre tedâbir-i ihtiyâtiyeye ri'âyetle beraber âsâ-yiş ve emniyet-i 'umûmiyyenin muhafazasına i'tinâ kılınması muvâfık-ı kâide-i hikmet olub ancak sâye-i muvaffakiyet-vâye-i hazret-i pâdişâhîde işbu komitelerin ehemmiyet-i vâkı'aları bir vakitten berü zâ'il olduğu gibi mevsim-i şitânın takarrübü dahi efkâr-ı müfsidelerinin şu aralık fi'ilen icrâsına mâni'-i tabî'i olacağına ve bu mâni'aya mârû'z-zıkr neşr eyledikleri evrâk tarihlerinin 'atik olması dahi delâlet ideceğine nazaran eşhâs-ı mezkûrenin neşriyât-ı vâkı'aları ezhânı tahdiş ve hükûmeti telâşa düşürerek umûr-ı dâime ve emniyet-i hâzırâyı teşvîş itmek garazından 'ibâret olmasıyla ve ma'mâfih bunların berü tarafâ esliha geçürememeleri ve dâire-i ittifâklarına idhâl eyledikleri mervî olan eşhâs-ı ma'lûmenin tahkîk-i ahvâlleri hakkında ittihâz buyurulan tedâbir-i ihtiyâtiye muvâfık-ı hâl ve maslahat bulunmasıyla neşriyât-ı vâkı'adan dolayı asla telâşa düşülmeyerek kemâl-i teyakkuz ve intibâh ile dâire-i meşrûhada ifâ-yı vezâif-i me'mûriyete i'tinâ [buyurulması] münâsib olur ve bir de meselenin asıl nazar-ı itibara alınacak ciheti Lofça ve sâ'ir mahallerde vukû'u cümle-i iş'ârât-ı düsturîlerinden olan katl maddeleri olub bunların her hâl ve mahalde önü alınmasıyla beraber bi-eyyi-hâlin kâtillerinin zâhire ihrâc kılınması lâ-

⁶ 28 Eylül 1872.

⁷ 27 Eylül 1872.

zım geleceğinden ve bunlar Komite'nin âsâr-ı mefsetinden olmasa bile teker-rür-ü vukû'u ve mütecâsirlerinin bilâ-mücâzât kalması insilâb-ı emniyet-i 'umûmiyyeyi muntfîc olarak Komite'nin ideceği mazarrâtdan ziyâde sù-i te'sirâtı müstelzim olacağından mezkûr kâtillerin her kimler ise bi-eyyi-hâlin zâhire ihrâ-cıyla emniyet-i dâhiliye-i vilâyetin muhâfaza ve istikmâline bizzât hasr-ı mesâ'î ve ihtimâm buyurulması dahi muktezî görünüyor. Neferât-ı ihtiyâtiyenin cem'î ile kordon taburlarının ikmâli maddelerine gelince işbu taburlar teşkilinin esbâb-ı te'ehhüriyle emr-i ikmâlleri keyfiyeti makâm-ı celîl-i seraskerî ile derdest-i mu-hâbere olduğu gibi sevâhilin lâyıkıyla muhâfazası ve bu yolda taraf-ı vâlâlarından vukû' bulacak vesâyâ ve tenbihâtın telakkî ve icrâsı zımnında dâhil-i vilâyetde bulunan rüsûmât me'mûrlarına emr virilmesi rüsûmât emânetine iş'âr kılınmak ve ber-vech-i muharrer mevsim-i şitânın takarrübü mülâbesesiyle neferât-ı ihtiyâtiyye cem'ine ihtiyâc kalmayacağı derkâr ve bunların evvelce istihdâmların-dan sarf-ı nazar olunması dahi muhâfazaca me'mul olduğu kadar fâ'ide görülememesinden ne'set eylediği bedîdâr ise de bunların şu aralık ba'zı karakolhânelerde bulundurulmasına eşedd-i lüzûm görünmüş olduğu takdirde yev-miyelerinin tesviyesi çâresine bakılmak üzere sûret-i tertîb ve mikdârlarının ol bâbda olan mütâla'a-i 'aliyyeleriyle beraber iş'ârı lâzım geleceği bedihî bulunmuş olmağla ol vechle ifâ-yı muktezâlarına ihtimâm buyurulması beyânıyla terkîm-i cevabnâme-i senâverîye ibtidâr kılındı efendim.

Arka yüz:

Fî 4 Şa'ban sene [12]89⁸ yazılmıştır.

5

BOA, A.MKT.MHM, 442/41, lef 5.

Rüsûmât-ı emânet-i behiyyesine

mahremâne

Ba'zı eşhâs-ı muzırının ihlâl-i âsâyiş garazıyla şu aralık Eflak yakasından ve Zıştovi ile Niğbolu ve Rahova aralarından derûn-i vilâyete esliha ve cebhâne ve sâ'ir edevât-ı nâriyye idhâl idecekleri tahkîk ve istihbâr olunması üzerine oralardaki rüsûmât me'mûrlarıyla süvâri kolcılarının tezyîdiyle karşudan geçürülen eşyâ sandıklarına ve firar sûretiyle eşyâ kaçırılmamasına dikkat ve i'tinâ idilmesi hakkında tedâbir-i mahalliyyeye teşebbüs olunmuş olduğu beyânıyla bu bâbda taraf-ı vâlâlarından dahi rüsûmât nezâretine tebligât-ı mukteziyye icrâsı lâzım geleceği Tuna Vilâyet-i Celîlesi'nden bâ-tahrîrât-ı mahsûsa inhâ ve iş'âr kılınmış olub bu makûle eşyâ-yı harbiye ve nâriyyenin enderûn-ı memâlik-i mahrûsaya duhûlü her vakitte memnû' ve muzırır olarak buna fevka'l-gâye dikkat idilmek lâzımeden olduğına ve oraları hasbe'l-mevki' bu misillü âlât-ı memnû'iyeye medhal olmak hasebiyle emr-i takayyüdün birinci derecede rüsûmât me'mûrları tarafından icrâsına çalışılması lâzım geleceğine binâen esliha

⁸ 7 Ekim 1872.

ve mühimmât-ı mezkûrenin nakl ve imrârına meydan virilmemek üzere sevâhîlin hüsn-i muhâfazası ve bu bâbda vilâyet-i müşârûnileyha cânibinden vukû‘ bulacak vesâyâ ve tenbihâtın telakkî ve icrâsı zımında dâhil-i vilâyetde bulunan rüsûmât me‘mûrlarına mahremâne sûretle hemân ta‘limât-ı mahsûsa ve tenbihât-ı şedîde ve ekîdenin i‘tâ ve icrâsına himmet olunması sıyâkında tezkire.

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî’ye

mahremâne

Tuna Vilâyet-i Celîlesi’nde mukaddemâ teşkîl olunan kordon taburlarının mevcûdu bir hayli tenezzül itmiş ve bunların ikâme olundukları kulelerden mâ‘adâ kordonlarda müstahdem ‘asâkir-i ihtiyâtiyeye ve gardiyanlara dahi tenkihât sırasında kâmilen ruhsat virilmiş olmasından nâşi esbâb-ı muhâfaza bütün bütün metrûk hükmüne girmiş olduğundan işbu kordon taburlarının ikmâl-i noksanı lüzûmı vilâyet-i müşârûnileyha cânibinden bâ-tahrîrât-ı mahsûsa inhâ ve iş‘âr olunmuş olup vâkı‘a bunların zabt ü rabtca ve menâfi‘-i hazînece olan muhassenât ve elzemiyeti ta‘rifden müstağnî olarak ikmâl-i noksanı derece-i vücûbda bulunmağla icrâ-yı icabı hakkında vâkı‘ olacak re‘y ve mütâla‘a-i ‘aliyyelerinin müsâra‘aten beyân ve ifâdesi bâbında irâde efendimindir.

Arka yüz:

Fî 7 Şa‘ban sene [12]89⁹

Mühimme yazılmışdır.

6

BOA, İ.MTZ.(04), 5/117, lef 1.

Telgrafnâme

Vüsûl numerosu

Dakika/Saat

Mahalline/telgraphânesine/gönderilmiştir

Fî sene 12--

Me‘mûr-i sevk-i mekâtib

An Orhaniye

İla Rusçuk

Aded-i kelimât 272

Mektûb gönderen merkez numerosu 218

Tarih-i merkez-i mezkûr fî sene 12--

Saat 10, dakika 44

Tarih-i vüsûl-i mektûb fî sene 1288

Ser-i me‘mûr-ı nöbet

Me‘mûr-ı muhâbere

Me‘mûr-ı muhâbere

Fî 31 Teşrîn-i evvel sene [12]88¹⁰

⁹ 10 Ekim 1872.

¹⁰ 12 Kasım 1872.

Tuna Vilâyet-i Celilesi'ne

Geçende gasb olunan hazînenin meydana çıkarılması ve eşkiyânın ele geçirilmesi zımında Sofya Mutasarrıfı sa'âdetlü Mazhar Paşa hazretleri iki def'a Sofya'dan Orhaniye'ye gelerek kâffe-i kazâ ve karyeleri bizzât gezüb ve balkanlara gidüb hiç emsâli görülmemiş ve işidilmemiş derecede ikdâm-ı tamm idüb ve bu def'a on gün hiç oda içine girmeyüb Teteven balkanlarında hazîneyi alan kuttâ'-i tarîkleri kâmilen bizzât kendü tutmuş ve zâyî' olan devletimizin parasını meydana çıkarmış ve hırsızlar ile parayı önüne katarak Orhaniye'ye götürmüş ve hiç bir ferde rencide itmeyerek 'alenen bizzât icrâ eylediği istintâkiyede Teteven ve Orhaniye ve İzvor'(d)â üç aded komite meclisi bulmuş ve bir takım evrâk-ı fesede ve ifsâde zâhire çıkarub komite takımını dahi taht-ı tevkîfe almış ve cümlesi kabâhatlerini ve bu hazînenin içimizden zuhûr iden ba'zı fesedenin komite için urdırdığını hazır bulunduğumuz hâlde 'alenen cümlesi ikrâr itdirmiş ve müşârünileyhin mücerred himmet ve ikdâm-ı mahsûsasıyla bir büyük fesâdın men' olunmuş ve içimizde olan gürûh-ı fesede zâhire çıkarılmış ve doğrusu müşârünileyhin fedâ-yı cân iderek devlet ve millete hiç bir vakitte unudulmaz ve emsâli görülmemiş bir hizmetde bulunmuş olduğundan 'umûm ahâli karı ve kızan kendüsine ayru ayru teşekküre gelmiş ve cümlemiz müşârünileyhe teşekkür itmiş ve bu leke altından bizi kurtarmış ve bi'l-cümle ahâlimizinistirâhati ve bekâya sebep-i müstakil olmuş ve bu gûne kuttâ'-i tarîki ve komite takımını alarak Sofya'ya teşrîf buyurdıklarından ve efendimize medhi 'umûm hey'et-i ahâli cân-ı dilden teşekkürde kendümüzü borçlu bildiğimizden lisân-ı 'umûm olarak beyân-ı teşekkür eyleriz her hâlde fermân.

Fî 29 Teşrîn-i evvel sene [12]88¹¹

Kâimmakâm-ı Orhaniye Ahmed, Nâib Ali Necib, Müdür-i mal Mehmed Said, Kâtib-i tahrîrât Mahmud, A'zâ Yunus, A'zâ Nako, Mümeyyiz Mite, Mümeyyiz Doço, Mümeyyiz Mehmed Salih, A'zâ Mehmed, A'zâ Ustoyan, A'zâ Mehmed Ali.

7

BOA, İ.MTZ.(04), 5/117, lef 2.

Makâm-ı Celîl-i Sadâret-i 'Uzmâ'ya
Ma'ruz-ı çâkerleridir ki

Bükreş'deki Bulgar komitesi bir müddetden berü teşebbüsât-ı muzırrasına müdâvemetle Lofça ve Servi ve Plevne ve Tırnova ve Gabrova ve Orhaniye kazâlarıyla Turyan¹² ve Teteven ve Goyjan¹³ ve Etrepol ve Vidrar kasaba ve karyeleri Bulgar rü'esâsından dâire-i ittifâklarına aldıkları bir takım eşhâs vâsıtasıyla

¹¹ 10 Kasım 1872.

¹² Troyan.

¹³ Glojene.

hafiyen matbû' i 'lânnâme ve varakalar neşriyle tevsi'-i hey'et-i mefsetlerine ibtidâr ve mu'teberân-ı ahâlden kendülerine mümâşât ve mu'âvenet itmeyenleri birer takrîb ile katl ve itlâfa ictisâr iderek bu tarîk ile nâire-i fesâdın iş'âline ne vechile çalışmakta oldukları ve bunun tedâbir-i lâzimesi keyfiyatı fi 24 Receb sene [12]89¹⁴ tarihlü arıza-i mufassala-i âcizânemle makâm-ı 'âli-i vekâlet-penâhîlerine 'arz ve iş'âr olunmuş ve bunun âsâr-ı muzırrasından olmak üzere geçende Orhaniye derbendinde gasb olunan yüz yirmi beş bin gurus mîrî akçesinin gâsıbları olub Sofya Mutasarrıfı sa'âdetlü Mazhar Paşa'nın ikdâm ve gayret-i fevka'l-âdesiyle bu kere ahz ü girift kılınan on dört nefer eşkiyâ 'inde'l-istintâk komite tarafından tertîb olunduğı ve bu işde Orhaniye ve Etrepol ve Teteven ile Lofça kazâsından komiteye dâhil olan bir hayli kesânın medhalleri olduğı ve bu da tahkîkât-ı ma'rûza-i âcizânemi ne vechile te'yîd itdiğı fi 9 Ramazan sene [12]89¹⁵ tarihlü diğeri arıza-i çâkeranemle dahi beyân ve izbâr olunmuş idi. Bu kere paşa-yı mûmâileyh cânibinden tevârüd iden diğeri telgrafnâmeler me'âllerine nazaran bu iş lâykıyla meydana çıkub komite takımından yirmi kadar eşhâs evrâk-ı muzırralarıyla beraber ele konularak ve hatta Orhaniye sandık emini Marin dahi komite a'zâsından olub mezkûr yüz yirmi beş bin gurusun hazîne bend idilerek Orhaniye'den çıkarıldığı günü komite re'isi Sırplu Dimitri'ye haber virdiğı ve bundan çend mâh mukaddem Orhaniye'de katl ve i'dâm olunan Lofça despotu diyakosunun kâtili dahi akçe gâsıblarından Dimitri nâm şahıs olduğı ikrârıyla tebeyyün iderek akçe gâsıblarıyla birlikde Sofya'ya gönderildiğı ve peyderpey dahi evrâk-ı muzırra-i mektûmeleri derdest idilmekte idüğü anlaşılmış ve Lofça'da dâhil-i komite olduğı ta'ayyün iden dört nefer şahsın dahi hemân tevkîf ve istintâka alınması ve şâyî'asızca hâneleri basdırılıub mevcûd olan evrâk-ı muzırranın ele geçirilmesi Lofça Kâimmakâmlığı'na yazılmış ve sâ'ir lâzım gelenlere dahi vesâyâ-yı lâzime icrâ kılınmıştır. 'Avn-i inâyet bârî ve mücerred muvaffakiyet-i celile-i cenâb-ı pâdişâhî ile hüsn-i teveccühât-ı mekârim-inâyât-ı vekâlet-penâhîleri eseri olarak mezkûr mîrî akçesi vesilesiyle teşekkül iden ve tekâlif-i vâkî'alarına muhâlefetde bulunanların hafiyen i'dâmı gibi âsâr-ı muzırra ve mü'essirenin fi'iliyatı görülen böyle bir cem'iyet-i fesâdiyyenin tevsi'-i dâire-i mefâsid ile icrâ-yı tasavurrât-ı muzırralarına meydan virilmeksizin bu sûretle önü alınması ve pişrev-i fesâd olanların zâhire ihrâcıyla cem'iyet-i fesâdiyyelerinin perîşân idilmesi şâyân-ı teşekkür ve mehemmedet olmasıyla cümle tarafından du'â-yı mefrûzû'l-edâ-yı temâdi-i eyyâm-ı 'ömr ve şevket-i hazret-i tâcdârînin tekrârıyla tezyîn-i lisân-ı 'ubûdiyyet kılınmakta olduğı misillü paşa-yı mûmâileyhin ibrâz itdiğı hizmet ve gayretinden dolayı Orhaniye kazâsından ma'rûz teşekkürde tevârüd iden telgrafnâme dahi manzûr-ı 'âli-i fehimâneleri buyurulmak üzere leffen takdîm kılınmıştır. Paşa-yı mûmâileyhin nukûd-i mağsûbeyi taharrî sırasında bizzât sarf eylediğı mesâi-i memdûha-i fevka'l-âdesi eseri olarak böyle bir

¹⁴ 27 Eylül 1872.

¹⁵ 10 Kasım 1872.

hey'et-i fesâdiyyenin evrâk-ı muzırmasıyla beraber zâhire ihrâcına muvaffakiyeti nezd-i dekâyık-vüfûr-ı cenâb-ı vekâlet-penâhîlerinde karîn-i tahsîn ve takdîr buyurılacağı gibi bunun eser-i 'alenîsi olmak üzere kendüsünün bir kat daha i'tâf-ı seniyye-i hazret-i pâdişâhîye mazhariyetiyle dahi taltîf ve tesrîri husûsuna müsâ'ade-i celîle-i âsaf-efhamîleri dirîğ buyurulmayacağı cezm ve i'tikâdında bulunduğuma istinâden sâye-i ma'âlî-vâye-i hazret-i pâdişâhîde eser-i takdîr-i hizmet ve mükâfât-ı celîle-i cenâb-ı velini'met olmak üzere mûmâileyhin rütbesinin terfi'yle icrâ-yı taltîfi husûsuna şâyân-ı müsâ'ade-i celîle-i hazret-i vekâlet-penâhîleri istirhâm olunur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 12 Ramazan sene [12]89 ve fî 1 Teşrîn-i sâni sene [12]88¹⁶

Bende

Mühür: Es-Seyyid Ahmed Hamdi

Ruşuk'dan

8

BOA, İ.MTZ.(04), 5/117, lef 3.

Fevkalade 438

Makâm-ı Celîl-i Sadâret-i 'Uzmâ'ya

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sofya'dan alınan ma'lûmât-ı âhireye nazaran komisyon-ı mahsûsunda şimdiye kadar meydana çıkarılan komite üç takım olup karyelerin pek çoğunda buna dâhil olanlar var ise de bunların rü'esâsı ya'ni devlet 'aleyhine hareketin mürettib ve mürevvicleri Orhaniye kasabasıyla Teteven ve İzvor karyelerindeki kocabaşı ve çorbacı ve daskal takımı olup köylerdeki bunların teşvîk ve iğfaliyle dâhil-i cem'iyet-i fesâdiyye oldukları ve bunların mikdârı dört beş yüzü tecâvüz ideceği anlaşılıb kâffesinin derdesti yoluna gidilse ekserîsinin bu işde medhal ve ma'lûmâtları tebeyyün ideceği şübhesiz olduğundan mazhar-ı mücâzât olmaları iktizâ ideceği ve bu kadar eşhâs hakkında mücâzât-ı şedîde icrâsı hâlen ve maslahaten mümkün ve münâsib olamayacağı gibi böyle bir isâ'etleri üzerine hafifce bir mücâzâtle bırakılmaları dahi bil'akis daha ziyâde sû-i te'siri ve envâi' mehâziri müstelzim olacağı mütâla'asına ve böyle bir cem'iyet-i fesâdiyyeye dâhil bulunan eşhâs hakkında mücâzât-ı şedîde icrâsıyla emsâline 'ibret-i mü'essire gösterilmesinin fevka'l-âde ehemmiyetine göre bu bâbda şu iki ciheti kayıracak bir tedbîr-i münâsib ittihâzı derece-i vücûbda görüldüğüne ve rü'esâ-yı merkûmenin ol havâlice en başlucaları olan yirmiden ziyâdesi derdest olunub hazîneyi komite nâmına urduklarını ve sâ'ir cinâyetlerini dahi tâb'an ikrâr eylediklerine mebnî yapılacak istintâk mazbataları üzerine bi'l-istizân bunlardan cinâyetleri birinci derecede olanlar haklarında i'dâm ve ikinci-

---

¹⁶ 13 Kasım 1872.

lerine anın mâdûnunda en ağır bir cezâ ile mücâzât olunması ve kurâda buldukları haber virilüb bunların iğfâlâtına tâbi‘ buldukları rivâyet olunanların tahkîk-i keyfiyâtı sırasında bi-medhal olan eşhâs hakkında gadr ve iftirâ vukû‘a gelmemek için birer birer tahkîkât-i hafiyeye ve tedkîkât-ı mukteziyye icrâ kılınacağı şâyi‘asıyla bunların derdest idilmeleri bi’t-te’hir mukırr-ı cinâyet olan rü’esâ-yı fesedenin ber-minvâl-i muharrer icrâ-yı mücâzât-ı şedîde ve ‘âcileleriyle ‘umûmuna bir ‘ibret-i mü’essire gösterilmesi ve mâ‘adâsının yine mütemâdiyen tahkîk-i ahvâl-i sahîhalarıyla içlerinden re’is-i fesâd oldukları tahkuk idenlerin muahharen birer ikişer derdestiyle bi’l-istintâk derece-i cünhalarına göre şâyi‘asızca tertîb-i mücâzât-ı kânûniyeleriyle icrâ-yı mefâside meydan bulamamaları tedâbir ve esbâbının istikmâli vârid-i hatır olmuş ise de bu bâbda her ne vechle irâde-i isâbet-ifâde-i cenâb-ı vekâlet-penâhileri müte‘allik buyurulur ise icrâ-yı ahkâmına müsâra‘at olunmak üzere ‘âcilen emr ü fermân buyurulması istirhâm olunur ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

Fî 18 Ramazan sene [12]89 ve fi 7 Teşrîn-i sâni sene [12]88¹⁷

Bende

Mühür: Es-Seyyid Ahmed Hamdi

Rusçuk’dan

Arka yüz:

Şûrâ-yı Devlet’e fi 25 Ramazan sene [12]89¹⁸

9

BOA, İ.MTZ.(04), 5/117, lef 5.

‘Atûfetlü efendim hazretleri

Bükreş’de teşekkül itmiş olan hey’et-i fesâdiyyenin Tuna Vilâyeti dâhilinde vâki‘ ba’zı mahaller ahâlisinden dâire-i ittifâklarına almış oldukları eşhâsdan bir takımının ne vechle ele geçürilmiş ve bakıyyeleriyle evrâk-ı muzır-ra-i mektûmenin dahi ne sûretle taharrî idilmekte bulunmuş idüğü ifâdesine ve Sofya Mutasarrıfı sa‘âdetlü Mazhar Paşa’nın bu bâbda vukû‘bulan hüsn-i hizmet ve gayretine mükâfâten taltîfi lüzûmuna dâir vilâyet-i mezbûre vâlisi devletlü paşa hazretlerinin vürûd iden tahrîrâtı melfûf telgrafnâme ile Encümen-i Hass-ı Vükelâ’da kırâ‘at idildi. Velini‘met-i bi-minnetimiz pâdişâh-ı kudret-penâh efendimiz hazretlerinin kâffe-i ahvâl ve mahalde hâmi-i emn ü âşâyış ve mâhi-i mefâsid ve şûriş olan muvaffakiyât-ı mes‘adet-âyât-ı mülkdârâneleri eser-i necât kusteriyle böyle hey’ât ve teşebbüsât-ı ifsâdiyyenin hiç bir güne te’siri olmayacağı âşikâr olmasıyla beraber o makûle sebük-mağzân ve müfsidînin mahv-ı cem‘iyet-i habâsetleri muktezâ-yı kâide-i hikmet ve hükûmet ve binâe-

¹⁷ 19 Kasım 1872.

¹⁸ 26 Kasım 1872.

naleyh eşhâs-ı merkûmenin ahz ve istisâli ve menviyât-ı muzırralarının imhâ ve ibtâli emrinde ittihâz olunan tedâbir ve harekât muvâfık-ı matlab ve maslahat idüğünden tahsîn-i icrââtını ve tutulan kesânın istintâkları bi'l-ikmâl fezlekelerinin iş'âr ve tesyârını hâvi vâli-i müşârünileyhe cevabnâme-i tastîr ve irsâli ve mûmâileyh Mazhar Paşa bu maddede sahîhen izhâr-ı âsâr-ı dirâyet ve hamiyet idüb zâten dahi sezâvâr-ı lutf-ı 'âli-i bendegândan bulunduğundan hâiz olduğu mirmirânlığın sâye-i feyz-vâye-i cenâb-ı mülûkânede Rumili beylerbeyliği rütbesine terfî'i ile hem kendüsünün ve hem de emsâlinin tezyîd-i şevk ve ikdâmı müttehiden tezekkür ve tensîb olunarak marû'l-beyân tahrîrât ve telgrafnâme leffen 'arz ve takdîm kılınmış ise de yine emr ü fermân-ı isâbet-nişân-ı hazret-i şehinşâhî her ne merkezde müte'allik ve şeref-südûr buyurılır ise mantûk-ı celîli infâz idileceği ifâdesiyle tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fî 25 Ramazan sene [1]289¹⁹

(İrâde)

Ma'ruz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hâme pirâ-yı ta'zim olan işbu tezkire-i sâmiyye-i âsafâneleriyle melfûf tahrîrât ve telgrafnâme manzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı cenâb-ı pâdişâhî buyurulmuş ve tensîb ve istizân olunduğı üzere vâli-i müşârünileyhe cevabnâme tastîr ve irsâliyle beraber mûmâileyh Mazhar Paşa'nın hâiz olduğu mirmirânlığın Rumeli beylerbeyliği rütbesine terfî'i müte'allik ve şeref-südûr buyurulan emr ü fermân-ı şevket-'unvân-ı hazret-i şehinşâhî mantûk-ı celîlinden olarak zikr olunan tahrîrât ve telgrafnâme yine savb-ı sâmi-i sadâret-penâhîlerine i'âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 26 Ramazan sene [1]289²⁰

Arka yüz:

Fî 29 Ramazan sene [12]89²¹, Meclis-i Mahsûs, Dâhiliye

10

BOA, A.MKT.MHM, 443/38, lef 1.

Mühimme

Evrâk numerosu 107

Müsevvidi ismi

Tesvîdi tarihi

Tebyîzi tarihi – 9 Şevvâl sene [12]89²²

Umûm numerosu

Tuna Vilâyet-i Celîlesi'ne

---

¹⁹ 26 Kasım 1872.

²⁰ 27 Kasım 1872.

²¹ 30 Kasım 1872.

²² 10 Aralık 1872.

Diğer tahrîrât-ı senâveride tafsilâtı münderic olan hey'et-i fesâdiyyenin ibtâl-i menviyâtı emrinde hüsn-i hizmet ve gayreti iş'âr ve tasdîk buyurulan Sofya Mutasarrıfı sa'âdetlü Mazhar Paşa hazretlerinin rütbe-i hâliyesinin mükâfâten Rumeli beylerbeğiliğine terfî-i husûsuna bi'l-istizân irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî müte'allik ve şeref-südûr buyurulmuş olmağın beyân-ı hâl siyâkında şukka.

Arka yüz:

Fî 9 Şevvâl sene [12]89²³

Rumili

Kayd şüd

11

BOA, İ.MTZ.(04), 5/118, lef 1.

‘Atûfetlü efendim hazretleri

Bükreş'de teşekkül itmiş olan hey'et-i fesâdiyyenin Tuna Vilâyeti dâhilinde kâin ba'zı mahaller ahâlisinden dâire-i ittifâklarına almış oldukları şahıslardan bir takımının ne vechle ele geçirilmiş ve bakıyyelerinin ne sûretle taharrî olunmakta bulunmuş idüğü devletlü vâli paşa hazretleri tarafından vürûd iden tahrîrâtın takdîmiyle geçende 'atebe-i 'ulyâyâ 'arz olunmuş idi. Fırka-i müfsidenin re'isleri ya'ni Devlet-i 'Aliyye 'aleyhine hareketin mürettib ve mürevvicleri Orhaniye kasabasıyla Teteven ve İsvor karyelerindeki kocabaşı ve çorbacı ve daskal gürûhu oldığı ve bu işlerde zî-medhal dört beş yüzden mütecâviz eşhâs daha bulunduğu beyânıyla ol bâbda suâl-i re'y ve mu'âmelâtı hâvi vâli-i müşârünileyhin muahharen dahi mektûb-ı mahsûsı alınmağla icâbı şehri-i cârinin yirmi sekizinci Cum'a gecesi²⁴ Bâb-ı Vâlâ-yı Fetvâ-penâhî'de mün'akid Encümen-i Hass-ı Vükelâ'da bi'l-etrâf müzâkere ve mütâla'a kılındı. İş'ârât-ı vâkı'aya nazaran ol havâlide kurulan dolab-ı mefseted ve 'isyânın asıl âlet ve vâsita-i muharrikesi bulunanlardan yirmiden ziyâdesi fırsat-yâb-ı icrâ-yı merâm olmaksızın ahz ve istisâl ve bu cihetle tasmîm idilan teşebbüsât-ı muzırta ta'til ve ibtâl kılınmış ve veli-ni'met-i bi-minnetimiz pâdişâh-ı kudret-penâh efendimiz hazretlerinin sâye-i muvaffakiyet-vâye-i şâhânelerinde bu makûle sebükmağzânın her ne vakit olsa haklarından gelineceği derkâr bulunmuş olduğundan reng-i hâzır-ı maslahat vâreste-i endişe ve ehemmiyet olub fakat bir takım bedhahân hayli zamandan berü Bulgaristan'ı azmayışgâh-ı ihtilâl ve vesâit-i gûnâ-güne ile ezhân-ı sâdedilânı iğfal iderek ihdâs-ı şûriş ve galeyâna sarf-ı nukûd ve mechûd eylemekte olmalarıyla oralarda böyle hareketler ve hükûmet-i mahalliye ve ahâli-i muti'aca rahatsızlıklar eksik olmamakta idüğünden ve bunlardan iğmâz olundukça mel'anetlerini girdikçe artıracaklarını tecârib-i

²³ 10 Aralık 1872.

²⁴ 28 Ramazan 1289/29 Kasım 1872.

‘adide isbât ve işhâd eylediğinden Hükûmet-i Seniyye’nin o misillüler hakkında teyakkuz ve iktidârını göstermek ve öyle müzevirâne ve müfsidâne ahvâlin semere-bahş olamayacağını bildirilmek için gerek tutulan ve gerek mensûbları olan eşhâsın derece-i cinâyet ve kabâhatlerine göre pençe-i kânûn-ı cezâyâ çarpılmaları lâzımeden bulunduğuna ve eğerçe işbu eşhâsın icrâ-yı istintâkî zımnında Sofya’da komisyon-ı mahsûs teşekkül itdirilmiş ise de kendülerinin ahz ü giriftine vâsıta Sofya hükûmeti olduğu ve binâenaleyh bu hükûmet emr-i tedkîkte hem müdde’î ve hem de hâkim sıfatında bulunacağı cihetle tahkîkât-ı vâkı‘a enzâr-ı ‘umûmiyyede medâr-ı emniyet olamayacağına binâen esas-ı maslahat etrâflı tutulmak ve ashâb-ı cinâyet ve töhmet olanlar ve ahâliyi ifsâdda zî-medhal bulunanlar ber-vech-i hakkaniyet istintâk birle cezâ-yı sezâları tertîb ve icrâ kılınmak ve hiç bir tarafa bi-hakkın diyecek kalmamak için me’mûrîn-i ‘askeriye ve mülkiyeden ‘ibâret olarak buradan mahsûs bir komisyon i‘zâmî lâzım gelmiş ve münâsibleri lede’t-te’emmül mütehayyizân-ı ferîkândan sa‘âdetlü Ali Sâib Paşa ve Divân-ı Ahkâm-ı ‘Adliye Muhâkemât Dâiresi a‘zâsından sa‘âdetlü Yovanço Efendi hazerâtıyla Bağdad Vilâyeti vâli mu‘âvinliğinden münfasıl sa‘âdetlü Şakir Beyefendi sıfat-ı istikâmet ve dirâyetle muttasıf ve ol havâli ahvâline vâkıf bulunmuş olduklarından müşârûnileyh Sâib Paşa re’isleri ve Yovanço Efendi ve Şakir Beğ a‘zâsı olmak ve ‘inde’l-îcâb mahallince Müslim ve Gayrimüslim zevâtdan dahi a‘zâ intihâb ve ta’yîn olunmak üzere yedlerine ta‘limât-ı mahsûsa virilerek ve üçüne ale’s-seviye on beşer bin gurusı harc-ı râh ve fakat müşârûnileyh Sâib Paşa bu komisyonun riyyâsetinde bulunacak ve binâberin masârif-i zâ’ideye muhtâc olacak olmağın ana beş bin ve mûmâileyh Şakir Beğ me’mûrîn-i muvazzafadan olmayarak açıkda bulunmasıyla buna dahi on bin gurusı ma‘âş-ı muvakkat i‘tâ idilerek hemen Sofya’ya irsâl olunmaları ve her ne kadar işin i‘mâl-i kuvve-i cünûdiyeye ihtiyâcı olmayacağı derkâr ise de bu misillü ahvâlde nümâyış ‘asâkirinin dahl ve fâidesi ‘azîm olacağından lede’l-hâce ‘asâkir istenildiği takdirde mevâki‘-i lâzıme sevkî husûsunun dahi İkinci Ordu-yı Hümâyûn Müşiri devletlü Abdi Paşa hazretlerine tavsiyesi müttehiden tezekkür ve tensîb kılınmış ise de mütâlâ‘ât-ı ma‘rûza hakkında emr ü fermân-ı isabet-‘unvân-ı hazret-i pâdişâhî her ne vechle müte‘allik ve şeref-sünûh buyurulur ise muktezâ-yı celîli ifâ olunacağı ifâdesiyle tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 29 Ramazan sene [1]289²⁵

(İrâde)

Ma‘ruz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hâme pirâ-yı ta‘zim olan işbu tezkire-i sâmiyye-i hıdivâneleri manzûr-ı şevket-mevfûr-ı cenâb-ı mülkdârî buyurulmuş ve tezekkür ve tensîb olındığı üzere müşâr ve mûmâileyhimin ol mikdâr muvakkat ma‘âş ve harc-ı râhlar i‘tâ olunarak komisyon-ı mezkûr riyyâsetiyle a‘zâlıklarına bi’t-ta’yîn mahal-i mezkû-

²⁵ 30 Kasım 1872.

ra i‘zâmı ve lede’l-hâce ‘asker istenildiği hâlde mevâki‘-i lâzimeye sevki husûsunun müşir-i müşârünileyh hazretlerine tavsiye olunması müte‘allik ve şeref-sünûh buyurulan emr ü fermân-ı isâbet-beyân-ı cenâb-ı cihânibânî mantûk-ı celîlinden bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

Fî selh-i (30) Ramazan sene [1]289²⁶

12

BOA, A.MKT.MHM, 443/23, lef 1.

Mühimme

Evrâk numerosu 23

Müsevvidi ismi

Tesvîdi tarihi

Tebyîzi tarihi – 7 Şevvâl sene [12]89²⁷

Umûm numerosu

Mâliye Nezâret-i Celîlesi’ne

Ma‘lûm-ı devletleri buyurulduğu üzere me’mûriyet-i mahsûsa ile Sofya’ya i‘zâmı mukarrer olan komisyon riyâsetine mütehayyizân-ı ferikân-ı kirâmdan sa‘âdetlü Ali Sâib Paşa hazretlerinin ve a‘zâlığına dahi Divân-ı Ahkâm-ı ‘Adliye Muhâkemât Dâiresi a‘zâsından sa‘âdetlü Yovaço Efendi hazretleriyle Bağdad Vilâyeti vâli mu‘âvinliğinden münfasıl sa‘âdetlü Şâkir Beğefendi’nin ta‘yîni ve müşârünileyh Sâib Paşa’ya vukû‘ bulacak masârif-i zâ’idesine mukâbil beş bin ve mûmâileyh Şâkir Beğ’e me’mûriyet-i muvazzafadan olmadığı cihetle on bin guruş ma‘âş-ı muvakkat tahsîs ve müşâr ve mûmâileyhimin ale’s-seviye on beşer bin guruş harc-ı râh i‘tâsı ile hemân i‘zâmları Encümen-i Mahsûs-ı Vükelâ’da tezekkür ve tasvîb olunmuş ve bi’l-istizân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî dahi ol merkezde müte‘allik ve şeref-südûr buyurulub icâb-ı icrâ kılınmış olmağla hazînece serî’an îfâ-yı muktezâsına himmet buyurula deyü.

Arka yüz:

7 Şevvâl sene [12]89²⁸

Buyuruldu

Kayd şüd

13

BOA, A.MKT.MHM, 443/23, lef 2.

Mühimme

Evrâk numerosu 23

Müsevvidi ismi

---

²⁶ 1 Aralık 1872.

²⁷ 8 Aralık 1872.

²⁸ 8 Aralık 1872.

Tesvîdi tarihi – 7 Şevvâl sene [12]89²⁹
Tebyîzi tarihi – 7 Şevvâl sene [12]89³⁰
Umûm numerosu

Serasker Paşa hazretlerine

Ma'lûm-ı vâlâ-yı sipehsâlârîleri buyurıldığı vechle sûret-i mahsûsada Sofya'ya i'zâmı mukarrer olan komisyon riyâsetine mütehayyizân-ı ferîkândan sa'âdetlü Ali Sâib Paşa hazretlerinin ta'yîni ve muhtâc olacağı masârif-i zâ'ideye mukâbil müşârünileyhe beş bin guruş ma'âş-ı muvakkat ve on beş bin guruş da harc-ı râh i'tâsı ve ledel-hâce asker istenildiği takdîrde mevâki'-i lâzımeye sevki husûsunun dahi İkinci Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'ne tavsiyesi husûsuna Encümen-i Mahsûs-ı Vükelâ kararıyla bi'l-istizân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî müte'allik ve şeref-südûr buyurulub icâbı icrâ ve keyfiyet müşiriyet-i müşârünileyhaya dahi iş'âr ve inbâ kılınmış olmağla Bâb-ı Vâlâ-yı Seraskerîlerince dahi iktizâ-yı hâlin icrâsı bâbında irâde efendimindir.

Arka yüz:

Tezkire

Kayd şüd

Fî 8 Şevvâl sene [12]89³¹

14

BOA, A.MKT.MHM, 443/36, lef 1.

s. 1

Mühimme

Evrâk numerosu 24

Müsevvidi ismi

Tesvîdi tarihi

Tebyîzi tarihi – 7 Şevvâl sene [12]89³²

Umûm numerosu

Tuna Vilâyet ve İkinci Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlelerine

Sofya Sancağı'nda Orhaniye kasabasıyla Teteven ve İzvor karyelerinde olub Bulgar Komitesi'ne dâhil bulunan eşhâsın adedi dört beş yüz neferden mütecâviz olub bunların asıl mürettib ve mürevvicleri zikr olunan karyelerdeki kocabaşı ve çorbacı ve daskal gürûhu olduğu ve anlar dahi 'aded-i nüfûsca yirmiden ziyâde olarak bunların elde bulunduğu beyânıyla ol bâbda su'âl-i re'y ve mütâla'atı hâvi vârid olan tahrîrât-ı behiyyeleri Encümen-i Mahsûs-ı Vükelâ'da

---

²⁹ 8 Aralık 1872.

³⁰ 8 Aralık 1872.

³¹ 9 Aralık 1872.

³² 8 Aralık 1872.

kırâ't ve mütâla'a olundu. Fezleke-i iş'âr-ı devletleri eşhâs-ı merkûmenin kesretinden dolayı cümlesinin birden tutulub bi'l-istintâk tertîb-i cezâları mevki' ve maslahatça câiz ve münâsib ve bu mütâla'aya göre te'hir-i mucâzâtı icâb-ı hâle muvâfık olmadığından elde bulunan ve kurulan dolab-ı mefset ve 'isyânın asıl alet ve vâsıta-i muharrikesi olan yirmiden ziyâde eşhâsın bi'l-istintâk derecât-ı mütefâvitede tertîb ve icrâ-yı cezâ-yı sezâlarıyla diğerlerinin vehleten ve cümleten üzerlerine varılmayub ba'zı şâyî'a-i münâsibe ile refte refte ahz ü girift olunarak iktizâsının icrâsı lüzûmunu beyân ve istizândan 'ibâret olub icâbı lede't- tezekkür işbu hey'et-i muzırranın fırsat-yâb-ı icrâ-yı merâm olmaksızın bi't-tedkîk zâhire ihrâcıyla ahz ve istisâli emrinde merkez-i vilâyetçe ve mahallince ittihâz ve icrâ kılınmış olan tedâbir-i sâibe ve mesâi'-i cemîle şâyân-ı takdîr-i harekât-ı makbûleden olub fakat eşhâs-ı merkûmenin mâdâm ki cümleten madde-i fesâd ve 'isyânda medhal ve müşârekeleri şübhesizdir bunlardan birazının icrâ-yı mucâzâtle ekserinin şâyî'a-i tedkîkât ile te'ehhür-ü cezâları dağılub firarlarını ve bu da oralarca ekmekde oldukları tohum-u fesâdın mahâll-i sâ'ireye dahi sirâyet ve intişârını istilzâm iderek câiz ve münâsib olamayacağına

Arka yüz:

Fî 8 Şevvâl [12]89³³

Rumili

Kayd şüd

Kayd şüd

s. 2

ve Hükûmet-i Seniyye'nin o misillüleri hakkında teyakkuz ve iktidarını göstermek için gerek tutulan ve gerek mensûbları olan eşhâsın derece-i cinâyet ve kabahâtlarına göre pençe-i kânûn-ı cezâyâ çarpılmaları lâzımeden ve işbu eşhâsın icrâ-yı istintâkı zımnında Sofya'da komisyon-ı mahsûs teşkîl itdirilmiş ise de kendülerinin 'ahz ü giriftine vâsıta Sofya hükûmeti olduğu ve binâenaleyh bu hükûmet emr-i tedkîkde hem müdde'î hem de hâkim sıfatında bulunacağı cihetle tahkîkât-ı vâkı'a enzâr-ı 'umûmiyyede medâr-ı emniyet olamayacağına binâen esas-ı maslahat etrâfı tutmak ve ashâb-ı cinâyet ve töhmet olanlar ve ahâliyi ifsâdda medhali bulunanlar ber-vech-i hakkaniyet istintâk birle cezâ-yı sezâları tertîb ve icrâ kılınmak ve hiç bir tarafa bi-hakkın diyecek kalmamak ve inde'l-icâb mahallince Müslim ve Gayrimüslim zevâtdan dahi a'zâ intihâb olunmak üzere yedlerine ta'limât-ı mahsûsa virilerek bu taraftan bir komisyon-ı mahsûs gönderilmiş ve bu komisyonun riyâsetine mütehayyizân-ı ferîkân-ı kirâmdan Ali Sâib Paşa hazretlerinin ve a'zâlığına Divân-ı Ahkâm-ı Adliye Muhâkemât Dâiresi a'zâsından sa'âdetlü Yovanço Efendi hazretleriyle Bağdad Vilâyeti vâli mu'âvinliğinden münfasıl sa'âdetlü Şâkir Beğefendi'nin ta'yîni ve müşârûni-

---

³³ 9 Aralık 1872.

leyh Sâib Paşa'ya beş bin ve Şâkir Beğ'e on bin guruş ma'âş-ı muvakkat tahsîsiyle ol tarafa i'zâmları ve her ne kadar işin i'mâl-i kuvve-i cünûdiyeye ihtiyâcı olmayacağı derkâr ise de o misillü ahvâlde nümâyîş 'asâkirinin dahl ve fâidesi 'azîm olacağından lede'l-hâce 'asâkir istenildiği takdîrde mevâki'-i lâzıme sevkî husûsunun dahi İkinci Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'ne bildirilmesi tensîb olunmuş ve bi'l-istizân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî dahi ol merkezde müte'allik ve şeref-südûr buyurılıb icâbı bi'l-icrâ komisyon-ı mezkûr ta'limât-ı mukteziyye i'tâsıyla ol tarafa i'zâm olunmuş 7) ve sûret-i hâl müşiriyet-i müşârünileyha ile taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî ve Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne bildirilmiş olmağla telgrafnâme ile dahi bildirildiği üzere komisyon-ı mezkûrun vüsûlünde bi'l-etrâf müzâkere-i maslahat olunarak ve kendülerine ma'lumât-ı kâfiye i'tâ kılınarak iktizâ-yı hâlin icrâsına ve netice-i müzâkerâtın bu tarafa sür'ât-i iş'âr ve inbâsına himmet buyurulması siyâkında şukka.

Ordu müşirliğine

7)

Ve ol bâbda cânib-i vilâyete tebligât-ı mukteziyye icrâ ve taraf-ı vâlâ-yı Seraskerîye ma'lumât i'tâ kılınmış olmağla ilcâ-yı mecbûriyetle mürâca'at vukû'unda kuvvet-i kâfiyenin mevâki'-i mukteziyyeye sevkîyle bu tarafa ma'lumât virilmesi menût himmet-i behiyeleri idüğü beyânıyla şukka.

15

BOA, İ.MTZ.(04), 5/119, lef 2.

Ferîk sa'âdetlü Ali Sâib Paşa hazretleri riyâsetiyle Sofya'ya ta'yîn olunan komisyonun vezâif-i esâsiyyesini mübeyyin ta'limât müsveddesidir.

Bir zamandan berü Bükreş'de teşekkül itmiş olan fesâd komitesi ara sıra Bulgaristan taraflarında silsile-i ihtilâl ve fitneyi tahrîk ile kaleme ve kâlen ve nakden sâdedilân ahâliyi fesâda teşvîk idegeldikleri misillü geçende dahi Tuna Vilâyeti dâhilinde kâin Orhaniye kasabasıyla Teteven ve İzvor karyelerinde ve kurâ-yı sâ'irede bir takım eşhâsı bi'l-iğfâl dâire-i ittifâklarına idhâl eylemiş oldukları hâlde sâye-i muvaffakiyet-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde re'is ve mürevvicleri ahz ve istisâl olunarak kurdukları dolab-ı mefâsid ibtâl kılınmış ise de ashâb-ı fesâd yalnız bu adamlardan 'ibâret olmayub işin içinde dört beş yüzden mütecâviz kesân daha olduğu ve zikr olunan komite ise yukarıda gösterildiği üzere ol havâliyi mine'l-kadîm azmayışgâh-ı şûriş ittihâz ile halkı izlâl ve hükûmeti işgâlden hâlî kalmadığı mülâbesesiyle bunları şöylece bırakmak ve mefsedetlerinden iğmâz olunmak teşeddüd ve tezâyüd-i habâsetlerini istilzâm eyleyeceğine ve bil'akis pençe-i mucâzât-ı kânûniyyeye çarpılmaları Devlet-i 'Aliyye'nin o makûleler hakkında teyakkuz ve iktidârını i'lân ile fırka-i müfsidenin ye'is ve fütûr ve ehl-i 'ırz teba'a ve sekenenin âsâyîş ve huzûrunu müstelzim olacağına mebnî eldeki eşhâs ile pâ-dâşlarının celb ve bi'l-etrâf istin-

tâkı zımnında bâ-irâde-i seniyye işbu komisyon tertîb ve ta'yîn olunmağla vezâif-i asliyesi ber-vech-i âti beyân olunur.

Ol bâbda mahallinden vürûd iden evrâkın i'tâ kılınan sûretlerinden müstebân olacağı vechle tutulan eşhâs için Sofya'da bir komisyon yapılarak tahkîkât-ı lâzîmeye bakılmakda ise vâsita-i ahz ü girifti Sofya hükûmeti olmağla anın hem müdde'î hem de hâkim sıfatında icrâ-yı tedkîkât itmesi muvâfık-ı kâide ve maslahat olamayub emr-i tahkîk ve istiknâhın ayrıca icrâsı lâzımeden olduğundan ve eğerce komisyon-ı mezkûrun merkez-i ictimâ'ı Sofya olacak ise de maslahatın ta'alluk ve münâsebetine binâen ibtidâ İkinci Ordu-yı Hümâyûn müşiri ve Tuna vâlisi devletlü paşalar hazerâtıyla müdâvele-i efkâr olunmak mühim ve muktezî bulunarak Rusçuk'a gelmesi müşir-i müşârünileyhe bildirildiğinden ferîk-i müşârünileyh refikleriyle beraber doğrıca Rusçuk'a giderek müşir ve vâli-i müşârünileyhima ile dahi icrâ-yı müzâkerât ve anlardan dahi ahz-ı ma'lûmât itdikden sonra Sofya'ya varub ve lede'l-hâce komisyona orada Müslim ve Gayrimüslim ahâlinin mu'teberân ve mu'temedânından bir kaç a'zâ dahi ilave idüb gerek el-yevm taht-ı tevkîfde bulunan ve gerek sâ'ir bizzât re'is-i fitne ve sâ'î-i bi'l-fesâd olanları bi't-tahkîk zâhire ihrâc ile celb ve 'arız ve 'amîk istintâk iderek içlerinden birinci ve ikinci derecede sâ'î-i bi'l-fesâd olub da kânûnen i'dâm veya kal'a-bend idilmeleri iktizâ eyleyenlerin keyfiyet ve cinâyetlerini Bâb-ı Âli'ye bildirecek ve anın üzerine iktizâ-yı hâl vâli-i vilâyete ve mezkûr komisyona iş'âr kılınacaktır.

Bizzât tahrîk-i ifsâdda bulunmayub da fırka-i müfsidenin ifsâdatına aldandmış olanlara gelince bu makûleler ekseriyâ sebük-mağz ve sâdedil bir takım câhil eşhâsdan mürekkeb olacağından ve Saltanat-ı Seniyye'nin maksad-ı aslîsi zimmet-i mülkdârisine mütehattim olduğu vechle mugâyir sıfat-ı tâbî'iyet-i ahvâle cesâret ve kıyâm idenlerin te'dîb ve terbiyesiyle beraber hayır ve şerr ve nef' ve zararını bilmeyen ve mücerred belâ-yı humk ve belâhetle dâhil-i cem'iyet olmuş olan âhâd-ı nâsın 'umûmen mu'âhezesiyle işin ve teşebbüsün temdîd ve i'zâm olunmaması maddesi idüğünden ol misillüler müstesnâ olmak üzere şübhe-i kaviyye altında bulunan ve memleketlerinde ikâmetlerinin devâm-ı şûriş ve fesâda sebep olanlar tahkîk ve tefrîk ve tevkîf olunarak müddet-i münâsibe ile mahâlli-i sâ'ireye teb'îd kılınmak için keyfiyât ve esâmisi kezâlik buraya iş'âr idilecektir.

Kaldı ki bu gûne ahvâlde nümâyîş 'asâkirinin dahl ve fâidesi 'azîm olduğundan lede'l-hâce 'asâkir istenildiği hâlde mevâki'-i lâzîmeye sür'at-i sevk ve işâli İkinci Ordu-yı Hümâyûn Müşiriyet-i Celîlesi'ne yazılmış ise de mahallince lüzûm-ı kaviyy ve sahîh görünmedikçe beyhûde cünûd-ı şâhânenin tahrîk ve it'âbı ve oralar ahâlisinin tahdîş-i ezhânı ihtiyâr ve tecvîz olunmayacaktır.

İşte bu madde hakkında Bâb-ı Âli'nin hulâsâ-i mütâla'âtı husûsât-ı muharrereden 'ibâret olarak îcâbât ve meşhûdat-ı mevki'îye üzerine ittihâzına lüzûm görünecek tedâbir dahi komisyon hey'etinin dirâyet-i zâtiyesine müfevvez olduğına ve sûret-i hâl devletlü müşir ve vâli paşa hazerâtına ve Sofya Mutasarrıflığı'na bildirildiğine binâen anlarla da muhâbere ve ittihâd olunarak

iktizâlarının tamami-i icrâsına himmet ve i'tinâ ve vukû'ât ve icrâât pey-der-pey buraya iş'âr ve inbâ kılınacaktır.

16

BOA, İ.MTZ.(04), 5/119, lef 3.

‘Atûfetlü efendim hazretleri

Geçende ‘arz ve istizân kılındığı vechle Tuna Vilâyeti dâhilinde kâin ba‘zı mahaller ahâlisinden bulunmuş ve Bükreş’de müctemi‘ cem‘iyet-i fesâdiyyenin tesvîlâtıyla bir takım harekât-ı gayr-i marziyeye teşebbüs itmiş oldukları hâlde sâye-i tevfiât-vâye-i cenâb-ı şâhânedede fırsat-yâb-ı icrâ-yı merâm olmaksızın ahz ve istisâl olunmuş olan eşhâs ile pâ-dâşlarının tahkik ve istintâkı zımında Ferik sa‘âdetlü Ali Sâib Paşa hazretleri riyâsetiyle Sofya’ya irsâli muktezâ-yı irâde-i seniyye-i şehinşâhîden bulunan komisyon hey’eti bir iki güne kadar buradan hareket ve ‘azimet idecek olub bu husûsda maksûd-ı aslî hükûmetin o makûle muharrik ve müteharrikler hakkında teyakuz ve intibâhını ve te’dîb ve terbiyeleri emrinde iktidarını bi’l-irâe emsâline ibrâz-ı ‘ibret-i mü’essire için eşhâs-ı mevkûfe-i merkûme ile sahihen sâ‘î-i bi’l-fesâd olan ve memleketlerinde ikâmetlerinde mahzûr-ı hakîkî görinan sâ‘ir kesânın tahkik ve istintâklarıyla derece-i cürüm ve cinâyet ve isim ve keyfiyetlerinin buraya iş'ârı ve anınla beraber dâire-i sadr-ı mahsûsdan çıkılub da işin bilâ-mücib i‘zâmı ve halkın tahdîş-i ezhânı kat’an câiz olamayacağından tedâbir-i mukteziyyenin her hâlde hakîmâne ve mu‘tedilâne sûrette cereyânı kazâyâ-yı mühimmesi olmasıyla ve şu cümle ile ma‘ân bu bâbda İkinci Ordu-yı Hümâyûn müşiri ve Tuna vâlisi devletlü paşalar hazerâtının ma‘lûmât-ı mahalliyeleri alınarak vukûf-ı tâmm ile işe başlanılmak levâzım-ı umûrdan bulunmasıyla komisyonun şu esas üzerine ta‘yîn-i vazîfesi lâzım gelmiş ve ana göre kaleme alınan ta‘limât müsveddesi Encümen-i Hass-ı Vükelâ’da lede’l-kırâ’a mündericâtı muvâfık-ı maslahat görünerek müsvedde-i mezbûre meşmûl-i nigâh-ı dekâyık-ı ihtivâ-yı şehriyârî buyurulmak üzere leffen ‘arz ve takdîm kılınmış ise de mevâdd ve ‘ibârâtı hakkında emr ü fermân-ı hikmet-nişân-ı cenâb-ı cihânbanî her ne sûretle müte‘allik ve şeref-sünûh buyurulur ise mantûk-ı celîli infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fî 8 Şevvâl sene [1]289³⁴

(İrâde)

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hâme pirâ-yı ta‘zim olan işbu tezkire-i sâmiyye-i sadâret-penâhîleriyle mezkûr müsvedde manzûr-ı ma‘âlî-nüşûr-ı hazret-i tâcdârî buyurulmuş ve müsvedde-i mebhûsenin mevâdd ve ‘ibârâtı yolunda görüldüğinden ber-vech-i istizân ifâ-yı muktezâsı müte‘allik ve şeref-südûr buyurulan emr ü irâde-i isâbet-

³⁴ 9 Aralık 1872.

ifâde-i cenâb-ı mülûkâne îcâb-ı ‘âlisinden olarak marû'l-beyân müsvedde yine savb-ı sâmi-i âsafânelerine i‘âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 9 Şevvâl sene [1]289³⁵

Arka yüz:

Fî 9 Şevvâl sene [12]89³⁶, Meclis-i Hass, Dâhiliye

Hükmü evvelce icrâ olunmuş

17

BOA, A.MKT.MHM, 443/20, lef 1.

Tuna Vilâyeti'ne şifreli telgrafnâme-i sâmi

Beş altı ay zarfında yalnız Tırnova'da kırkdan mütecâviz Bulgar çorbacısı katl ve i'dâm olunduğı ve bunların kâffesi tarafdârân-ı Devlet-i ‘Aliyye'den bulunduğı ve kâtillerinin ise ele geçirilemediğı ba‘zı taraftan rivâyet olunmakta olub eğerçe bu rivâyet mübâlağalı olduğı derkâr ise de hakikat-i hâl dahi bilinemediğinden bunun ve bir de Rusçuk'da yüz bin imzalı bir ‘arz-ı mahzar tertîb ve Rusya imparatoruna takdim kılındığı kezâlik rivâyet olunmağla bu husûsun dahi bi'l-etrâf tedkîk ve tahkîkiyle mevâdd-ı mezkûrenin karîn-i sıhhat olub olmadığının ve ‘illet ve esbâblarının tafsîlen iş‘ârı mütemennâdır.

Arka yüz:

Yazıldı fi 7 Şevvâl sene [12]89³⁷

Kayd şüd

18

BOA, İ.MTZ.(04), 5/121, lef 1.

Sofya'da bulunan Ali Sâib Paşa'dan 13 Kânûn-ı evvel sene [12]88 tarihiyle³⁸ makâm-ı ‘âli-i hazret-i sadâret-penâhiye meb‘ûs-ı telgrafnâme hallidir.

Belgrad'da kâin komite tarafından İbrail komitesine tavsiye ve oradan Loğça komitesinin maslahatında kullanılmak üzere bu taraflara i‘zâm kılınan Yakovalı Dimitri Bulgarları karye karye dolaşub müsellehan Devlet-i ‘Aliyye'ye ‘isyâna da‘vet ve teşvîk ve komiteye idhâl idebildiğı eşhâsdan silah iştirâsıyçün paralar toplayub Loğça komitesine teslim iderek muharrik-i mefseted oldığımı ve komiteden aldığı emir mücebince Loğça despotu vekili diyakosu Orhaniye'de tüfenk kurşunuyla müte‘ammiden katl eylediğini ve bir cemm-i gafire baş olub Orhaniye'den Sofya'ya üç zabtiye ile gönderilen emvâl-i mîrîyyeyi isti‘mâl-i silah iderek gasb ve gârete cesâret itdiğini tâb‘an ikrâr

³⁵ 10 Aralık 1872.

³⁶ 10 Aralık 1872.

³⁷ 8 Aralık 1872.

³⁸ 25 Aralık 1872.

itmekte olduğundan bugün kânûnen i‘dâmına hükm olunacak tanzîm kılınacak mazbatası bu posta ile derdest-i takdîm olmağla zaman geçmeksizin merkûmun icrâ-yı siyâseti hakkında istizân-ı irâde-i efhâmilerine mücâseret kılınur.

Arka yüz:

Yarınki meclisde kırâ‘at fî 24 Şevvâl [12]89³⁹

19

BOA, İ.MTZ.(04), 5/121, lef 2.

‘Atûfetlü efendim hazretleri,

Ezhân-ı ahâliyi ifsâd ve iğfâl maksadıyla Belgrad‘da teşekkül iden komite- nin mensûbâtından derdest idilan eşhâsdan Yakovalı Dimitri hakkında Sofya‘ya meb‘ûs komisyon re‘isi Ferîk sa‘âdetlü Ali Sâib Paşa hazretleri cânibinden gelan telgrafnâme Encümen-i Mahsûs-ı Vükelâ‘da kırâ‘at olundu. Meâlinden müstebân olduğına nazaran merkûm Dimitri muharrikîn ve müfsidînin rü‘esâs-ından olduğu gibi Lofça despotu vekili diyakosu Orhaniye‘de müte‘ammiden katl eylediğini ve Orhaniye‘den Sofya‘ya irsâl idilan emvâl-i mîrîyyeyi isti‘mâl- i silah ile gasb ve gârete cesâret itdiğini dahi tâb‘an ikrâr ve i‘tirâf eylemiş olduğundan zaman geçmeksizin merkûmun icrâ-yı siyâset ve mücâzâtı istizân olduğına ve i‘dâm cezâsının evrâk ve mezâbıt ve i‘lâmât-ı nizâmiyye ve şer‘iyyesi bi‘l-vürûd Divân-ı Ahkâm-ı ‘Adliye Muhâkemât-ı Cezâ‘iyye Dâire- si‘nce vukû‘ bulacak tedkîk ve hükm üzerine icrâsı usûl-i mer‘iyyeden ise de iş- bu hey‘et-i fesâdiyye Rumili havâlisinde iş‘âl-i nâire-i mefâsid ve ihtilâl için teşekkül idüb o yoldaki niyetlerini fi‘ilen dahi meydana koymuş olmalarıyla iç- lerinden asıl sâ‘î-i bi‘l-fesâd olanların bilâ-ifâte-i vakit pençe-i cezâ-yı kânûniyyeye çarpılmaları hâlen ve mevki‘an pek mühim ve muktezî ve emsâli- ne irâe ideceği ‘ibret-i mü‘essire mülâsebesiyle de rütbe-i ehemmiyete müntehî bulunduğundan ve reviş-i inhâya göre şahs-ı merkûm zâten dahi mukırr-ı cinâyât olduğundan ber-müceb-i iş‘âr icrâ-yı mücâzâtı tezekkür kılınarak mezkûr telgrafnâme takdîm olunmuş ise de ol bâbda emr ü fermân-ı hikmet-‘unvân-ı hazret-i mülûkâne her ne sûretle müte‘allik ve şeref-sünûh buyurılır ise mantûk-ı münîfi ifâ idileceği ve erkân-ı cem‘iyet-i fesâdiyyeden olub kânûnen idamları komisyonca mahkûm olacak sâ‘ir eşhâs haklarında vukû‘ bulacak iş‘ârât üzerine terettüb idecek mütâla‘ât dahi ilerüde ‘arz ve istizân olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 29 Şevvâl [1]289⁴⁰

(İrâde)

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

---

³⁹ 25 Aralık 1872.

⁴⁰ 30 Aralık 1872.

Esâbi‘-i pirâ-yı ta‘zim olan işbu tezkire-i sâmiyye-i âsafâneleriyle melfûf telgrafnâme manzûr-ı ma‘âlî-mevfûr-ı cenâb-ı pâdişâhî buyurulmuş ve tezekkür ve istizân olundığı üzere merkûmun ber-mûceb-i iş‘âr icrâ-yı mücâzâtı müte‘allik ve şeref-südürlü buyurulan emr ü fermân-ı ‘adâlet-‘unvân-ı hazret-i cihânbânî mantûk-ı münîfenden olarak mezkûr telgrafnâme yine savb-ı sâmi‘i hıdivânelerine i‘âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü‘l-emrindir.

Fî selh-i (29) Şevvâl [1]289⁴¹

Arka yüz:

633 637 Fî 2 Zilk‘ade [12]89⁴²

Dâhiliye, Meclis-i Mahsûs

Telgrafnâme yazılmışdır.

Emr-i ‘âlisi yazılmışdır. Fî 5 Zilk‘ade [1]289⁴³

20

BOA, İ.MTZ.(04), 5/123, lef 1.

Sofya‘da bulunan Ali Sâib Paşa‘dan 14 Kânûn-ı sâni sene [12]88⁴⁴ tarihiyle gelen telgrafnâmenin hallidir.

Muahharen Lofça‘da derdest itdirilen re‘is ve mü‘essis-i fesâd Vasil Diyako Lefski‘nin teba‘a-i şâhâneyi müsellahan Saltanat-ı Seniyye ‘aleyhine isyân itdirmek üzere tahrîk eylediği ve tasaddî idilan fesâdlarda re‘is ve muharrik-i mefsedet olduğu ve îrâd eyledikleri nutukların ve neşr itdiği evrâk-ı matbû‘anın eser-i fi‘ilîsi meydana geldiği ve Lofça‘da hâne basmak cinâyetini irtikâb ider iken yakayı ele virmemek üzere hizmetkârı katl eylediği sâbit ve mütehakkık olarak Kânûnnâme-i Hümâyûn ahkâmına tevfikân i‘dâm cezâsıyla mücâzâtı hakkında hükmü hâvi mazbatası posta ile takdîm kılınmağla merkûmun icrâ-yı siyâseti mütevakkıf-ı emr ü irâde-i vekâlet-penâhileridir. Fermân.

21

BOA, İ.MTZ.(04), 5/123, lef 2.

‘Atûfetlü efendim hazretleri,

Lofça‘da icrâ-yı tahrîkât ile Hükümet-i Seniyye ‘aleyhine fesâdât-ı kavliyye ve fi‘iliyye ve daha sâ‘ir cinâyata cür‘eti sâbit ve mütehakkık olan Vasil Diyako Lefski‘nin derdest idildiğine ve mücâzâtı hakkında mazbatası posta ile gönderileceğine dâir Sofya‘da teşkîl olunan tahkîk komisyonu re‘isi Ferîk sa‘âdetlü Ali Sâib Paşa hazretleri tarafından alınan telgrafnâmenin halli leffen

⁴¹ 30 Aralık 1872.

⁴² 1 Ocak 1873.

⁴³ 4 Ocak 1873.

⁴⁴ 26 Ocak 1873.

‘arz ve takdîm kılınmış ve bu makûle erbâb-ı fesâdın i‘dâm cezâsıyla mücâzâtı hükmi-kânûn icâbından olduğundan müfsid-i merkûmun dahi bu hükme tevfikân i‘dâmı için iktizâ iden fermân-ı celîlü’l-‘unvânın ısdârı menût-ı irâde-i cenâb-ı pâdişâhî idüğü Encümen-i Hass-ı Vükelâ’da tezekkür edilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân-ı isâbet-nişân-ı hazret-i şehinşâhî her ne vechile müte‘allik ve şeref-sünûh buyurılır ise muktezâ-yı münîfi icrâ olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 4 Zilhicce sene [1]289⁴⁵

(İrâde)

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Esâbi‘-i pirâ-yı ta‘zîm olan işbu tezkire-i sâmiyye-i vekâlet-penâhîleriyle melfûf telgrafnâme halli manzûr-ı ma‘âlî-mevfûr-i hazret-i şehinşâhî buyurulmuş ve tezekkür ve istizân olundığı üzere merkûmun i‘dâmı için iktizâ iden fermân-ı celîlü’l-‘unvânın ısdârı şeref-sünûh ve sūdûr buyurulan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı pâdişâhî mantûk-ı münîfinden olarak mezkûr telgrafnâme halli yine savb-ı ‘âlî-i hıdivîlerine i‘âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

Fî 5 Zilhicce sene [1]289⁴⁶

Arka yüz:

151 Fî 6 Zilhicce sene [12]89⁴⁷ Meclis-i Mahsûs, Dâhiliye

Emr-i ‘âlisi yazılmışdır. Fî 8 Zilhicce sene [1]289⁴⁸

151 Divân’a 8 Zilhicce Sene [12]89⁴⁹

Tuna Vilâyeti’ne telgrafnâme yazılmışdır. Fî 15 Zilhicce sene [12]89⁵⁰

22

BOA, İ.MMS, 45/1902, lef 1.

Fevka’l-âde 544

Makâm-ı Celîl-i Sadâret-‘Uzmâ’ya

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sofya havâlisinde teşekkül iden fesâd komitesiyle hazîne gâsıblarının tahkîk-i ahvâliyiçün teşkîli tasvib buyurulan komisyona mütehayyizân-ı ferîkân-ı kirâmdan sa‘âdetlü Ali Sâib Paşa hazretleriyle Divân-ı Ahkâm-ı ‘Adliye a‘zâsından sa‘âdetlü Hacı Yovanço Efendi hazretleri ve Bağdad Vilâyeti vâli mu‘âvini-i sabık sa‘âdetlü Şâkir Bey Efendi’nin ta‘yini bi’t-tensîb yedlerine

⁴⁵ 2 Şubat 1873.

⁴⁶ 3 Şubat 1873.

⁴⁷ 4 Şubat 1873.

⁴⁸ 6 Şubat 1873.

⁴⁹ 6 Şubat 1873.

⁵⁰ 13 Şubat 1873.

ta'limât i'tâsıyla bu tarafa i'zâm buyurulduğu beyân-ı 'âlisiyle ol bâbda ba'zı vesâyâ-yı hikmet-ihativâ-yı vekâlet-penâhîlerini mutazammın üç yüz kırk yedi numerosu ve fi 7 Şevvâl sene [12]89⁵¹ tarihiyle murakkaman şeref-vârid olan emir-nâme-i sâmi-i hıdiv-i a'zamileri müfâd-ı celîle-i rehîn-i ikân-ı çâkerî olmuş ve müşâr ve mûmâileyhim mukaddemce bi'l-vürûd İkinci Ordu-yı Hümâyûn müşiri devletlü paşa hazretleri dahi Rusçuk'da buldukları cihetle müzâkerât-ı lâzime bi'l-icrâ komisyon-ı mezkûr Sofya'ya 'azîmet ve ta'limât-ı 'aliyye ah-kâmına tevfikân ifâ-yı vezâif-i me'mûriyete mübâşeret eylemiş idi. Sâye-i mu-vâfik-vâye-i hazret-i pâdişâhîde mu'âvenet-i tevcihât-ı celîle-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleriyle derdest olunan eşhâs-ı muzırranın birer birer muhâkeme ve muvâ-ceheleri icrâ ve sabit olan töhmet ve cinâyetlerine göre ahkâm-ı kânûniyyeye tevfikân derece derece mücâzât-ı lâzımleri tahdîd ve ta'yin ile bi'l-istizân müte'allik buyurulan irâde-i 'aliyye-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleri mücebince icâbâtı ifâ olunarak sâye-i şevket-vâye-i hazret-i pâdişâhîde maslahat ber-vech-i matlûb-ı 'âli tesviye-pezir olmuşdur. Komisyon-ı mezkûr hey'eti şu husûs-ı mu'tena-bahâda i'tâ buyurulan ta'limât-ı hikmet-'ayât-ı cenâb-ı sadâret-penâhîleri ahkâm-ı münîfesine tevfik hareket ve bihakkın ibrâz-ı me'ser-i dirâ-yetle ifâ-yı hüsn-i me'mûriyete muvaffak olmuş ve bu kere Rusçuk'a 'avdetle ma'lûmât-ı müstahsala üzerine tetimme-i maslahata dâir müzâkerât-ı icâbiyye bi'l-icrâ bu kere ol cânib-i şeref-câliye 'azîmet itmiş ve keyfiyet ifâde-i şifâhiyelerinden rehîn-i 'ilm-i 'âli-i vekâlet-penâhîleri buyurılacağı cihetle 'arz-ı tafsilîyyeye müstağnî olub bu işin şu sûretle gürüldüsüzce hüsn-ü itmâmı her husûsda teshilât-bahş olan muvaffakiyye-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî âsarından olarak du'â-yı mefrûzû'l-edâ-yı cenâb-ı hilâfet-penâhînin tekrârıyla tezyîn-i li-sân-ı 'ubûdiyyet kılınmış olmağla her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 12 Zilhicce sene [12]89 ve fi 28 Kânûn-ı sâni sene [12]88⁵²

Bende

Mühür: Es-Seyyid Ahmed Hamdi

Rusçuk'dan

23

BOA, İ.MMS, 45/1902, lef 2.

Fevka'l-âde 543

Makâm-ı Celîl-i Sadâret-i 'Uzmâ'ya

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Orhaniye vukû'âtında hüsn-i hizmet ve gayretleri meşhûd olması üzerine rütbe ve nişân ile icrâ-yı taltifleri evvelce 'arz ve istid'â olunan me'mûrîn ve sâ'irenin sûret-i taltifleri Sofya Komisyonu'nun ikmâl-ı icrââtına ta'lik

⁵¹ 8 Aralık 1872.

⁵² 9 Şubat 1873.

buyurulduğu cevâben hâme zîb-i ta‘zim ve tekrîm olan emirnâme-i sâmi-i vekâlet-penâhîlerinde emr ü fermân buyurulmuş idi. Komisyon-ı mezkûrun bu kere hitâm-ı me‘mûriyetiyle ‘avdeti vukû‘una mebnî mûmâileyhimin hizmet-i vâkî‘aları şâyân-ı takdîr ve kendüleri sezâvâr-ı mükâfât ve tesrîr oldukları komisyonca dahi tasdîk ile beraber anlardan mâ‘adâ teba‘a-i Müslime ve Gayri-müslime’den işbu komisyon a‘zâlığında müstahdem bulunan beş zâtın dahi rütbe-i münâsibeden birer Mecîdî nişân-ı zî-şân ve meşâhir-i fesededen muahharen ele geçirilen Diyako Vasil Lefski’nin ahz ü girifti emrinde hizmeti ve husûsât-ı sâ‘irede ikdâm ve gayreti meşhûd olan Lofça Kâimmakâmı Cami Efendi’nin dahi bir rütbe-i sâlise ile icrâ-yı taltîf ve mesrûriyetleri dahi komisyon-ı mezkûr tarafından ifâde ve iltimâs olunmuş ve icrâ-yı taltîfleri evvelce ‘arz ve isti‘dâ olunanlar ile bu kere iltimâs kılınanların esâmisiyle sûret-i taltîfiyelerini mutazammın bu kere dahi tanzîm kılınan pusula leffen huzur-ı ‘âli-i âsafefhamîlerine takdîm kılınmış olmağla ve bu makûle âsâr-ı hüsn-i hizmeti meşhûd olan bendegân-ı sadakât-nişânın sâye-i mükâfât-vâye-i hazret-i pâdişâhîde eltâf-ı seniyyeye mazhariyeti muvâfık-ı şân-ı ‘âli görünmekle icâbının ifâsı husûsuna müsâ‘ade-i merâhim-‘âde-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleri bi-dirîğ ve şâyân buyurulmak bâbında ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

Fî 12 Zilhicce sene [12]89 ve fî 28 Kânûn-ı sâni sene [12]88⁵³

Bende

Mühür: Es-Seyyid Ahmed Hamdi

Ruşçuk’dan

24

BOA, İ.MMS, 45/1902, lef 3.

Mukaddemâ takdîm olunan pusulada esâmisi muharrer olan zevât

Kapucı başlık – Orhaniye Kâimmakâmı Ahmed Efendi

Bu dahi – Sofya Hayvan Rüsûmu Me‘mûru Şâkir Ağa

Râbi‘a – Orhaniye Mal Müdürü Sadeddin Efendi

Brusa⁵⁴ müderrisliği – Sofya meclis-i temyîzi mümeyyizlerinden Sadullah Efendi

Hâcelik – Sofya meclis-i temyîz müstantuklarından Hasan Efendi

Beşinci rütbe Mecidiye nişânı – Sofya zabtiye taburu bölük ağalarından Süleyman ve Ahmed Ağalar, Lofça bölük ağası Mehmed ve Sofya bölük ağası mu‘âvinlerinden Mecid Mehmed Ağalar

Bu kere tensîb olunan zevâtın esâmisi

Sâlise – Lofça Kâimmakâmı Cami Efendi

⁵³ 9 Şubat 1873.

⁵⁴ Bursa.

Tensîb buyurulacak rütbeden Mecidiye nişânı dördüncü – Sofya Müftüsü Mehmed Sadık Efendi

Bu dahi – Buna ve diğerlerine beşinci – Sofya komisyon a‘zâlarından Mustafa Beğ

Bu dahi – Komisyon-ı mezkûr a‘zâsından Salim Efendi

Bu dahi – Komisyon-ı mezkûr a‘zâsından Hafız Efendi

Bu dahi – Komisyon-ı mezkûr a‘zâsından Hacı Mano Ağa

Bu dahi – Komisyon-ı mezkûr a‘zâsından Beşo Ağa

Bu dahi – Komisyon-ı mezkûr a‘zâsından Mito Ağa

25

BOA, İ.MMS, 45/1902, lef 4.

‘Atûfetlü efendim hazretleri

Geçende Sofya havâlisinde teşekkül iden fesâd komitesiyle hazîne gâsıblarının tahkîk-i ahvâli için bâ-irâde-i seniyye ta‘yin ve i‘zâm kılınan komisyon hey‘etinin itmâm-ı me‘mûriyetiyle ‘avdet eylediklerine ve şu husûsda ikdâm ve gayretleri meşhûd olan me‘mûrîn ve sâ‘irenin münâsib rütbe ve nişanlar ile taltîflerine dâir Tuna vâlisi devletlü paşa hazretleri cânibinden vürûd iden iki kıt‘a tahrîrât Encümen-i Hass-ı Vükelâ‘da kırâ‘at ve mütâla‘a kılındı. İşbu komite hükûmet ve memleket ‘aleyhinde bir takım niyyât-ı muzırta ile terkîb ve tertîb olunmuş olduğı hâlde menviyât-ı fesâdkârâneleri mevki‘-i fi‘il ve husûle gelmeksizin perîşân ve târ-mâr ve cezâ-yı ‘amellerine giriftâr olmaları mücerred veli-ni‘met-i bi-minnetimiz pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin her hâlükârda meşhûd-ı ‘uyun-ı iftihâr ve ibtihâcımız olmakda bulunan muvaffakiyât-ı kerâmet-i bünyân-ı mülkdârîleri cümle-i mübeccelesinden olmasıyla mefrûz-ı zimmet-i ‘ubûdiyyetimiz olan du‘â-yı temâdi-i ‘ömr ve şevket ve iclâl ve ‘azamet-i cenâb-ı zıllullahînin tekrârıyla tezyîn-i lisân-ı rıkkıyyet kılındığı ve bu işde ibrâz-ı me‘ser-i hüsn-i hizmet idilerek ‘atûfet-i celîle-i şehinşâhiye nâiliyetleri muvâfık-ı şân-ı ‘âli olacağından melfûf defterde gösterildiğı üzere bunlardan Orhaniye Kâimmakâmı Ahmed Efendi ile Sofya Hayvan Rüsûmu Me‘mûru Şâkir Ağa‘ya kapucu başılık, Loğça Kâimmakâmı Cami Efendi‘ye sâlise ve Orhaniye Mal Müdürü Sadeddin Efendi‘ye râbi‘a ve Sofya meclis-i temyîzi müstantıklarından Hasan Efendi‘ye hâcelik rütbeleri tevcihi ve meclis-i mezkûr mümeyyizlerinden Sadullah Efendi‘ye istenilen Brusa⁵⁵ müderrisliğinin savb-ı vâlâ-yı fetvâ-penâhiye havâlesi ve Sofya Müftüsü Mehmed Sadık Efendi‘ye dördüncü ve mezkûr komisyon a‘zâsından Mustafa Beğ ile Salim ve Hafız efendilere ve Hacı Mano ve Beşo ve Mito ve Sofya zabtiye taburu bölük ağalarından Süleyman ve Ahmed ve Loğça bölük ağası Mehmed ve yine Sofya bölük ağası mu‘âvinlerinden Mecid Mehmed ağalara dahi beşinci rütbelerden birer kıt‘a nişân-ı Mecîdî ihsânı müttehiden tezekkür ve tensîb idilerek muharrerât-ı

⁵⁵ Bursa.

vâride ‘arz ve takdîm kılınmış ise de ol bâbda emr ü fermân-ı lutf-‘unvân-ı hazret-i şehinşâhî her ne sûretle şeref-sünûh ve sūdûr buyurılır ise îcâb-ı ‘âlisi icrâ olunacağı ifâdesiyle tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fî 25 Zilhicce sene [1]289⁵⁶

(İrâde)

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Enmele-i pirâ-yı tekrîm ve ibcâl olan işbu tezkire-i sâmiyye-i sadâret-penâhîleriyle evrâk-ı melfûfe manzûr-ı şevket-mevfûr-i hazret-i tâcdârî buyurulmuş ve tensîb ve istizân buyurulduğu vechle mûmâileyhime zikr olunan rütbe ve nişânların i‘tâ ve tevcihi ve Brusa⁵⁷ müderrisliğinin dahi taraf-ı vâlâ-yı fetvâ-penâhîlerine havâlesi müte‘allik ve şeref-sūdûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehriyârî mantûk-ı münîfinden olarak mârû‘z-zikr evrâk yine savb-ı sâmi-i âsafânelerine i‘âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

Fî 26 Zilhicce sene [1]289⁵⁸

Arka yüz:

162 fi 26 Zilhicce sene [12]89⁵⁹ Meclis-i Mahsûs, Dâhiliye

İlmühaberi fi 27 Zilhicce sene [12]89⁶⁰

26

BOA, A.MKT.MHM, 449/12, lef 1.

Mühimme

Evrâk numerosu 543

Müsevvidi ismi

Tesvîdi tarihi – 29 Zilhicce [12]89⁶¹

Tebyîzi tarihi – 2 Muharrem [12]90⁶²

Umûm numerosu

Taraf-ı Vâlâ-yı Fetvâ-Penâhî ile Mâliye Nezâret ve Zabtiye Müşiriyet ve Tuna Vilâyet-i Celîlesi’ne

Geçende Sofya havâlisinde teşekkül iden fesâd komitesiyle hazîne gâsıblarının tahkîk-i ahvâli husûsunda ikdâm ve gayretleri meşhûd olan me’mûrîn ve sâ’ireden 7) Sofya meclisi mümeyyizlerinden Sa’dullah Efendi’ye Brusa⁶³ müderrisliği tevcihi husûsunun taraf-ı vâlâ-yı fetvâ-penâhîlerine havâle-

⁵⁶ 23 Şubat 1873.

⁵⁷ Bursa.

⁵⁸ 24 Şubat 1873.

⁵⁹ 24 Şubat 1873.

⁶⁰ 25 Şubat 1873.

⁶¹ 27 Şubat 1873.

⁶² 2 Mart 1873.

⁶³ Bursa.

siyle Sofya Müftüsü Mehmed Sadık Efendi'ye dördüncü rütbeden Mecîdî nişân-ı zîşânî itâsına bi'l-istizân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî müte'allik ve şeref-südûr buyurılıb Bâb-ı Âli'ce iktizâsı icrâ kılınmış olmağla ber-mantûk-ı irâde-i seniyye Bâb-ı Vâlâ-yı Meşihat-penâhîlerince dahi icâbının îfâsı bâbında emr ü irâde hazret-i menlehü'l-emrindir.

Mâliye'ye

7) Sofya Müftüsü 6) Mehmed Sadık Efendi'ye dördüncü ve icrâ-yı tahkîkât için gönderilen komisyon a'zâsından Mustafa Beğ ile Sâim ve Hafız Efendilere ve Hacı Mano ve Beşo ve Mito ve Sofya zabtiye taburu bölük ağalarından Süleyman ve Ahmed ve Lofça bölük ağası Mehmed ve yine Sofya bölük ağası mu'âvinlerinden Mecid Mehmed Ağalara dahi beşinci rütbelerden birer kıt'a Mecîdî nişân-ı zîşânî 9) i'tâsına Tuna Vilâyet-i Celîlesi'nden vukû' bulan iş'âr üzerine Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ kararıyla bi'l-istizân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî müte'allik ve şeref-südûr buyurılıb iktizâ iden 'ilmühaberi fi 27 Zilhicce [12]89⁶⁴ tarihinde kaleminden i'tâ kılınmış ve keyfiyet mahalline dahi bildirilmiş olmağla îfâ-yı muktezasına himmet buyurıla deyü.

Zabtiye'ye

7) Sofya Zabtiye taburu bölük ağalarından Süleyman ve Ahmed ve Lofça bölük ağası Mehmed ve yine Sofya bölük ağası mu'âvinlerinden Mecid Mehmed Ağalara beşinci rütbeden nişân-ı Mecîdî i'tâsına bi'l-istizân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî müte'allik ve şeref-südûr buyurılıb icâbı icrâ ve mahalline ma'lûmât i'tâ kılınmış olmağla beyân-ı hâl siyâkında tezkire.

Tuna'ya

7) Orhaniye Kâimmakâmı Ahmed Efendi ile Sofya Hayvan Rüsûmu Me'mûru Şakir Ağa'ya kapucı başlık ve Lofça Kâimmakâmı Cami Efendi'ye sâlise ve Orhaniye Mal Müdürü Sadeddin Efendi'ye râbi'a ve Sofya meclis-i temyîzi müstantıklarından Hasan Efendi'ye hâcelik rütbeleri ve meclis-i mezkûr mümeyyizlerinden Sadullah Efendiye Brusa⁶⁵ müderrisliği tevcihi ve Sofya Müftüsü 6)

9) i'tâsı husûsunda bi'l-istizân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî müte'allik ve şeref-südûr buyurılıb icâbatı icrâ kılınmış olmağla oraca dahi iktizâsının îfâsına himmet buyurmaları siyâkında şukka.

Arka yüz:

2 Muharrem sene [12]90⁶⁶

Rumili kayd şüd

Buyuruldu kayd şüd

Tezkire kayd şüd

---

⁶⁴ 25 Şubat 1873.

⁶⁵ Bursa.

⁶⁶ 2 Mart 1873.

Dâire-i Eksarhiya

58

Hâriciye Nezâret-i Celilesi cânib-i ‘âlisine

Tuna Vilâyet-i Celilesi dâhilinde Hacıoğlu Pazarcığı⁶⁷ nâm mahal civârında zuhûr idüb ele geçirilmiş olan eşkıyânın esnâ-yı istintâklarında serseri makûlesinden ba‘zı eşhâsın bunlara refik ve şerik bulunduğu tebeyün itmesiyle vilâyet-i müşârünileyhadan alay emini me‘mûren İslimye Sancağı’na i‘zâm buyurulmuş ve Bulgar papaslarından Pop Vasil ile hânesinde misafir bulunan Yordan nâm kimesne habse ilkâ idilerek güyâ papas-ı merkûm rûhânî vekili olduğu gibi hem yatak hem de ihtilâl komitesinden ve refiki dahi millet odası yazıcısı olmasından dolayı yazıcı-i merkûm evvelen celb ile habs olunub icrâ olunan istintâkında merkûmdan komite mazbatası su‘âl ve taleb olunduysa da bir gûnâ ser-rişte alınamaması ve sevk idilan on beş nefer zabıta ma‘rifetiyle hânesi taharrî olundukda ol yolda varaka zuhûr itmediği cihetle muahharen kefâlete rabt olunarak sebîli tahliye kılınmış. Halbuki anifü'l-beyân Pop Vasil'in hânesinde misafir olan karındaşı Yordan yirmi seneye karib validesiyle Pazarcık kazâsında Gelincik karyesinde⁶⁸ iskân itmekte iken bu kere nâ-gâh hânesine gelecek bir şeye ma‘lûmât ve şübhesi olmadığı hâlde merkûm karındaşını hânesine misafir kabul itmekle İslimye Mutasarrıflığı cânibinden zikr-i âti inşâ olunacak habshâne zımında toplanılacak akçeye ahâli muhâlefet eylemesine mebnî ihtilâl komitesinden rûhânî vekili nâmı virilerek ve işe ehemmiyet göstererek tutulduğu rivâyât ve havâdisini ahâli-i mutavattınaya neşr ve i‘lân itmesinden dolayı bunca senelerden berü hüsn-i mu‘âşeret itmekte buldukları ahâli-i Müslimenin bu husûsu nefret ve bürûdetini istilzâm eylediğinden el-hâletü hâzihi iki millet beyninde cereyân iden işbu bürûdetin devâmı ve böyle cünha-i müsbite ashâbından bulunan bir iki eşhâs-ı muzırta için bi'l-cümle ahâli-i mutavattına beynine nifâk ve şikâk düşürülmesi rızâ-yı hazret-i pâdişâhînin hilâfi bulunduğundan bahisle kadîmden berü tâife-i nisâya kilisada mahal-i mahsûs olduğu hâlde nisâya mahsûs habshâne bina ve inşâ olunması maksadıyla mutasarrıf-ı müşârünileyh tarafından ahâliden bir liradan beş liraya kadar toplanmakda olan akçenin eğerce cânib-i Bâb-ı Âli'den emr ü irâde buyurulmuş ise bir şey diyemeyeceklerini ve olmadığı sûrette bu maddenin ve sâlifü'z-zikr ihtilâl komitesi a‘zâları kimler olduğının zâhire ihrâcı zımında taraf-ı eşref-i Devlet-‘Aliyye'den bir me‘mûr-u mahsûs ta‘yîn buyurulması husûsu bu kere Bulgar cemâ‘ati tarafından bâ-varaka ricâ ve istid‘â olunmuş ve bu vechle keyfiyetin ‘arz ve beyânına cüret kılınmış olmağla ol bâbda fermân hazret-i menlehü'l-emrindir.

Fî 15 Zilhicce sene [1]289 ve 1 Şubat sene [1]288⁶⁹

⁶⁷ Dobriç şehri.

⁶⁸ Pobeda köyü.

⁶⁹ 13 Şubat 1873.

Mühür: Antim Eksarh-ı Bulgar [1]289⁷⁰

Arka yüz:

2839

Mevâdd-ı mündericenin telgraf ile vilâyetden isti‘lâmı tezekkür buyuruldu.

28

BOA, A.MKT.MHM, 447/89, lef 2.

Evrâk numerosu

Müsevvidi ismi

Tesvîdi tarihi

Tebyîzi tarihi – fi 22 Zilhicce sene [12]89⁷¹

Umûm numerosu

Edirne Vilâyet-i Celîlesi’ne Telgrafnâme-i Sâmi

Bulgar Eksarhlığı tarafından bi’t-takdîm Encümen-i Mahsûs-u Vükelâ’da kırâ’at olunan bir kıt’a takrîr meâlinde Hacıoğlu Pazarcığı civârında ele geçirilen eşkıyânın rüfekâ ve şürekâsından oldukları ‘inde’l-istintâk tebeyyün itmiş olan ba’zı şahsın taharrîsi zımında makâm-ı vilâyetden İslimye’ye me’mûren bir alay emini gönderilüb Bulgar papaslarından Pop Vasil ile hânesinde misafir bulunan Yordan nâm kimesne habs olunmasıyla güyâ merkûm papasın vekil-i rûhânî olduğu gibi hem yatak hem de erbâb-ı komiteden ve refiki dahi millet odası yazıcısı olmasından dolayı merkûm yazıcının evvelen celb ve habsi ile icrâ olunan istintâkında bir şey tebeyyün itmemesiyle ve hânesi bi’t-taharrî bir güne fesâdâimiz varaka bulunamamasıyla bi’l-kefâle salıvirildiğinden ve mine’l-kadîm tâife-i nisâ için kilisada mahal-i mahsûs olduğu hâlde taraf-ı mutasarrıfiden nisâyâ mahsûs mahbes inşâsı maksadıyla ahâlden bir liradan beş liraya kadar para toplanılmakda olmasından nâşi ahâli tarafından vâki‘ olan muhâlefete mebnî merkûm Vasil komite ashâbından rûhânî vekili nâmı virilerek ve işe ehemmiyet gösterilerek tutulduğu cihetle bu hâl bir iki şahs-ı muzır için ahâli-i mutavattına beynine nifâk ilkâatını mûcib olacağından ve zikr olunan akçenin toplanması hakkında Bâb-ı Âli’den bir emir olduğu hâlde bir şey diyemeyeceklerinden bahisle bu husûsun ve komite a‘zâları kimler olduğunun zâhire ihrâcî zımında bir me’mûr-u mahsûs ta’yîn ve irsâli beyân olunmuş ve ahvâl-i mebhûsenin evvel emirde savb-ı devletlerinden isti‘lâmına karar virilmiş olmağla hakikât-i hâlin bi’t-tahkîk serî’an bildirilmesi matlûbdur.

Arka yüz:

Fî 22 Zilhicce sene [12]89⁷²

Kayd şüd

---

⁷⁰ 1872.

⁷¹ 20 Şubat 1873.

⁷² 20 Şubat 1873.

Nezâret-i Umur-ı Mâliye
 Numero 193
 Ma'rûz-ı bendeleridir

Mukaddemce Sofya'da urulan posta gâsıblarının tutulması ve orada teşekkül iden komite firkalarının ele geçirilmesi uğrunda makâm-ı vilâyetden virilen me'zûniyet üzerine sarf idilan kırk bu kadar bin guruşa mahsûben mahallî mal sandığından alınan dört bin beş yüz guruşun mâ'adâsı olan otuz altı bin bu kadar guruşun tesviye ve ifâsı hakkında Sofya Mutasarrıfı sa'âdetlü Mazhar Paşa hazretleri tarafından sûret-i gayr-ı resmîyede savb-ı 'âcizîye vürûd iden tahrîrât manzûr-ı 'âli-i dâver-i ehamîleri buyurulmak üzere leffen takdîm kılındı. Mütâla'asından müstebân olacağı vechile masârif-i mezkûre zikr olunan posta gâsıblarının ahz ü giriftiyle mebâliğ-i mağsûbenin zâhire ihrâcî ve teşekkül iden hey'et-i fesâdiyyenin icrâ-yı mefsetet ve mekîdetine meydan virilmeksizin ele geçirülmesi için ihtiyâr olunub sûret-i sarf ve i'tâsî ise çâkerleri Tuna'da iken makâm-ı vilâyetden virilen me'zûniyete ve bu da bu misillü vukû'ât-ı fevka'l-âde masârifâtı hakkında cânib-i Bâb-ı Âli'den i'tâ buyurulan müsâ'adeye müstenid olduğu gibi mikdârı dahi işin ehemmiyet ve cesâmetine nisbetle bihak-kin istiksâr idilecek derecede olmayub müşârünileyhin bu bâbda meşhûd olan hüs-ni hizmeti Bâb-ı Âli'ce dahi takdîr buyurulmuş ve masârif-i mezkûrenin sıhhat-i vukû'ı Tophâne-i Âmire İdâresi ferîki olub ol vakit bu husûsa me'mûren Sofya'ya î'zâm kılınmış olan sa'âdetlü Sâib Paşa hazretlerinin dahi taht-ı tasdîkinde bulunmuş olmasıyla masârif-i mebhûseye mahsûben mal sandığından alınmış olan mezkûr dört bin beş yüz guruşun hazînece kabûl ve mahsûbuyla beraber kusûru olan sâlifü'z-zikr otuz altı bin bu kadar guruşun dahi livâ-i mezbûrun sinîn-i 'atîka bekâyâsı tahsîlâtından tesviye ve ifâsı muvâfık-ı irâde-i 'aliyye-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleri buyurulur ise hazînece ifâ-yı muktezâsının sabv-ı kemterîye emr ü iş'âr buyurulması babında emr ü fermân hazret veliyyü'l-emrindir.

Fî 15 Cemâziyelevvel sene [1]290 ve fi 28 Haziran sene [1]289⁷³

Bende Ahmed Hamdi

Arka yüz:

193

takdîm

arz

---

⁷³ 10 Temmuz 1873.

Sofya Mutasarrıflığı
Ma'rûz-ı bendeleridir

Mukaddemâ Orhaniye kazâsından Sofya'ya gönderilür iken gasb olunan hazîne sâriklerinin taharrî ve derdesti ve bu esnâda zâhire çıkarılan komite fırkalarının teşebbüs itdikleri mevâdd-ı fesâdiyyenin def'i yolunda Ulahya ve Sırbıye ve sevâhilde ve derûn-i livâda istihdâm olunan me'mûrîn-i hafıyye ile kılavuzlara ve bu işlerde bi-hakkın hüsn-i hizmeti görülanlara aldığım emir ve me'zûniyet üzerine kırk bin guruşdan ziyâde masraf idilmiş ve bunun henüz icrâ-yı mahsûbuna bir emir alınamayarak yalnız sandıktan dört bin beş yüz guruş alınabilüb kusûru el-ân durmakda bulunmuşdur. Mezkûr hazînenin sârikleri buldırılarak mebâliğ-i mağsûbenin bir parası gerü kalmamak üzere tamamen meydana çıkarılması ve komite takımının tedvîr-i çarh-ı mefsedetlerine meydan virilmiyerek cümlesinin ele geçürülüşü gibi mâlen ve bedenen idebildiğim hizmet ile akrân ve emsâl-i çâkeraneme karşı iftihâr itmekde iken bir de me'zûniyet tahtında olarak sarf itdiğim gayr-ı ez makbuz otuz altı bin bu kadar guruşun mahsûbuna müsâ'ade buyurulmaz ve çâkerlerinin düyûnât-ı zâtiyeme ilâvesine cevâz gösterilür ise zaten müstağrak olduğım bunca düyûnât üzerine bu yüzden dahi dûçâr olacağım mağdûriyet derecesi meydanda idüğünden ve buna ise cümlelerin müsellemi olan merhamet-i seniyye hiçbir vakitte kâil olmayacağından başka şu hâlin nezd-i 'ulyâ-yı mün'imânelerinde dahi münâsib görülmeyeceğini bildiğimden meblağ-ı masrûf-ı mezkûrun ne yolda mahsûbu icrâ buyurulacak ve ne taraftan alınması tensîb olunacak ise emr ü irâdesinin istihsâliyle merhame-ten bir kadem akdem îfâ-yı muktezâsı husûsunun taraf-ı bendegâneme emr ü fermân buyurulmasını ma'al-hicâb 'arz ve niyâza cür'et eyledim. Her hâlde emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 26 Rebî'ülâhir sene [12]90⁷⁴

Bende Mutasarrıf-ı Livâ-yı Sofya

Mühür: Es-Seyyid Ahmed Mazhar

Arka yüz:

Bâb-ı Âli'ye

Mim 822

---

⁷⁴ 23 Haziran 1873.

‘Atûfetlü efendim hazretleri

Mukaddemâ Sofya’da urulan posta gâsıblarının tutulması ve orada teşekkül iden komite fırkalarının ele geçirilmesi için mahallince sarf idilan kırk bu kadar bin guruşa mahsûben Sofya mal sandığından alınan dört bin beş yüz guruş ile mâ‘adâsı olan otuz altı bin bu kadar guruşun tesviyesi hakkında Sofya Mutasarrıfı sa‘âdetlü Mazhar Paşa hazretleri tarafından meb‘ûs-ı tahrîrât üzerine Mâliye Nâzırı devletlü paşa hazretlerinin vürûd iden tezkiresi leffen ‘arz ve takdîm kılınmış ve bu akçe eşhâs-ı gâsibenin ahz ü giriftiyle emvâl-i mağsûbe-i hazînenin istirdâdı ve hey‘et-i fesâdiyyenin tahkîk-i mahal ve ahvâli ile kurdukları dolab-ı mefsedetin ta‘til ve ibtâli gibi icrâât-ı mühimme ve nâfia için virilmiş olduğu misillü sıhhat-ı masrûfiyeti dahi musaddak bulunmuş olmağla ber mucebi iş‘âr sâlifü’z-zikr dört bin beş yüz guruşun hazînece mahsûb ve kabûlüyle beraber bâkisi bulunan otuz altı bin kusûr guruşun dahi bekâyâ-yı ‘atîka-i mahalliye tahsilâtından i‘tâsı husûsunda emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i şehinşâhî her ne vechle müte‘allik ve şeref-südûr buyurılır ise mantûk-ı celîli îfâ olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 4 Cemâziyelâhir sene [1]290⁷⁵

(İrâde)

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hâme pirâ-yı ta‘zim olan işbu tezkire-i sâmiyye-i hıdivâneleriyle melfûf tezkire ve tahrîrât manzûr-ı ma‘âlî-mevfûr-ı cenâb-ı şehinşâhî buyurulmuş ve meblağ-ı mezbûrdan istizân-ı sâmi-i âsafileri vechle dört bin beş yüz guruşunun hazînece icrâ-yı mahsûbuyla bâkisi bulunan otuz altı bin şu kadar guruşun dahi ol sûretle i‘tâsı müt‘callik ve şeref-sünûh buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i şehriyârî mantûk-ı celîlinden olarak mârû’l-beyân tezkire ve tahrîrât yine savb-ı sâmi-i dâverîlerine i‘âde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü’l-emrindir.

Fî 5 Cemâziyelâhir sene [1]290⁷⁶

Arka yüz:

113

Fî 5 Cemâziyelâhir sene [1]290⁷⁷

Mâliye

⁷⁵ 30 Temmuz 1873.

⁷⁶ 31 Temmuz 1873.

⁷⁷ 31 Temmuz 1873.

Evrâk numerosu 193

Müsevvidi ismi – Sâlim

Tesvîdi tarihi – fi 5 Cemâziyelâhir sene [12]90⁷⁸

Tebyîzi tarihi – 7 Cemâziyelâhir sene [12]90⁷⁹

Umûm numerosu

Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Mukaddemâ Sofya'da urulan posta gâsıblarının tutulması ve orada teşekkül iden komite fırkalarının ele geçirilmesi için mahallince sarf idilan cem'an kırk bin şu kadar guruşa mahsûben Sofya mal sandığından alınmış olan dört bin beş yüz guruşun hazînece kabûl ve mahsûbuyla bâkisi bulunan otuz altı bin şu kadar guruşun dahi bekâyâ-yı 'atıka-i mahalliye tahsîlâtından tesviyesi husûsuna iş'âr-ı devletleri üzerine bi'l-istizân irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî müte'allik buyurulmuş olmağla îfâ-yı muktezâsına himmet buyurıla deyü.

Arka yüz:

7 Cemâziyelâhir sene [12]90⁸⁰

Buyuruldu

Evrâk numerosu

Müsevvidi ismi – Mehmed

Tesvîdi tarihi

Tebyîzi tarihi – 5 Receb sene [12]90, 16 Ağustos sene [12]89⁸¹

Umûm numerosu

Tuna Vilâyeti'ne telgrafnâme-i sâmi Şifreli

Komite takımından bulunan fesedenin birer takrîb ile hâricden esliha tedârik ile bunları ekseriyâ panayırlar eyyâmında eşyâ-yı sâ'ire meyânında celb itmekde oldukları işidilmiş ve şehr-i Eylûl içinde küşâdı mukarrer olan Uzunca Abad ve Hasköy panayırına ekseriyâ Avusturya memâlikinden ve Memleketeyn ve Sırbistan cânibinden eşyâ sevk ve nakl olunacağı derkâr bulunmuş olduğundan Edirne Vilâyeti'ne de bildirildiği üzere gerek panayırlarca takayyüdât-ı lâzime ve gerek Tuna sevâhili gümrüklerince dikkat-i kâmile îfâsına himmet.

⁷⁸ 31 Temmuz 1873.

⁷⁹ 2 Ağustos 1873.

⁸⁰ 2 Ağustos 1873.

⁸¹ 28 Ağustos 1873.

Edirne Vilâyeti'ne telgrafnâme-i sâmî Şifreli

Fî 5 Cemâziyelâhir sene [12]90⁸² ve fî gurre-i Receb sene [12]90⁸³ tarihli iki kıt'a tahrîrâtı Meclis-i Vükelâ'da derdest-i kırâ'at olunub icâbı karîben bildirileceğinden ve fakat komite erbâb-ı mefâsidi tarafından Tuna Vilâyeti dâiresindeki panayır yerlerinde esliha tedârik idememeleri için takayyüdât-ı mukteziyyenin îfâsı hakkında iş'ârları vechle vilâyet-i merkûmeye bâ-telgrafnâme icrâ-yı vesâyâ olundığından beyân-ı hâl ile beraber ba'demâ dahi bu bâbda oraca takayyüdât-ı lâzîmenin icrâsına devâma himmet.

Evrâkı taraf-ı 'âli-i mektûbiyyeden ahz buyurulmuştur.

Fî 5 Receb sene [12]90⁸⁴

Arka yüz:

Kayd şüd

34

BOA, İ.DH, 677/47182, lef 2.

Tuna Vilâyeti

Fevka'l-âde 313

Makâm-ı Celîl-i Sadâret-i 'Uzmâ'ya

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Sofya Mutasarrıfı sa'âdetlü Mazhar Paşa hazretleri bendeleri nasıl rü'yet-mendân me'mûrinden olduğu muhtâc-ı 'arz ve tavsiye değil ise de mûmâileyhin tahsîl-i rızâ-yı 'âli uğrunda çalışkanlıkda emsâline tefevvuku çâkerlerine şu sûretle tasdî'a mecbûr itmişdir. Çünkü cümle müstahakkîn haklarında bi-dirîğ buyurilagelan taltîfât-ı seniyyeye müşârünileyh dahi el-hakk layık ve bununla beraber kendüsünün el-yevm hâiz olduğu dördüncü Mecidiye nişânının her sancakda daha küçük me'mûrlardan bir kaçında derkâr olan vücûdu çâkerlerini bilhassa inhâ ve istid'âya hâlen ve maslahaten bir kat daha sâ'ik olmasıyla tebdîlen bir kıt'a ikinci rütbe Mecidiye nişân-ı zîşânının ihsânıyla müşârünileyhin ez-ser-i nev taltîfine müsa'afe-i celîle-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleri bi-dirîğ ve şâyân buyurulması babında ve her hâlde emr ü fermân hazret-i menlehü'l-emrindir.

Fî 16 Şevvâl sene [1]290 ve fî 24 Teşrîn-i sâni sene [12]89⁸⁵

Bende

Mühür: Es-Seyyid Nureddin Abdurrahman

Ruşuk'dan

---

⁸² 31 Temmuz 1873.

⁸³ 25 Ağustos 1873.

⁸⁴ 28 Ağustos 1873.

⁸⁵ 6 Aralık 1873.

Arka yüz:

Fevka'l-âde 313

35

BOA, İ.DH, 677/47182, lef 3.

‘Atûfetlü efendim hazretleri

Sofya Mutasarrıfı sa‘âdetlü Mazhar Paşa hazretleri orada ibtidâ-yı ta‘yîninden berü pek güzel hareket ve mutasarrıflığı dâiresinde derdest-i inşâ olan timur yollarca fevka'l-âde hüsn-i hizmet eylemekde olmasıyla taltîfi Tuna vâlisi devletlü paşa hazretleri cânibinden sûret-i mahsûsada inhâ kılındığına ve Nafi‘a müsteşarı ‘atûfetlü Kadri Beğ ve Sadâret mektûbcusu sa‘âdetlü Zihni Efendi ve Şurâ-yı Devlet başkâtibi sa‘âdetlü İzzeddin Beğ ve a‘zâdan Odyan Efendi hazerâtı îfâ-yı vezâife sa‘y ve ikdâm iderek müstehakk-ı lutf-i ‘âli görünmüş ve kendülerinin ekser emsâli nişân-ı Mecîdînin ikinci rütbesini hâmil bulunmuş olduklarına mebnî müşârünileyhe tebdilen rütbe-i mezkûreden bir kıt‘a Mecîdî nişânı ihsân buyurulması irâde-i mekârim-‘âde-i cenâb-ı şehinşâhiye mu‘allakan tahattür olundu ise de ol bâbda emr ü fermân-ı hümâyûn hazret-i zıllullâhi her ne vechle müte‘allik ve şeref-sünûh buyurulur ise mantûk-ı münîfi infâz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 4 Zilk‘ade [1]290⁸⁶**(İrâde)**

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Esabi‘-i zîb-i ta‘zim olan işbu tezkire-i sâmiyye-i âsafâneleri manzûr-ı ma‘âlî-mevfûr-ı hazret-i şehriyârî buyurulmuş ve istizân-ı ‘âli-i hıdivîleri vechle müşârünileyhe rütbe-i mezkûreden birer kıt‘a nişân-ı Mecîdî i‘tâ olunması müte‘allik ve şeref-südûr buyurulan emr ü fermân-ı inâyet-beyân-ı cenâb-ı cihanbânî iktizâ-yı ‘âlisinden bulunmuş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 5 Zilk‘ade [1]290⁸⁷**Arka yüz:**

313 teşrîfât

İlmühaberi 7 Zilk‘ade [12]90⁸⁸842 fî 7 Zilk‘ade [12]90⁸⁹ Dâhiliyeİlmühaberi fî 7 Zilk‘ade [12]90⁹⁰

---

⁸⁶ 24 Aralık 1873.

⁸⁷ 25 Aralık 1873.

⁸⁸ 27 Aralık 1873.

⁸⁹ 27 Aralık 1873.

⁹⁰ 27 Aralık 1873.

‘Atûfetlü efendim hazretleri

Rumili’de tahrîk-i ahâli için mukaddemâ teşekkül eylediği hâlde sâye-i kudret-vâye-i cenâb-ı şâhânedede dolab-ı mefsedetleri ta‘til ve tahrîb olunan cem‘iyet-i fesâdiyye erkânından olub kal‘abendlik ve kürek cezâlarıyla mahkûmen geçenlerde Diyarbakır’a gönderilmiş olan Bulgarlara yevmiye i‘tâsı hakkında Mâliye Nâzırı ‘atûfetlü beğefendi hazretleri tarafından meb‘ûs takrîr leffen ‘arz ve takdîm kılınmış ve bu makûlelerin merhameten ve ser-i ‘âliye sadâkaten iâşeleri mesbûkü’l-emsâl olarak merkûmlara tahsîsi gösterilen yevmiyelerin mikdâr-ı senevîsi dahi yirmi yedi bin yedi yüz guruşdan ‘ibâret bulunmuş olmağla irâde-i mekârim ifâde-i hazret-i cihânbanîye tevâfuk eylediği hâlde ber-mantûk iş‘âr ifâ-yı muktezâsına ibtidâr olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fî 10 Safer sene [1]291⁹¹

(İrâde)

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta‘zim olan işbu tezkire-i sâmiyye-i âsafâneleriyle zikr olunan takrîr manzûr-ı ‘âli-i hazret-i pâdişâhî buyurulmuş ve sûret-i ma‘rûzanın ber-mûceb-i istizân ifâ-yı muktezâsı müte‘allik ve şeref-südûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i şehinşâhî mantûk-ı münîfinden olarak mezkûr takrîr yine savb-ı sâmi-i sadâret-penâhîlerine i‘âde kılınmış olmağla ol bâbda erm ü fermân hazret veliyyü’l-emrindir.

Fî 11 Safer sene [1]291⁹²

Arka yüz:

Fî 13 Safer sene [1]291⁹³, Mâliye

Transkripsiyon: Aşkın Koyuncu

---

⁹¹ 29 Mart 1874.

⁹² 30 Mart 1874.

⁹³ 1 Nisan 1874.

ДОКУМЕНТИ

Факсимилета

1

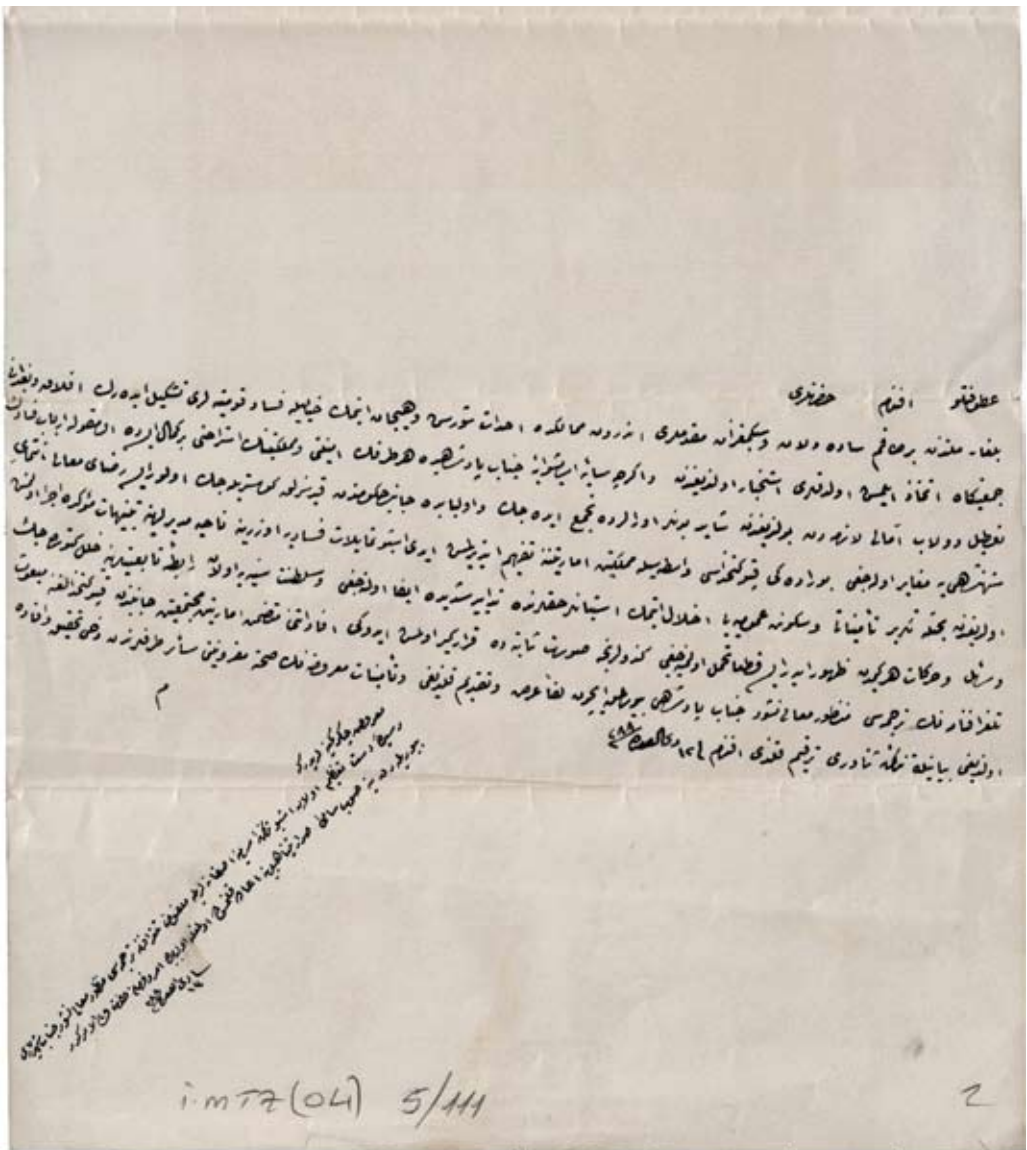
Телеграма от правителството на Обединените княжества Влашко и Молдова до техния представител в Цариград за ограничаване дейността на комитетските дейци

Сигнатура: BOA, I.MTZ.(04), 5/111, док. 1.

امارتہ مجتہدہ حکومتی جانبہ دربارہ فیکوالتہ ایسی فتنہ نوازانہ نکت برع
بغا۔ قومہاری طرفہ فرورہ کلمہ بجا فساد سیدینہ راز ناجہ سد بر اینہ برعہ اشہ نیزانہ نرک اعہ او فتنہ بر خصوص بابا
جانبہ تائینانہ لائہ بی نکر اوصہ ایک بلورکز جسہ حاجتہ سکونہ عمریمہ اضلک انجک ایسانرک فتنہ قوم العمل تیری
اجڑ اولہ حصہ و سلطنت سیرہ اولہ رابطہ نرہ ظل کورک جاک و سانی دیافور برنجیمہ وارہ جسہ حکلافی هر کورہ ظہور ایدر اسے
قطبیا تحوی اولہ حصہ حکومہ طرفہ نر نرہ تان ابہ قرار کرا لستہ

Изложение от великия везир Махмуд Недим паша до султан
Абдулазиз с приложен превод на телеграма от правителството на
Влашко и Молдова за ограничаване дейността на комитетските
дейци и съответен султански указ

Сигнатура: BOA, I.MTZ.(04), 5/111, док. 2.

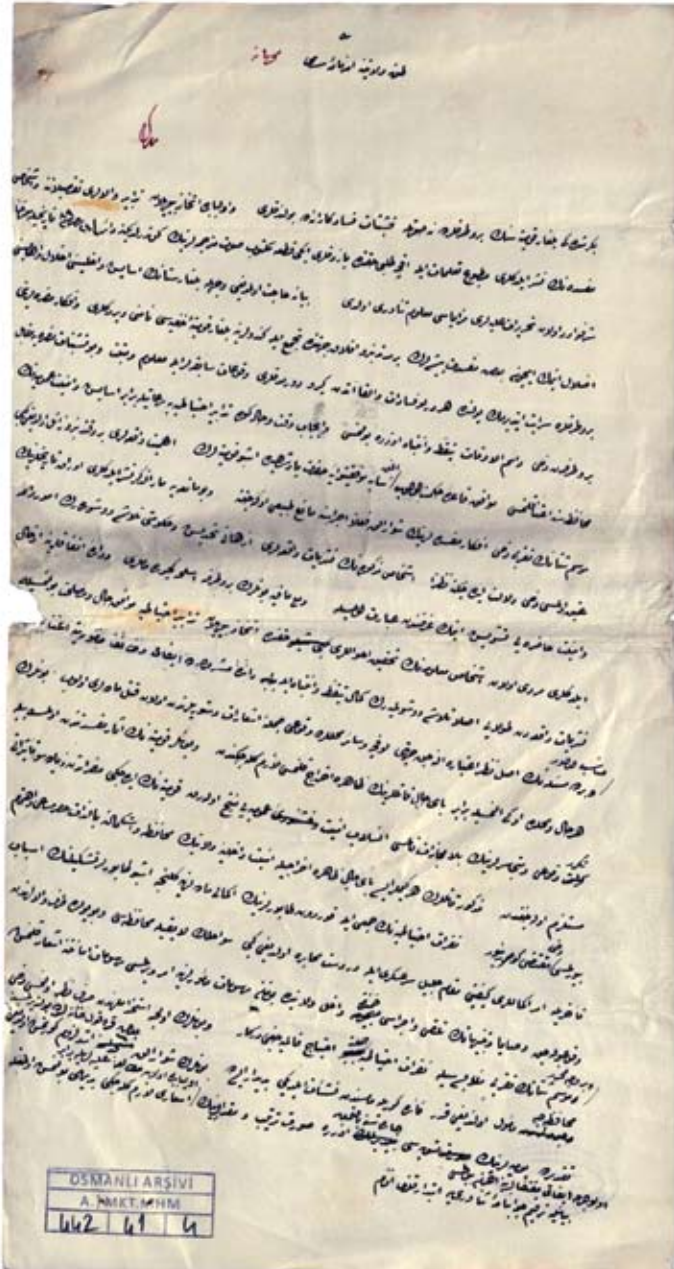

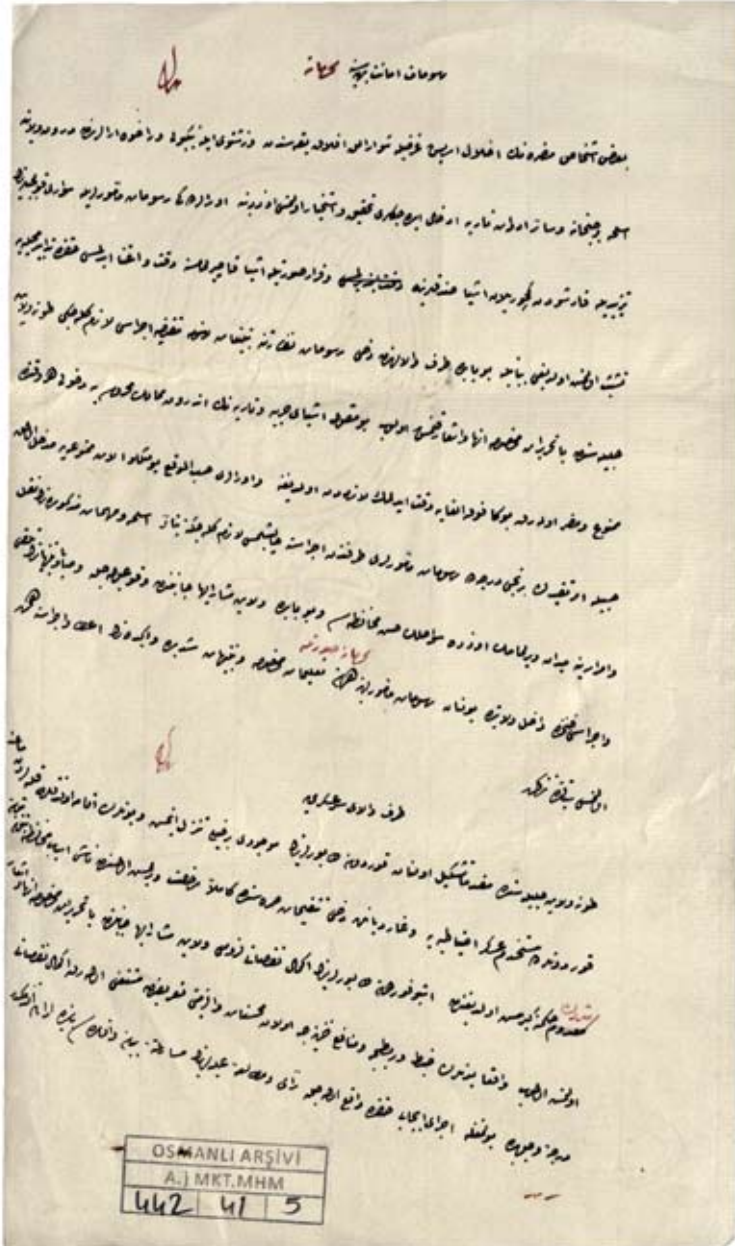
Заповед от великия везир Мидхат паша до управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша за ограничаване дейността на комитетите във вилаета

Сигнатура: BOA, A.MKT.MHM, 442/41, док. 4.

Изложение от великия везир Мидхат паша до Данъчното ведомство и Главнокомандващия османската армия за повишаване бдителността на митническите служители в Дунавския вилает и запълване щата на бреговата охрана

Сигнатура: BOA, A.MKT.MHM, 442/41, док. 5.

Писмо от великия везир Мютерджим Мехмед Рушди паша до
управителя на Дунавския вилает Ахмед Хамди паша за издадения
султански указ за повишение на софийския окръжен управител
Ахмед Мазхар паша в ранг „бейлербей на Румелия“

Сигнатура: BOA, A.MKT.MHM, 443/38, док. 1.

<p>مجلس توزیر</p>	<p>۳</p>	<p>علی</p>	<p>۸</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>	<p>۱۰۷</p>			
<p>لواء رانج مہدی</p>												<p>بہ کرامت سادوس تظہیراً منبر اللہ صلیتہ فیہ السلام فی اطلالہ منیۃ اوزن صمد صرف وغیراً استا۔ دھرم برادر صمد منبر سلاطین اہل بیت علیہم السلام علیہم السلام علیہم السلام علیہم السلام علیہم السلام بالاسلام</p>											

Списък на предложените за награждаване и повишение на лица, изявили се в залавянето на Васил Левски и другите комитетски дейци и в съдебния процес срещу тях

Сигнатура: BOA, I.MMS, 45/1902, док. 3.

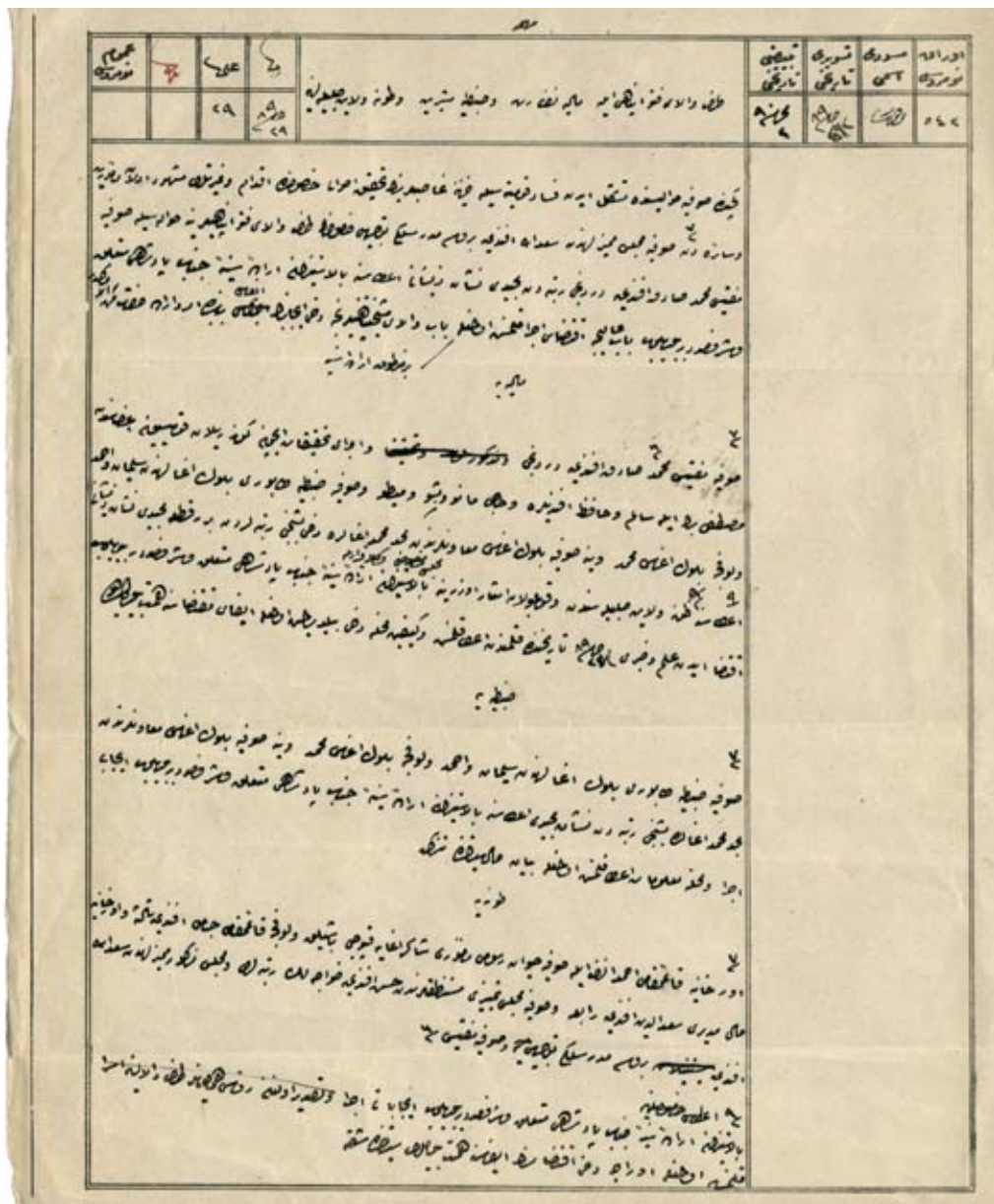
1. *Съветник*
 2. *Съветник*
 3. *Съветник*
 4. *Съветник*
 5. *Съветник*
 6. *Съветник*
 7. *Съветник*
 8. *Съветник*
 9. *Съветник*
 10. *Съветник*
 11. *Съветник*
 12. *Съветник*
 13. *Съветник*
 14. *Съветник*
 15. *Съветник*
 16. *Съветник*
 17. *Съветник*
 18. *Съветник*
 19. *Съветник*
 20. *Съветник*
 21. *Съветник*
 22. *Съветник*
 23. *Съветник*
 24. *Съветник*
 25. *Съветник*
 26. *Съветник*
 27. *Съветник*
 28. *Съветник*
 29. *Съветник*
 30. *Съветник*
 31. *Съветник*
 32. *Съветник*
 33. *Съветник*
 34. *Съветник*
 35. *Съветник*
 36. *Съветник*
 37. *Съветник*
 38. *Съветник*
 39. *Съветник*
 40. *Съветник*
 41. *Съветник*
 42. *Съветник*
 43. *Съветник*
 44. *Съветник*
 45. *Съветник*
 46. *Съветник*
 47. *Съветник*
 48. *Съветник*
 49. *Съветник*
 50. *Съветник*
 51. *Съветник*
 52. *Съветник*
 53. *Съветник*
 54. *Съветник*
 55. *Съветник*
 56. *Съветник*
 57. *Съветник*
 58. *Съветник*
 59. *Съветник*
 60. *Съветник*
 61. *Съветник*
 62. *Съветник*
 63. *Съветник*
 64. *Съветник*
 65. *Съветник*
 66. *Съветник*
 67. *Съветник*
 68. *Съветник*
 69. *Съветник*
 70. *Съветник*
 71. *Съветник*
 72. *Съветник*
 73. *Съветник*
 74. *Съветник*
 75. *Съветник*
 76. *Съветник*
 77. *Съветник*
 78. *Съветник*
 79. *Съветник*
 80. *Съветник*
 81. *Съветник*
 82. *Съветник*
 83. *Съветник*
 84. *Съветник*
 85. *Съветник*
 86. *Съветник*
 87. *Съветник*
 88. *Съветник*
 89. *Съветник*
 90. *Съветник*
 91. *Съветник*
 92. *Съветник*
 93. *Съветник*
 94. *Съветник*
 95. *Съветник*
 96. *Съветник*
 97. *Съветник*
 98. *Съветник*
 99. *Съветник*
 100. *Съветник*

Писма от Великото везирство до Главното мюфтийство, Министерството на финансите, Дирекцията на полицията и Дунавския вилает за указа за награждаване и повишение на лицата, изявили се в залавянето на Васил Левски и другите комитетски дейци и в съдебния процес срещу тях

Сигнатура: ВOA, А.МКТ.МНМ, 449/12, док. 1.

Телеграма от Великото везирство до Одринския вилает с искане за изясняване на обстоятелствата, свързани със събирането на средства от населението за изграждане на женски затвор и с ареста на двама комитетски дейци в Сливен

Сигнатура: BOA, A.MKT.MHM, 447/89, док. 2.

اورادہ نمبرکی	سوری اسی	شوری نایچی	تبعی نایچی	اورادہ و مرتبہ جدیدہ غرقانہ سہی	حقارہ پونہ	علی ۲۰	عموم نمبرکی
<p>مخبر اکبر علی قزلباشی بمقتضیٰ مجموعہ مخصوصہ کلادہ قزلباشی و غیرہ غیر مذکورین حاجی اوغلی یازار جی جواری ایگور بوزو اشعار و نقاد سرکاشانہ اولوقری غلام مستطاف تیبہ ایمن اولوقری بعض شخصیات غیر منقح مقام دولتہ اسلمیہ مائور برای امین کوندلی بخار یا اسلمیہ بیوی و اسلمیہ ابرخانہ سے مسافر ہونے پر ذمہ نام کسے حسن کویا قزلباشی یا یازار و کین روخانہ اولوقری کی حکم بنا کر و غیرہ ارباب قویہ و قویہ رضی اللہ عنہم اولوقری طوبیہ مرتضیٰ یا یازار اور جب وہیں اجراء اولوقری مستطاف قزلباشی غیرہ باجوڑی کونہ فساد ایزد و غیرہ مسیلم یا کفارہ صاحبویر لکھنہ و غیرہ انصاف قزلباشی کھسارہ کین مستطاف اولوقری حاجی طوبیہ قزلباشی نہ سبب خاص خاص اسلمیہ مستطاف برادرہ سبب لبرام قدر بارہ طوبیہ مستطاف اولوقری نہ سبب خاص خاص اسلمیہ مستطاف قزلباشی مستطاف روخانہ و کین نامی و بیہ رن و غیرہ اہل کونہ رن طوبیہ قزلباشی برائے شخص مستطاف اہل سوطہ بینہ نقادہ انعامی سبب اولوقری مستطاف انجمن طوبیہ مستطاف یا یازار برادرہ مستطاف حاجی برسی و بیہ حکمرانہ نہ مستطاف اعضا کی کین اولوقری نہ لکھہ اخر حاجی قزلباشی برادرہ مستطاف تیبہ و اسلمیہ قزلباشی یا یازار اولوقری و حوالی مستطاف نہ اولوقری صوبہ دولتہ نہ مستطاف و کلادہ قرار و برادرہ مستطاف حاجی مستطاف سبب سبب سبب مستطاف</p>							

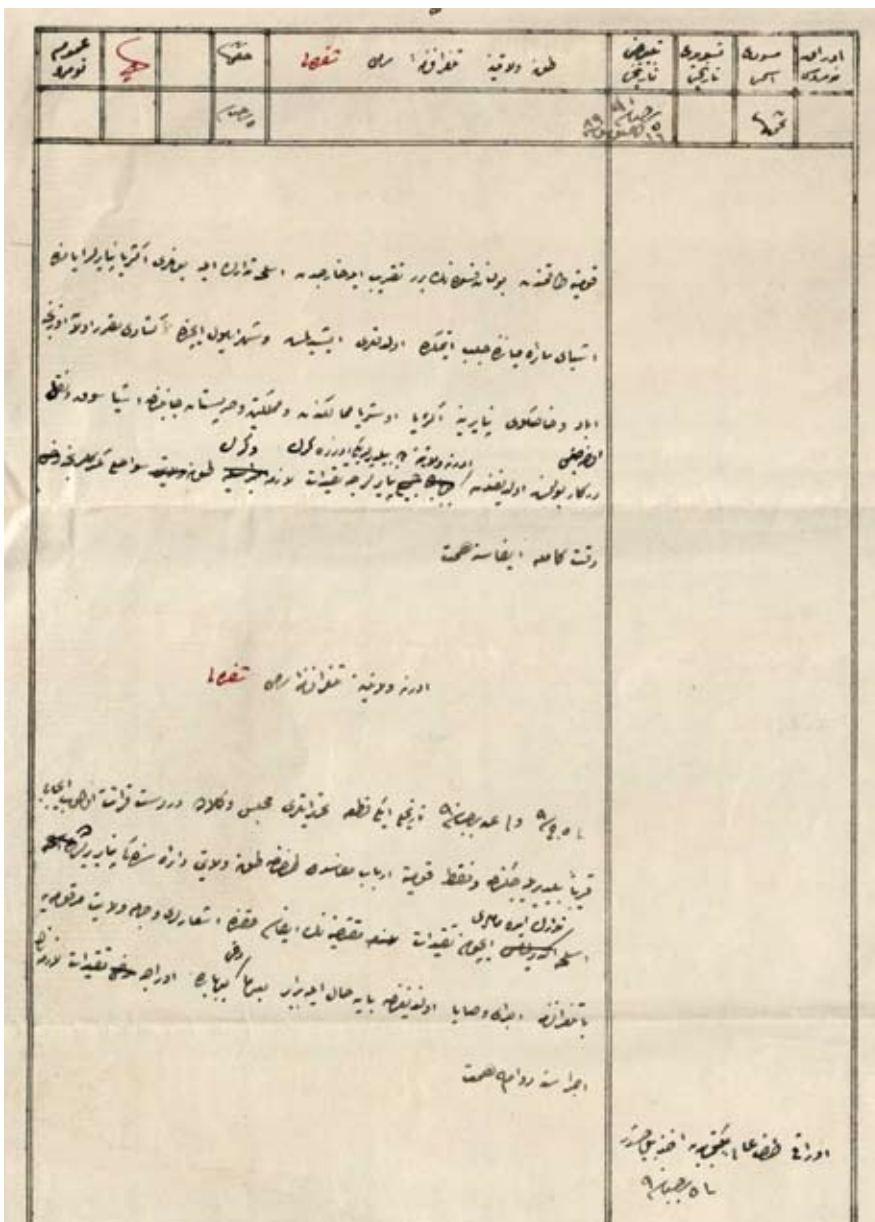

Телеграми от Великото везирство до Дунавския и Одринския вилает с указания за вземане на необходимите мерки и повишаване бдителността във връзка с евентуални опити от страна на комитетски дейци за вкарване на оръжие чрез доставките на стока за панаири

Сигнатура: BOA, A.MKT.MHM, 462/52, док. 1.

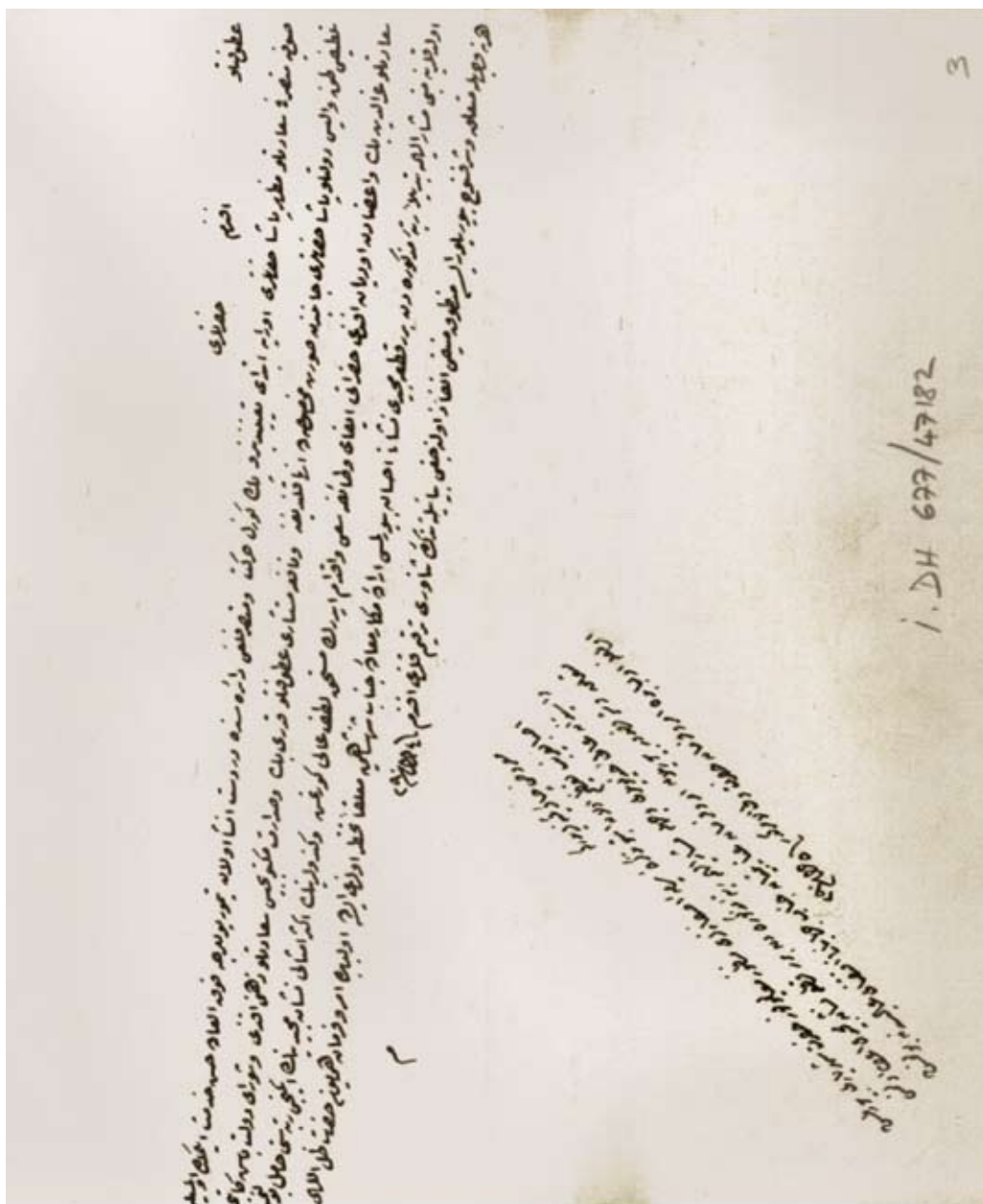

Изложение от великия везир Ширванизаде Мехмед Рушди паша до султан Абдулазиз за награждаване на софийския окръжен управител Ахмед Мазхар паша с орден „Меджидие“, втора степен, и съответен султански указ

Сигнатура: BOA, İ.DH, 677/47182, док. 3.

БИБЛИОГРАФИЯ

Архивни източници

BOA (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı):

İrade Dahiliye – İ.DH: 677/47182

İrade Meclis-i Mahsus – İ.MMS: 45/1902

İrade Eyalet-i Mümtaze Bulgaristan – İ.MTZ.(04): 5/111, 5/117, 5/118, 5/119, 5/121, 5/123, 5/124, 5/125.

Sadaret Mektubi Umumi Kalemî – A.MKT.UM: 1241/11.

Sadaret Mektubi Mühimme Kalemî – A.MKT.MHM: 442/41, 443/20, 443/23, 443/36, 443/38, 447/89, 449/12, 460/36, 462/52.

Публикувани извори

Андреев, С., М. Калицин, К. Мутафова (съст., прев., ком.). Православни структури на Балканите през XVII–XVIII век, съгласно документи от Истанбулския османски архив. Велико Търново: изд. „Абагар“, 2019.

Бакърджиева, Т. Българската общност в Русе през 60-те години на XIX век: историко-демографско изследване. София: ДИОС, 1996.

Бурмов, А. (ред.). Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд: документи из турските архиви, прев. Б. Недков, В. Шанов, П. Миятев. София: Държавна библиотека „Васил Коларов“ [НБКМ], 1952.

Възвезова-Каратеодорова, К., З. Нонева, В. Тилева, Н. Генчев (съст.). Васил Левски – Документално наследство. София: изд. „Наука и изкуство“, 1973.

Дойнов, Д., О. Маждракова-Чавдарова (съст.). Левски пред съда на Портата: процесът в София 1872–1873 г. в османотурски, дипломатически документи и домашни извори. София: Общобългарски комитет „Васил Левски“, 2007.

Дорев, П. (съст., прев.). Документи из турските държавни архиви, част 2 (1863–1909). София: БАН, 1942.

Иванова, З., Х. Атанасов. Османотурски документи във фонда на Българската екзархия (ф. 264К, оп. 11). – *Известия на държавните архиви*, № 113–114, 2018, 210–341.

Илчев, С. (съст.). Следственото дело на Васил Левски и неговите сподвижници, прев. В. Хиндалов. София: НВУ „Васил Левски“, 1946.

- Калицин, М. Корона на историите на Ходжа Садеддин, част 1. Велико Търново: изд. „Абагар“, 2000.
- Кендерова, С., М. Добрева. Документи за историята на Илинденско-Преображенското въстание, съхранявани в Истанбулския османски архив на Генералната дирекция на държавните архиви на Република Турция. – *Известия на държавните архиви*, № 85–86, 2003, 276–385.
- Кипровска, М., Г. Бойков. Колекцията от османски документи от архива на Зографския манастир: предварителни бележки върху нейното състояние, съдържание, значимост и перспективи за работа. – В: Зографски сборник. Зографският архив и библиотека. Изследвания и перспективи, съст. Д. Пеев, М. Димитрова, Е. Дикова, Г. Банев, Л. Ненова. София: Зографски манастир, Света Гора, 2019, 318–349.
- Михайлова-Мръвкарлова, М. Поп Кръстьо и шифрованата телеграма до Търново. – *Векове*, № 3, 1973, 70–75.
- Михайлова-Мръвкарлова, М. Опис на турски документи за съпротивата и национално-революционните борби на българския народ през XIX век. София: НБКМ, 1984.
- Мехмед Нешири. Огледало на света: история на Османския двор, съст. и прев. М. Калицин. София: изд. „Изток-Запад“, 2016.
- Петрова, С. Писмата на Панчо Дорев до Георги Соколов – извор за търговско-стопанското и културно развитие на България в началото на XIX век. – *Известия на държавните архиви*, № 61, 1991, 111–125.
- Страшимиров, Д. (съст.). Васил Левски: живот, дела, извори, т. 1. Извори. София: Нар. к-т Васил Левски, 1929.
- Хаджиолова, К. Присъда на турския съд срещу един от сподвижниците на Васил Левски. – *Исторически преглед*, № 4, 1965, 92–94.
- Чаушева, Д., В. Комбов. Нови документи за следствието срещу участниците в Арабаконашкия обир и издирването на Васил Левски. – *Известия на държавните архиви*, № 115–116, 2018, 146–187.
- Чаушева, Д., В. Комбов (съст.). Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски и участниците в Арабаконашкия обир, прев. С. Андреев, И. Добрев, О. Събев. Национален музей „Васил Левски“, изд. „Златен змей“, 2020.
- Шанов, В. Нов важен документ около предаването на Васил Левски. – *Известия на Историческо дружество в София*, № 14–15, 1937, 216–228.
- Шанов, В. Процедурата по обесването на Левски. – „Зора“, год. XX, № 5893, 9 февруари 1939 г.

- Ali Fuad Türkgeldi*. Mesail-i Mühimme-i Siyâsiye, vol. 1–3. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1960–1966.
- Ali Haydar Midhat* (ed.). Midhat Paşa: Hayat-ı Siyasiyesi, Hidemâtı, Menfâ Hayatı: Birinci Kitâb: Tabsıra-i İbret. İstanbul: Hilâl Matbaası, 1325/1908.
- Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da İstihbarat. İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017.
- Basîretçi Ali Efendi*. İstanbul Mektupları, ed. N. Sağlam. İstanbul: Kitabevi, 2001.
- Ferhatoğlu, F.* Sabah Gazetesinin (1876–1877) İnceleme Açıklamalı İndeks ve Seçilen Metinlerin Latin Harflerine Aktarımı. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012 (непубликувана магистърска теза).
- Hezarfen, A.* Rumeli ve Anadolu Âyan ve Eşkiyası – 2: Osmanlı Arşiv Belgeleri. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2004.
- Midhat Paşa*. Midhat Paşa'nın Hatıraları: Hayatım İbret Olsun [Tabsıra-i İbret], ed. O. S. Kocahanoğlu. İstanbul: Temel Yayınları, 1997.

Изследвания

- Атанасов, Х.* Развитие на земеделското кредитиране в Дунавския вилает: „общополезните“ каси през 60-те и 70-те години на XIX век. София: изд. „Фабер“, 2017.
- Атанасов, Х.* Опит за финансов прочит на Цариградски вестник (1848–1862). – *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания*, № 2, 2017, 72–91.
- Бакърджиева, Т.* На крачка пред времето: държавникът реформатор Мидхат паша (1822–1884). Русе: изд. „Авангард принт“, 2009.
- Блъсков, И.* Материал по историята на нашето възраждане: гр. Шумен. Шумен: Градско общинско управление, 1907.
- Велков, А.* Видове османотурски документи: принос към османотурската дипломатика. София: НБКМ, 1986.
- Гайдаров, Н.* Процесът срещу Васил Левски и революционната организация: правно-историческо изследване. София: изд. „Наука и изкуство“, 1987.
- Генчев, Н.* Българско възраждане. София: изд. „Отечествен фронт“, 1981.
- Драганова, С.* Селското население на Дунавски вилает. София: изд. „Авангард Прима“, 2005.
- Заимов, С.* Васил Левски – Дяконът. София: Хр. Олчев, 1895.
- Златарева, М.* Юридически поглед към Процеса на Васил Дякон Левски. София: изд. „Сиела“, 2020.

- Иванова, С. Комплектуване, формиране и разкриване на сбирките на Ориенталския отдел на НБКМ (към Пътеводител на Ориенталския отдел на НБКМ). – *Известия на държавните архиви*, № 79, 2000, 3–49.
- Кузманов, П. Васил Левски, българските общини и революционната организация в Мизия и Тракия. – *Известия на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“*, № 22 (28), 1994, 99–124.
- Марков, И. Хаджи Иван(чо) хаджи Пенчович: мит и реалност. София: изд. „Логис“, 2013.
- Миков, Л. Часовниковите кули по българските земи (защо тези архитектурни паметници не принадлежат на османската архитектура). – В: *Същият. Османска архитектура и изкуство в България: избрани студии*, т. 1. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2012, 260–281.
- Митев, П. Опит за групов портрет на сподвижниците на Васил Левски: историографски проблеми. – В: *Българско Възраждане – идеи, личности, събития. Годишник на Общобългарски комитет и Фондация „Васил Левски“*, № 9, 2007, 19–26.
- Митев, П. Уводни думи. – В: *Нови документи за издирването и следствието срещу Васил Левски и участниците в Арабаконашкия обир*, съст. Д. Чаушева, В. Комбов, прев. С. Андреев, И. Добрев, О. Събев. Национален музей „Васил Левски“, изд. „Златен змей“, 2020, 3–4.
- Михайлова-Мръвкарлова, М. За времето „по турски“. – *Известия на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“*, № 22 (28), 1994, 224–229.
- Недков, Б. Османотурска дипломатика и палеография, т. 1. София: изд. „Наука и изкуство“, 1966.
- Стоянов, З. Васил Левски – Дяконът: черти из живота му. София, 1943.
- Стрезова, А. Дипломатически извор за ранната история на БРЦК и Левски, съхраняван в Истанбулския османски архив. – *Исторически преглед*, № 3–4, 2017, 57–68.
- Сукарев, В. Въпросът за датата и годината на раждане на Васил Левски: историографски или митографски подход. – В: *Годишник: Митове и истории в България. Национална научна конференция, посветена на 125-годишнината на Съединението на България*. Пловдив: Регионален исторически музей – Пловдив, 2010, 41–51.
- Събев, О. Робърт колеж и българите. София: изд. „Изток-Запад“, 2015.
- Събев, О. Съдбата на „турските“ кости от Плевен: „анекдоти“, „факти“ и „интерпретации“. – *Историческо бъдеще*, № 1–2, 2016, 65–103.
- Събев, О. Ферман на султан Мустафа III за еснафите и ахиите. Преводи и интерпретации. – *Годишник на Историческия факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“*, № 2 (XXXIV), 2018 (Изследвания в чест на 60-годишнината на професор доктор по история Красимира Мутафова), 217–239.

- Събев, О.* Просветени на Изток с лъчите на Запада: българската ученическа колония в Цариград (XIX–XX век). София: изд. „Авангард Прима“, 2019.
- Тафрова, М.* Танзиматът, вилаетската реформа и българите: администрацията на Дунавския вилает (1864–1876). София: изд. „Гутенберг“, 2010.
- Тодоракова, М.* Издирването и публикуването на османтурските документи по следствието и процеса срещу Васил Левски. – В: Националната революция, делото на Васил Левски и Освобождението на България. Велико Търново: изд. „Витал“, 1998, 222–234.
- Тодоракова, М.* Османтурските документи по следствието и процеса срещу Васил Левски. – В: Левски пред съда на Портата: процесът в София 1872–1873 г. в османотурски, дипломатически документи и домашни извори, съст. и ред. Д. Дойнов, О. Маждракова-Чавдарова. София: Общобългарски комитет „Васил Левски“, 2007, 29–39.
- Унджиев, И.* Васил Левски: биография. София: Министерство на информацията и изкуствата, 1947.
- Чаушева, Д., В. Комбов.* Неизвестен досега портрет на Апостола в Османския архив в Истанбул. – *История*, № 27/1, 2019, 8–13.
- Шарова, К.* БРЦК и процесът след Арабаконашкото нападение 1872–1873 г. София: изд. „Гутенберг“, 2007.
- A.[hmed] H.[amdi].* Bulgar Tarihi. Trabzon: Serasi Matbaası, 1326/1909.
- Akın, C.* Osmanlı İmparatorluğu'nda Bulgar İsyancıları (1866–1896). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994 (непубликувана докторска дисертация).
- Aydın, M.* Osmanlı-İngiliz İlişkilerinde Balkanların Yeri (Bosna-Hersek ve Bulgaristan'daki Ayaklanmalar, 1875–1876). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002 (непубликувана докторска дисертация).
- Aydın, M.* Balkanlarda İsyancılar: Osmanlı-İngiliz Rekabeti Bosna-Hersek ve Balkanlardaki Ayaklanmalar (1875–1876). İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005.
- Aydın, M.* Osmanlı Eyaletinden Üçüncü Bulgar Çarlığına. İstanbul: Kitabevi, 1996.
- Bagheri, S.* Devlet Aklın'ın Bir Yansıması Olarak Osmanlı Gizli Polis Teşkilatı. – *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, № XVI/1–2, 2012, 87–106.
- Erdoğan, A. T.* Dahiliye Nezareti Teşkilat Tarihi (1836–1922). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005 (непубликувана докторска дисертация).

- Gör, E. II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı İstihbarat Ağı (1876–1909). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018 (непубликувана докторска дисертация).*
- İnalçık, H. Tanzimat ve Bulgar Meselesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi, 1943.*
- İnalçık, H. Tanzimat ve Bulgar Meselesi: Doktora Tezinin 50. Yılı: 1942–1992. İstanbul: Eren Yayıncılık, 1992.*
- İnalçık, H. Tanzimat ve Bulgar Meselesi. İstanbul: Kronik Kitap, 2018.*
- Kurşun, Z. Küçük Mehmed Said Paşa (Siyasî Hayatı, İcraatı ve Fikirleri) 1838–1914. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991 (непубликувана докторска дисертация).*
- Kütükoğlu, M. Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik). İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı, 1994.*
- Mahmud Celaleddin Paşa. Mir'ât-ı Hakikat: Tarih-i Mahmud Celaleddin Paşa, vol. 1–3. Dersaadet: Matbaa-i Osmaniye, 1326–1327/1909–1910.*
- Mahmud Celaleddin Paşa. Mir'ât-ı Hakikat: Tarihî Hakikatların Aynası, ed. İ. Miroğlu. İstanbul: Berekat Yayınevi, 1983.*
- Taşcan, A. Bulgaristan'ın Bağımsızlık Süreci'nde Kilisenin Fonksiyonel Rolü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011 (непубликувана докторска дисертация).*
- Şentürk, M. H. Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi (1850–1875). Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992.*
- Şimşir, B. (ed.). Rumeli'den Türk Göçleri Belgeler Cilt II: Bir Geçiş Yılı 1879. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1970.*
- Vatansever, E. Bulgar Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Bulgaristan'ın Bağımsızlığı (1841–1908). Edirne: Trakya Üniversitesi, 2019 (непубликувана докторска дисертация).*
- Yıldız, İ. Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Bulgaristan'daki Bağımsızlık Faaliyetleri (1878–1908). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008 (непубликувана магистърска теза).*
- Yolcu, C. “Bulgar Fesad Komitesi Reisi” Vasil Levski'nin Eylemleri ve Mahkemede Verdiği İfade Üzerine Bir Değerlendirme. – Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, № 27, 2015, 15–63.*

Справочници

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi. İstanbul: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2010.
- İrâde. – In: The Encyclopaedia of Islam: New Edition, vol. 3. Leiden: E. J. Brill, 1986, p. 1250.
- Kuneralp, S. Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839–1922): Prosopografik Rehber. İstanbul: İsis, 1999.*

- Salname-i Tuna, def'a 5. Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1289.
Salname-i Tuna, def'a 6. Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1290.
Salname-i Tuna, def'a 7. Rusçuk: Matba'a-i Vilayet-i Tuna, 1291.
Serin, M. Rik'a. – In: İslâm Ansiklopedisi, vol. 35. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2008, 108–109.
Süreyya, M. Sicill-i Osmanî, ed. Nuri Akbayar, Seyit Ali Kahraman, vol. 1–6. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

Интернет ресурси

- Савов, Г.* Кой откри снимката на Васил Левски в турските архиви? –
<https://fakel.bg/кой-откри-снимката-на-васил-левски-в-ту/>
(21 април 2020 г.).
<https://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/> (1 май 2020 г.).

ПОКАЗАЛЕЦ НА ЛИЧНИТЕ ИМЕНА

- Абди паша**, Черкез, поч. 1880 г. – главнокомандващ Втора армия (април 1872 – август 1873) – 90
- Абдулазиз**, 1830–1876 – османски султан (13/25 юни 1861 – 18/30 май 1876) – 86, 88, 97, 101, 103, 109, 118, 123, 125
- Абдуррахман Нуреддин паша**, 1833–1912 – управител на Дунавския вилает (април 1873 – април 1874), велик везир (май – юли 1882) – 122, 123
- Али бей** – окръжен управител (*мутасаръф*) на Търново – 75
- Али Неджиб** – заместник-съдия (*наиб*) в Орхание – 82
- Али Саиб паша**, Гюрджю, поч. 1891 г. – османски генерал, заемал военни и административни постове, министър на полицията (октомври – ноември 1872), председател на специалната съдебна комисия, изпратена в София (декември 1872 – февруари 1873), началник на Имперската оръжейница (*топхане*) (май – август 1873) – 90, 91, 92, 94, 95, 97, 100, 101, 103, 105, 116, 117
- Антим I**, 1816–1888 – църковен деятел със светско име Атанас Михайлов Чалъков, възпитаник на Одеската семинария и на Московската духовна академия, преподавател и ректор на Богословското училище на о. Халки, от 1868 г. е Видински митрополит, а по-късно Български екзарх – (16/28 февруари 1872 – 11/23 април 1877) – 113, 114
- Ахмед ага** – полицейски началник в София – 110, 112
- Ахмед ефенди** – околийски управител (*каймакам*) на Орхание – 107, 109, 112
- Ахмед Мазхар паша**, 1834–1890 – окръжен управител (*мутасаръф*) в София (юли 1872 – юли 1876) – 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123, 124
- Ахмед Мидхат Шефик паша**, 1822–1884 – висш османски сановник, управител на Дунавския вилает (13/25 октомври 1864 – 27 април/9 май 1868), председател на Държавния съвет (28 април/10 май 1868 – 14/26 февруари 1869), управител на Багдадския вилает (15/27 февруари 1869 – 18/30 юли 1872), велик везир (19/31 юли 1872 – 7/19 октомври 1872) – 72, 77, 79
- Ахмед Хамди паша**, 1826–1885 – висш османски сановник, управител на различни вилаети, министър и велик везир, управител на Дунавския вилает (2/14 юни 1872 – 25 март/6 април 1873), министър на финансите (април 1873 – март 1874) – 72, 77, 81,

- 82, 84, 86, 88, 99, 105, 106, 107, 116, 117, 120
- Брънчев, Стоян** (Ханджията) – член на градския съвет в Орхание, собственик на Шарения хан – 73, 82
- Васил** (поп Васил), свещеник в Сливен – 113, 115
- Гиргинов, Стойчо** – слуга (калфа) на Денчо Халача в Ловеч – 74
- Дейнов, Денчо Халача** (Памукчията) – чорбаджия в Ловеч – 74
- Джами ефенди**, вж. Мустафа Джами ефенди
- Димитър Общи**, ок. 1835–1873 – роден в Дяково (днес в Република Косово), участник в Първата българска легия (1862) в Белград, четник, член на Вътрешната революционна организация – 83, 100, 101, 102
- Димитър Сърбина**, вж. Димитър Общи
- Добри Механджията** – кръчмар в Ловеч и член на Частния революционен комитет в Ловеч – 73
- Дочо** – чиновник в Орхание – 82
- Драсов, Димо Петров** – търговец, участник в църковното движение и член на Частния революционен комитет в Ловеч – 73
- Дяковалъ Димитър**, вж. Димитър Общи
- Дякон Васил Левски**, 183–1873 – роден в Карлово, участник в Първата (1862) и Втората българска легия (1867–1868) в Белград, знаменосец в четата на Панайот Хитов (1867), основател на БРЦК и на Вътрешната революционна организация, автор на най-радикалната и най-демократична идейна платформа на българската национална революция („Нареда на работниците за освобождението на българският народ“) – 73, 103, 104, 107
- Есад Ахмед паша**, Сакъзлъ, 1828–1875 – главнокомандващ на османската армия и управител на вилаети, велик везир (3/15 февруари – 4/16 април 1873) – 109
- Желявски, Пешо** – член на специалната следствено-съдебна комисия в София – 108, 110, 111
- Зихни ефенди** – съставител на писма (*мектубчу*) във Великото везирство – 123
- Зия ефенди** – горски служител и таен агент в Ловеч – 75
- Иванов, Христо** (Големия), 1838–1898 – доверен и активен сподвижник на Васил Левски, участва в Първата и Втората българска легия, в Априлското въстание (1876) и в Руско-турската освободителна война (1877–1878), учредител на Търновския революционен комитет – 73
- Изеддин бей** – главен писар в Държавния съвет – 123
- Иларион**, вж. Иларион Ловчански

- Иларион Ловчански**, 1800–1884 – църковен деятел със светско име Иван Иванов, митрополит на Ловешка епархия (1852–1872), за кратко Български екзарх (12/24 – 16/28 февруари 1872) – 74, 83, 100, 101
- Йованчо** – наместник на ловешкия митрополит Иларион, вероятно Иван Чолака (Иванчо Владикин, Владиков) – 74
- Йонков, Васил** (Гложенеца), 1838–1889 – активен комитетски деец, участва в двете български легии в Белград, комитетски куриер и доверено лице на Левски – 73
- Йордан** – комитетски деец – 113, 115
- Кадри бей** – секретар в Министерството на обществените строежи – 123
- Казанджиев, Иван Стойков** (Казанджията), 1834–1904 – търговец и занаятчия, собственик на хан, член на Частния революционен комитет в Троян – 73
- Каймакчиев, Митьо** (Каймакчията) – член на специалната следствено-съдебна комисия в София – 108, 110, 112
- Козлев, Васил** – лясковски чорбаджия и събирач на десетки от района на Лясковец, Добридял и Козаревец, убит от комитетски дейци на 16/28 юли 1872 г. в дома му – 74
- Левски**, вж. Дякон Васил Левски
- Лилов, Лукан Йонков** (поп Лукан), ок. 1802–1877 – сподвижник на Ловешкия революционен комитет, за кратко учител, а от 1840 г. свещеник в Ловеч, баща на председателя на Ловешкия комитет Марин Поплуканов, убит от башибозуци през юли 1877 г. – 73
- Мазхар паша**, вж. Ахмед Мазхар паша
- Маню ага**, вж. Стоянов, Маню
- Маринов, Цочо Спасов** (Шипковенски), 1846–1896 – учител в Троян, член на Частния революционен комитет в Троян – 73
- Махмуд** – писар в Орхание – 82
- Махмуд Недим паша**, 1818–1883 – велик везир (26 август/7 септември 1871 – 19/31 юли 1872) – 71
- Меджид Мехмед ага** – полицейски заместник-началник в София – 108, 110, 112
- Мехмед** – член на градския съвет в Орхание – 82
- Мехмед ага** – полицейски началник в Ловеч – 108, 110, 112
- Мехмед Али** – член на градския съвет в Орхание – 82
- Мехмед Рушди паша**, Мютерджим, 1811–1882 – османски генерал, заемал военни и административни постове, пет пъти е велик везир, вкл. в периода 7/19 октомври 1872 – 3/15 февруари 1873 г. – 82, 84, 86, 88, 97, 99, 100, 101, 103, 105, 106

- Мехмед Рушди паша**, Ширванизаде, 1829–1874 – висш османски сановник, управител на вилаети, заемал министерски постове, велик везир (4/16 април 1873 – 2/14 февруари 1874) – 116, 118, 120, 122, 123
- Мехмед Садък ефенди** – мюфтия на София – 108, 109, 111
- Мехмед Саид** – финансов началник в Орхание – 82
- Мехмед Салих** – чиновник в Орхание – 82
- Мидхат паша**, вж. Ахмед Мидхат Шефик паша
- Мите** – чиновник в Орхание – 82
- Мито ага**, вж. Каймакчиев, Митьо
- Мустафа бей** – член на специалната следствено-съдебна комисия в София – 108, 110, 111
- Мустафа Джами ефенди** – околийски началник (*каймакам*) в Ловеч (1872–1874) – 75, 107, 108, 109, 112
- Нако** – член на градския съвет в Орхание – 82
- Никифоров, Кръстьо** (поп Кръстьо), 1838–1881 – член на Ловешкия революционен комитет – 73
- Николов, Марин**, 1844–след 1883 – търговец и учител, от 1870 г. ковчезник (*сандък емини*) в Орхание, член на Орханийския революционен комитет, осъден за обира при Арабаконак на 10 години заточение в Диарбекир – 83
- Нуреддин паша**, вж. Абдулрахман Нуреддин паша
- Одиян ефенди** – член на Държавния съвет – 123
- Павлов, Марин** – от Тетевен, участник в обира в прохода Арабаконак – 73
- Павлов, Мирю** (Мирю, Мирко, Михаил) – търговец, участник в църковното движение, член на Частния революционен комитет в Ловеч, убит през 1877 г. в Ловеч по време на Руско-турската война – 73
- Паисий, дякон**, 1837/1842–1872 – заместник на Иларион Ловчански (1868–1872) – 74, 83, 100, 101
- Пеев, Тодор Стоянов**, 1842–1904 – учител, обществен и книжовен деец, активен участник в дейността на Вътрешната революционна организация, председател на Етрополския комитет, през пролетта на 1872 г. участва в Общото събрание в Букурещ, след обира при Арабаконак се установява във Влашко – 73
- Пешо ага**, вж. Желявски, Пешо
- Поплуканов, Илия**, 1853–1923 – син на поп Лукан Лилов и брат на Марин Поплуканов, член на Ловешкия комитет, възпитаник на Одеската семинария, от 1874 до 1877 г. е учител в Ловеч – 73
- Поплуканов, Марин** (Кафеджията), 1845–1913 – син на поп Лукан Лилов, учредител на Ловешкия революционен комитет, доверен сътрудник на Левски, участва в Първото

- общо събрание на БРЦК в Букурещ (1872), осъден от Специалната комисия на вечно заточение в Диарбекир – 73
- Поплуканов, Христо**, 1854 – не изв. – син на поп Лукан Лилев, член на Ловешкия революционен комитет – 73
- Попов, Марин** (Кафеджията), вж. Поплуканов, Марин
- Поппетров, Павел**, известен още като Пано (Патю) чорбаджи, от с. Видраре – 73
- Попхинов, Анастас**, 1826–1898 – търговец от Плевен, брат на Данаил Попов (близък съмишленик и доверен помощник на Левски), учредител на Плевенския революционен комитет, подпомага нелегалния куриерски канал, свързващ Вътрешната комитетска организация с революционните дейци във Влашко – 73
- Пушкарров, Христо Йовков**, 1846–1877 – кафтанджия, член на градския съвет, учредител на Частния революционен комитет в Ловеч, убит през 1877 г. в Ловеч по време на Руско-турската война – 73
- Садедин ефенди**, вж. Мехмед Саид
- Садуллах ефенди** – съдия в Съдебния съвет в София – 108, 109, 111, 112
- Саиб паша**, вж. Али Саиб паша
- Салим ефенди** – член на специалната следствено-съдебна комисия в София – 108, 110, 111
- Сирков, Никола**, 1830–1873 – активен член на Ловешкия революционен комитет, заедно със съпругата си Мария са сред доверените ятаци на Левски, съпровожда Апостола при последното му пътуване от Ловеч до Къкрина – 73
- Стоян Куюмджията** (Цонко Златаря) – държал златарски дюкян в ловешката махала Хармането, член на Частния революционен комитет в Ловеч – 73
- Стоянов, хаджи Манол**, 1813–1895 – член на градския съвет и на специалната следствено-съдебна комисия в София – 108, 110, 111
- Сюлейман ага** – полицейски началник в София – 108, 110, 112
- Хаджипенчович, Иванчо**, 1824–1894 – член на Държавния съвет и Съвета за съдебни решения (1868–1878) в Цариград, член на специалната следствено-съдебна комисия в София – 90, 91, 94, 105
- Хамди паша**, вж. Ахмед Хамди паша
- Хасан ефенди** – следовател в Съдебния съвет в София – 108, 109, 112
- Хафъз ефенди** – член на специалната следствено-съдебна комисия в София – 108, 110, 111
- Христо**, свещеник, вж. Никифоров, Кръстьо

- Хюсеин Авни паша**, 1821–1876 – османски генерал, заемал военни и административни постове, управител на различни вилаети, главнокомандващ и велик везир (3/15 февруари 1874 – 14/26 април 1875) – 125
- Цачев, Лукан** – член на Частния революционен комитет в Ловеч – 73
- Цонев, Христо** (Латинеца), 1846–1888 – съдържател на Къринското ханче, участва в Първата българска легия в Белград (1862), близък сподвижник на Левски, член на Ловешкия революционен комитет – 73
- Цонко Златаря**, вж. Стоян Куюмджията
- Шакир ага** – чиновник по събирането на данък добитък в София – 107, 109, 112
- Шакир бей**, 1838–1899 – окръжен управител (*мутасаръф*) на Русе (1864–1868), помощник-управител на Багдадски вилает (1869–1872), член на специалната следствено-съдебна комисия в София – 90, 91, 94, 105
- Юнус** – член на градския съвет в Орхание – 82

ПОКАЗАЛЕЦ НА СЕЛИЩАТА

Австрия - 121	100, 101, 107, 108, 109, 112, 117
Арабаконак (днес Ботевградски проход) - 83, 116, 117	Оряхово - 74, 75, 79
Ботевград, вж. Орхание	Плевен - 73, 82
Букурещ - 72, 77, 86, 89, 95, 98	Пловдив - 73
България - 77	Победа, вж. Гелинджик
Видраре (с., днес в общ. Правец) - 73, 82	Румелия - 86, 87, 88, 94, 101, 112, 125
Влашко и Молдова - 70, 71, 121	Русе - 77, 79, 84, 86, 96, 99, 105, 106, 107, 123
Габрово - 73, 82	Свищов - 74, 75, 79
Гелинджик (с., днес Победа, преди Димитър-Ганево, общ. Добрич) - 113	Севлиево - 73, 82
Гложене (с., днес в общ. Тетевен) - 73, 82	Сливен - 113, 115
Голям извор, вж. Извор	София - 81, 82, 83, 84, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 103, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 123
Диарбекир - 125	Сърбия - 117, 121
Добрич, вж. Хаджиоглу Пазарджик	Тетевен - 73, 81, 82, 83, 89, 85, 93, 95
Дунав - 73, 75, 77, 78, 100	Троян - 73, 82
Елена - 74	Търново - 73, 82, 99
Етрополе - 73, 82, 83	Узунджово - 121
Извор (с., днес Голям извор, общ. Тетевен) - 81, 85, 89, 93, 95	Хаджиоглу Пазарджик (днес Добрич) - 113, 115
Лясковец - 74	Хасково - 121
Никопол - 74, 75, 79	
Орхание (днес Ботевград) - 73, 74, 81, 82, 83, 84, 85, 89, 93, 95,	

CHASING LEVSKI AND THE REVOLUTIONARIES NEW OTTOMAN DOCUMENTS

(SUMMARY)

This volume includes Bulgarian translation together with transliteration and facsimiles of 36 archival documents preserved in the Ottoman Archive in Istanbul, Turkey. All of them comprise correspondence between the local and central Ottoman authorities with regard to their efforts to prevent the seditious activity of the Bulgarian Revolutionary Central Committee in Bucharest, and the Internal Revolutionary Organization in Bulgaria led by Vasil Levski. The documents date from January 1872 to March 1874 and reveal that the Ottoman government was informed in detail about the revolutionary activities in the Bulgarian lands as late as September 1872. In terms of topic, the documents could be divided into the following groups: 1) documents revealing information about the persons, who were involved in the revolutionary organization, and the measures undertaken by the Ottoman authorities to detect and capture them; 2) documents related to the establishment of a special judicial commission to carry out the legal proceedings against the revolutionaries who were detained and prosecuted in Sofia; 3) documents dealing with the death sentences of the revolutionary leaders Vasil Levski and Dimitar Obshti; 4) documents about the career advancement and rewarding of Ottoman officials for their service in chasing the organization functionaries; 5) documents related to the recovery of financial resources spent out for uncovering and detaining these functionaries; 6) documents granting daily allowance for the revolutionaries who were exiled to Diyarbakır in Southeastern Anatolia.

ЗА АВТОРИТЕ

Проф. д-р Пламен Митев е преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“, Исторически факултет. Специалист е по политическа и социално-икономическа история на България в периода на Възраждането. Автор е на изследвания за национално-освободителните борби, търговията, чуждите пропаганди в българските земи през XVIII–XIX век и за свързаната с тези теми историография.

Проф. дин Орлин Събев е изследовател в Института за балканистика с Център по тракология при БАН, секция „Култура на Балканите“. Специалист е по османотурска дипломатика и палеография. Автор е на изследвания, посветени на ислямските образователни институции, библиотеките и печатарското дело в Османската империя, както и на българите, учили в Цариград.

Доц. д-р Ашкън Коюнджу е преподавател в Университет „18 март“ в Чанаккале, Турция. Специалист е по най-нова история на Балканите. Автор е на изследвания, свързани с демографската ситуация в българските земи през XIX век, съдбата на османското наследство в България след Освобождението, последиците за българското общество от двете Балкански войни и Първата световна война.

Гл. ас. Дженгиз Йолджу е преподавател в Университет „29 май“ в Истанбул, Турция. Специалист е по най-нова история. Автор е на изследвания за османската пропагандна литература по време на Балканските войни и за съдебния процес срещу Васил Левски. Подготвя докторска дисертация на тема „Османската държава и българският въпрос (1870–1878)“.

ПО СЛЕДИТЕ
на ЛЕВСКИ и БРЦК
Нови османски документи

Съставители:
Орлин Събев, Дора Чаушева,
Виктор Комбов, Ашкън Коюнджу

Българска
Първо издание

Научни редактори
проф. Пламен Митев
д-р Милена Тодоракова
доц. Християн Атанасов

Редактор и коректор
Бистра Маркова

Превод от османотурски език
проф. Орлин Събев

Транслитерация на документите
доц. Ашкън Коюнджу

Графичен дизайн на корицата
д-р Христо Христов

Формат 70/100/16
Печатни коли 14
Предпечат и печат БПС ООД

Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
ISBN 978-619-185-420-2 (pdf)

София, 2020

Документалният сборник „По следите на Левски и БРЦК“ съдържа превод от проф. дин Орлин Събев на неизвестни досега документи от Османския архив в Истанбул, които се отнасят за дейността на Васил Левски и на създадените от него революционни комитети, както и за съдебния процес срещу участниците в съзаклятието. В нов превод са представени султанските укази за утвърждаване на смъртните присъди на Левски и Димитър Общи. За първи път се публикуват и факсимилета на тези укази.

Сборникът включва също предговор от проф. д-р Пламен Митев, уводна статия от гл. ас. Дженгиз Йолджу и коментарна студия от проф. дин Орлин Събев, както и справочен апарат.

Новооткритите документи не само запълват празнини в историографията, но повдигат и нови въпроси. Те представляват интерес както за специалистите, така и за широката читателска аудитория, изкушена да търси познанието от самия извор.

9 786191 854202